

Original Article

The Lived Experience of Iranian Mothers in Early Motherhood: a Qualitative Study Using a Thematic Analysis Approach

Parviz AzadFallah^{1✉}, Mahsa Naghash Tabrizi¹, Hojjatollah Farahani¹

1. Department of Psychology, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Received: 2024/05/10

Revised: 2025/08/16

Accepted: 2025/08/19

DOI:10.48308/jfr.2025.235604.1751

Highlights

- A profound gap exists between the idealized and sanctified image of motherhood in Iranian society and the real, challenging experiences of mothers in early motherhood, leading to emotions such as shame, guilt, isolation, and grief.
- Collectivist cultural factors and familial normative pressures in Iran restrict mothers' agency and autonomy in child-related decisions (such as breastfeeding and upbringing), exacerbating emotional conflicts and feelings of inadequacy.
- Despite the predominance of initial negative experiences, the process of adapting to the maternal role can lead to personal growth, increased competence, strengthened marital relationships, and a deeper understanding of one's own parents, transforming motherhood into a fluid and dual experience (encompassing both distress and meaning).

Extended Abstract

Introduction: Mother is often idealized as a sacred and flawless figure, especially in cultures that honor mothers as self-sacrificing nurturers who endure challenges for their children's well-being (Choi et al., 2005). Within this framework, mothers are expected to embody positivity, while expressing negative emotions is taboo. Yet, this pressure rarely aligns with lived reality (S. Collins, 2021). The transition to motherhood is marked by frustration, fear of judgment, social rejection, and guilt for not conforming to societal norms (Sutherland, 2010). To reconcile this gap, many mothers adopt a socially acceptable persona that conceals difficulties, perpetuating the invisibility of maternal challenges and compromising mental health. This emotional suppression widens the divide between societal ideals and lived experiences, fostering anxiety and distress that affect both mother and child (S. Collins, 2021).

Psychoanalytic theories emphasize the ambivalence mothers feel toward infants (Bowlby, 2018; Winnicott, 2021). Winnicott's "good enough mother" contrasts with the "perfect mother" ideal, recognizing anger and frustration as inevitable. He argued that only through integrating both love and hate can a mother effectively function (Aching & Granato, 2016). Yet, classical psychoanalysis often overlooked the mother's subjectivity, focusing mainly on the child.

In psychiatry, research has largely focused on postpartum depression, neglecting other emotional experiences (S. Collins, 2021; Rapley et al., 2011). The medicalized approach undermines non-medical coping, distorts responsibility, and reduces complex realities to clinical categories (Birrer & Tokuda, 2017). Cultural values further shape maternal emotions: in cultures where motherhood is idealized and sacred, mothers may be even less likely to express negative feelings, intensifying their struggles (Lorén et al., 2024). This study therefore explores early maternal emotional experiences in the Iranian cultural context.

Methodology: This qualitative study employed thematic analysis to explore early motherhood among Iranian women. Thirteen first-time mothers with infants under 12 months were recruited through purposive sampling. Inclusion criteria were having one infant under 12 months; mothers with severe mental illness, complicated

pregnancies, or multiple births were excluded. Data saturation was achieved after 10 interviews, with three additional conducted for confirmation.

Participants' mean age was 31.6 years. All held at least a bachelor's degree; 61.5% had postgraduate degrees. Pregnancy was reported as wanted in 53.8% and unwanted in 46.2%.

Semi-structured interviews, 75–100 minutes in length, were conducted online due to COVID-19. Mothers were asked about challenges, emotional experiences, and societal expectations. Follow-up and probing questions were used to clarify responses. Interviews were recorded, transcribed verbatim, and analyzed using Braun and Clarke's six-step framework. An analytic psychologist performed coding, with a senior psychologist reviewing a sample. Codes were grouped into categories, subthemes, and overarching themes.

Findings: Analysis identified five main themes, 12 subthemes, and 25 concepts. Four themes reflected negative experiences, and one highlighted growth.

Discrepancy between lived experience and idealized images of motherhood: Mothers reported disillusionment when reality diverged from expectations. Some were shocked by their infants' appearance or by their own negative emotions yet felt unable to share for fear of invalidation. Maternal perfectionism, beginning in pregnancy, fueled guilt and shame when ideals were not met.

Absence of inherent maternal skills: Basic tasks such as breastfeeding or changing diapers proved overwhelming, contradicting assumptions that such skills are innate. Criticism from relatives intensified feelings of inadequacy. Mothers described isolation when challenges were minimized by others, including spouses, who underestimated maternal labor.

Conflict between maternal and other roles: Physical, relational, and career changes contributed to a sense of lost personal identity. Women described strained marital intimacy, loss of friendships, and regret over missed opportunities for growth. Their sense of self became subsumed within the maternal role, creating grief over lost possibilities.

Lack of autonomy in child-related decisions: Mothers often experienced external control from relatives in matters such as breastfeeding, routines, and caregiving practices. Cultural pressures undermined mothers' authority, leaving them conflicted and guilty. Returning to work amplified this loss of autonomy, as others imposed caregiving styles inconsistent with the mother's wishes.

- Maturation following adaptation to motherhood: Despite struggles, some mothers described growth and positive transformation. They reported strengthened bonds with partners, increased empathy for their own parents, and newfound confidence in caregiving. Success in meeting challenges fostered self-sufficiency and resilience.

Conclusion: From the perspective of social psychology theories, maternal ambivalence can be interpreted through two complementary frameworks. According to Eagly and Wood's (2012) social role theory, expectations for women and men stem from the historical division of labor. As educational and occupational opportunities expand for women, alternative and competing roles to "being a mother" emerge. This role conflict generates identity tensions and emotional strain, producing guilt ("Am I neglecting my child?") and shame ("Society still expects me to be a full-time mother"). Our findings, showing simultaneous love and worry, align with this framework.

Inglehart and Baker's (2000) modernization paradigm also offers insights. Shifts from collectivism to individualism, and from duty-centered to self-actualization values, reframe motherhood from being the "core of female identity" to one among several pathways of personal growth. For younger generations with greater opportunities for study, work, leisure, and travel, motherhood can be experienced as a "loss of prior freedoms," creating hidden grief for past identities or lifestyles. Together, these frameworks highlight how changing roles, situated within emerging individualistic values, intensify mothers' shame, guilt, and grief. Interventions that focus on reconciling role conflicts and redefining cultural norms may improve the emotional experiences of mothers.

The findings of this study underscore that motherhood is fluid and dual: it can simultaneously provide meaning and joy while also generating distress and anxiety. The idealized image of motherhood may be disrupted from the earliest stages of pregnancy, as women realize that mothering is neither self-evident nor purely instinctual. Prioritizing the newborn's needs often challenges a mother's identity, career, and relationships, while diminished autonomy amplifies grief, loneliness, and shame. Yet with increased skill and confidence in the first months, negative emotions gradually diminish and a new balance emerges, allowing mothers to experience

competence, purpose, and even transcendence. Thus, the emotional quality of motherhood should be understood as a continuum, shaped by how women adapt to ongoing role transitions.

In terms of application, the results point to the importance of sustained psychosocial support. Interventions should not be confined to the immediate postpartum period but extend to later family transitions, such as returning to work or coping with children's developmental changes. Providing workplace flexibility and strengthening decision-making skills can enhance maternal agency and sense of control. Clinical screening tools should also be revised to capture the spectrum of ambivalent emotions rather than focusing solely on postpartum blues or depression. Finally, more realistic portrayals of motherhood in public discourse and media, emphasizing challenges alongside beauty, could reduce shame and guilt, strengthen social support, and ultimately improve mothers' emotional adjustment and family well-being.

Keywords: Motherhood Experience, Positive and Negative Emotions, Idealized Notions, Perinatal Depression

How to cite: Naghash Tabrizi, M. , Azadfallah, P. and Farahani, H. (2025). Exploration of Early Lived Emotions of Mothers in Iranian Families: A Qualitative Study Using a Thematic Analysis Approach. *Journal of Family Research*, 21(4), 1-17. doi: 10.48308/jfr.2025.235604.1751

✉Corresponding Author Email Address: azadfallahparviz@gmail.com



Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the creative commons attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقاله پژوهشی

تجربه زیسته مادران ایرانی در آغاز تجربه مادری؛ یک پژوهش کیفی با رویکرد تحلیل بن‌مایه

مهسا نقاش تبریزی^۱، پرویز آزاد فلاح^۲، حجت‌اله فراهانی^۱

۱. گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۲/۲۱ دریافت نسخه اصلاح‌شده: ۱۴۰۴/۰۵/۲۵ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۵/۲۸

DOI: 10.48308/jfr.2025.235604.1751

نکات برجسته:

- شکاف عمیق بین تصویر آرمانی و تقدیس‌شده مادرانگی در جامعه ایران با تجربه واقعی و چالش‌برانگیز مادران در اوایل دوران مادری، منجر به احساساتی چون شرم، گناه، انزوا و سوگ می‌شود.
- عوامل فرهنگی جمع‌گرا و فشارهای هنجاری خانوادگی در ایران، عاملیت و استقلال مادران در تصمیم‌گیری‌های مربوط به فرزند (مانند شیردهی و تربیت) را محدود کرده و به تشدید تعارضات هیجانی و احساس بی‌کفایتی دامن می‌زند.
- با وجود غلبه تجارب منفی اولیه، فرآیند سازگاری با نقش مادری می‌تواند به رشد شخصی، افزایش کفایت، تقویت روابط زناشویی و درک عمیق‌تر از والدین منجر شود و مادرانگی را به تجربه‌ای سیال و دوسویه (شامل هم رنج و هم معنا) تبدیل کند.

چکیده: در جهان‌بینی‌های کنونی مادرانگی مفهومی عاشقانه و آرمانی توصیف می‌شود. با این حال تجربه واقعی مادران نشان می‌دهد که آنان اغلب آمیزه‌ای از احساسات مختلف را حین گذار به مادری تجربه می‌کنند. این پژوهش با هدف واری‌طیف عواطف تازه‌مادران انجام شد. این مطالعه به صورت کیفی بر روی ۱۳ مادر که تنها یک شیرخوار کمتر از یک‌سال داشتند، صورت گرفت. مصاحبه با استفاده از روش نیمه‌ساختارمند انجام شد. داده‌ها به روش تحلیل بن‌مایه واکاوی شدند. با بررسی مصاحبه‌های مادران، چهار بن‌مایه اصلی منفی (تقابل تجربه زیسته و تصویر آرمانی مادری، فقدان ذاتی مهارت‌های مادرانگی، تقابل نقش مادری با سایر نقش‌ها و عدم عاملیت در رابطه با تصمیم برای خویش و کودک) و یک بن‌مایه مثبت (بالندگی و رشدیافتگی پس از تطابق با نقش مادری) استخراج شد. مادرانی که نتوانستند تصویر ازپیش تعیین‌شده مادری را زندگی کنند، احساساتی همانند شرم و گناه، انزوا و تنهایی، خشم و استیصال را تجربه کردند. این پژوهش ترسیم جدیدی از تجربه‌های فاعلی منفی و مثبت را در مادران ایرانی به بحث می‌گذارد که نه تنها از لحاظ نظری قابل تأمل است، بلکه در سطح کاربردی نیز اهمیت حرکت به سوی سازش‌یافتگی بهنجار و تقابل با بیماری‌انگاری را دوچندان می‌سازد.

کلیدواژه‌ها: تجربه مادرانگی، عواطف منفی و مثبت، تصویر ایده‌آل، افسردگی پس از زایمان

استناد به این مقاله: نقاش تبریزی، م.، آزادفلاح، پ. و فراهانی، ح. (۱۴۰۴). واکاوی عواطف زیسته آغازین مادر در خانواده ایرانی؛ یک پژوهش کیفی با رویکرد تحلیل بن‌مایه. خانواده پژوهی، ۲۱(۴)، ۱-۱۷. doi: 10.48308/jfr.2025.235604.1751

مقدمه

در جهان‌بینی‌های کنونی مادرانگی مفهومی عاشقانه، تقدیس‌شده، آرمانی و رؤیایی دارد. مادر در بسیاری از فرهنگ‌ها همچون قدیس پنداشته می‌شود؛ اوست که رنج می‌برد تا فرزند خود را از رنج‌ها مصون بدارد (چوی، هنشاو، بیکر و تری^۱، ۲۰۰۵). در این الگو مادر همواره منشأ احساسات و رفتارهای مثبت تلقی می‌گردد و حق بروز هرگونه هیجان منفی در برابر فرزند از او سلب می‌شود. هرچند این تجسم از مفهوم مادرانگی با تجربه زیسته بسیاری از مادران هم‌خوانی ندارد.

تجربه مادرانگی می‌تواند احساساتی پیچیده مانند خشم نسبت به نوزاد، ترس از انتقاد، عدم تأیید و احساس گناه را به‌هنگام هرگونه انحراف از هنجارهای وضع شده از طرف اجتماع به همراه داشته باشد (ساترلند^۲، ۲۰۱۰). زنان، اغلب ملغمه‌ای از احساسات مختلف را حین گذار به مادری تجربه می‌کنند. احساس گناه، تنهایی و دوسوگرایی در کنار عشق، لذت و ازخودگذشتگی، تعارضاتی را شکل می‌دهد که می‌تواند برای برخی از مادران، مشکل‌آفرین باشد. در صورت وجود شکاف عمیق میان احساسات تجربه‌شده و آرمان‌های مورد انتظار، مادر ممکن است نقاب شخصیتی^۳ جدیدی را برای پنهان داشتن این تباین، بروز دهد (گافمن^۴، ۱۹۹۰). چنان رفتاری می‌تواند سلامت روانی مادر را تهدید کند. ازاین‌جهت برای مادران افشای رنجی که در مراحل ابتدایی مادر شدن تجربه می‌کنند، دشوار است. پاره‌ای از این رنج به‌واسطه شکاف میان تجربه زیسته مادری با مفهوم آرمانی اجتماع و فرهنگ القا می‌گردد (بلکبورن^۵، ۲۰۰۷). فراتر از آن، ماهیت پیچیده این احساسات است؛ مادری که به‌رغم برخورداری از طرحواره قدسی، لاجرم در برابر نوزاد خشمگین می‌گردد و این احساس سبب می‌شود از دریافت کمک و درمیان‌گذاشتن تجاربش امتناع کند. ممکن است این احساس، به منشاء هیجانات منفی و اضطراب بدل شده و بدین‌گونه، شکاف میان انتظار از مادرانگی و تجربه مادری بر سلامت هیجانی و روانی مادران و نوزادان تأثیر می‌گذارد (وارنر^۶، ۲۰۰۶).

نظریات مختلف گستره روان‌تحلیل‌گری بیان‌کننده احساسات متعارض بسیاری از مادران نسبت به نوزاد و تجربه مادری هستند (بالبی^۷، ۱۹۵۸؛ وینی‌کات^۸، ۱۹۸۶). وینی‌کات (۱۹۸۶) مفهوم مادر نسبتاً خوب^۹ را در برابر مادر مطلقاً خوب مطرح می‌کند و معتقد است که خشم و نفرت نسبت به نوزاد، اجتناب‌ناپذیر است و انکار آن کمکی به کودک نمی‌کند. تنها انسجام عشق و نفرت است که عملکرد صحیح مادر را ممکن می‌سازد. مادر باید از تکنه‌های ویرانگرش نسبت به نوزاد آگاه باشد تا بتواند این نفرت را تحمل کند. بااین‌حال، نظریات روان‌تحلیلی کلاسیک عمدتاً رویکردی کودک‌محور دارند و بر رشد کودک متمرکزند. در این چشم‌انداز مادر مورد غفلت واقع‌شده و نقش تجربیات ذهنی او و تأثیر این تجربیات بر رابطه مادر-فرزند، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. گاهی به‌نظر می‌رسد که تمرکز روان‌تحلیل‌گری کلاسیک بر تکامل کودک، تصویر مادر را به‌کلی حذف کرده است.

این گستردگی و پیچیدگی هیجانات و احساسات متناظر با زایمان و مراحل ابتدایی مادری در ساختار روانپزشکی فعلی مورد غفلت قرار گرفته است. اکثر پژوهش‌های روان‌شناختی از دریچه الگوی روانپزشکی و با تمرکز بر افسردگی پس از زایمان به این مقوله پرداخته‌اند و کاوش هیجانات و رای افسردگی مهجور مانده‌است (راپلی، مونکریف و دیلن^{۱۰}، ۲۰۱۱). تقسیم‌بندی احساسات مادر در مقوله‌های هنجار یا طبیعی و ناهنجار یا بیمارگونه تنها تقلیل صورت مساله است و کمکی به شناخت دقیق عواطف مادران نمی‌کند. از سویی دیگر

چنین صورت‌بندی‌هایی گرچه در مواردی همچون پژوهش بسیار کاربردیست، اما در مواجهه با مادری که به یاری جویی برآمده، کمک کننده نیست. رویکرد طبیی همچنین موجب تضعیف راه‌های عرفی سازگاری با مسائل، مخدوش کردن مسئولیت‌پذیری و حذف فردی‌نگری از مسائل می‌شود (احمدپور، یوسفی و علوی^{۱۱}، ۱۴۰۲). نقش عوامل فرهنگی در ایجاد احساسات متعارض و نیز نحوه بروز آنها اساسی است. در فرهنگ‌هایی که تصویر مادر آرمانی‌تر و قدیس‌مآبانه‌تر است، مادران با احساسات متناقض و یا منفی کمتر امکان بروز احساسات خود را می‌یابند و این به‌نوبه خود موجب پیچیده‌تر شدن یا تشدید عواطفی از این‌دست می‌گردد. علاوه‌براین فرهنگ‌های جمع‌گرا ممکن است به‌سبب تحمیل عمیق‌تر کلیشه‌های جنسیتی مانند نقش مادری، مادران را بیشتر مستعد تجارب منفی همانند شرم سازند (فسلر^{۱۲}، ۲۰۰۴). براین‌اساس، پرداختن به احساسات منفی مادران در بستر فرهنگ‌های مختلف، حائز اهمیت است. در این مقاله تلاش شده است که مولفه‌های مادرانگی با تاکید بر عواطف منفی در فرهنگ ایرانی مورد واریسی قرارگیرد.

روش

این پژوهش به صورت کیفی انجام شد. روش تحقیق کیفی برای پژوهش حاضر که هدف آن درک عمیق‌تر بن‌مایه‌های والدگری در مادران ایرانی و بررسی نقش آن‌ها در روابط والدین و فرزندان است، مناسب‌ترین روش به نظر می‌رسد. این مطالعه، به دنبال روابط علی نبوده و بر تجربیات زیسته مادران، تمرکز داشته است. در پژوهش حاضر با استفاده از رویکرد تحلیل بن‌مایه، بن‌مایه‌های مادرانگی مادران ایرانی مورد بررسی قرار گرفتند. جامعه آماری پژوهش حاضر مادرانی بودند که تنها یک فرزند شیرخوار کمتر از ۱۲ ماه داشتند. نمونه‌گیری در روش کیفی اندیشه‌نگارانه، در حین روند پژوهش انجام می‌شود و تعداد نمونه از ابتدای تحقیق مشخص نبوده و به داده‌های کسب‌شده و تجزیه و تحلیل آنها بستگی دارد. در این پژوهش نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند انجام گرفت و مادرانی که مادرانگی را چالش‌برانگیز و از لحاظ روانی تنش‌زا یافته بودند، مورد مصاحبه قرار گرفتند. بعد از مصاحبه با ۱۰ مادر و دریافت تجربیات آنان و کدگذاری متن‌ها، کدها تکرار شدند و کد جدیدی یافت نشد؛ بااین‌حال مصاحبه با ۳ مادر دیگر نیز انجام شد و در مجموع ۱۳ مادر وارد مطالعه شدند. ملاک ورود به پژوهش داشتن یک فرزند کمتر از ۱۲ ماه بود. ملاک‌های خروج نیز شامل داشتن فرزند قبلی، سابقه بیماری روانی جدی قبلی، بارداری پیچیده شامل ابتلا به عوارض جدی بارداری نیازمند بستری و بارداری چندقلویی و عدم دستیابی به ارتباط موثر با مصاحبه‌شونده در جریان مصاحبه بود.

مصاحبه‌ها به صورت عمیق و نیمه‌ساختاریافته انجام شد. بررسی پیشینه پژوهشی مرتبط نشان داد که مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، بهترین روش برای شناسایی تجارب منحصربه‌فرد مادران است (گیسون^{۱۳}، ۱۹۹۸). مصاحبه نیمه‌ساختاریافته یک رویکرد جمع‌آوری داده است که از ترکیبی از سوالات بسته و باز استفاده می‌کند و اغلب، همراه با سوالات روشن‌گر چرا یا چگونه است. محور سؤال‌ها در مورد احساسات و تفکر مادری شامل تفکر و احساس فرد از نحوه برخورد جامعه و اطرافیان با پدیده مادری، انتظارات فرد از مادری پیش از تولد فرزند و پس از آن، احساس شرم و گناه، احساسات فرد درباره کودک و مسائل مشابه بودند. هر مصاحبه بین ۶۰ تا ۹۰ دقیقه به طول انجامید. با توجه به شرایط همه‌گیری کرونا مصاحبه‌ها به صورت تصویری برخط انجام گرفت. تمامی مصاحبه‌ها در سال ۱۳۹۹ صورت گرفت.

برای ارزیابی مصاحبه‌ها از روش تحلیل بن‌مایه استفاده شد. تحلیل بن‌مایه روشی برای تحلیل داده‌های کیفی است که بر شناسایی الگوی معنایی در یک مجموعه داده تمرکز دارد. این تحلیل، فرایند شناسایی الگوها یا بن‌مایه‌های اصلی و فرعی (تم‌ها) در بطن داده‌های کیفی است. به‌منظور تحلیل بن‌مایه‌ها در این پژوهش از چارچوب شش مرحله‌ای براون و کلارک^{۱۴} (۲۰۰۶) پیروی شده است. این مراحل شامل آشنایی با داده‌ها، استخراج کدهای اولیه و کدگذاری، جستجوی بن‌مایه‌ها، ترسیم شبکه بن‌مایه‌ها، تحلیل شبکه بن‌مایه‌ها و تهیه گزارش است. به‌منظور شفاف‌سازی جایگاه پژوهشگران و ارتقای اعتمادپذیری داده‌ها، نویسندگان اول (روان‌درمانگر با ۸ سال تجربه کار بالینی) و نویسنده مسئول (استاد تمام روانشناسی) پیش‌فرض‌ها و سوابق شخصی خود را پیش از آغاز مطالعه ثبت و در طول فرایند بازنگری کردند. کدگذاری همه مصاحبه‌ها توسط نویسنده اول انجام و در یک سوم موارد به‌طور مستقل توسط دو پژوهشگر انجام و اختلاف نظرها در جلسه حل شد.

جهت رعایت ملاحظات اخلاقی، پس از آگاه‌کردن و جلب رضایت کامل مادران، از آن‌ها خواسته شد تا رضایت‌نامه کتبی از پیش تنظیم‌شده‌ای را تکمیل و امضا کنند. علاوه‌براین در تمامی روند مکتوب کردن مصاحبه‌ها و نیز نگارش گزارش آن‌ها، از نام‌های مستعار برای اشاره به شرکت‌کنندگان و فرزندان آن‌ها استفاده شد.

یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت شناختی مادران مورد مصاحبه شامل سن، تحصیلات، شغل، جنسیت فرزند، خواسته یا ناخواسته بودن بارداری در جدول ۱ آورده شده‌است.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه‌های پژوهش

نام مستعار	سن	تحصیلات	شغل	فرزند	نوع بارداری
۱ ویدا	۲۸	کارشناسی ارشد	معلم	پسر	ناخواسته
۲ نازنین	۳۳	کارشناسی	کارشناس فروش	پسر	ناخواسته
۳ یاسمن	۳۷	دکتری	متخصص داده	پسر	ناخواسته
۴ بهاره	۲۵	دکتری	پزشک متخصص	پسر	خواسته
۵ تارا	۳۰	کارشناسی	کارشناس فروش سابق	پسر	ناخواسته
۶ یکتا	۳۲	دکتری	داروساز	پسر	خواسته
۷ صدف	۳۱	کارشناسی ارشد	مهندس ناظر	دختر	خواسته
۸ شیرین	۳۱	کارشناسی	حسابدار	پسر	ناخواسته
۹ قاصدک	۳۳	کارشناسی ارشد	داده‌پرداز	دختر	خواسته
۱۰ لیلا	۲۹	کارشناسی ارشد	معلم	پسر	ناخواسته
۱۱ بیتا	۳۵	کارشناسی ارشد	کارشناس بورس	پسر	خواسته
۱۲ فائزه	۲۵	کارشناسی	خانه‌دار	دختر	خواسته
۱۳ لادن	۳۲	کارشناسی	طراح لباس	دختر	خواسته

تحلیل داده‌ها در قالب کدگذاری‌های اولیه مصاحبه‌ها، دسته‌بندی آن‌ها به مفاهیم اولیه، بن‌مایه‌های فرعی و در نهایت بن‌مایه‌های اصلی صورت گرفت. بن‌مایه‌های منفی استخراج شده شامل تقابل تجربه زیسته و تصویر آرمانی مادری، فقدان ذاتی مهارت‌های مادرانگی، تقابل نقش مادری با سایر نقش‌ها و عدم عاملیت در رابطه

با تصمیم برای خویش و کودک بودند. بن‌مایه مثبت بالندگی و رشدیافتگی پس از تطابق با نقش مادری نیز شناسایی شد. بن‌مایه‌های اصلی و فرعی استخراج شده از مصاحبه‌ها در جدول ۲ نشان داده شده است.

تقابل تجربه زیسته و تصویر آرمانی مادری

اولین بن‌مایه شناسایی شده، تقابل تجربه زیسته و تصویر آرمانی مادری بود. این بن‌مایه شامل باور نادرست به مادری به‌مثابه امری تماماً خوشایند و ناتوانی در محقق ساختن تصویر آرمانی مادر کامل بود. باور به مادری به‌مثابه امری تماماً خوشایند در ابتدا با احساس منفی به نوزاد و تجربه احساس شرم و گناه خدشه‌دار می‌شود. اولین ضربه می‌تواند در مواجهه نخستین مادر و نوزاد شکل گیرد. مادری که با تصویر رویایی نوزاد خود در دوران بارداری زیسته است، ممکن است تصویر حقیقی فرزند خود را نپذیرد: «... لحظه اولی که دیدمش به نظرم خیلی زشت بود. گفتم چرا اینقد زشته، چرا اینقد لاغره. این بچه من نیست، اشتباه شده. اولش حس بیگانگی داشتم باهاش، برام عجیب بود. روزهای اول خیلی سخت بود» (صدف). دشواری فزاینده با درک ناتوانی در به اشتراک گذاشتن و ترس از بی‌اعتبار دانسته‌شدن احساسات منفی ایجاد می‌شود. شرم عمیق مادر از تجربه عواطف منفی، مانع به اشتراک گذاشتن این عواطف با خانواده و اطرافیان می‌گردد؛ از سویی دیگر، حتی در صورت بیان چنین عواطفی، بازخورد یاری‌گری از اطرافیان دریافت نمی‌شود: «من چند باری که با مامان‌های سن بالاتر جمع، صحبت کردم، همه‌شون فاز مقایسه‌ای و اینکه مگه چیه؟ ما هم خیلی سختی کشیدیم، داشتند و خب اصلاً دیالوگ واقعی، عملاً شکل نگرفت» (لیلا).

جدول ۲: بن‌مایه‌های اصلی و فرعی شناسایی شده در تازه‌مادران

بن‌مایه اصلی	بن‌مایه فرعی	مفاهیم اصلی
تقابل تجربه زیسته و تصویر آرمانی مادری	باور نادرست به مادری به‌مثابه امری تماماً خوشایند	احساس منفی به نوزاد و تجربه احساس شرم و گناه ناتوانی در به اشتراک گذاشتن و بی‌اعتبارسازی احساسات منفی
	ناتوانی در محقق ساختن تصویر آرمانی مادر کامل	انتظار زایمانی بی‌نقص و انکار مشکلات جسمانی زایمان عدم تاب‌آوری در تقابل با محدودیت‌های فیزیکی عدم تاب‌آوری محدودیت ظرفیت روانی بیش‌برآورد نقش مادری و ناززنده‌سازی خویشتن
	عدم کفایت در زمینه وظایف از پیش تعریف‌شده مادری	عدم توانایی برآوردن خواسته‌های نخستین نوزاد «حمایت» خانواده‌ها و دامن‌زدن به عدم کفایت
فقدان ذاتی مهارت‌های مادرانگی	دشواری وظایف مادری و سهل انگاشتن آن	سهل انگاشته‌شدن وظایف مادری از جانب همسر و اطرافیان عدم تطابق وظایف مادری با تصور پیشین مادر
	هویت مستقل ازدست‌رفته	تغییرات فیزیکی حین بارداری و پس از آن و تأثیر بر هویت و عملکرد تغییرات هویتی در زمینه شغلی و توسعه فردی
تقابل نقش مادری با سایر نقش‌ها	تحت‌تأثیر قرارگرفتن نحوه روابط پیشین	تغییرات هویت در درک خویشتن تأثیر حضور نوزاد بر رابطه با همسر تأثیر حضور نوزاد بر رابطه با دوستان
	عدم توازن نقش پدری و مادری	عدم توازن نقش والدین در تصمیم‌گیری برای بارداری

بن‌مایه اصلی	بن‌مایه فرعی	مفاهیم اصلی
		عدم توازن مسئولیت والدین در دوران بارداری و پس از تولد نوزاد
عدم عاملیت در رابطه با تصمیم برای خویش و کودک	عدم عاملیت در شیردهی و تصمیمات رشدی	عدم عاملیت در انتخاب شیردهی
	عدم عاملیت مادر و تعارض فرهنگ‌ها	عدم عاملیت در شیوه ی تربیتی
		تعارض مذهبی مادر و خانواده
		تعارض فرهنگی مادر و خانواده
بالندگی و رشدیافتگی پس از تطابق با نقش مادری	موهبت و معنادهی توانمندی	ناباوری مثبت
		تجارب مثبت جدید میان زوجین
		کفایت
		رشد فردی
	تعالی	پذیرش نقص والدین

عدم تاب‌آوری در مقابل محدودیت‌های فیزیکی خویش، ناتوانی مادر در محقق ساختن تصویر آرمانی مادر کامل را آشکار می‌سازد. کمال‌گرایی مادر در پرورش جنینی بی‌نقص و تشویش او از ترس رساندن آسیب ناخواسته به جنین از دوران بارداری آغاز می‌شود: «به‌محض مثبت‌شدن آزمایشم، از کارم/استعفا دادم. به‌خاطر تجربه سقط قبلی، خیلی می‌ترسیدم و مراقب بودم» (شیرین). مادر در لحظات بسیاری در قبال شیرخوار خود احساس بی‌حوصلگی می‌کند: «من خودم به‌خاطر اتفاقات دور و برم، کم می‌رسیدم به بچه‌ام؛ خیلی حال و حوصله نداشتم و خودم رو مقصر میدونم ...» (بینا). مادر نیز همانند هر انسان دیگری ظرفیت روانی محدودی دارد؛ اما واکنش او به هر دوی این محدودیت‌ها تجربه استیصال و احساس گناه است. بیش‌برآورد نقش مادری و ناززنده‌سازی خویشتن در صورت هرگونه انحراف از سرمشق ایده‌آل، ضربه‌ای دیگر به تصویر مادر آرمانیست: «من تا دو سال و نیمگی، قصد ندارم به کار برگردم. چون فک می‌کنم زودتر از اون سن، مهدکودک گذاشتن بچه، بهش آسیب می‌رسونه» (بهاره). مادران کمال‌گرا در معرض احساس گناه و ناززنده‌سازی خویشتن در صورت انحراف از نقش مادر تمام و کمال هستند.

فقدان ذاتی مهارت‌های مادرانگی

فقدان ذاتی مهارت‌های مادرانگی بن‌مایه دوم استخراج شده بود. عدم کفایت در زمینه وظایف از پیش تعریف‌شده مادری در ابتدا با عدم توانایی مادر در برآورد نیازهای نخستین نوزاد بروز می‌یابد؛ حتی وظایفی چون شیردهی که برای مادر بدیهی به نظر می‌رسند نیز آسان نیستند: «بلد نبودم پوشک بچه رو عوض کنم، بلد نبودم حتی بغلش کنم، بلد نبودم لباسشو عوض کنم، اینا/ادیتم می‌کرد» (شیرین). چنین تجربه‌ای موجب برانگیختن احساس بی‌کفایتی و تشویش مادر می‌گردد. «حمایت خانواده‌ها» در این برهه احساس بی‌کفایتی مادر را تشدید می‌کند: «دخترم که به دنیا اومد، ناخن‌هاش بلند بود. مادرشوهرم اومد دید روی صورتش، خش افتاده. گفت کاش حواست بود دستکش، دستش می‌کردی. من ساعت‌ها به‌خاطر این جمله، گریه کردم» (قاصدک). مادر در این موقعیت ممکن است کاملاً وابسته به خانواده شده و یا دچار انزوا گردد ولی در هر دو صورت مادرانگی خویش را ناززنده می‌یابد.

بدیهی دانسته شدن مادری موجب سهل انگاشته شدن وظایف مادرانه از جانب همسر و اطرافیان می‌گردد. دشواری این وظایف در تعارض با سهل انگاشته شدن از جانب سایرین موجب برانگیخته شدن احساس استیصال

در مادر می‌گردد: «شوهرم، همیشه حق به جانب رفتار می‌کنه. می‌گه من کارم زیاده، ۱۳ ساعت بیرون از خونه‌ام؛ شب که برمی‌گردم، خستم و نمی‌تونم کار کنم، تو توی خونه بودی و کارت، راحت‌تر بوده...» (یکتا). مادر ناتوان از به اشتراک‌گذاری این دشواری، انزوا را تجربه خواهد کرد. با این حال سهل دانسته‌شدن وظایف مادری تنها از جانب اطرافیان نیست؛ بلکه با تصور پیشین مادر از وظایف مادری نیز تطابق ندارد: «همیشه راحت‌ترین کارها رو با خیال راحت، انجام بدم. از وقتی هومن اومده، حتی یه سرویس بهداشتی با خیال راحت نرفتم. تصورم از مادر شدن، خیلی آسون‌تر از چیزی بود که الان هست. همیشه فک می‌کردم یه کار ساده است» (تارا). هیچ امکانی برای فاصله گرفتن مادر از نقش خویش برای مدتی وجود ندارد و این موضوع موجب استیصال و درماندگی مادر می‌گردد.

تقابل نقش مادری با سایر نقش‌ها

تقابل نقش مادری با سایر نقش‌ها بن‌مایه سوم شناسایی شده بود که خود شامل زیربن‌مایه‌های هویت مستقل ازدست‌رفته، تحت‌تأثیر قرارگرفتن نحوه روابط پیشین و عدم توازن نقش پدری و مادری بود. از دست رفتن هویت مستقل مادر با تغییرات ظاهری مادر در حین حاملگی آغاز می‌گردد. این تغییرات از جهات مختلف بر مادر اثر می‌گذارد؛ محدودیت‌های جسمانی از جمله محدودیت در رابطه جنسی بر عملکرد مادر و روابط او با همسر تأثیر می‌گذارند: «تا چهارماهگی با شوهرم طبق نظر دکتر زنان، رابطه نداشتم. همین باعث چالش با شوهرم شده بود» (تارا). علاوه بر این برخی مادران ممکن است احساس از دست رفتن حریم شخصی خویش را با تصویر جدید خویش در چشم دیگران داشته باشند: «اوایل بارداری به باشگاه رفتم/ ادامه می‌دادم. خانم‌های مسن‌تر تو باشگاه بهم می‌گفتن که ما تن و بدنمون می‌لرزه تو ورزش می‌کنی. اون بچه یه لخته خونه، جاش سفت نیست» (بی‌تا).

تغییر هویتی مادر با تغییرات شغلی او تشدید می‌گردد؛ برخی مادران فرصت پیشرفت و توسعه فردی خویش را از دست رفته می‌بینند: «کاش دیرتر اتفاق می‌افتاد یا اصلاً اتفاق نمی‌افتاد. بیشتر احساس می‌کنم مجبور شدم خودم رو وقف کس دیگه بکنم. هیچ رشد و پیشرفتی برای من نیست» (ویدا). تجربه احساس حسرت و سوگ واکنش اصلی مادران به فرصت‌های ازدست‌رفته و تجربه‌های نزیسته است. تغییر در درک مادر نسبت به هویت خویش علاوه بر تغییرات جسمانی و شغلی ریشه در درک درونی از مادرانگی و فشار اطرافیان نیز دارد: «هن از زمانی که مادر شدم و حتی قبل ترش در دوران بارداری، همیشه و همیشه از جانب اطرافیان در وهله اول، پسر و وضعیتش مهم بوده و این مدت، کمتر کسی منو دیده یا مستقیماً جویای احوال خودم شده» (لیلا). اولویت دادن به نوزاد موجب تحت‌تأثیر قرار گرفتن روابط پیشین نیز می‌گردد. حضور نوزاد روابط مادر و همسرش را به جد متأثر می‌کند. ارتباط جنسی و فرصت گذراندن زمان با یکدیگر به شدت کاهش می‌یابد. «با اومدن بچه، ما خیلی از هم دور شدیم. گه‌گذاری دلم می‌خواست برگردیم به دوران دوستیمون. چقد خوش می‌گذشت اون وقت‌ها. رابطه جنسی هم تا مدت‌ها نداشتیم» (شیرین). توصیف اغلب زوجین از این تغییر سوگوارانه است. همچنین حضور نوزاد روابط مادر با دوستان خویش را تحت تأثیر قرار می‌دهد. زوج‌های بچه‌دار، به‌سختی می‌توانند با زوج‌های بدون بچه به‌خوبی در تعامل باشند: «قرارهای صبحونه هفتگی با دوستانم رو از سرگرفتم. ولی هربار که پسرم گریه می‌کرد و طول می‌کشید تا آرامش کنم، احساس معذب بودن داشتم...»

بعدش، دیگه بی‌خیالش شدم.» (بهاره). از دست دادن روابط قبلی موجب تنهایی و انزوا در عین حال حسرت و سوگ می‌گردد.

اولویت به نوزاد در عدم توازن نقش والدینی نیز بروز می‌یابد. عدم توازن نقش والدین از تصمیم‌گیری برای بارداری آغاز می‌گردد. فشار زیستی مشخصی برای پذیرفتن نقش مادری وجود دارد: «من همیشه به بچه داشتن فک می‌کردم، اما از نظر منطقی هیچ‌وقت خودمون رو در شرایط کاملاً مناسب نمی‌دیدم، اما فشار اینکه سنم داره بالا می‌ره رو حس می‌کردم» (یاسمن). محدودیت باروری برای مادر در برخی مادران موجب برانگیختن خشم می‌گردد. در صورت بروز بارداری ناخواسته یا تصمیم برای سقط، فشار بر روی مادر بسیار بیشتر است. عدم توازن مسئولیت والدین در دوران بارداری و پس از تولد نوزاد نیز ادامه می‌یابد: «برای اون که اصلاً سخت نمی‌گذره، نه مشارکتی می‌کنه نه همراهی. تو بارداریم حتی ماه‌های آخر که سنگین بودم حاضر نبود تو کار خونه کمک کنه» (صدف). برخی از عدم توازن مسئولیت والدینی شامل شیردهی غیرقابل تغییر است؛ اما برخی دیگر تحت تاثیر کلیشه‌های جنسی نقش والدینی هستند: «پدرش دقیقاً مثل یه مهمون رفتار می‌کنه... یکی دو ساعت حوصله بازی داره، ولی بعدش دیگه توقع داره بچه بره بخوابه و به خودمون برسیم» (صدف). عدم توازن نقش والدین موجب خشمی می‌گردد که ابژه آن عمدتاً همسر است.

عدم عاملیت در رابطه با تصمیم برای کودک

عدم عاملیت در رابطه با تصمیم برای کودک عمدتاً به واسطهٔ باورها و تعارضات فرهنگی شکل می‌گیرد. عدم عاملیت نخست با تصمیم برای شیردهی یا ادامهٔ آن بروز می‌یابد. این تصمیم عمدتاً تحت تاثیر اطرافیان قرار می‌گیرد: «مامانم می‌گفت ۲ سال بهت شیر دادم، باید به بچت شیر بدی تا ۲ سال... پروسه از شیر گرفتن، ۴ تا ۵ ماه، طول کشید. به خاطر مقاومت مامانم بود؛ بهم احساس گناه می‌داد.» (شیرین). در صورت تصمیم برای عدم شیردهی مادر با احساس گناه مواجه خواهد شد. عدم عاملیت مادر با تصمیمات تربیتی ادامه می‌یابد. حتی عملی مانند در آغوش کشیدن نوزاد ممکن است با واکنش و اظهار نظر اطرافیان همراه گردد: «بقیه بهم می‌گفتن که چقد بچه تو بغلته. اینقد بغلش نکن در دسر میشه برات. من اوایل از روی احترام فقط سکوت می‌کردم، ولی الان می‌گم این روش منه...» (فائزه). واکنش مادر در این موارد ممکن است خشم یا خستگی روانی باشد.

عدم عاملیت مادر در شرایط تعارض فرهنگی تشدید می‌یابد: «دوست نداشتم با فرهنگ اونا بزرگ شه... به بچه‌ای که هنوز شش ماهش نشده، غذا می‌دادن» (لادن). تعارضات خرده‌فرهنگ‌ها و نیز تعارضات مذهبی در صورتی که عاملیت مادر را تهدید کنند، موجب بروز خشم می‌گردند.

بالندگی و رشدیافتگی پس از تطابق با نقش مادری

بالندگی و رشدیافتگی پس از تطابق با نقش مادری از راه می‌رسد. در صورتی که دشواری بارداری کمتر از میزان مورد انتظار باشد، ناباوری مثبتی در مادر شکل می‌گیرد. ناباوری مثبت به تجربهٔ مادری به عنوان موهبت و معناداری نگریسته می‌شود: «اره. همسرم خدا/بیش واقعاً خیلی کمکم بود. تو دوران بارداری که البته حالا خودم تو دوران بارداری واقعاً اونجوری نبودم که بخوام افتاده بشم و نیاز به کسی داشته باشم» (یکتا). رابطهٔ احساسی جدید با همسر نیز ممکن است شکل بگیرد: «هنوزم که هنوز هر وقت فیلم زایمان من رو می‌بینیم،

دوتایی اشک می‌ریزم. خیلی تحت‌تأثیر قرار گرفتیم، یعنی اصلاً به نقطه خاصی هست تو زندگی‌مون، زایمان طبیعی من» (ویدا).

موفقیت در برآوردن نیازهای نوزاد به تدریج موجب برانگیختن احساس کفایت در مادر می‌گردد که توانمندی را در مادر تقویت می‌کند: «زاینکه حواسم خیلی بهش هست خوشحالم. یکی دو بار شده ما خواب بودیم پسر من تو خواب بالا آورد، من بلافاصله فهمیدم؛ یعنی به ثانیه نکشید بغلش کردم» (قاصدک). توانمندی مادر همچنین در خودبستگی عاطفی او نیز بروز می‌یابد: «کم‌کم دارم یاد می‌گیرم در مواقعی که بهم فشار میاد چه‌طور از اون فشار خودم رو رها کنم، چه‌طور از اطرافیانم کمک بخوام... چه‌طور حواسم باشه تا قبل از رسیدن به نقطه بحرانی، راهی برای مدیریت اون فشار پیدا کنم» (بهاره). پذیرش نقایص والدین موجب تعالی مادر می‌گردد. تازه‌مادر از دل تجربه خویش با مادر خود همزاد پنداری می‌کند و کاستی‌های او را می‌پذیرد. «ارتباط من رو با پدر و مادرم وارد مرحله جدیدی کردم، بهشون نزدیک‌تر شدم و خیلی خاطرات کودکی و قضاوت‌ها و بی‌توجهی‌هایی که دوطرفه بینمون وجود داشت رو تونستم بهتر ببینم و درک کنم و سعی کنم ارتباط من با فرزندم بهتر باشه» (لیلا).

بحث و تفسیر

پژوهش حاضر با هدف واریسی بن‌مایه‌های تجربه مادری در تازه‌مادران ایرانی انجام شد. شرکت‌کنندگان مادرانی بودند که تنها یک شیرخوار کمتر از یک‌سال داشتند. با بررسی مصاحبه‌های انجام شده، ۵ بن‌مایه اصلی (شامل تقابل تجربه زیسته و تصویر آرمانی مادری، فقدان ذاتی مهارت‌های مادرانگی، تقابل نقش مادری با سایر نقش‌ها، عدم عاملیت در رابطه با تصمیم برای خویش و کودک و درنهایت بالندگی و رشدیافتگی پس از تطابق با نقش مادری) و ۱۲ بن‌مایه فرعی شناسایی شد.

سوگ یک احساس کلیدی در بررسی بن‌مایه‌های منفی در این مطالعه بود که به ویژه در بن‌مایه تقابل نقش مادری با سایر نقش‌ها برانگیخته می‌شد. یکی از ابژه‌های سوگ ازدست‌رفتن رابطه با همسر است. رابطه با همسر پس از تولد نوزاد، به جد آسیب می‌بیند و مادر، ممکن است عمیقاً داغدار این فقدان شود. داغداری در زمینه ازدست‌رفتن روابط، دایره دوستان را نیز دربرمی‌گیرد. در بسیاری از موارد، مادران و یا زوجین نمی‌توانند روابط پیشین خود را با دوستان حفظ کنند؛ حضور با شیرخوار در جمع دوستان مادر را معذب می‌کند. از دست رفتن روابط با دوستان نه تنها موجب تنهایی و انزوا می‌گردد، بلکه موجب برانگیختن حس حسرت و درنهایت سوگ نیز می‌شود. سوگ در رابطه با از دست رفتن فرصت‌های توسعه فردی و شغلی یکی دیگر از مصادیق بسیار جدی حسرت و در نهایت سوگ در مادران است. این موضوع به‌خصوص در مادرانی که در ابتدای مسیر رشد فردی خود قرار دارند، جدی‌تر است. دسته دیگر از مادران آسیب‌پذیر در این زمینه، مادران با بارداری ناخواسته هستند. مادرانی که برای بارداری خویش برنامه‌ریزی کرده‌اند و ثبات قابل قبولی در تحصیل و شغل خود داشته‌اند، کمتر تحت تأثیر قرار می‌گیرند. برخی مادران تصور می‌کنند که دیگر فرصتی برای پیشرفت آنان نیست و از این پس تنها نوزاد است که اهمیت دارد. مصداق دیگر سوگ، ازدست‌رفتن بدن آرمانی است. تغییرات فیزیکی مادر از دوران بارداری آغاز می‌شود و با وجود زایمان نیز ادامه می‌یابد. بسیاری از مادران ذکر کرده‌اند که تصور می‌کنند هیچ‌گاه به فرم بدنی پیش از بارداری بازمی‌گردند. بیش و پیش از تمامی این مصادیق سوگ ذکر شده، سوگ ازدست‌رفتن هویت شخصی قرار دارد. نوزاد خود را در مقام و هویت

مادر قرار می‌دهد، لاجرم، دیگر نقش‌های هویتی، سراسر رنگ می‌بازد. نقش مادری بر تمامی ابعاد هویت فردی استیلا می‌یابد. ممکن است به تدریج هویت فردی در مقابل نقش مادری به فراموشی سپرده شود. بیش از چهل سال از مطالعه جامعه‌شناختی تأثیرگذار اوکلی^{۱۵} (۱۹۸۰) در مورد تولد فرزند می‌گذرد که در آن او استدلال کرد که تغییر در خود، به ویژه از دست دادن نقش‌های شغلی و روابط قبلی با شریک زندگی، می‌تواند شبیه به نوعی سوگ باشد. ما در این پژوهش این یافته‌ها را تایید کردیم.

شرم هیجانی مبتنی بر خودارزیایی است که در آن ارزش کلی فرد به عنوان یک شخص مورد قضاوت قرار می‌گیرد؛ در صورتی که گناه صرفاً ناشی از سرزنش از رفتار فرد است (تانگنی^{۱۶}، ۲۰۰۲). براین اساس از آنجایی که شرم احساس قوی از ناکارآمدی را به وجود می‌آورد در مقایسه با گناه جدی تر تلقی می‌شود. در مطالعه ما هر دو احساس گناه و شرم در مادران وجود داشت. مهم‌ترین عامل احساس شرم، ادراک احساس منفی نسبت به نوزاد و شیرخوار در مادران بود. به دلایل مختلف مادر ممکن است به شیرخوار خود احساس منفی پیدا کند. مشکلات با خانواده همسر، مسائل اقتصادی که مادر را وادار به بازگشت سریع به کار خود می‌کنند و مشکلات پزشکی و سلامتی قبل و حین بارداری همگی می‌توانند در ایجاد احساس منفی نقش داشته باشند. باین‌حال، مادر نمی‌تواند عواطف منفی خود را به رسمیت بشناسد.

به نظر می‌رسد که مادران جوامع جمع‌گرا همانند کشور ما در برابر انگاره شرم آسیب‌پذیرتر هستند. علاوه براین، در میزان شدت و بسامد تجربیات شرم و گناه، تمایز میان این دو و نیز نوع موقعیت‌هایی که این دو هیجان برانگیخته می‌شوند در فرهنگ‌های مختلف تفاوت‌هایی وجود دارد. (پیش قدم، فیروزیان پوراصفهانی و فیروزیان پوراصفهانی^{۱۷}، ۱۳۹۹). محققان بر اساس این که در یک جامعه کدام یک از این دو نوع هیجان حاکمیت قوی‌تری دارد، فرهنگ‌ها را به دو دسته شرم محور و گناه محور تقسیم کرده‌اند. مطالعه پیش‌قدم و همکاران (۱۳۹۹) در کشورمان نشان داده‌است که تعدد صورت‌های زبانی مربوط به هیجان شرم در زبان فارسی به مراتب بسیار بیشتر از قطعات زبانی مرتبط با هیجان گناه است.

شرم، گاهی با ابتلا به افسردگی نیز همبود است. برخی پژوهش‌ها نشان از پیوند میان حس شرم با ابتلا به افسردگی پس از زایمان دارند (دانفورد و گرنگر^{۱۸}، ۲۰۱۷). از سویی دیگر مادر شرمگین می‌تواند به شدت بر روی عملکرد فرزند خود موثر باشد. خود انتقادی بالا در مادر شرمگین مانع فراهم کردن شرایط باثباتی برای درگیر کردن فرزند در فعالیت‌های شناختی، اجتماعی و هیجانی می‌شود (فرقدانی^{۱۹}، ۱۳۹۷).

احساس ناراضی از عملکرد خویش به عنوان مادر موجب بروز احساس گناه در مادران می‌شود. بیش‌برآورد نقش مادری تأثیر عمده‌ای در ایجاد این احساس گناه در مادر دارد: مادر تصور می‌کند در تمامی جنبه‌های آینده زندگی فرزند خویش نقش اساسی دارد و تنها مادر است که تعیین می‌کند فرزند چگونه نمو خواهد یافت. از سویی دیگر مادران آماج الگوهای «مادر آرمانی» هستند که در رسانه‌ها دست‌به‌دست می‌شوند (جانستون و سوانسون^{۲۰}، ۲۰۰۳). مادری که نمی‌تواند محدودیت ظرفیت روانی خویش را درک کند نیز درگیر احساس گناه خواهد شد. مادران شاغل به‌طور خاص با این احساس گناه دست در گریبان هستند. یک مطالعه بین فرهنگی انجام شده در کشورهای سوئد، آلمان، ایتالیا و آمریکا نشان داد که گرچه احساس گناه در تمامی این فرهنگ‌ها وجود دارد اما با فراهم کردن زمان بیشتری برای مادران خارج از محل کار و تشویق پدران به انجام بیشتر کارهای مراقبتی تعدیل می‌گردد (کالینز^{۲۱}، ۲۰۲۱).

در تفکر روانشناختی، تنهایی معمولاً به معنای تجربه ذهنی از انزوای اجتماعی تفسیر می‌شود که در آن پشتیبانی اجتماعی وجود ندارد (ویس^{۲۲}، ۱۹۷۳). بنابراین، غیرقابل انتظار نیست که برخی از مادران تنهایی را تجربه کنند؛ از دست دادن دوستان پیشین یکی از عوامل ایجاد این انزواست. با این حال احساس تنهایی و انزوای مادر تنها محدود به تنهایی اجتماعی ناشی از محدود شدن روابط نیست. عوامل دیگری که نیز به انزوای او دامن می‌زنند، شامل انحراف‌های درک شده از «معیارهای» اجتماعی و اختلاف مشاهده شده بین نمایش‌های آرمانی و واقعی از مادری هستند که هر دوی این موارد توسط مادران مورد مطالعه شناسایی شده‌اند. مادری که نمی‌تواند انحراف درک شده خویش را با همسر یا اطرافیان به اشتراک بگذارد شدیداً احساس تنهایی می‌کند. به بیانی دیگر، ترس از نامعتبر دانستن احساس منفی در صحبت با دیگران، می‌تواند موجب انزوای مادر گردد (تایلور و همکاران^{۲۳}، ۲۰۲۱). یک مطالعه کیفی کوچک روی تازه مادران در بریتانیا نیز یافته‌های مشابهی را نشان داده‌است. در این مطالعه تمامی مادران در گذار به مادری احساس تنهایی کرده‌اند؛ آنها احساس تنهایی خود را به مقایسه‌های نامطلوب با هنجارهای ادراک شده مادری، کاهش تماس اجتماعی، و فقدان همدلی از طرف شریک زندگی و سایر مادران مرتبط دانستند (لی، واسیلو و بارنت^{۲۴}، ۲۰۱۹).

رشدیافتگی و تعالی پس از پذیرفتن نقش مادری را می‌توان از جهات مختلفی نگریست. مادر از دل تجربه خود در برابر کاستی‌های والدین پذیرا تر می‌شود. مشاهده رابطه نوزاد خود با خویشتن نوعی قدردانی نسبت به مادر را در فرد ایجاد می‌کند. تازه‌مادر نکات مثبت ارتباط با مادر خویش را برجسته‌تر می‌بیند. از سویی دیگر دیدن نقص‌های مادر خویش به پذیرش نقص‌های خویش می‌انجامد و التیامی بر زخم‌هایی است که شرم ایجاد کرده است.

از منظر تئوری‌های روانشناسی اجتماعی، احساسات دوسوگرایانه مادران را می‌توان در پرتو دو چارچوب مکمل تفسیر کرد؛ بر اساس نظریه نقش‌های اجتماعی ایگلی و وود^{۲۵}، (۲۰۱۲)، انتظارات جامعه از زنان و مردان بر پایه تقسیم تاریخی کار شکل می‌گیرد. با گسترش فرصت‌های تحصیلی و شغلی برای زنان، نقش‌های بدیل و رقیب برای «مادر بودن» پدید می‌شود. این کشاکش نقش‌ها تعارض هویتی و استرس ایجاد می‌کند و هیجاناتی چون گناه («آیا به فرزندم کم‌توجهی می‌کنم؟») و شرم («جامعه هنوز از من مادری تمام‌وقت می‌خواهد») را برمی‌انگیزد. یافته‌های ما که هم‌زمانی عشق و دل‌نگرانی را نشان داد، با پیش‌بینی این نظریه هم‌خوان است. در پارادایم مدرنیزاسیون، به‌ویژه تغییر ارزش‌ها از جمع‌گرایی به فردگرایی و از وظیفه‌محوری به خودتحقق، مادرشدن را از «هسته هویت زنانه» به یکی از چند مسیر رشد شخصی تبدیل کرده است. زنان نسل جدید نسبت به نسل‌های پیشین از فرصت‌های بیشتری برای پیشرفت فردی، سرگرمی و سفر برخوردارند؛ بنابراین پذیرش نقش مادری می‌تواند به‌صورت «فقدان آزادی‌های پیشین» تجربه شود و نوعی سوگ پنهان برای هویت یا سبک زندگی گذشته ایجاد کند. این چارچوب تبیین می‌کند که چرا احساسات منفی (مانند حس از دست دادن خود) در کنار هیجانات مثبت مادرانه بروز می‌یابد (اینگل هارت و بیکر^{۲۶}، ۲۰۰۰) ادغام دو چارچوب نشان می‌دهد تعارض میان نقش‌های در حال تغییر (نظریه نقش‌های اجتماعی) در بستری از ارزش‌های فردگرایانه نوظهور (مدرنیزاسیون) می‌تواند سوگ، شرم و گناه مادران امروز را تشدید کند. مداخلاتی که بر تطابق نقش‌ها و بازتعریف هنجارهای فرهنگی تمرکز دارند، به بهبود تجربه عاطفی مادران یاری خواهند رساند.

بسیاری از بن‌مایه‌های شناسایی شده در این مطالعه جهان‌شمول هستند و در پژوهش‌های انجام شده در فرهنگ‌های دیگر نیز قابل شناسایی هستند: عدم تطابق با تصویر آرمانی و نیز تغییرات هویتی از جمله آنهاست. اما برخی از بن‌مایه‌ها ویژگی فرهنگی بیشتری داشته‌اند و اختصاص بیشتری به پژوهش حاضر دارند. به عدم عاملیت در رابطه با تصمیم‌گیری در رابطه با کودک و نقش آن در بروز هیجانات منفی کمتر در مطالعات انجام شده سایر فرهنگ‌ها اشاره شده است. شیردهی مقوله پیچیده‌ای است و افکار و احساسات متفاوتی را مادر برمی‌انگیزد؛ واتکینسون، مورای و سیمپسون^{۲۷} (۲۰۱۶) به احساس منفی مادران در رابطه با شیردهی با عنوان محرکی غیرمنتظره برای احساسات عمیق جسمانی خودناسازگار اشاره کرده‌اند. اما احساس گناه ناشی از فشار اطرافیان برای شیردهی مقوله‌ای است که در فرهنگ‌هایی با عاملیت و استقلال فردی کمتر موضوعیت دارد. مهم‌ترین محدودیت مطالعه حاضر یکدستی گروه مورد پژوهش بود. تمامی مادران وارد شده در این مطالعه زنان تحصیل کرده طبقه متوسط شهری بودند و این موضوع می‌تواند پژوهش حاضر را دچار سوگیری انتخاب کند. با این حال روش‌شناسی این مطالعه آگاهانه و با اطلاع از این محدودیت انجام شد؛ برای ارزیابی بن‌مایه‌های مادرانگی در مادران ایرانی نیازمند انتخاب مادرانی علاقه‌مند به مشارکت در مطالعه، آگاه از هیجانات خویش و درگیر چالش مادرانگی بودیم. با این توصیف، شرکت‌کنندگان مطالعه حاضر مناسب پژوهش کیفی حاضر، انجام شده بودند. از سویی دیگر باید توجه داشت که بن‌مایه‌ها در مطالعه کنونی تنها از یک مصاحبه ۱-۱/۵ ساعته استخراج می‌شدند و در نتیجه نیازمند گروهی از مادران با گشودگی در به اشتراک گذاشتن تجربیات بودیم. در نتیجه، چنین محدودیتی در مطالعات کیفی کوتاه مدت در رابطه با عواطف عمیق انسانی پذیرفتنی است.

پی‌نوشت‌ها

- | | |
|---------------------------------|---|
| 1. Choi, Henshaw, Baker, & Tree | 15. Oakley |
| 2. Sutherland | 16. Tangney |
| 3. Persona | 17. Pishghadam, Firoozian Pour Esfahani |
| 4. Goffman | & Firoozian Pour Esfahani |
| 5. Blackburn | 18. Dunford & Granger |
| 6. Warner | 19. Farghadani |
| 7. Bowlby | 20. Johnston & Swanson |
| 8. Winnicott | 21. Collins |
| 9. Good enough mother | 22. Weiss |
| 10. Rapley, Moncrieff & Dillon | 23. Taylor et al. |
| 11. Ahmadvpour, Yousefi & Alavi | 24. Lee, Vasileiou & Barnett |
| 12. Fessler | 25. Eagly & Wood |
| 13. Gibson | 26. Inglehart & Baker |
| 14. Braun & Clarke | 27. Watkinson, Murray & Simpson |

- Ahmadpour Sh., Yousefi S., Alavi S. (2022). Emergence and Dimension of Medicalization Phenomenon in the Socio-Historical Context: With a Glance at the Dimensions of Medicalization in Iran. *J North Khorasan Univ Med Sci*, 14(3):72-80.
- Blackburn, N. (2007). 'Incubated idealism' – a mother's hope for herself that she will be ideal role model for newborn. *Dissertation Abstracts Internal Section A: Humanities and Social Sciences*. ProQuest Information & Learning, vol. 67 (8-A) p. 3160.
- Bowlby, J. (1958). *Can I leave my baby?*. London: National Association for Mental Health.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Choi, P., Henshaw, C., Baker, S., & Tree, J. (2005). Supermum, superwife, supereverything: Performing femininity in the transition to motherhood. *Journal of reproductive and infant psychology*, 23(2), 167-180.
- Collins, C. (2021). Is maternal guilt a cross-national experience?. *Qualitative Sociology*, 44(1), 1-29.
- Dunford, E., & Granger, C. (2017). Maternal guilt and shame: Relationship to postnatal depression and attitudes towards help-seeking. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 1692-1701.
- Farghadani, A (2019). The Relationship between Maternal Shame and Successful Intelligence of Children (Analytical, Practical, Creative): The Mediating Role of Children's Dysfunctional Attitudes. *QJFR*, 15 (4) :27-48
- Fessler, D. (2004). Shame in two cultures: Implications for evolutionary approaches. *Journal of Cognition and Culture*, 4(2), 207-262.
- Goffman, E. (1990). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Penguin Books Ltd.: London.
- Gibson, C. (1998). Semi-structured and unstructured interviewing: a comparison of methodologies in research with patients following discharge from an acute psychiatric hospital. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 5(6), 469-477.
- Johnston, D. D. & Swanson, D. H. (2003). Invisible Mothers: A Content Analysis of Motherhood Ideologies and Myths in Magazines. *Sex Roles*, vol. 49 (1), pp. 21-33.
- Lee, K., Vasileiou, K., & Barnett, J. (2019). 'Lonely within the mother': An exploratory study of first-time mothers' experiences of loneliness. *Journal of health psychology*, 24(10), 1334-1344.
- Oakley, A. (1980). *Women confined: Toward a sociology of childbirth*.
- Pishghadam, R., Firoozian Pour Esfahani, A. & Firoozian Pour Esfahani, A (2020). The dominance of shame or sin-oriented culture in the Iranian society. *Journal of Iranian Cultural Research*, 13(3), 101-136
- Rapley, M., Moncrieff, J. & Dillon, J. (2011). Chapter 1 'Carving Nature at its joints? DSM and the medicalization of everyday life, Rapley, M., Moncrieff, J. & Dillon, J. (eds.). *De-medicalizing Misery: Psychiatry, Psychology and the Human Condition*. Palgrave Macmillan: UK and New York.
- Sutherland, J. A. (2010). Mothering, guilt and shame. *Sociology Compass*, 4(5), 310-321.
- Tangney, J. P. (2002). Perfectionism and the self-conscious emotions: Shame, guilt, embarrassment, and pride. In G. L. Flett & P. L. Hewitt (Eds.), *Perfectionism: Theory, research, and treatment* (pp. 199–215). American Psychological Association
- Taylor, B. L., Howard, L. M., Jackson, K., Johnson, S., Mantovani, N., Nath, S., ... & Sweeney, A. (2021). Mums alone: exploring the role of isolation and loneliness in the narratives of women diagnosed with perinatal depression. *Journal of Clinical Medicine*, 10(11), 2271.
- Warner, J. (2006). *Perfect madness: Motherhood in the age of anxiety*. Penguin.

- Watkinson, M., Murray, C., & Simpson, J. (2016). Maternal experiences of embodied emotional sensations during breast feeding: An Interpretative Phenomenological Analysis. *Midwifery*, 36, 53-60.
- Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Winnicott, D. W. (1986). The theory of the parent-infant relationship. *Essential papers on object relations*, 233-253.

Original Article

Modeling Marital Orientation Based on the Big Five Personality Traits with the Mediation of Family Friendship

Faezagh Govanji¹, Reza Ahmadi¹✉, Ahmad Ghazanfari¹

1. Department of Psychology, Shahrekord Branch, Islamic Azad University, Shahrekord, Iran.

Received: 2024/02/22

Revised: 2025/08/19

Accepted: 2025/09/03

DOI: 10.48308/jfr.2025.234891.1712

Highlights

- The structural equation model revealed that the Big Five personality traits predict marital orientation (optimistic or pessimistic attitude toward marriage) among single Iranian students, both directly and indirectly through the mediation of "family friendship."
- Among personality traits, "Neuroticism" had a negative direct and indirect effect (by weakening family friendship) on a positive marital orientation, while "Agreeableness" and "Conscientiousness" showed both positive direct and indirect effects (by strengthening family friendship). "Openness to experience" had only a positive indirect effect through enhancing family friendship.
- The variable "family friendship" (as a positive emotional and supportive atmosphere in the family of origin) is not only a powerful direct predictor of a positive marital orientation but also acts as a key mediating mechanism, demonstrating how stable personality traits influence an individual's attitude toward marriage by shaping the quality of family relationships.

Extended Abstract

Background and Objective: The family, as the fundamental unit of society, is profoundly influenced by the decisions individuals make regarding marriage. Marital orientation—encompassing attitudes, expectations, and readiness for marriage—serves as a critical precursor to marital satisfaction and stability. While previous research has highlighted the role of personality traits in relationship dynamics, the mechanisms through which these traits shape marital orientation remain underexplored. This study aims to address this gap by proposing and testing a comprehensive model that examines the direct and indirect effects of the Big Five personality traits (neuroticism, extraversion, openness to experience, agreeableness, and conscientiousness) on marital orientation, with family friendship acting as a mediating variable. Family friendship, defined as the perceived atmosphere of emotional intimacy, support, and positive communication within the family of origin, is hypothesized to serve as a key pathway through which personality influences marital orientation.

Theoretical Framework: This research is grounded in two primary theoretical frameworks: the Five-Factor Model of Personality and Family Systems Theory. The Five-Factor Model provides a comprehensive framework for understanding how fundamental personality dimensions influence interpersonal relationships and life choices. Family Systems Theory, particularly Bowen's concept of differentiation of self, emphasizes how family emotional processes are internalized and reproduced in future relationships. The integration of these frameworks suggests that personality traits not only directly affect marital orientation but also shape family dynamics, which in turn influence attitudes toward marriage.

Research Method: This study employed a descriptive-correlational design using structural equation modeling (SEM). The statistical population consisted of all single students enrolled at Islamic Azad University branches in Isfahan Province in 2022. Using a stratified random sampling method, 500 participants (303 female and 197 male) were selected based on the number of research variables and conventional statistical power considerations. Participants completed three validated self-report questionnaires: the Marital Orientation Questionnaire (2020), which assesses attitudes, desires, and readiness for marriage; the NEO Short-Form Personality Inventory (1985), which measures the Big Five personality traits; and the Family Friendship Scale (2019), which evaluates emotional intimacy, support, and positive interactions within the family.

The research procedure involved multiple stages: initial instrument validation through confirmatory factor analysis, data collection through coordinated sessions at university branches, and comprehensive statistical analysis. Data analysis was conducted in two stages: first, correlation analyses were performed using SPSS software to examine relationships between variables; second, structural equation modeling was implemented using AMOS software to test the direct and indirect effects of personality traits on marital orientation via family friendship. Model fit was assessed using multiple indices including χ^2/df , CFI, GFI, RMSEA, and SRMR. The mediation effects were tested using bootstrapping procedures with 5000 resamples to ensure robustness of findings.

Findings: The results revealed significant direct and indirect effects of personality traits on marital orientation. Neuroticism demonstrated a significant negative direct effect on marital orientation ($\beta = -0.24, p < 0.01$), indicating that individuals with higher levels of neuroticism were less likely to exhibit a positive orientation toward marriage. In contrast, agreeableness ($\beta = 0.31, p < 0.01$) and conscientiousness ($\beta = 0.28, p < 0.01$) had significant positive direct effects, suggesting that these traits foster a proactive and optimistic outlook on marriage. Family friendship also exhibited a strong positive direct effect on marital orientation ($\beta = 0.42, p < 0.01$), underscoring its importance as a predictor.

The mediation analysis revealed complex pathways through which personality influences marital outcomes. Neuroticism had a negative indirect effect on marital orientation through reduced family friendship ($\beta = -0.16, p < 0.01$), implying that individuals with higher neuroticism perceived lower levels of familial support, which in turn diminished their marital orientation. Openness to experience, while not directly affecting marital orientation, exerted a positive indirect effect through family friendship ($\beta = 0.12, p < 0.05$), indicating that open individuals may cultivate richer familial interactions that enhance their marital outlook. Agreeableness ($\beta = 0.18, p < 0.01$) and conscientiousness ($\beta = 0.15, p < 0.01$) also showed significant positive indirect effects, highlighting that these traits contribute to a supportive family environment, which subsequently promotes a positive marital orientation. Extraversion did not show significant direct or indirect effects in this model. The model demonstrated excellent fit with the data (CFI = 0.97, GFI = 0.95, RMSEA = 0.04, SRMR = 0.05), confirming its robustness.

Discussion and Implications: The findings provide substantial evidence for the complex interplay between personality, family dynamics, and marital orientation. The significant mediation effects suggest that family friendship serves as a crucial mechanism through which personality traits influence marital attitudes. This underscores the importance of considering both individual differences and family context in understanding marriage-related decision making. From a practical perspective, these results highlight the potential value of incorporating personality assessment and family relationship enhancement components in premarital counseling programs. Interventions aimed at improving family communication patterns and emotional support could potentially mitigate the negative effects of certain personality traits while enhancing the positive influences of others.

Conclusion: This study makes significant contributions to the understanding of marital orientation by demonstrating the dual pathways through which personality traits influence marriage attitudes—both directly and through the mediation of family friendship. The findings emphasize that marital

orientation is shaped not only by individual personality characteristics but also by the quality of family relationships that these characteristics help create. The research limitations include its cross-sectional design and focus on a specific cultural context, suggesting the need for longitudinal studies across diverse populations. Future research should explore additional mediating variables and examine how these relationships evolve over time and across different stages of relationship development.

Keywords: Marriage Orientation, Personality Traits, Family Friendship.

How to cite: Gavanji, F. , Ahmadi, R. and Ghazanfari, A. (2025). Modeling the marriage orientation of the five personality traits with the mediation of family friendship. *Journal of Family Research*, 21(4), 18-36. doi: 10.48308/jfr.2025.234891.1712

✉Corresponding Author Email Address: rozgarden28@yahoo.com



Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the creative commons attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقاله پژوهشی

مدل‌یابی جهت‌گیری ازدواج براساس ویژگی‌های پنج‌گانه شخصیتی با میانجی‌گری خانواده دوستی

فائزه گوانجی^۱، رضا احمدی^۱، احمد غضنفری^۱

۱. گروه روانشناسی، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۱۲/۰۳ دریافت نسخه اصلاح‌شده: ۱۴۰۴/۰۵/۲۸ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۶/۱۲

DOI: 10.48308/jfr.2025.234891.1712

نکات برجسته

- مدل معادلات ساختاری نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی پنج‌گانه هم به‌صورت مستقیم و هم به‌طور غیرمستقیم و از طریق میانجی‌گری «خانواده‌دوستی»، جهت‌گیری ازدواج (نگرش خوشبینانه یا بدبینانه به ازدواج) را در دانشجویان مجرد ایرانی پیش‌بینی می‌کنند.
- در بین ویژگی‌های شخصیتی، «روان‌رنجوری» اثر منفی مستقیم و غیرمستقیم (از طریق تضعیف خانواده‌دوستی) بر جهت‌گیری مثبت به ازدواج داشت، در حالی که «توافق‌پذیری» و «وجدان‌گرایی» هم اثر مستقیم مثبت و هم اثر غیرمستقیم مثبت (از طریق تقویت خانواده‌دوستی) نشان دادند. «گشودگی به تجربه» تنها از طریق افزایش خانواده‌دوستی اثر غیرمستقیم مثبت داشت.
- متغیر «خانواده‌دوستی» (به‌عنوان فضای عاطفی مثبت و حمایت‌گر در خانواده اصلی) نه تنها یک پیش‌بین قدرتمند مستقیم جهت‌گیری مثبت به ازدواج است، بلکه به‌عنوان مکانیسم میانجی کلیدی عمل می‌کند و نشان می‌دهد چگونه ویژگی‌های شخصیتی پایدار از طریق شکل‌دادن به کیفیت روابط خانوادگی، نگرش فرد به ازدواج را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

چکیده

خانواده مقدس‌ترین نهاد اجتماعی و ازدواج مقدس‌ترین تصمیم هر فرد برای تشکیل خانواده است. لذا هدف اصلی پژوهش حاضر مدل‌یابی جهت‌گیری ازدواج براساس ویژگی‌های پنج‌گانه شخصیتی با میانجی‌گری خانواده دوستی بود. پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی از نوع معادلات ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانشجویان مجرد دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان اصفهان در سال ۱۴۰۱ بودند که باتوجه به تعداد متغیرهای پژوهش و روش‌های آماری مرسوم به روش تصادفی طبقه‌ای تعداد ۵۰۰ نفر نمونه (۳۰۳ دختر و ۱۹۷ پسر) به پرسشنامه‌های جهت‌گیری ازدواج (گوانجی، ۱۳۹۹)، ویژگی‌های شخصیت نئو فرم کوتاه (۱۹۸۵) و خانواده دوستی (هاشمی گرم‌دره، ۱۳۹۸) پاسخ دادند. تحلیل‌های همبستگی در نرم افزار اسپاس و تحلیل‌های مربوط به مدل‌سازی معادلات ساختاری در نرم‌افزار ایموس انجام شد. یافته‌ها حاکی از آن است که ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری دارای اثر معکوس معنی‌دار و توافق‌پذیری، وظیفه‌شناسی و خانواده دوستی دارای اثر مثبت معنی‌دار بر جهت‌گیری ازدواج هستند. همچنین متغیرهای روان‌رنجوری، گشودگی به تجربه، توافق‌پذیری، وظیفه‌شناسی از

طریق متغیر میانجی خانواده دوستی دارای اثرات غیرمستقیم معنی‌دار بر جهت‌گیری ازدواج هستند. می‌توان نتیجه گرفت متغیر ویژگی شخصیتی نقش مهم و تاثیرگذاری در تبیین جهت‌گیری ازدواج دارد. هم‌چنین متغیر خانواده دوستی در بین دانشجویان مجرد به طور معناداری اثر شخصیت بر جهت‌گیری ازدواج را میانجی‌گری می‌کند.

کلیدواژه‌ها: جهت‌گیری ازدواج، ویژگی‌های شخصیت، خانواده دوستی

استناد به این مقاله: گوانجی، ف.، احمدی، ر. و غضنفری، ا. (۱۴۰۴). مدلیابی جهت‌گیری ازدواج براساس ویژگیهای پنجگانه شخصیتی با میانجیگری خانواده دوستی. خانواده پژوهی، ۲۱(۴)، ۱۸-۳۶. doi: 10.48308/jfr.2025.234891.1712

✉ نویسنده مسئول: rozgarden28@yahoo.com

مقدمه

در طول تاریخ زندگانی بشر، ازدواج^۱ به‌عنوان یکی از پیچیده‌ترین روابط انسانی است که بنیاد خانواده بر آن استوار است و به عنوان پدیده‌ای کاملاً عمومی در حیات اجتماعی تمام جوامع مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است که هرچند دستخوش تحولات بی‌شماری شده اما در کنار سایر نهادها، همچنان به بقای خود ادامه می‌دهد و یکی از مهم‌ترین تصمیمات زندگی است (مرزیالکوا^۲ و همکاران، ۲۰۲۳؛ وایت^۳ و همکاران، ۲۰۰۹). به رغم تداوم ارائه گزارش‌های فراگیر از کاهش نرخ ازدواج^۴ و افزایش سن ازدواج در اغلب کشورهای صنعتی جهان (ویلافبی^۵ و همکاران، ۲۰۱۲) و بحث بر سر تغییر و تنوع مسیرهای ازدواج و الگوهای جدید روابط از خلال یافته‌های پیمایش‌های ملی (مارتینز ریکو^۶ و همکاران، ۲۰۲۲)، هنوز برای اغلب افراد ازدواج یک هدف مهم است و اکثریت پرشماری از افراد انتظار دارند که روزی ازدواج کنند. در برابر دیدگاه‌های ضد ازدواج^۷، همچنان مزیت‌های روانشناختی و جامعه‌شناختی ازدواج از سوی صاحب‌نظران به استناد پژوهش‌های مختلف مورد تاکید قرار می‌گیرد (آماتو^۸، ۲۰۱۲). به همین منوال یکی از موضوعات مهم جوانان ایرانی بالاخص جامعه دانشجویی مسئله‌ی ازدواج و تاخیر در ازدواج^۹ و مسائل و مشکلات مربوط به این موضوع است، که دغدغه‌ی بسیاری از متخصصین جامعه‌شناس و روانشناس در حوزه‌ی جوانان شده است. این موضوع که جوانان چه نوع نگاه و جهت‌گیری نسبت به مساله‌ی ازدواج دارند بر انتخاب و یا عدم انتخاب گزینه‌ای برای ازدواج آن‌ها، تاثیر می‌گذارد. در همین راستا جوانان در جهت‌گیری به ازدواج^{۱۰}، به طور کلی به دو دسته‌ی خوشبین و بدبین تقسیم‌بندی می‌شوند. جهت‌گیری ازدواج، در واقع سنجش نگرش خوشبینانه یا بدبینانه‌ی افراد به مساله ازدواج است (گوانجی، ۱۳۹۹). میان جوانانی که در بحث جهت‌گیری ازدواج به دو گروه خوشبین و بدبین به ازدواج تقسیم‌بندی می‌شوند، تفاوت‌های بسیاری وجود دارد. اینکه افراد نسبت به تصمیم‌گیری مهمی مثل ازدواج دید مثبت یا منفی داشته باشند؛ می‌تواند از عوامل متعددی تاثیر بپذیرد. جهت‌گیری ازدواج، به مجموعه‌ای از نگرش‌ها، باورها، انتظارات و تمایلات فرد در فرآیند انتخاب همسر و شکل‌دهی به رابطه زناشویی اشاره دارد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که جهت‌گیری‌های مختلف ازدواج (مانند جهت‌گیری عقلانی، عاطفی، سنتی یا مدرن) می‌توانند تأثیرات عمیقی بر کیفیت زندگی زناشویی، رضایت زن و شوهری و حتی میزان طلاق داشته باشند (طیبنیا و همکاران، ۱۴۰۲). برای مثال، افرادی با جهت‌گیری عاطفی ممکن است بیشتر تحت تأثیر احساسات آنی قرار گیرند، در حالی که افراد با جهت‌گیری عقلانی معیارهای منطقی‌تری را در نظر می‌گیرند. با وجود اهمیت این موضوع، هنوز عوامل روان‌شناختی و اجتماعی تأثیرگذار بر شکل‌گیری این جهت‌گیری‌ها به طور جامع بررسی نشده‌اند و این خلأ پژوهشی نیاز به مطالعات بیشتری دارد (خلج‌آبادی فراهانی، ۱۴۰۰). از آن‌جا که جهت‌گیری فرد نسبت به ازدواج ریشه در نگرش‌های عمیق‌تر او دارد، این فرضیه مطرح می‌شود که خانواده‌دوستی^{۱۱} به عنوان یک سازه بنیادین می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌دهی به خوش‌بینی یا بدبینی نسبت به نهاد ازدواج ایفا کند.

خانواده‌دوستی به عنوان متغیر میانجی در این پژوهش، یک سازه روان‌شناختی-اجتماعی پیچیده و چندبعدی محسوب می‌شود که در برگیرنده مجموعه‌ای از نگرش‌ها، ارزش‌ها و تمایلات فرد نسبت به نهاد خانواده است (ویلافبی و همکاران، ۲۰۲۰؛ هاشمی گرم‌دره، ۱۳۹۸). در برخی متون موجود در ادبیات این سازه از سه مؤلفه اصلی تشکیل شده است: نخست، گرایش مثبت به تشکیل خانواده که شامل تمایل فعال فرد برای

ازدواج و تشکیل کانون خانوادگی است؛ دوم، ارزش‌گذاری عمیق بر نهاد خانواده که به معنای درک اهمیت خانواده به عنوان هسته اصلی جامعه و منبع حمایت عاطفی-اجتماعی است؛ و سوم، تعهد بلندمدت به روابط زناشویی که بیانگر پایداری و استحکام در حفظ رابطه متأهلی است (شاهمرادی و همکاران، ۱۴۰۰).

تحقیقات نشان می‌دهند که خانواده‌دوستی فراتر از یک نگرش ساده، به عنوان یک سیستم اعتقادی سازمان‌یافته عمل می‌کند که بر کلیه جنبه‌های مربوط به ازدواج و زندگی خانوادگی تأثیر می‌گذارد (باسو و کومر^{۱۲}، ۲۰۲۲؛ روشنی، ۱۴۰۰). از دیدگاه نظری، این سازه ریشه در نظریه‌های دلبستگی بزرگسالان و تعهد رابطه‌ای دارد که بر اهمیت پیوندهای عاطفی پایدار تأکید می‌کنند. مطالعات طولی نشان داده‌اند افرادی که از سطح بالایی از خانواده‌دوستی برخوردارند، نه تنها در مرحله انتخاب همسر معیارهای دقیق‌تر و پایدارتری را مدنظر قرار می‌دهند، بلکه در طول زندگی مشترک نیز سطح بالاتری از رضایت زناشویی و پایبندی به رابطه را نشان می‌دهند (جوانمرد و همکاران، ۱۴۰۱). در بافت فرهنگی ایران، خانواده‌دوستی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و می‌تواند پل ارتباطی مهمی بین ویژگی‌های فردی و انتخاب‌های زناشویی باشد. یافته‌ها نشان می‌دهند افرادی که نمره بالایی در خانواده‌دوستی دارند، معمولاً جهت‌گیری‌های مسئولانه‌تری در ازدواج نشان می‌دهند که ویژگی‌هایی مانند تأکید بر ارزش‌های مشترک، توجه به ثبات بلندمدت رابطه و اولویت‌دهی به منافع خانوادگی بر تمایلات فردی را شامل می‌شود. این در حالی است که افراد با خانواده‌دوستی پایین ممکن است بیشتر تحت تأثیر عوامل مقطعی مانند جذابیت‌های ظاهری یا منافع کوتاه‌مدت قرار گیرند (ابراهیم و مهداد، ۱۳۹۸). اهمیت بررسی این متغیر به عنوان میانجی از آنجا ناشی می‌شود که می‌تواند مکانیسمی روان‌شناختی را توضیح دهد که از طریق آن ویژگی‌های شخصیتی پایدار، به نگرش‌ها و رفتارهای مرتبط با ازدواج تبدیل می‌شوند. این بررسی به ویژه در جامعه امروز ایران که در حال گذار از الگوهای سنتی به مدرن در ازدواج است، از اهمیت کاربردی بالایی برخوردار است و می‌تواند به طراحی مداخلات آموزشی و مشاوره‌ای مناسب در حوزه پیش از ازدواج کمک شایانی کند (اختیاری امیری و همکاران، ۱۴۰۰). در کنار متغیرهای اجتماعی، عوامل فردی و به ویژه ویژگی‌های شخصیتی نیز سهم تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری نگرش‌های مرتبط با ازدواج و خانواده دارند (قربانخانی و همکاران، ۱۴۰۲). در ادبیات این حوزه از جمله عوامل بنیادین و تأثیرگذاری که می‌تواند هم بر جهت‌گیری ازدواج و هم بر سطح خانواده‌دوستی فرد مؤثر باشد، ویژگی‌های شخصیتی اوست.

مدل پنج عاملی شخصیت^{۱۳} به عنوان چارچوبی جامع و پذیرفته‌شده در روان‌شناسی شخصیت، پنج بعد اساسی را برای توصیف و تبیین تفاوت‌های فردی معرفی می‌کند که هر یک به شیوه‌های پیچیده‌ای بر جهت‌گیری ازدواج تأثیر می‌گذارند (برنت و گرینهل^{۱۴}، ۲۰۲۲). این ابعاد که شامل روان‌رنجوری^{۱۵}، برون-گرایی^{۱۶}، تجربه‌گرایی^{۱۷}، توافق‌پذیری^{۱۸} و وجدان‌گرایی^{۱۹} می‌شوند، نه تنها به صورت مستقیم بر نگرش‌های مرتبط با ازدواج اثر می‌گذارند، بلکه از طریق متغیرهای میانجی مانند خانواده‌دوستی نیز تأثیرات غیرمستقیم خود را اعمال می‌کنند (رز^{۲۰} و همکاران، ۲۰۲۳). در این میان، روان‌رنجورخویی به عنوان یکی از قوی‌ترین پیش‌بین‌کننده‌های جهت‌گیری ازدواج مطرح است، چرا که افراد با سطوح بالای این ویژگی معمولاً در روابط بین فردی خود اضطراب بیشتری تجربه می‌کنند و این اضطراب می‌تواند به شکل‌گیری جهت‌گیری‌های اجتنابی یا ترس‌محور در ازدواج منجر شود. از سوی دیگر، برون‌گرایی که با ویژگی‌هایی مانند جامعه‌پذیری، تحریک‌پذیری مثبت و گرایش به فعالیت‌های گروهی همراه است، معمولاً با جهت‌گیری‌های عاطفی‌تر و

هیجان‌محور در ازدواج مرتبط است (لیو^{۲۱} و همکاران، ۲۰۲۳). این ارتباط احتمالاً از طریق مکانیسم‌های مختلفی مانند نیاز به تحریک‌های هیجانی قوی‌تر یا تمایل به گسترش شبکه‌های اجتماعی عمل می‌کند. گشودگی به تجربه به عنوان بعد دیگری از شخصیت، با خلاقیت، کنجکاوی فکری و پذیرش تجربیات جدید مشخص می‌شود که می‌تواند در شکل‌دهی به جهت‌گیری‌های غیرسنجی در ازدواج نقش داشته باشد. افرادی که در این بعد نمره بالایی کسب می‌کنند، ممکن است معیارهای کم‌سنجی‌تر و انعطاف‌پذیری برای انتخاب همسر داشته باشند و کمتر تحت تأثیر هنجارهای اجتماعی قرار گیرند (بوچینگر^{۲۲} و همکاران، ۲۰۲۴). در مقابل، توافق‌پذیری که شامل ویژگی‌هایی مانند نوع‌دوستی، همکاری و اعتماد بین‌فردی است، معمولاً با جهت‌گیری‌های هماهنگ‌تر و سازگارانه‌تر در ازدواج همراه است. این ویژگی ممکن است از طریق تقویت مهارت‌های حل تعارض و افزایش تمایل به مصالحه، کیفیت روابط زناشویی را تحت تأثیر قرار دهد. وجدان‌مندی نیز به عنوان آخرین بعد این مدل، با ویژگی‌هایی مانند سازمان‌یافتگی، مسئولیت‌پذیری و خویشتنداری شناخته می‌شود که معمولاً با جهت‌گیری‌های عقلانی‌تر و محتاطانه‌تر در ازدواج مرتبط است. این افراد احتمالاً معیارهای دقیق‌تر و بلندمدت‌تری برای انتخاب همسر در نظر می‌گیرند و تصمیم‌گیری‌های آنها کمتر تحت تأثیر هیجانات آنی قرار دارد (رایت و جکسون^{۲۳}، ۲۰۲۳). نکته حائز اهمیت در این میان، نقش متغیر میانجی خانواده‌دوستی است که به نظر می‌رسد بتواند روابط بین ویژگی‌های شخصیتی و جهت‌گیری ازدواج را تعدیل کند. به عنوان مثال، تأثیر روان‌رنجور خوبی بر شکل‌گیری جهت‌گیری‌های اجتنابی ممکن است در افرادی که از سطح بالایی از خانواده‌دوستی برخوردارند، کاهش یابد. به عبارت دیگر، خانواده‌دوستی می‌تواند به عنوان یک عامل محافظتی در برابر تأثیرات منفی برخی ویژگی‌های شخصیتی عمل کند. از طرف دیگر، تأثیر مثبت وجدان‌مندی بر شکل‌گیری جهت‌گیری‌های عقلانی ممکن است در حضور سطح بالایی از خانواده‌دوستی تقویت شود (فرخی و سبزی، ۱۳۹۴). این تعامل پیچیده بین ویژگی‌های شخصیتی و خانواده‌دوستی نشان‌دهنده اهمیت بررسی این روابط در قالب مدل‌های جامع است که بتوانند هم تأثیرات مستقیم و هم غیرمستقیم این متغیرها را مورد توجه قرار دهند. در واقع، مدل‌یابی این روابط نه تنها به درک بهتر فرآیندهای روان‌شناختی مؤثر بر جهت‌گیری ازدواج کمک می‌کند، بلکه می‌تواند مبنای علمی برای طراحی مداخلات آموزشی و مشاوره‌ای در حوزه پیش از ازدواج فراهم آورد. پژوهش‌های زیادی به بررسی رابطه‌ی بین ازدواج و شخصیت افراد پرداخته‌اند. برای مثال ارکان و اوکار (۲۰۲۱) پژوهشی را تحت عنوان نقش‌های جنسیتی، ویژگی‌های شخصیتی و انتظارات زنان و مردان از ازدواج انجام دادند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی و نقش‌های جنسیتی پیش‌بینی‌کننده‌های قابل توجهی از انتظارات ازدواج زنان بودند. آشته و کرمی (۱۳۹۷) پژوهشی را تحت عنوان پیش‌بینی نگرش به ازدواج از طریق ویژگی‌های شخصیتی، سبک‌های دلبستگی و جو خانوادگی در دانشجویان دختر مجرد دانشگاه رازی کرمانشاه انجام دادند. نتایج نشان داد که مولفه‌های ویژگی‌های شخصیتی و جو خانوادگی توانایی پیش‌بینی نگرش به ازدواج را دارند. جهانگیری و شیردل (۱۳۹۳) در مقاله‌ی خود به بررسی رابطه بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه و تیپ‌های شخصیتی با نگرش به ازدواج در دانشجویان دانشگاه آزاد بجنورد پرداختند. نتایج نشان داد ویژگی‌های شخصیتی به طور معنی‌داری نگرش دانشجویان به ازدواج را پیش‌بینی می‌کند. در پژوهشی مشابه با عنوان پژوهش حاضر که با هدف پیش‌بینی نگرش جوانان مجرد به ازدواج براساس صفات شخصیتی صورت گرفته است؛ یافته‌ها حاکی از آن است که از بین صفات شخصیتی،

نوروزگرایی به صورت منفی و برونگرایی به صورت مثبت و معنادار نگرش جوانان مجرد به ازدواج را پیش‌بینی می‌کند (خوانساری و حسن‌زاده ۱۴۰۲). گوانجی نیز در بررسی مفهوم جهت‌گیری ازدواج با همبسته‌های آن اذعان می‌دارد که جهت‌گیری ازدواج با ویژگی‌های شخصیت (به‌جز روان‌رنجوری) رابطه معنادار دارد. این رابطه برای برونگرایی، توافق‌پذیری و وجدان‌گرایی منفی و معنادار و برای تجربه‌گرایی مثبت و معنادار است (گوانجی، ۱۳۹۹).

با توجه به مباحث مطرح شده، این پژوهش در پی ترسیم الگویی است که بتواند روابط پیچیده بین ویژگی‌های پایدار شخصیتی، نگرش‌های خانوادگی و جهت‌گیری‌های فردی در انتخاب همسر را تبیین کند. در این مدل نظری، ابعاد اصلی شخصیت به عنوان عوامل بنیادین و نسبتاً ثابتی در نظر گرفته می‌شوند که از طریق سازه روانی-اجتماعی خانواده‌دوستی، بر شکل‌گیری الگوهای انتخاب همسر تأثیر می‌گذارند. این مدل‌یابی از آن جهت حائز اهمیت است که می‌تواند نشان دهد چگونه ویژگی‌های درونی فرد ممکن است با تقویت یا تضعیف ارزش‌های خانوادگی، نگرش‌های او نسبت به ازدواج را شکل دهند. برای مثال، ممکن است فردی با ویژگی برون‌گرایی بالا، به دلیل تعاملات اجتماعی بیشتر، ارزش خانواده‌دوستی را بیشتر درونی کند و در نتیجه جهت‌گیری متعادل‌تری در انتخاب همسر داشته باشد. از سوی دیگر، فردی با روان‌رنجورخوبی بالا ممکن است به رغم داشتن ارزش‌های خانوادگی قوی، به دلیل اضطراب‌های درونی، جهت‌گیری‌های اجتنابی از خود نشان دهد. این پیچیدگی‌ها ضرورت بررسی دقیق این روابط را در چارچوب یک مدل جامع نشان می‌دهد. کاربردهای عملی این پژوهش می‌تواند در حوزه‌های مختلفی از مشاوره پیش از ازدواج تا برنامه‌ریزی‌های آموزشی نمایان شود. درک این روابط به مشاوران خانواده کمک می‌کند تا با شناخت بهتر ویژگی‌های شخصیتی مراجعان و ارزش‌های خانوادگی آنان، راهنمایی‌های هدفمندتری ارائه دهند. همچنین، نتایج این پژوهش می‌تواند مبنایی برای طراحی کارگاه‌های آموزشی باشد که به تقویت خانواده‌دوستی و تعدیل جهت‌گیری‌های نامناسب در ازدواج کمک می‌کنند. از منظر علمی نیز، این مطالعه با پر کردن خلأهای پژوهشی موجود در زمینه تعامل بین شخصیت و نگرش‌های خانوادگی، گامی مهم در توسعه دانش بومی در حوزه روان‌شناسی ازدواج محسوب می‌شود. بررسی این روابط در بافت فرهنگی ایران که در آن نهاد خانواده از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، می‌تواند به تولید دانشی منجر شود که هم از نظر نظری غنی باشد و هم از نظر کاربردی قابلیت اجرایی داشته باشد. نوآوری این پژوهش در چند سطح قابل بررسی است. نخست آنکه به بررسی نقش میانجی خانواده‌دوستی می‌پردازد که تاکنون در پژوهش‌های مرتبط با ازدواج کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این سازه به عنوان پلی بین ویژگی‌های فردی و انتخاب‌های زناشویی عمل می‌کند و می‌تواند بخشی از تناقض‌های موجود در پژوهش‌های پیشین را توضیح دهد. دوم آنکه این مطالعه با به کارگیری روش مدل‌یابی معادلات ساختاری، امکان بررسی همزمان روابط مستقیم و غیرمستقیم بین متغیرها را فراهم می‌آورد که به درک عمیق‌تر از مکانیسم‌های تأثیرگذار منجر می‌شود. سوم آنکه تمرکز بر نمونه ایرانی، این امکان را ایجاد می‌کند که یافته‌ها در بافت فرهنگی خاص جامعه ایران تفسیر شوند و از تعمیم‌های شتابزده مبتنی بر پژوهش‌های غربی جلوگیری شود. این امر به ویژه در حوزه ازدواج که شدیداً تحت تأثیر عوامل فرهنگی است، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. باتوجه به آنچه بیان شد سوال اصلی پژوهش حاضر این است که آیا ویژگی‌های پنج‌گانه شخصیتی با میانجی‌گری خانواده‌دوستی می‌توانند جهت‌گیری ازدواج را در افراد پیش‌بینی کنند؟ به عبارت دیگر، آیا

خانواده‌دوستی به عنوان یک مکانیسم روان‌شناختی-اجتماعی می‌تواند رابطه بین ابعاد شخصیت و الگوهای انتخاب همسر را تبیین کند؟

روش

روش تحقیق در پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی با روش تحلیل داده‌های معادلات ساختاری بود. که برای مطالعه نظری از کتابخانه‌ها و سایت‌های معتبر داخلی و خارجی و نیز برای جمع‌آوری داده‌ها از روش زمینه‌یابی با استفاده از پرسشنامه‌ها انجام شد. همچنین داده‌ها از دو حوزه آمار توصیفی به کمک نرم افزار Spss و حوزه آمار استنباطی با نرم افزار Amos قابل تحلیل بود. در پژوهش حاضر ویژگی‌های پنجگانه شخصیتی، متغیر مستقل، متغیر جهت‌گیری ازدواج در نقش متغیر وابسته و خانواده دوستی در حکم متغیر واسطه قرار گرفتند.

جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان اصفهان در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بودند. با توجه به اینکه دانشگاه‌های آزاد استان اصفهان به تعداد ۲۱ واحد دانشگاهی بود؛ با مراجعه به دفتر امور دانشجویی هر دانشگاه تعداد تقریبی دانشجویان مشخص گردید که در مجموع جامعه آماری این پژوهش حدود ۷۴۸۳۵ دانشجو بودند. روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی نسبتی بود بدین معنا که با توجه به این که هر دانشگاه چند درصد از حجم کلی جامعه را به خود اختصاص می‌داد همان میزان نیز در حجم نمونه لحاظ شد و با توجه به درصد تعیین شده از دانشجویان هر دانشگاه به‌صورت تصادفی نمونه‌گیری به عمل آمد. حجم نمونه براساس فرمول کوکران^{۲۴} تعداد ۳۸۲ نفر تعیین گردید اما برای در نظر گرفتن احتمال ریزش یا وجود خطا در بعضی پرسشنامه‌ها و همچنین با توجه به تعداد متغیرهای مورد استفاده برای مدل سازی معادلات ساختاری تعداد افراد نمونه ۵۰۰ نفر در نظر گرفته شد. ملاک‌های ورود به پژوهش عبارتند از: دانشجویان شاغل به تحصیل در تمامی مقاطع تحصیلی دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان اصفهان که مجرد باشند و هنوز فارغ‌التحصیل نشده باشند و ملاک‌های خروج از پژوهش عبارتند از: دانشجویانی که متاهل باشند و فارغ‌التحصیل شده باشند. این پژوهش دارای کد اخلاق IR.IAU.SHK. REC. 1402.007 از کمیته پژوهش دانشگاه آزاد شهرکرد می‌باشد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها شامل چهار پرسشنامه به شرح زیر می‌باشد:

پرسشنامه جهت‌گیری ازدواج: برای اندازه‌گیری جهت‌گیری ازدواج در آزمودنی‌ها از پرسشنامه جهت‌گیری ازدواج گوانجی (۱۳۹۹) استفاده شده است. این پرسشنامه به صورت محقق‌ساخته در سال ۱۳۹۹ در قالب ۱۵ سوال ساخته شده است. نمره‌گذاری به صورت طیف لیکرت ۵ درجه‌ای انجام می‌شود که در تمامی سوالات نمره‌دهی به‌صورت مستقیم (و نه معکوس) می‌باشد. کاملاً موافقم بیشترین نمره (۵) و کاملاً مخالفم کمترین نمره (۱) را می‌گیرد. همسانی درونی این پرسشنامه در پژوهش گوانجی از طریق آلفای کرونباخ مساوی با ۰/۸۵ به‌دست آمد. هم‌چنین روایی همزمان آن با مقیاس جهت‌گیری زندگی مثبت و معنادار به‌دست آمد. لازم به ذکر است نمرات هر سوال با نمره کل همبستگی مثبت و معنادار داشت که نشانه‌ی روایی سازه است. در پژوهش حاضر میزان آلفای کرونباخ این پرسشنامه ۰/۹۷۹ گزارش شده است.

پرسشنامه ویژگی‌های شخصیت: پرسشنامه ویژگی‌های شخصیت نفوفرم کوتاه ۶۰ ماده‌ای که در این پژوهش استفاده شده توسط کاستا و مک کرا در سال ۱۹۸۵ معرفی شده است که بر روی یک مقیاس پنج درجه‌ای از کاملاً مخالف ۱= تا کاملاً موافق ۵= درجه‌بندی می‌شود که براساس تحلیل عاملی نمرات نئو در سال ۱۹۸۶ به دست آمده است. درخصوص پایایی عوامل نئو چندین مطالعه حاکی از آن است که زیرمقیاس‌های نئو همسانی خوبی دارند. اعتبار پرسشنامه: کاستا و مک کرا ضریب آلفای کرونباخ بین ۰/۶۸ (برای توافق پذیری) تا ۰/۸۶ (برای روان رنجوری) گزارش کرده‌اند. پرسشنامه‌ی نئو در ایران توسط گروسی هنجاریایی شده است. اعتبار این پرسشنامه با استفاده از روش آزمون یار آزمون به فاصله‌ی ۳ ماه به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۵، ۰/۸۰، ۰/۷۹، ۰/۷۹ برای عوامل روان رنجوری، تجربه‌گرایی، توافق پذیری، برون‌گرایی و وجدان‌گرایی به دست آمده است، همچنین در پژوهش ملازاده ضریب پایایی آزمون، آزمون مجدد در فاصله‌ی ۳۷ روز در مورد ۷۶ نفر از فرزندان شاهد به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۸، ۰/۷۳، ۰/۷۹ و ۰/۸۵ برای عوامل روان رنجوری، تجربه‌گرایی، توافق پذیری، برون‌گرایی و وجدان‌گرایی گزارش شده است. ضریب پایایی مقیاس‌های نئو در پژوهش حاضر به ترتیب ۰/۸۳۵، ۰/۵۱۵، ۰/۴۴۹، ۰/۸۵۶ و ۰/۸۵۰ به دست آمد که طبق ترتیب مربوط به مقیاس‌های روان رنجوری، برون‌گرایی، گشودگی، توافق پذیری و وجدان‌گرایی می‌باشد.

پرسشنامه خانواده‌دوستی: پرسشنامه‌ی خانواده دوستی (یوسفی و هاشمی گرم‌دره، ۱۳۹۸) یک ابزار ۱۳ سوالی است که طراحی آن مبتنی بر تجارب بالینی یوسفی در زمینه‌ی علاقه فرد به خانواده بوده است. این آزمون بر یک طیف ۵ درجه‌ای از کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۵ نمره‌گذاری شده است. این پرسشنامه حاوی دو خرده مقیاس دلبستگی به خانواده و گسستگی از خانواده می‌باشد. دراین پژوهش همسانی درونی این مقیاس ۰/۹۴ به دست آمده است. روایی محتوایی آن توسط متخصصین خانواده بررسی و تعداد سوالات به ۱۳ سوال کاهش یافته است. در مرحله‌ی بعد روایی صوری آن توسط ۱۰ نوجوان بررسی و تایید شد. جدول زیر نشانگر سوالات متعلق به خرده مقیاس‌های خانواده دوستی است که به همراه میزان همسانی درونی آورده شده است. لازم به ذکر است که در پژوهش حاضر میزان پایایی پرسشنامه خانواده دوستی ۰/۸۹۹ به دست آمد.

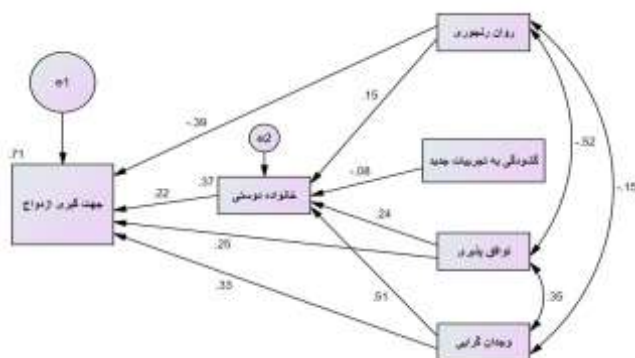
یافته‌ها

از تعداد ۵۰۰ نفر دانشجوی شرکت کننده در پژوهش ۳۰۳ نفر دختر و ۱۹۷ نفر پسر بودند. همچنین از میان شرکت‌کنندگان ۶۹ نفر دانشجوی مقطع کاردانی، ۲۵۴ نفر دانشجوی دوره کارشناسی، ۱۰۵ نفر دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد و ۷۲ نفر دانشجوی مقطع دکتری بودند. میانگین و انحراف استاندارد سن شرکت‌کنندگان در پژوهش ۲۴/۸۹±۶/۴۲ بود. در جدول ۱ ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و همچنین میانگین، انحراف استاندارد و مقادیر کجی و چولگی داده‌ها ارائه شده است.

جدول ۱- شاخص‌های توصیفی و همبستگی پیرسون متغیرهای پژوهش

۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
						۱	۱. روان‌رنجوری
					۱	-۰/۰۹۳*	۲. برون‌گرایی
				۱	۰/۰۱۱	۰/۰۸۷	۳. گشودگی به تجربه
			۱	۰/۱۰۴*	۰/۰۸۶	-۰/۵۲۲**	۴. توافق‌پذیری
		۱	۰/۳۴۸**	۰/۰۷۶	-۰/۰۱۶	-۰/۱۵۰**	۵. وجدان
	۱	۰/۵۶۵**	۰/۳۳۶**	-۰/۰۲۸	۰/۰۵۶	-۰/۰۴۹	۶. خانواده دوستی
۱	۰/۵۱۱**	۰/۶۰۲**	۰/۶۴۷**	۰/۰۵۴	۰/۰۲۶	-۰/۵۸۵**	۷. جهت‌گیری ازدواج
۴۸/۲۸	۴۷/۰۶	۳۹/۸۲	۳۹/۲۱	۳۹/۵۵	۴۱/۰۲	۳۴/۳۴	میانگین
۱۷/۳۰	۱۲/۶۸	۱۰/۹۵	۱۱/۳۱	۶/۳۱	۶/۵۸	۱۰/۷۷	انحراف استاندارد
-۰/۲۶۲	-۰/۷۹۴	-۰/۵۸۳	-۰/۶۴۰	۰/۳۱۲	۰/۲۹۸	۰/۱۰۹	کجی
-۱/۴۸۲	-۰/۵۸۵	-۰/۰۵۶	-۰/۴۸۸	-۰/۴۲۶	-۰/۳۲۰	-۰/۶۸۱	چولگی
**P<۰/۰۵ و *P<۰/۰۱							

چنانچه قابل مشاهده است از میان ویژگی‌های شخصیت روان‌رنجوری با جهت‌گیری ازدواج همبستگی معنی‌دار منفی و توافق‌پذیری و وجدان‌گرایی همبستگی معنی‌دار مثبت داشته‌اند. همچنین بین خانواده دوستی و جهت‌گیری ازدواج همبستگی مثبت معنی‌دار وجود دارد. مقادیر کجی و چولگی نیز مفروضه نرمال بودن توزیع نمرات را تایید می‌کند. نتایج نشان دادند که عامل تورم واریانس برای متغیرهای روان‌رنجوری، برون‌گرایی، گشودگی به تجربه، توافق‌پذیری، وجدان‌گرایی و خانواده دوستی به ترتیب ۱/۴۲۰، ۱/۰۱۸، ۱/۰۲۵، ۱/۶۳۲، ۱/۵۵۸ و ۱/۵۸۲ و شاخص تحمل به ترتیب برابر با ۰/۷۰۴، ۰/۹۸۲، ۰/۹۷۶، ۰/۶۱۳، ۰/۶۴۲، ۰/۶۳۲ بوده است که نشان از عدم وجود هم خطی چندگانه دارد. مدل پیشنهادی اولیه پژوهش یک مدل اشباع شده بود که پس از حذف مسیرهای غیرمعنی‌دار مدل نهایی در قالب شکل ۱ ارائه شده است. قابل ذکر است که از میان ویژگی‌های شخصیت برون‌گرایی به دلیل اینکه با هیچ‌یک متغیرهای وابسته و واسطه مدل رابطه معنی‌داری نداشت از مدل حذف شد.



شکل ۱. مدل ساختاری ارتباط بین متغیرهای پژوهش در حالت استاندارد

جدول ۲ شاخص‌های برازش را نشان می‌دهد که حکایت از تایید و برازندگی مدل دارد.

جدول ۲- شاخص‌های برازش مدل پژوهش

شاخص	χ^2	df	P	χ^2/df	RMSEA	GFI	AGFI	CFI	NFI	IFI	TLI
مدل نهایی	۸/۳۵۸	۴	۰/۰۷۹	۲/۰۸۹	۰/۰۴۷	۰/۹۹۴	۰/۹۷۱	۰/۹۹۶	۰/۹۹۲	۰/۹۹۶	۰/۹۸۴

یافته‌های جدول ۳ به بررسی روابط مستقیم بین متغیرهای پژوهش به همراه سطح معنی‌داری آنها پرداخته است.

جدول ۳- روابط مستقیم متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل	نوع اثر	متغیر وابسته	ضریب غیراستاندارد (B)	ضریب استاندارد (β)	خطای معیار (S.E)	نسبت بحرانی (C.R)	سطح معنی‌داری (P)
روان‌رنجوری	مستقیم	خانواده دوستی	۰/۱۷۵	۰/۱۴۸	۰/۰۴۹	۳/۵۵۳	۰/۰۰۱
گشودگی به تجربه	مستقیم	خانواده دوستی	-۰/۱۶۰	۰/۰۷۹	۰/۰۷۲	-۲/۲۳۴	۰/۰۲۶
توافق‌پذیری	مستقیم	خانواده دوستی	۰/۲۷۵	۰/۲۴۴	۰/۰۵۰	۵/۵۴۵	۰/۰۰۱
وجدان‌گرایی	مستقیم	خانواده دوستی	۰/۵۸۹	۰/۵۰۷	۰/۰۴۴	۱۳/۳۵۳	۰/۰۰۱
خانواده دوستی	مستقیم	جهت‌گیری ازدواج	۰/۳۰۱	۰/۲۲۱	۰/۰۴۱	۷/۲۵۹	۰/۰۰۱
وجدان‌گرایی	مستقیم	جهت‌گیری ازدواج	۰/۵۲۲	۰/۳۳۰	۰/۰۴۸	۱۰/۹۲۸	۰/۰۰۱
توافق‌پذیری	مستقیم	جهت‌گیری ازدواج	۰/۳۸۷	۰/۲۵۲	۰/۰۴۷	۸/۱۵۵	۰/۰۰۱
روان‌رنجوری	مستقیم	جهت‌گیری ازدواج	-۰/۶۳۲	-۰/۳۹۲	۰/۰۴۶	-۱۳/۶۰۷	۰/۰۰۱

بر اساس یافته‌های جدول ۳ از میان ویژگی‌های شخصیت تاثیر روان‌رنجوری ($\beta=۰/۱۴۸$ و $P<۰/۰۰۱$)، گشودگی به تجربه ($\beta=۰/۰۷۹$ و $P<۰/۰۰۱$)، توافق‌پذیری ($\beta=۰/۲۲۴$ و $P<۰/۰۰۱$) و وجدان‌گرایی ($\beta=۰/۵۰۷$ و $P<۰/۰۰۱$) بر خانواده دوستی معنی‌دار است. همچنین از میان ویژگی‌های شخصیت وجدان-گرایی ($\beta=۰/۳۳۰$ و $P<۰/۰۰۱$)، توافق‌پذیری ($\beta=۰/۲۵۲$ و $P<۰/۰۰۱$) و روان‌رنجوری ($\beta=-۰/۳۹۲$ و $P<۰/۰۰۱$) بر جهت‌گیری ازدواج تاثیر معنی‌دار دارند. در نهایت متغیر خانواده دوستی بعنوان متغیر میانجی با خانواده دوستی رابطه معنی‌دار دارد ($\beta=۰/۲۲۱$ و $P<۰/۰۰۱$). جدول ۴ ضرایب غیرمستقیم بین متغیرهای پژوهش را نشان داده است.

جدول ۴- ضرایب مسیر غیرمستقیم پیش‌بینی جهت‌گیری ازدواج

سطح معنی‌داری	β	مسیر		
		متغیر واسطه	متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین
۰/۰۰۱	۰/۰۲۳	خانواده دوستی	جهت‌گیری ازدواج	گشودگی به تجربه
۰/۰۲۱	-۰/۰۱۸	خانواده دوستی	جهت‌گیری ازدواج	روان‌رنجوری
۰/۰۰۱	۰/۰۵۴	خانواده دوستی	جهت‌گیری ازدواج	توافق‌پذیری
۰/۰۰۱	۰/۱۱۲	خانواده دوستی	جهت‌گیری ازدواج	وجدان‌گرایی

نتایج جدول ۴ نشان داده است که از میان ویژگی‌های شخصیت روان‌رنجوری، گشودگی به تجربه، توافق-پذیری و وجدان‌گرایی از طریق خانواده دوستی جهت‌گیری ازدواج را پیش‌بینی می‌کنند.

بحث و تفسیر

هدف اصلی پژوهش حاضر مدل‌یابی جهت‌گیری ازدواج براساس ویژگی‌های پنج‌گانه شخصیتی با میانجی-گری خانواده دوستی بود. طبق نتایج بدست آمده ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری دارای اثر معکوس معنی‌دار و توافق‌پذیری، وظیفه‌شناسی و خانواده دوستی دارای اثر مثبت معنی‌دار بر جهت‌گیری ازدواج هستند. نیز متغیرهای روان‌رنجوری، گشودگی به تجربه، توافق‌پذیری، وظیفه‌شناسی از طریق متغیر میانجی خانواده دوستی دارای اثرات غیرمستقیم معنی‌دار بر جهت‌گیری ازدواج هستند. در ادامه این بخش به تبیین و بررسی هریک از این روابط پرداخته شده است.

یکی از یافته‌های مطالعه حاضر این بود که روان‌رنجوری بر جهت‌گیری ازدواج دانشجویان اثر معکوس و معناداری دارد. به این صورت که هرچه میزان روان‌رنجوری بیشتر باشد؛ جهت‌گیری ازدواج بدبینانه‌تر می‌شود. این یافته با پژوهش‌های ارکان و اوکار (۲۰۲۱)؛ (خوانساری و حسن‌زاده ۱۴۰۲) همسو بود و با پژوهش‌های گوانجی (۱۳۹۹)، جهانگیری و شیردل (۱۳۹۳) ناهم‌سویی نتایج دارد. در تبیین این یافته پژوهشی می‌توان ادعان داشت، غالباً افراد روان‌رنجور، ناراحت، خشمگین، مضطرب، دارای مزاج منفی و مستعد ابتلا به افسردگی هستند. این خصوصیت‌ها افراد را بیشتر به سمت تجربه‌ی هیجانات منفی سوق خواهد داد. این افراد معمولاً به معضل عدم ثبات هیجانات گرفتارند (زارعان، ۱۳۹۲). برخورداری از سطح اضطراب بالا، خلق پایین و میزان بالایی از عواطف منفی و آسیب‌زا می‌تواند بر برانگیختگی جنسی در افراد روان‌رنجور اثر سوء بگذارد و میزان تمایلات جنسی را کاهش دهد (یوسفی و کریم‌نژاد، ۱۳۹۳). روان‌رنجورها در ارتباط با محیط اجتماعی و روابط انسانی و حتی مسائل شخصی دچار تنیدگی، افسردگی و ویژگی‌های منفی دیگری می‌شوند. این ویژگی‌ها هم بر روابط بین فردی و هم بر نگرش و بینش فرد به مسائل مختلف زندگی تأثیر سوء و منفی دارد. بنابراین چنین فردی دیدگاه منفی نسبت به خود، زندگی و دیگران پیدا می‌کند و رفته‌رفته شور و نشاط و انگیزه و امید نسبت به آینده را از دست می‌دهد (شیرزادفر و همکاران، ۱۳۹۹). این نتایج بیانگر تأیید رابطه بین روان‌رنجوری و جهت‌گیری بدبینانه به ازدواج است. چراکه با توجه به خصوصیات مشهور روان‌رنجورها، این افراد معمولاً چالش‌های زیادی در ارتباطات نزدیک خود با دیگران را دارند و از آنجایی که میل کمی به برقراری روابط احساسی، جنسی و تجربه‌ی عواطف مثبت دارند؛ جهت‌گیری منفی‌تری به ازدواج پیدا می‌کنند.

توافق‌پذیری بر جهت‌گیری ازدواج دانشجویان اثر مستقیم معناداری دارد. به این صورت که هرچه توافق-پذیری بیشتر باشد جهت‌گیری ازدواج خوش‌بینانه‌تر می‌شود. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های ارکان و اوکار (۲۰۲۱)؛ (خوانساری و حسن‌زاده ۱۴۰۲) همخوانی و هم‌سویی دارد و نیز با پژوهش گوانجی (۱۳۹۹) و آشته و کرمی (۱۳۹۷) ناهم‌سو می‌باشد. در تبیین نتیجه‌ی به دست آمده می‌توان گفت افراد توافق‌پذیر، افرادی هستند که به دیگران اعتماد و حسن‌نیت دارند، مخلص و بی‌ریا هستند، به گونه‌ای سخاوتمندانه به منافع دیگران اهمیت می‌دهند، در تعارضات بین فردی پرخاشگری‌شان را به خوبی کنترل کرده و برای بخشیدن و

فراموش کردن خطاها آمادگی دارند؛ این افراد مطیع بوده و فروتنی و تعادل خود را حفظ می‌کنند، همچنین، به خوبی دیگران را درک کرده و افرادی واقع‌بین‌اند که تصمیم‌های منطقی را بر اساس واقعیت‌های موجود اتخاذ می‌کنند (فاضل و همکاران، ۱۳۹۰) و این افراد متواضع و فروتن بوده و برای فعالیت‌ها و مناسبات اجتماعی، مناسب‌ترند. بی‌شک صفت توافق‌پذیری برای به‌دست آوردن و نگه‌داشتن مردم ویژگی سودمندی است که باعث می‌شود این افراد نسبت به افراد فاقد توافق‌پذیری، به مراتب بهتر عمل کنند (قربانخانی و همکاران، ۲۰۲۴). با این تفاسیر اینگونه به‌نظر می‌رسد که این افراد، احتمالاً جهت‌گیری مثبت‌تر و خوشبینانه‌تری به ازدواج دارند.

وجدان‌گرایی بر جهت‌گیری ازدواج دانشجویان اثر مستقیم معناداری دارد. به این صورت که هرچه وجدان‌گرایی بیشتر باشد جهت‌گیری ازدواج خوش‌بینانه‌تر می‌شود. این یافته در همسویی با نتایج یافته‌های رکان و اوکار (۲۰۲۱)؛ (خوانساری و حسن‌زاده ۱۴۰۲) همخوانی و همسویی دارد و نیز با پژوهش گوانجی (۱۳۹۹) و آشته و کرمی (۱۳۹۷) ناهمسو می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان اذعان داشت که فرد وجدان‌گرا یا وظیفه‌شناس دارای هدف و خواسته‌ای قوی و ازپیش تعیین شده است، که این شاخص منجر به یک نگرش مثبت نسبت به سایر امورات از جمله ازدواج خواهد شد (جهانگیری و شیردل، ۱۳۹۳). افراد وظیفه‌شناس افرادی هستند که در طول رشد یاد می‌گیرند که چگونه با آرزوهایشان کنار بیایند، با وجدان و هدفمند همچنین با اراده و مصمم هستند، بنابراین به‌دنبال ایده‌آل‌هایی که ممکن است احتمال وقوع آنها کم باشد، نیستند و بیشتر به اینکه چطور باید به آرزوهایشان برسند فکر و برنامه‌ریزی می‌کنند. این افراد طبق نظریه روان‌کاوی فروید، فراخود بزرگتری دارند، در نتیجه هرگاه عملی مخالف با اخلاقیات انجام دهد یا حتی فکر انجام آن را داشته باشد، احساس گناه و شرم بیشتری نسبت به سایر افراد خواهند داشت (آرمیده و رضاخانی، ۱۳۹۸). با توجه به جمع‌بندی موارد مذکور به نظر می‌آید افراد برخوردار از وظیفه‌شناسی نسبت به آینده هدفمندتر و با برنامه‌ریزی بیشتری گام برمی‌دارند و چون چارچوب شناسی قوی در مسائل مختلف زندگی دارند، ارضای نیازهای خود را در چارچوب و بستر اخلاقی مثل ازدواج ببینند و در نتیجه جهت‌گیری خوشبینانه‌تری به ازدواج داشته باشند. خانواده دوستی بر جهت‌گیری ازدواج دانشجویان اثر مستقیم معناداری دارد. به این صورت که هرچه خانواده دوستی بیشتر باشد، جهت‌گیری ازدواج را خوشبینانه‌تر می‌سازد. این نتایج با پژوهش خوانساری و حسن‌زاده (۱۴۰۲)، آشته و کرمی (۱۳۹۷) و نعیمی و همکاران (۱۳۹۳) همسو و با پژوهش گوانجی (۱۳۹۹) ناهمسو می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان چنین اذعان کرد که فرد عواطف و حالات هیجانی خود را از خانواده به ارث می‌برد و ارزش‌ها و ویژگی‌های خانواده را در خود درونی می‌کند و شخصیت و الگوهای رفتاری خود را در رابطه با سایرین شکل می‌دهد (نعیمی و همکاران، ۲۰۱۵). تحلیل مسیرها نشان می‌دهد که خانواده‌دوستی نه تنها به عنوان یک متغیر مستقل تأثیرگذار بر جهت‌گیری ازدواج عمل می‌کند، بلکه نقش کلیدی به عنوان مکانیسم میانجی در انتقال تأثیر ابعاد مختلف شخصیت دارد. در مورد روان‌رنجوری، دو مسیر تأثیر متمایز مشاهده شد: از یک سو تأثیر مستقیم منفی بر جهت‌گیری ازدواج که نشان‌دهنده تمایل افراد روان‌رنجور به اجتناب از تعهدات زناشویی است و از سوی دیگر تأثیر غیرمستقیم از طریق تضعیف خانواده‌دوستی. این یافته حاکی از آن است که افراد با روان‌رنجوری بالا هم مستقیماً و هم به واسطه کاهش ارزش‌گذاری بر نهاد خانواده، جهت‌گیری‌های منفی‌تری نسبت به ازدواج نشان می‌دهند. در مقابل، توافق‌پذیری

و وجدان‌مندی عمدتاً از طریق مکانیسم‌های غیرمستقیم و با واسطه‌گری خانواده‌دوستی بر جهت‌گیری ازدواج تأثیر گذاشته‌اند. این الگو نشان می‌دهد که این ویژگی‌های شخصیتی احتمالاً با تقویت ارزش‌های خانوادگی و افزایش تمایل به تعهد بلندمدت، زمینه را برای شکل‌گیری جهت‌گیری‌های مثبت نسبت به ازدواج فراهم می‌کنند. نکته جالب توجه در مورد گشودگی به تجربه این بود که علی‌رغم عدم وجود رابطه مستقیم معنادار با جهت‌گیری ازدواج، این بعد شخصیتی از طریق افزایش خانواده‌دوستی توانسته تأثیر غیرمستقیم مثبتی بر جهت‌گیری ازدواج داشته باشد. این یافته نشان می‌دهد که افراد گشوده به تجربه ممکن است با وجود پذیرش ارزش‌های نوین، در صورتی که خانواده‌دوستی بالایی داشته باشند، جهت‌گیری مثبتی نسبت به ازدواج نشان دهند (آشته و کرمی، ۱۳۹۷). الگوی کلی این روابط از نظریه سیستم‌های زیست-روان-اجتماعی برونفبرنر حمایت می‌کند که بر تعامل پیچیده بین ویژگی‌های فردی و ارزش‌های اجتماعی تأکید دارد. در این چارچوب، خانواده‌دوستی به عنوان یک سیستم ارزشی اجتماعی-فرهنگی عمل می‌کند که می‌تواند تأثیر ویژگی‌های شخصیتی را تعدیل یا تقویت نماید. این یافته‌ها از یک سو بر اهمیت در نظر گرفتن متغیرهای میانجی در مطالعات مربوط به ازدواج تأکید دارد و از سوی دیگر نشان می‌دهد که مداخلات آموزشی و مشاوره‌ای می‌توانند با تمرکز بر تقویت خانواده‌دوستی، به تعدیل تأثیرات منفی برخی ویژگی‌های شخصیتی بر نگرش به ازدواج کمک کنند.

اجرای این پژوهش با چالش‌های متعددی مواجه شد که می‌تواند در تفسیر نتایج مدنظر قرار گیرد. از جمله این چالش‌ها می‌توان به دشواری در دستیابی به نمونه‌ای متوازن از نظر جنسیت و رشته‌های تحصیلی اشاره کرد که ممکن است بر تعمیم‌پذیری یافته‌ها تأثیر گذاشته باشد. همچنین ابزار اندازه‌گیری متغیر خانواده‌دوستی به دلیل نوپا بودن این سازه در ادبیات پژوهشی داخلی نیاز به اعتبارسنجی بیشتری دارد. کنترل کامل متغیرهای مداخله‌گر مانند تجربیات قبلی رابطه و تأثیر خانواده گسترده امکان‌پذیر نبود و ماهیت مقطعی مطالعه نیز امکان بررسی تغییرات طولی در جهت‌گیری ازدواج را فراهم نکرد.

یافته‌های این پژوهش می‌تواند مبنای ارزشمندی برای طراحی برنامه‌های مداخله‌ای در حوزه مشاوره پیش از ازدواج باشد. پیشنهاد می‌شود کارگاه‌های آموزشی برای تقویت خانواده‌دوستی در بین جوانان طراحی شود و برنامه‌های مشاوره‌ای با توجه به ویژگی‌های شخصیتی مراجعان شخصی‌سازی گردد. برای توسعه این خط پژوهشی، انجام مطالعات طولی به منظور بررسی تحول جهت‌گیری ازدواج در طول زمان و طراحی ابزارهای بومی برای سنجش خانواده‌دوستی پیشنهاد می‌شود. همچنین بررسی نقش واسطه‌گری متغیرهای دیگری مانند سبک‌های دل‌بستگی و انجام پژوهش‌های کیفی برای درک عمیق‌تر تجارب ذهنی افراد می‌تواند به غنای این حوزه کمک کند. با وجود محدودیت‌های موجود، این پژوهش گام مهمی در جهت تبیین عوامل مؤثر بر جهت‌گیری ازدواج محسوب می‌شود و نشان می‌دهد که مداخلات روان‌شناختی در حوزه ازدواج باید به تعامل پیچیده بین ویژگی‌های فردی و ارزش‌های خانوادگی توجه ویژه‌ای داشته باشند.

سپاسگزاری: بدین‌وسیله از دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان اصفهان که در این پژوهش شرکت کردند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

پی‌نوشت‌ها

- | | |
|----------------------------------|----------------------------|
| 1. marriage | 13. Five-Factor Model |
| 2. Merzlyakova | 14. Bernet & Greenhill |
| 3. Waite | 15. Neuroticism |
| 4. marriage rate | 16. Extraversion |
| 5. Willoughby | 17. Openness to experience |
| 6. Martínez-Rico | 18. Agreeableness |
| 7. The opposite view of marriage | 19. Conscientious |
| 8. Amato | 20. Rose |
| 9. delay in marriage | 21. Liu |
| 10. marriage-orientation | 22. Buchinger |
| 11. family friendship | 23. Wright & Jackson |
| 12. Basu & Kumar | 24. Cochran |

منابع

- Ahangar, T., Barzegar Ali, A., & Davaei, A. (2022). The role of personality traits in premarital counseling and stable marriage. *Scientific Journals Management System. Culture of Counseling and Psychotherapy*, 15(58), 29-68. <https://doi.org/10.22054/qccpc.2023.70328.3024> [in Persian]
- Amato, P. R. (2012). Unhinged: Love, Marriage, and the Continuing War over Family Values. *Contemporary Sociology*, 41(4), 470-473. <https://doi.org/10.1177/0094306112449613g>
- Armideh, R., & Rezakhani, S. D. (2019). Predicting marriage expectations based on attachment styles and personality characteristics. *Woman and Society (Sociology of Women)*, 10(4 (Serial 40)), 223-243. <https://dori.net/dor/20.1001.1.20088566.1398.10.40.9.4> [in Persian]
- Ashteh, K., & Karami, J. (2018). Predicting attitudes toward marriage through personality traits, attachment styles, and family atmosphere in single female students of Razi University of Kermanshah. *Rooyesh-e-Ravanshenasi*, 7(11), 355-374. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.2383353.1397.7.11.2.1> [in Persian]
- Bernet, W., & Greenhill, L. L. (2022). The Five-Factor Model for the Diagnosis of Parental Alienation. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 61(5), 591-594. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2021.11.026>
- Buchinger, L., Entringer, T. M., Richter, D., Wagner, G. G., Gerstorf, D., & Bleidorn, W. (2024). Codevelopment of life goals and the Big Five personality traits across adulthood and old age. *Journal of personality and social psychology*, 126(2), 346-368. <https://doi.org/10.1037/pspp0000477>
- Ebrahimi, M., & Mehdad, F. (2019). A qualitative study of the social contexts of girls' tendency to premarital relationships (case study: female students in Urmia dormitory). *Social Studies and Research in Iran*, 8(2), 353-378. <https://doi.org/10.22059/jisir.2019.269181.771> [in Persian]
- Ektiyari Amiri, R., Haji Hasani, M., & Raeisi, S. (2021). Comparison of physical and mental health in single and married students of Shahrekord University: Controlling the effect of personality traits. *Health Promotion Management*, 10(6), 42-53. <http://jhpm.ir/article-1-1243-fa.html> [in Persian]
- Farrokhi, E., & Sabzi, N. (2015). Happiness and perception of family communication patterns: The mediating role of psychological capital. *Developmental Psychology: Iranian Psychologists*, 11(43), 313-324. <https://www.sid.ir/paper/101527/fa> [in Persian]

- Gavanji, F. (2020). Predicting marriage orientation based on personality traits, perception of parental marital conflicts, and family intimacy with the moderating role of child abuse experience among youth in Isfahan. Master's Thesis. Department of Psychology. Faculty of Educational Sciences. Islamic Azad University, Khorasgan Branch. [in Persian]
- Ghorban Khani, M., Salehi, K., Khodaei, E., Moghaddam Zadeh, A., & Dehghani, M. (2022). An indicator system for measuring teaching readiness in elementary school: A systematic review study. *Scientific Quarterly of Research in School and Virtual Learning*, 10(1), 109-125. <https://doi.org/10.30473/etl.2022.61342.3646> [in Persian]
- Ghorban Khani, M., Salehi, K., Khodaei, E., Moghaddam Zadeh, A., & Dehghani, M. (2023). Developing a competency assessment framework in the teaching profession: Applying a mixed-method approach. *Teacher Professional Development*, 8(4), 1-25. <https://doi.org/10.48310/tpd.2024.15451.1573> [in Persian]
- Ghorbankhani, M., Salehi, K., Khodaie, E., Moghadamzadeh, A. & Dehghani, M. (2024). Development of a Competency Assessment Framework in Teaching Profession: Applying a Mixed Approach. *Teacher Professional Development*, 8(4), 1-25.
- Ghorbankhani, M., Salehi, K., Khodaie, E., Moghadazadeh, A. & Dehghani, M. (2022). A System of Indicators for Assessing the Teacher Readiness in Primary Education: a Systematic Review. *Research in School and Virtual Learning*, 10(1), 109-125. <https://doi.org/10.30473/etl.2022.61342.3646>
- Ghorbankhani, M., Mousavian, S., Shahriari Mohammadi, A., & Salehi, K. (2024). Enhancing disaster preparedness: Developing competencies for military physicians in risk reduction. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 103, 104321.
- Hashemi Garm Dareh, S. B. (2019). Investigating the effectiveness of wisdom-based training on resilience, social skills, family intimacy, and spiritual health of adolescent girls in Isfahan. Master's Thesis. Department of Psychology. Faculty of Educational Sciences. Islamic Azad University, Khorasgan Branch. [in Persian]
- Jahangiri, A., & Shirdel, M. (2014). Investigating the relationship between early maladaptive schemas and personality types with attitude toward marriage in students of Azad University of Bojnourd. Conference on Behavioral Sciences and Social Studies. <https://civilica.com/doc/421160/> [in Persian]
- Javanmard, K., Zini Hasanvand, & Seif Hadith, N. (2022). Analyzing the consequences of friendly relationships between male and female students using qualitative and grounded theory analysis (case study of students of Ayatollah Boroujerdi University). *Social Psychology Research*, 12(47), 1-32. <https://doi.org/10.22034/spr.2022.368935.1791> [in Persian]
- Khalajabadi Farahani, F. (2021). The importance of marriage and its determinants with emphasis on the role of attitude and premarital sexual experience among female university students in Tehran. *Population Studies Quarterly*, 7(1), 3-34. <https://doi.org/10.22034/jips.2021.243444.1075> [in Persian]
- Khalajabadi Farahani, F. (2022). The Importance of Marriage and its Determinants; Emphasizing the Role of Sexual Attitude and Experience before Marriage among Female College Students in Tehran. *Iranian Population Studies*, 7(1), 3-34. (Persian).
- Liu, M., Li, L., Xiao, Y., Wang, X., Ye, B., Wang, X., & Geng, F. (2023). The psychological mechanism underlying neuroticism on divorce proneness: The chain mediating roles of negative partner support and couple burnout and the moderating role of economic level. *Journal of affective disorders*, 327, 279–284.
- Martínez-Rico, G., Simón, C., Cañadas, M., & Mcwilliam, R. (2022). Support Networks and Family Empowerment in Early Intervention. *International journal of environmental research and public health*, 19(4), 2001. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042001>

- Merzlyakova, S., Golubeva, M., & Bibarsova, N. (2023). Ideas about the Ideal Marriage Partner Depending on the Moral Orientation. *The European Journal of Social and Behavioural Sciences*, 32(1), 50-61. <https://doi.org/10.15405/ejsbs.331>
- Mohammadiyan Kansari, M., & Hassanzadeh, A. A. (2023). Predicting attitudes of single youth toward marriage based on personality traits and perfectionism. *Applied Family Therapy*, 4(2), 156-172. <https://www.doi.org/10.22034/aftj.2023.339908.1548> [in Persian]
- Naeimi, Gh., Pirsaqi, F., Bashirpour, M., & Akbari, Z. (2014). The role of components of family of origin health and dimensions of self-differentiation in predicting marriage inclination in students. *Culture of Counseling and Psychotherapy*, 6(21), 87-107. <https://doi.org/10.22054/qccpc.2015.4190> [in Persian]
- Rose, L., Miller, J. D., & Lynam, D. R. (2023). Validation of the Five-Factor Model Antagonistic Triad Measure. *Assessment*, 30(3), 782-797.
- Roshan, S. (2021). The role of parents' marital interactions and their training regarding marriage in predicting children's attitudes toward marriage. *Islamic Women and Family Research Journal*, 9(25), 175-198. <https://www.sid.ir/paper/1031735/fa> [in Persian]
- Sanaei Zaker, B. (1999). The role of families of origin in the marriage of children. *Counseling Research (New and Research in Counseling)*, 1(1-2), 21-46. <https://sid.ir/paper/420399/fa> [in Persian]
- Shahmoradi, S., Aghababaei, R., & Habibi, Z. (2021). The relationship between communication patterns and emotional atmosphere of the family of origin with attitude toward marriage: The mediating role of differentiation. *Applied Psychological Research Quarterly*, 3(12), 289-305. <https://doi.org/10.22059/japr.2021.322585.643821> [in Persian]
- Shirzadfar, A., Abbasi, Gh., & Hassanzadeh, R. (2020). The effectiveness of premarital education based on communication training program on decision-making problems in spouse selection and attitude toward marriage among children of divorce. *Social Health*, 7(3), 289-298. <https://doi.org/10.22037/ch.v7i3.25544> [in Persian]
- Tayeb Nia, M. S., Kardavan, R., & Yaraqi, S. (2023). A qualitative typology of attitudes toward marriage among single students of Isfahan universities. *Applied Sociology*, 34(2), 101-122. https://jas.ui.ac.ir/article_27574.html [in Persian]
- Waite, L. J., Luo, Y., & Lewin, A. C. (2009). Marital happiness and marital stability: Consequences for psychological well-being. *Social Science Research*, 38(1), 201-212. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2008.07.001>
- Willoughby, B. J., Yorgason, J., James, S., & Kramer Holmes, E. (2021). What Does Marriage Mean to Us? Marital Centrality among Newlywed Couples. *Journal of Family Issues*, 42(7), 1631-1654. <https://doi.org/10.1177/0192513X20949905>
- Wright, A. J., & Jackson, J. J. (2023). Do changes in personality predict life outcomes?. *Journal of personality and social psychology*, 125(6), 1495-1518. <https://doi.org/10.1037/pspp0000472>
- Yousefi, Z., & Karim Nejad, R. (2018). The effectiveness of compassion-based marital education on improving family relationships, marital conflicts, forgiveness, and intimacy of deaf and hard-of-hearing couples in Isfahan. *Women and Family Studies*, 6(2), 5-6. <https://www.doi.org/10.22051/jwfs.2017.15408.1452> [in Persian]
- Zarean, M. (2013). Family success and the influence of the family of orientation on it. *Strategic Studies of Women*, 15(59), 191-228. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20082827.1392.15.59.6.5> [in Persian]

Original Article

The Predictive Contribution of Personality characteristics and Indicators of family of origin cohesion in Predicting Affective Infidelity among Young Adults at the Threshold of Marriage

Sajed Yaghoobnezhad^{1✉}, Tara Khoshbazan¹

1. Faculty of Counseling and Psychology, Farhangian University, Tehran, Iran.
2. Faculty of Psychology, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Received: 2024/07/24

Revised: 2025/07/17

Accepted: 2025/08/18

DOI: 10.48308/jfr.2025.236384.1785

Highlights

- The five major personality traits—particularly conscientiousness and neuroticism—play a stronger role than family factors in predicting emotional infidelity tendencies among engaged young adults.
- Family-of-origin flexibility emerges as a significant protective factor against emotional infidelity, whereas family cohesion alone is not a strong predictor.
- The findings underscore the necessity of integrating personality and family assessments into premarital counseling programs to reduce infidelity risk and enhance relational stability.

Extended Abstract

Introduction: Emotional infidelity, defined as covert romantic or sexual interactions—either in-person or online—that breach exclusivity agreements, represents a growing relational challenge with deep psychological, emotional, and familial repercussions. It undermines trust, security, and commitment, often leading to heightened distress and relationship breakdowns. Recent studies report rising infidelity rates among young couples, including those not yet married, with emotional infidelity often co-occurring with or preceding sexual infidelity. This phenomenon is not only a personal or moral issue but also a social and public health concern, as it can trigger psychological distress such as depression, anxiety, and post-traumatic stress symptoms, and contribute to family dissolution. Multiple contributing factors have been identified, including unmet emotional needs, opportunities for alternative relationships, personality vulnerabilities, and sociocultural influences. Personality traits—such as conscientiousness, agreeableness, extraversion, and neuroticism—alongside early family experiences, especially family-of-origin cohesion and adaptability, have been shown to shape attitudes and behaviors toward infidelity. However, empirical work focusing on engaged couples—a stage critical for establishing relational norms—remains scarce. This study aims to bridge this gap by exploring how personality traits and family-of-origin cohesion and flexibility interact to predict emotional infidelity tendencies in young adults preparing for marriage.

Method: This research adopted a quantitative, descriptive-correlational design. The statistical population consisted of young couples in Mashhad who officially registered their marriage in

2023 but remained in the engagement period. From this population, 240 individuals (124 women, 124 men) aged 23–35 were selected through convenience sampling. The mean age was 27.2 years ($SD = 2.1$) for women and 29.7 years ($SD = 1.9$) for men. Employment and education levels varied, with 67% employed and the majority holding at least a bachelor's degree.

Instruments:

1. **Marital Infidelity Tendency Scale** (Whitely, 2006) – 12 items rated on a 7-point Likert scale, higher scores indicating greater acceptance of infidelity. Internal consistency in the present study was $\alpha = 0.87$.
2. **Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scale (FACES-IV)** (Olson et al., 2007) – 42 items assessing balanced and unbalanced dimensions of family cohesion and flexibility. Internal consistency for balanced cohesion and flexibility in this study was $\alpha = 0.84$ and $\alpha = 0.81$, respectively. Participants responded with reference to their family of origin.
3. **NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI)** (Costa & McCrae, 2006) – 60 items measuring neuroticism, extraversion, openness, agreeableness, and conscientiousness. Internal consistencies ranged from $\alpha = 0.56$ (openness) to $\alpha = 0.87$ (conscientiousness).

Procedure & Analysis: Inclusion criteria were official marriage registration in 2023, being within the engagement period, voluntary participation, and no self-reported severe psychological disorders. Exclusion criteria included incomplete questionnaires or withdrawal. Data were analyzed using Pearson correlation to identify associations and multiple regression to determine predictive capacity of family and personality variables on emotional infidelity tendency.

Findings

Family Variables:

The multiple correlation coefficient between family cohesion/flexibility and infidelity tendency was $R = 0.415$ ($p < 0.01$), with $R^2 = 0.17$, indicating these family factors explained 17% of variance in infidelity tendency. Regression analysis revealed:

- **Flexibility** significantly predicted infidelity tendency ($\beta = -0.265$, $p = 0.015$), with greater adaptability linked to lower infidelity propensity.
- **Cohesion** was not a significant predictor ($p > 0.05$).

Personality Variables:

The multiple correlation coefficient for personality traits was $R = 0.586$ ($p < 0.01$), with $R^2 = 0.34$, meaning personality explained 34% of variance in infidelity tendency. Significant predictors included:

- **Conscientiousness** ($\beta = -0.183$, $p = 0.030$) – higher conscientiousness linked to lower infidelity tendency.
- **Agreeableness** ($\beta = -0.243$, $p = 0.045$) – more agreeable individuals were less likely to report infidelity acceptance.
- **Extraversion** ($\beta = -0.264$, $p = 0.026$) – higher extraversion predicted lower infidelity tendency in this sample.
- **Neuroticism** ($\beta = 0.281$, $p = 0.046$) – higher neuroticism associated with higher infidelity tendency.
- **Openness** did not emerge as a significant predictor.

Overall, personality traits demonstrated stronger predictive power than family variables, with flexibility being the only significant family predictor.

Discussion: The results highlight both family-of-origin adaptability and individual personality traits as influential factors in emotional infidelity tendencies among engaged young adults. The stronger predictive value of personality traits aligns with prior research showing stable dispositional characteristics—especially conscientiousness, agreeableness, and neuroticism—impact relational fidelity. High conscientiousness and agreeableness may foster greater responsibility and empathy, reducing the likelihood of betrayal, while neuroticism may increase emotional instability, heightening vulnerability to infidelity.

The significant role of family flexibility suggests that early exposure to adaptive communication, problem-solving, and role adjustment in the family context fosters relational stability. Conversely, rigidity in family systems may hinder conflict resolution skills and adaptability in romantic partnerships, increasing susceptibility to seeking emotional connection outside the relationship. The lack of predictive significance for cohesion suggests that emotional closeness alone, without adaptive flexibility, may not safeguard against infidelity risk.

The findings underscore the importance of premarital counseling programs incorporating assessments of both personality profiles and family-of-origin functioning. Preventive interventions could focus on enhancing emotional regulation, communication skills, and adaptive flexibility in couples. Counselors and social workers should also address personality-linked vulnerabilities, such as high neuroticism, and promote strengths such as conscientiousness.

Limitations include reliance on self-report measures susceptible to social desirability bias, cross-sectional design precluding causal inference, and a geographically and culturally specific sample limiting generalizability. Future studies could adopt longitudinal designs, include mediating/moderating variables such as attachment styles, and explore the impact of cultural norms and digital communication on emotional infidelity. Cross-cultural comparisons and qualitative approaches could also deepen understanding of motivations, contexts, and consequences of emotional infidelity.

Conclusion: This study advances understanding of emotional infidelity risk factors by integrating family-of-origin adaptability and personality traits in a premarital population. While personality exerts a stronger influence, family flexibility emerges as a noteworthy protective factor. These insights support the development of targeted premarital education and counseling strategies aimed at fostering adaptive relational skills and addressing personality-linked risks, ultimately contributing to the stability and quality of young couples' future marriages.

How to cite: Yaghoubnezhad, S. and Khoshbazan, T. (2025). Investigating Investigating the contribution of personality traits and family cohesion indicators in explaining the tendency towards emotional infidelity of young people on the eve of marriage on the eve of marriage. *Journal of Family Research*, 21(4), 36-54. doi: 10.48308/jfr.2025.236384.1785

✉Corresponding Author Email Address: s.yaghoubnezhad@cfu.ac.ir



مقاله پژوهشی

بررسی سهم ویژگی‌های شخصیتی و شاخص‌های انسجام خانواده مبدا در تبیین گرایش به خیانت عاطفی جوانان در آستانه ازدواج

ساجد یعقوب‌نژاد^{۱*}، تارا خوشبازان^۲

۱. گروه مشاوره و روانشناسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۲. گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۵/۰۳ دریافت نسخه اصلاح شده: ۱۴۰۴/۰۴/۲۶ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۵/۲۷

DOI: 10.48308/jfr.2025.236384.1785

نکات برجسته

- ویژگی‌های شخصیتی پنج‌گانه، به ویژه وجدان‌مندی و روان‌رنجوری، نقش قوی‌تری نسبت به عوامل خانوادگی در پیش‌بینی گرایش به خیانت عاطفی در جوانان نامزد دارند.
- انعطاف‌پذیری خانواده مبدا به عنوان یک عامل محافظتی معنادار در برابر خیانت عاطفی ظاهر می‌شود، در حالی که انسجام خانوادگی به تنهایی پیش‌بین‌کننده قوی نیست.
- یافته‌ها بر ضرورت ادغام ارزیابی‌های شخصیتی و خانوادگی در برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج برای کاهش خطر خیانت و تقویت پایداری رابطه تأکید می‌کنند.

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی و پیش‌بینی نقش مولفه‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده مبدا و ویژگی‌های شخصیتی در تبیین گرایش به بی‌وفایی در میان زوجین جوان در آستانه ازدواج بود. روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی و از نوع کمی است که با استفاده از مقیاس گرایش به خیانت زناشویی، مقیاس ارزیابی انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده (FACES-IV) و پرسشنامه پنج عاملی شخصیت (NEO-FFI) انجام شد. جامعه آماری شامل زوجین در آستانه ازدواج بود که به روش نمونه‌گیری در دسترس، تعداد ۲۴۰ نفر انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از ضرایب همبستگی و رگرسیون چندمتغیره تحلیل شدند. نتایج نشان داد ضریب همبستگی چندگانه بین مولفه‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و بی‌وفایی $(p < 0.01)$ و ضریب تعیین 0.17 است، که بیانگر توانایی این مولفه‌ها در تبیین 17 درصد از واریانس گرایش به بی‌وفایی می‌باشد. همچنین، مولفه انعطاف‌پذیری خانواده توانست به طور معناداری بی‌وفایی را پیش‌بینی کند $(p = 0.015)$ ، در حالی که انسجام خانواده پیش‌بینی معناداری نداشت $(p > 0.05)$. در تحلیل نقش ویژگی‌های شخصیتی، ضریب همبستگی چندگانه 0.58 و ضریب تعیین 0.34 بود که نشان می‌دهد ویژگی‌های شخصیتی 34 درصد از تغییرات بی‌وفایی را تبیین می‌کنند. همچنین مولفه‌های وجدان $(p = 0.03)$ دلبپذیر بودن $(p = 0.045)$ ، برون‌گرایی $(p = 0.026)$ و روان‌رنجورخوبی $(p = 0.046)$ توانستند به طور معناداری گرایش به خیانت را پیش‌بینی کنند، در حالی که مؤلفه موافق بودن پیش‌بینی معناداری نداشت $(p > 0.05)$. یافته‌ها نشان‌دهنده اهمیت عوامل خانوادگی و شخصیتی در گرایش به خیانت است و تأکید بر ضرورت اجرای مداخلات پیشگیرانه و

آموزشی به منظور تقویت انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و توجه به ویژگی‌های شخصیتی زوجین در فرایندهای مشاوره پیش از ازدواج دارد.

کلیدواژه‌ها: بی‌وفایی، انسجام خانواده، انعطاف‌پذیری خانواده، ویژگی‌های شخصیتی، زوجین در آستانه ازدواج.

استناد به این مقاله: یعقوب نژاد قاین، س. و خوشبازان، ت. (۱۴۰۴). بررسی سهم ویژگی‌های شخصیتی و شاخص‌های انسجام خانواده در تبیین گرایش به بی‌وفایی عاطفی جوانان در آستانه ازدواج. خانواده پژوهی، ۲۱(۴)، ۳۶-۵۴. doi:10.48308/jfr.2025.236384.1785

✉ نویسنده مسئول: s.yaghoubnezhad@cfu.ac.ir

مقدمه

یکی از آسیب‌های رو به رشد جوامع امروز، خیانت^۱ همسر یا پیمان‌شکنی زناشویی است. هرچند تحقیقات قابل توجهی در مورد موضوع بی‌وفایی انجام شده است اما توافق کمی در مورد تعریف آن وجود دارد (روکاچ و چان^۲، ۲۰۲۳؛ وربولوسکا و اسکرزک^۳، ۲۰۲۱). به‌طور کلی، خیانت به هر نوع رفتار عاطفی، جنسی یا عاشقانه پنهانی گفته می‌شود که انحصار روابط عاشقانه را نقض می‌کند (روکاچ و چان^۴، ۲۰۲۳؛ مارس، آنتونویچ، نظرسنجی، رنگ و ون‌دورن^۵، ۲۰۲۴). به باور بلو و اوسالیوان^۶ (۲۰۲۴)، به عبارت دیگر، خیانت به عنوان هر نوع رفتار حضوری یا آنلاین (به عنوان مثال، جنسی، عاشقانه، انفرادی) است که توافقات انحصاری بین شرکا را نقض می‌کند و می‌تواند برخی از مهم‌ترین آسیب‌ها را به یک رابطه صمیمانه وارد کند، زیرا پایه‌های رشد روابط یعنی اعتماد، اطمینان و امنیت را تهدید می‌کند.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که فراوانی خیانت در میان زوجین جوان در سال‌های اخیر افزایش یافته است (نگواشنگ و امبدزی^۷، ۲۰۲۴). از طرف دیگر، خیانت به‌عنوان یک رویداد استرس‌زا، اثرات زیانباری بر کانون خانواده و اعضای آن دارد و بر جنبه‌های مختلف روان همسر از جمله باورهای او تأثیر می‌گذارد و اغلب با آشفتگی شناختی و هیجانی همراه است (واراخ و جوزف^۸، ۲۰۲۱). خیانت توسط یکی از زوجین به عنوان نوعی آسیب بین فردی در نظر گرفته می‌شود چراکه بین ۳۰٪ تا ۶۰٪ از افراد خیانت دیده علائم اختلال استرس پس از سانحه، افسردگی و اضطراب را تا سطوح معنی‌دار بالینی تجربه می‌کنند. از دیدگاه بالینی، این مجموعه از علائم را می‌توان به عنوان یک اختلال سازگاری مرتبط با استرس تلقی کرد (لانرگان، برانت، ریوست-بارگارد و گرولی^۹، ۲۰۲۰).

یکی از ابعاد خیانت، خیانت عاطفی است که هم به‌تنهایی و هم در ارتباط با خیانت جنسی رخ می‌دهد. یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد بین ۱۱ تا ۲۵ درصد از آمریکایی‌ها حداقل یک‌بار در زندگی خود رابطه جنسی خارج از ازدواج انجام می‌دهند (واراخ و جانسون^{۱۰}، ۲۰۲۱). علاوه بر این، داده‌های نمونه‌های نماینده ملی از ایالات متحده، نروژ، فنلاند، استونی و پترزبورگ نشان می‌دهد که ۱۳.۳٪ تا ۳۷.۵٪ از افراد در روابط عاشقانه (اغلب متاهل) گزارش می‌دهند که درگیر رابطه با شخصی غیر از شریک فعلی خود هستند (بلو و اوسالیوان، ۲۰۲۴). در این رابطه ناپ و همکاران^{۱۱} (۲۰۱۷)، معتقدند که ۴۰٪ از زوج‌های نامزد حداقل یک بار خیانت را تجربه کرده‌اند.

بر این اساس و با توجه به افزایش آمار بی‌وفایی و اثرات زیان‌بار آن بر کانون خانواده ازجمله تعارضات و گسستگی‌های خانوادگی و همچنین، واکنش‌های روان‌شناختی آسیب‌زای آن، بررسی عوامل پیش‌بینی‌کننده این پدیده ضروری است. برجسته کردن این پدیده، علل و پیامدهای آن، می‌تواند بینش مفیدی را هم برای محققان و هم برای روانشناسانی که ممکن است به زوج‌هایی که با این مسائل مواجه هستند کمک کنند (روکاچ و چان^{۱۲}، ۲۰۲۳). در این زمینه، نگواشنگ و امبدزی^{۱۳} (۲۰۲۴)، تیز معتقدند، شناخت عواملی که بر بی‌وفایی زناشویی تأثیر می‌گذارد، می‌تواند منجر به طراحی و اجرای مداخلاتی برای کاهش شیوع خیانت، کاهش میزان طلاق را کاهش می‌دهد و به نوبه خود افزایش میزان رضایت زناشویی شود.

در این راستا، اسکیرن، آپلانیز و واگنر^{۱۴} (۲۰۱۸)، معتقدند خیانت به دلایلی همچون: (الف). مشروعیت ناشی از حس انتقام (یعنی شریک مستحق خیانت بود)؛ (ب). اغوا (به معنای اغوا شدن توسط شخص ثالث است)؛

(ج) عادی‌سازی (عادی شدن خیانت به عنوان یک عمل عادی)؛ (د) تمایلات جنسی (ناشی از شکاف در زندگی جنسی زوجین)؛ (ه) زمینه اجتماعی (به دلایلی مانند ازدواج زودهنگام، رشد در یک فرهنگ محافظه کار) و (و) جستجوی احساسات جدید، سرگرمی، اشتیاق و خارج شدن از روال، رخ می‌دهد. به باور این پژوهشگران مردان عمدتاً، اغواگری و زنان عمدتاً بافت اجتماعی را عامل خیانت تلقی می‌کنند.

همچنین، یافته‌های پژوهش استبصاری و ابوالقاسمی (۲۰۲۴)، نشان داد که میان طرحواره‌های ناکارآمد اولیه و سبک‌های دلبستگی با نگرش نسبت به خیانت زناشویی در زنان و مردان متأهل رابطه‌ای معنادار و علی وجود دارد. به‌طور خاص، سبک‌های دلبستگی ایمن، اجتنابی و دوسوگرا هر سه تأثیر مستقیمی بر نگرش به خیانت داشتند و همچنین از طریق طرحواره‌های ناکارآمد اولیه، به‌صورت غیرمستقیم نیز بر این نگرش تأثیر گذاشتند. به عبارت دیگر، هرچه افراد دارای سبک‌های دلبستگی ناایمن‌تر و طرحواره‌های اولیه منفی‌تر بودند، نگرش پذیرنده‌تری نسبت به خیانت زناشویی داشتند.

علاوه بر این، کایا و شکیراوغلو (۲۰۲۳)^{۱۴}، به مرور عوامل مؤثر بر خیانت آنلاین پرداختند. بر این اساس، این پژوهشگران با مطالعه و مرور نظام‌مند هشت مطالعه در زمینه عوامل مؤثر بر خیانت آنلاین، نگرش‌های مثبت نسبت به خیانت^{۱۴}؛ تعهد پایین‌تر به رابطه^{۱۵}؛ کیفیت بالاتر شرکای جایگزین^{۱۶}؛ کیفیت زناشویی پایین^{۱۷}؛ احساس تنهایی^{۱۸}؛ رضایت کم از رابطه^{۱۹} و عدم اطمینان در رابطه^{۲۰} را از جمله عوامل مؤثر و مرتبط با خیانت آنلاین می‌دانند.

بررسی پیشینه پژوهش در زمینه عوامل مرتبط با پیمان‌شکنی زناشویی نشان می‌دهد که شخصیت یک فرد یک عنصر درون فردی بسیار مهم در پیش‌بینی خیانت است (گریگورپولوس^{۲۱}، ۲۰۲۴؛ آلتگلت و همکاران^{۲۲}، ۲۰۱۸). به عنوان نمونه اوگووچه و همکاران^{۲۳} (۲۰۲۴)، معتقدند، که هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی خودشیفته هر دو نقش مهمی در شکل‌گیری خیانت زناشویی در میان زوج‌های متأهل دارند. افرادی که از نظر خودشیفتگی سطح بالاتری دارند و در مدیریت هیجانات خود ضعیف‌تر عمل می‌کنند، تمایل بیشتری به برقراری روابط فرازناشویی نشان می‌دهند. همچنین ترکیب پایین بودن هوش هیجانی با ویژگی‌های شخصیتی خودمحور می‌تواند زمینه‌ساز بی‌ثباتی در روابط و گرایش به خیانت باشد.

علاوه بر ویژگی‌های شخصیتی، ساختار و عملکرد خانواده نیز می‌تواند زمینه خیانت زوجین را فراهم آورد. به‌عبارت دیگر، شیوه هماهنگی زوجین و سبک حل تضادها و تعارض‌های بین آنان می‌تواند زمینه‌ساز تداوم یا شکست رابطه‌ی آنان باشد. انسجام به‌عنوان یکی از ساختارهای پرنفوذ خانواده، بعد مهمی برای تلاش جهت درک متقابل میان اعضا است. لینگرن^{۲۴} (۲۰۰۳)، انسجام را به‌صورت احساس نزدیکی عاطفی با دیگر افراد خانواده تعریف می‌کند. از نظر او دو کیفیت مربوط به انسجام در خانواده، مشتمل بر تعهد و وقت گذراندن باهم است. منظور از تعهد میل به صرف وقت و انرژی در فعالیت‌های خانواده و همچنین ممانعت از تأثیر منفی عواملی چون مسائل شغلی در آن می‌باشد. از این منظر، انسجام خانواده احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای خانواده نسبت به همدیگر دارند (السون^{۲۵}، ۲۰۱۱).

در این رابطه ویتینگتون و ترنر^{۲۶} (۲۰۲۴)، معتقدند که تجربه‌های اولیه در خانواده مبدأ، به‌ویژه سبک‌های دلبستگی، الگوهای ارتباطی و میزان انسجام و تمایز خود، تأثیر قابل‌توجهی بر کیفیت و رضایت روابط عاشقانه در بزرگسالی دارند. سبک دلبستگی ایمن و عملکرد مثبت خانواده باعث افزایش رضایت و ثبات روابط

می‌شود، در حالی که دلبستگی ناایمن و مشکلات در الگوهای ارتباطی و مدیریت تعارض، به مشکلات و نارضایتی در روابط عاشقانه منجر می‌شود. همچنین وایزر و همکاران^{۲۷} (۲۰۱۷)، نیز مطرح می‌کنند تجربه‌های خانوادگی و زمینه‌های خانواده مبدأ نقش مهمی در شکل‌دهی نگرش‌ها و رفتارهای مرتبط با خیانت دارند و می‌توانند به عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های مهم در بررسی پدیده خیانت مورد توجه قرار گیرند.

با وجود فراوانی پژوهش‌ها در مورد بی‌وفایی در زوجین متأهل، کمبود مطالعات جامع و دقیق در مورد زوجین جوان در آستانه ازدواج که دوره‌ای حیاتی در شکل‌گیری بنیان خانواده است، به‌عنوان یک خلأ علمی مهم مطرح است. از سوی دیگر، ویژگی‌های شخصیتی و میزان انسجام خانواده مبدأ به عنوان عوامل کلیدی در شکل‌گیری نگرش‌ها و رفتارهای عاطفی افراد نقش مهمی دارند که شناخت دقیق آنها می‌تواند به پیش‌بینی و پیشگیری از بی‌وفایی کمک کند. بنابراین، بررسی سهم ویژگی‌های شخصیتی و انسجام خانواده در تبیین گرایش به بی‌وفایی در این گروه خاص، با توجه به پیامدهای منفی این رفتار و نیاز به مداخلات پیشگیرانه هدفمند، ضرورت یافته و می‌تواند راهگشای توسعه برنامه‌های آموزشی و مشاوره‌ای موثر در حفظ سلامت روان و ارتقای کیفیت روابط زوجین جوان باشد.

روش پژوهش

این پژوهش به لحاظ هدف بنیادی و از نظر شیوه گردآوری داده، کمی، توصیفی، و همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش کلیه زوجین جوان مراجعه‌کننده به دفاتر ثبت ازدواج شهر مشهد در سال ۱۴۰۲ بودند. که ازدواج خود را به‌طور رسمی در دفاتر ثبت ازدواج شهر مشهد به ثبت رسانده‌اند، اما همگی در دوران عقد به‌سر می‌بردند. از این بین حجم نمونه‌ای ۲۴۸ نفر (۱۲۴ زن با میانگین و انحراف استاندارد سنی ۲۷/۲ و ۲/۱ و ۱۲۴ مرد با میانگین و انحراف استاندارد سنی ۲۹/۷ و ۱/۹) با روش نمونه‌گیری داوطلبانه انتخاب گردید.

جدول. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آزمودنی‌ها

ویژگی‌ها	گروه زنان	گروه مردان	کل نمونه
سن (سال)	۲۷/۲	۲۹/۷	۲۸/۴
میانگین	۲/۱	۱/۹	۲/۳
انحراف معیار	۵۸٪	۷۶٪	۶۷٪
وضعیت اشتغال (فراوانی درصدی)	۴۲٪	۲۴٪	۳۳٪
تحصیلات (فراوانی درصدی)	۳۱٪	۲۱٪	۲۶٪
دبلم و پایین‌تر	۵۴٪	۵۶٪	۵۵٪
کارشناسی	۱۵٪	۲۳٪	۱۹٪
کارشناسی ارشد و بالاتر			

ملاک‌های ورود به این پژوهش عبارت است از ثبت ازدواج در سال ۱۴۰۲ در دفاتر ثبت ازدواج شهر مشهد مراجعه در بازه سنی ۲۳ تا ۳۵ سال قرار؛ اعلام رضایت و تمایل آگاهانه برای حضور در مطالعه و عدم ابتلا به اختلال‌های شدید روانشناختی بنابر خوداظهاری.

از سوی دیگر، ملاک‌های خروج عبارت است از که پاسخ‌های ناقص یا غیرقابل تفسیر به پرسشنامه‌ها؛ انصراف از ادامه پاسخگویی به پرسشنامه‌ها. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش از شاخص‌های آمار توصیفی و همچنین ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چندگانه استفاده شده است.

ابزارهای گردآوری اطلاعات

مقیاس گرایش به خیانت زناشویی^{۲۸}: مقیاس گرایش به خیانت زناشویی، توسط وایتلی در سال ۲۰۰۶، با هدف بررسی نگرش افراد نسبت به خیانت زناشویی طراحی شده است. این مقیاس تک‌بعدی است و در قالب ۱۲ عبارت گرایش به خیانت را می‌سنجد. این عبارت‌ها شامل جملاتی در زمینه احساسات منفی و مثبت است و آزمودنی بنابر احساس خود به جملات نمره ۱ تا ۷ می‌دهد. در واقع پرسشنامه خیانت، مقدار تمایل و میزان پذیرندگی یا ردکنندگی را از دیدگاه افراد می‌سنجد. دامنه نمرات نیز بین ۱۲ تا ۸۴ در نوسان است. هرچه امتیاز حاصل شده از این پرسشنامه بیشتر باشد، نشان‌دهنده میزان بیشتر پذیرش بی‌وفایی و نگرش مثبت به بی‌وفایی خواهد بود و بالعکس (لیشمن و هولمن^{۲۹}، ۲۰۲۲). حبیبی و همکاران (۲۰۱۹)، پایایی این مقیاس را با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۱ گزارش کردند. در پژوهش حاضر، روایی محتوایی مقیاس گرایش به خیانت زناشویی با نظر خبرگان تأیید شد و پایایی آن نیز از طریق ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۷ به دست آمد که نشان‌دهنده اعتبار و انسجام درونی مناسب ابزار است.

مقیاس ارزیابی انسجام و انعطاف‌پذیری خانوادگی^{۲۹}: مقیاس ارزیابی انسجام و انعطاف‌پذیری خانوادگی، توسط دیوید السون و همکاران، در سال ۲۰۰۷ طراحی شده است. این مقیاس ۴۲ گویه دارد که با استفاده از شش خرده مقیاس فرعی، دو خرده مقیاس اصلی انسجام و انعطاف‌پذیری خانوادگی را به‌طور کامل و جامع می‌سنجد. این خرده‌مقیاس‌ها هم جنبه‌های متوازن (سالم) و هم جنبه‌های نامتوازن (مشکل‌دار) کارکرد خانواده را ارزیابی می‌کنند. خرده مقیاس‌های انسجام و انعطاف‌پذیری متوازن دو خرده مقیاس متوازن هستند و خرده مقیاس‌های به‌هم‌تنیده، گسسته، آشفته و نامنعطف خرده مقیاس‌های نامتوازن جدید هستند. سه خرده مقیاس گسسته، انسجام متوازن و به‌هم‌تنیده بعد انسجام و سه خرده مقیاس نامنعطف، انعطاف‌پذیری متوازن و آشفته بعد انعطاف‌پذیری را مورد ارزیابی قرار می‌دهند (اولسون و گورال^{۳۰}، ۲۰۰۶).

نمره‌گذاری مقیاس ارزیابی انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بر اساس طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای از کاملاً مخالفم (نمره ۱) تا کاملاً موافقم (نمره ۵) انجام می‌شود و نمرات به‌صورت جداگانه برای هر یک از خرده‌مقیاس‌های شش‌گانه محاسبه می‌گردد. در تحلیل نهایی، پژوهشگران معمولاً نسبت انسجام متعادل به انسجام افراطی (یعنی انسجام گسسته و چسبیده) و نسبت انعطاف‌پذیری متعادل به انعطاف‌پذیری افراطی (یعنی خشک و بی‌ساختار) را مدنظر قرار می‌دهند تا تصویری دقیق‌تر از عملکرد خانواده به دست آید. نمره بالا در خرده‌مقیاس‌های انسجام و انعطاف‌پذیری متعادل نشان‌دهنده عملکرد سالم خانواده، انسجام هیجانی مناسب و توانایی در انطباق با تغییرات است؛ در حالی که نمره بالا در مقیاس‌های گسسته یا چسبیده حاکی از اختلال در مرزهای عاطفی و وابستگی یا گسستگی ناسالم میان اعضای خانواده است. همچنین نمره بالا در خرده‌مقیاس‌های خشک یا بی‌ساختار نشان‌دهنده ناتوانی خانواده در سازگاری با نقش‌ها و تحولات محیطی و

در نهایت بی‌ثباتی ساختاری در نظام خانواده است. از سوی دیگر، نمره بالا در خرده‌مقیاس‌های ارتباط و رضایت، بیانگر کیفیت مطلوب تعاملات خانوادگی و میزان بالای رضایت اعضا از روابط میان‌فردی در خانواده است. در ایران، مظاهری و همکاران (۱۳۹۲)، ساختار عاملی، پایایی وروایی نسخه فارسی مقیاس انسجام و انعطاف-پذیری خانواده را مورد بررسی قرار دادند. این پژوهشگران معتقدند، فارسی مقیاس FACES-IV واجد ویژگی‌های روانسنجی موردنیاز برای کاربرد در پژوهش‌های روانشناختی و تشخیص‌های بالینی است. در پژوهش حاضر، روایی محتوایی نسخه فارسی FACES IV با نظر متخصصان روان‌شناسی خانواده بررسی و تأیید شد. همچنین، پایایی ابزار با استفاده از آلفای کرونباخ برای خرده‌مقیاس‌های انسجام متعادل و انعطاف‌پذیری به ترتیب ۰/۸۴ و ۰/۸۱ و برای سایر خرده‌مقیاس‌ها در محدوده قابل قبول (بیش از ۰/۷۰) به‌دست آمد که نشان‌دهنده انسجام درونی مطلوب پرسشنامه است. به شرکت‌کنندگان تأکید شد، این پرسشنامه را با توجه به خانواده مبدا خود تکمیل نمایند.

پرسشنامه پنج عاملی شخصیت کاستا و مک‌کری: این پرسشنامه توسط کاستا و مک‌کری^{۳۱} در سال ۲۰۰۶، برای جمعیت بهنجار تهیه شده در طی دهه گذشته بیشترین استفاده در کاربست‌های پژوهشی و بالینی داشته است و برای سنجش الگوی پنج عاملی شخصیت (روان‌رنجوری^{۳۲}، برون‌گرایی^{۳۳}، گشودگی^{۳۴}، موافق بودن^{۳۵} و باوجدان بودن^{۳۶}) تنظیم شد. آزمودن NEO PI-R علاوه بر سنجش پنج عامل اصلی شخصیت، در هر عامل، شش صفت را بررسی می‌کند. این آزمودن ۲۴۰ سؤال دارد. نسخه کوتاه شده آن به نام NEO-FFI که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است، تنها ۶۰ سؤال داشته و فقط پنج عامل اصلی شخصیت را امتیازدهی می‌کند. پاسخنامه این پرسشنامه بر اساس مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرتی تنظیم شده است. در ایران هنجاریابی آزمون NEO که توسط گروسی فرشی (۱۳۸۰)، روی نمونه‌ای با حجم ۲۰۰۰ نفر از بین دانشجویان دانشگاه‌های تبریز، شیراز و دانشگاه‌های علوم پزشکی این دو شهر صورت گرفت. بر اساس یافته‌های این پژوهش ضریب همبستگی ۵ بعد اصلی بین ۰/۵۶ تا ۰/۸۷ گزارش شده است. ضرایب آلفای کرونباخ در هر یک از عوامل اصلی روان‌آزردگی خویی، برون‌گرایی، باز بودن، سازگاری و با وجدانی به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۷۳، ۰/۵۶، ۰/۶۸ و ۰/۸۷ به دست آمد.

یافته‌ها

پیش از بررسی نتایج تحلیل رگرسیونی، ابتدا ضرایب همبستگی بین متغیرها را ارائه شده است. داده‌های جدول شماره ۱ ضرایب همبستگی بین متغیرهای پیش‌بین (انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده) و متغیر ملاک (گرایش به خیانت) را نشان می‌دهد.

جدول ۱. ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
گرایش به خیانت	1											
انسجام متعادل	-.045	1										
انسجام گسسته	-.015	.29**	1									
انسجام چسبیده	-.21**	-.030	.17**	1								
انعطاف‌پذیری متعادل	-.19**	.055	-.16**	.055	1							
انعطاف‌پذیری خشک	-.080	-.11	.36**	.23**	.19**	1						
انعطاف‌پذیری بی‌ساختار	-.17**	-.070	.21**	.35**	.19**	.40**	1					
								1				
								.43**	1			
								.22**	.40**	1		
								.090	.30**	.060	1	
								.13*	.050	.30**	.21**	1
								-.22**	-.020	.28**	.43**	.10
								-.17**	-.070	.17**	.43**	.25**
								-.080	-.110	.16**	.43**	.42**
								-.19**	.055	.17**	.43**	.40**
								-.22**	-.020	.30**	.40**	.40**
								-.13*	.050	.30**	.40**	.40**
								-.095	-.090	.28**	.40**	.40**
								-.17**	-.040	.17**	.40**	.40**
								.12*	-.15*	.13*	.40**	.40**

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
وجدان	-0.22**	-0.020	0.195**	0.38**	0.22**	0.30**	0.43**	1	0.23**	0.28**	0.44**	0.41**
دلبذیر بودن	-0.13*	0.050	-0.16**	0.21**	0.090	0.070	0.22**	0.23**	1	0.080	0.19**	0.29**
موافق بودن	-0.09	-0.090	0.30**	0.28**	0.060	1	0.40**	0.28**	0.080	1	0.39**	0.13*
پرونگریایی	-0.17**	-0.040	0.17**	0.43**	0.21**	0.37**	1	0.44**	0.19**	0.39**	1	0.43**
روان رنجوری	0.12*	-0.15*	-0.13*	0.40**	0.25**	0.10	0.42**	0.41**	0.29**	0.13*	0.43**	1

جدول ۲. خلاصه نتایج معادله رگرسیونی مولفه‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده مبدأ با متغیر گرایش به خیانت در بین زوجین در آستانه ازدواج

خطای استاندارد برآورد	مجدور R تعدیل شده	مجدور R	ضریب همبستگی چندگانه	مدل
5.81813	0.169	0.172	0.415	1

بر اساس یافته‌های جدول ۳، مقدار ضریب همبستگی چندگانه بین مولفه‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده مبدأ و گرایش به خیانت ۰/۴۱ می‌باشد. بر این اساس مقدار مجذور R یا همان ضریب تعیین برابر یا ۰/۱۷ می‌باشد. مقدار مجذور R در حقیقت مقدار واریانس که مولفه‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده در تبیین گرایش به خیانت دارند را نشان می‌دهد. به این ترتیب مؤلفه‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده مبدأ ۱۷ درصد از تغییرات خیانت را تبیین نماید. برای آنکه مشخص شود آیا مقادیر همبستگی چندگانه (R) و ضرایب تعیین (R^2) به لحاظ آماری معنادار هستند یا خیر باید از آزمون ANOVA استفاده شود.

جدول ۴. نتایج آزمون آنوا به منظور بررسی معنادار بودن معادله رگرسیونی

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معنی‌داری
1 رگرسیون	3120.947	3	104.316	29.91	0.08 ^b
باقیمانده	7717.950	228	33.851		
کل	8030.897	231			

مقدار آماره F و سطح معنی‌داری در جدول ۴، به این سوال پاسخ می‌دهد که آیا مقدار واریانس تبیین شده توسط متغیرهای پیش‌بین به لحاظ آماری معنادار است یا خیر که در اینجا به توجه به مقدار F و سطح معنی‌داری که کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان گفت مولفه‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده مبدأ می‌توانند به‌طور معنی‌داری گرایش به خیانت را پیش‌بینی نمایند ($p < 0.05$, $F = (2, 245) = 29.91$, $R^2 = 0.172$). همچنین میزان تأثیر استاندارد و غیراستاندارد مولفه‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بر متغیر گرایش خیانت در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۵. ضرایب استاندارد و غیراستاندارد متغیرهای وارد شده به معادله رگرسیونی

مدل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	T	سطح معنی‌داری
	B	خطای استاندارد			
1 ثابت	55.763	3.799		14.679	0.000
انسجام	-0.025	0.033	-0.052	-0.760	0.448
انعطاف	-0.075	0.030	-0.265	-2.5	0.015

مقادیر B و بتا، به ترتیب نشان دهنده ضرایب استاندارد نشده و ضریب استاندارد شده رگرسیون می‌باشند که میزان تأثیر متغیرهای پیش‌بین در معادله رگرسیونی دارد. با توجه به مقادیر t و سطح معنی‌داری ارائه شده

در این جدول ۵، مشخص است که مولفه انعطاف‌پذیری توانسته به‌طور معنی‌داری گرایش به خیانت را پیش‌بینی نمایند اما مؤلفه انسجام خانواده مبدا قادر به پیش‌بینی معنی‌دار گرایش به خیانت نیست.

جدول ۶. خلاصه نتایج معادله رگرسیونی عوامل شخصیتی با متغیر گرایش به خیانت در بین زوجین در آستانه ازدواج

خطای استاندارد برآورد	مجدور R تعدیل شده	مجدور R	ضریب همبستگی چندگانه	مدل
۴.۶۸۹۳	۰.۳۳۹	۰.۳۴۳	۰.۵۸۶	1

بر اساس یافته‌های جدول ۶، مقدار ضریب همبستگی چندگانه بین مولفه‌های شخصیت و گرایش به خیانت ۰/۵۸ می‌باشد. بر این اساس مقدار مجدور R یا همان ضریب تعیین برابر با ۰/۳۴ می‌باشد. مقدار مجدور R در حقیقت مقدار واریانس که مولفه‌های شخصیت در تبیین گرایش به خیانت دارند را نشان می‌دهد. به این ترتیب مولفه‌های شخصیت ۳۴ درصد از تغییرات گرایش به خیانت را تبیین نماید. برای آنکه مشخص شود آیا مقادیر همبستگی چندگانه (R) و ضرایب تعیین (R^2) به لحاظ آماری معنادار هستند یا خیر باید از آزمون آنوا استفاده شود.

جدول ۷. نتایج آزمون آنوا به منظور بررسی معنادار بودن معادله رگرسیونی

سطح معنی‌داری	آماره F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	مدل
0.۰۲	۳۰.۹۷۱	124.704	۵	623۰.519	رگرسیون
		31.403	2۳۴	7348.214	باقیمانده
			23۹	7971.733	کل

مقدار آماره F و سطح معنی‌داری در جدول ۷، به این سوال پاسخ می‌دهد که آیا مقدار واریانس تبیین شده توسط متغیرهای پیش‌بین به لحاظ آماری معنادار است یا خیر که در اینجا به توجه به مقدار F و سطح معنی‌داری که کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان گفت عوامل شخصیتی می‌توانند به‌طور معنی‌داری گرایش به خیانت را پیش‌بینی نمایند ($R^2=0.34$, $F=(2,245)=30.97$, $p<0.05$). همچنین میزان تاثیر استاندارد و غیراستاندارد مولفه‌های شخصیت بر متغیر گرایش به خیانت در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۸. ضرایب استاندارد و غیراستاندارد متغیرهای وارد شده به معادله رگرسیونی

مدل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	t	سطح معنی‌داری
۱	B	خطای استاندارد	Beta		
	ثابت	62.900	3.214	19.569	۰.۰۰۰
	وجدان	-.388	.242	-1.603	0.۰۳
	دلی‌پذیر بودن	-.402	.199	-2.018	.045
	موافق بودن	-.097	.187	-.519	.04۱
	برونگرایی	-.620	.277	-2.240	.026
	روان‌رنجورخویی	-.166	.142	.162۲	.46۰

مقادیر B و بتا، به ترتیب نشان دهنده ضرایب استاندارد نشده و ضریب استاندارد شده رگرسیون می‌باشند که میزان تاثیر متغیرهای پیش‌بین در معادله رگرسیونی دارد. با توجه به مقادیر t و سطح معنی‌داری ارائه شده در

این جدول مشخص است که مولفه‌های وجدان، دلپذیر بودن، برونگرایی و روان‌رنجورخویی توانسته‌اند به‌طور معنی‌داری گرایش به خیانت را پیش‌بینی نمایند اما مؤلفه موافق بودن قادر به پیش‌بینی معنی‌دار گرایش به خیانت نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش پیش‌بینی سهم مولفه‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده مبدأ و ویژگی‌های شخصیتی در تبیین گرایش به خیانت در میان زوجین جوان در آستانه ازدواج بود. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که مولفه‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده مبدأ ۱۷ درصد و مولفه‌های شخصیت ۳۴ درصد از تغییرات گرایش به خیانت در بین زوجین در آستانه ازدواج را تبیین می‌نماید. این یافته‌ها با پژوهش‌های حبیبی عسگرآباد و حاجی‌حیدری (۱۳۹۴)؛ آپوستلو (۲۰۲۴)؛ و گووچه و همکاران (۲۰۲۴)؛ ویتینگتون و ترنر (۲۰۲۴)؛ مهابری^{۳۷} (۲۰۲۰)؛ اسما و تارنیپ^{۳۸} (۲۰۱۹)؛ آلتگل و همکاران (۲۰۱۸) و وایزر و همکاران (۲۰۱۷)، هم‌راستا است.

یافته‌های پژوهش حبیبی عسگرآباد و حاجی‌حیدری (۱۳۹۴) نشان داد که خیانت زناشویی پدیده‌ای چندعاملی است. در این رابطه آپوستلو (۲۰۲۴) نشان دادند، از میان ویژگی‌های سه‌گانه‌ی شخصیت تاریک، روان‌آزاری بیشترین ارتباط را با گرایش به خیانت زناشویی دارد. افرادی با سطوح بالای روان‌آزاری، بیشتر به خیانت تمایل نشان می‌دهند و همچنین بیشتر توسط شریک عاطفی‌شان به عنوان خائن شناسایی می‌شوند. در حالی که ماکیاولیسم^{۳۹} و خودشیفتگی نیز با برخی ابعاد رفتاری مرتبط با خیانت ارتباط داشتند، اما پیش‌بینی‌کننده‌های قوی برای خیانت آشکار نبودند. یافته‌های پژوهش اوگووچه و همکاران (۲۰۲۴)، نیز نشان می‌دهد که هوش هیجانی پایین همراه با ویژگی‌های خودشیفتگی از عوامل کلیدی و پیش‌بینی‌کننده گرایش به خیانت عاطفی در زوجین است. افرادی که توانایی مدیریت هیجانات خود را ندارند و تمایل به خودمحوری دارند، زمینه‌ناپایداری و کاهش تعهد در روابط زناشویی را فراهم می‌کنند که می‌تولند منجر به رفتارهای فرازناشویی شود. این نتایج اهمیت ارتقای مهارت‌های هیجانی و کاهش صفات خودشیفتگی را در برنامه‌های مشاوره‌ای و مداخلات روانشناختی به منظور پیشگیری از بی‌وفایی و حفظ ثبات و رضایت در روابط زوجین تأکید می‌کند.

همچنین، مهابری (۲۰۲۰)، به این نکته مهم اشاره دارد که ویژگی‌های شخصیتی پنج‌گانه، به ویژه وجدان و موافق بودن، می‌توانند نقش کلیدی در گرایش افراد به بی‌وفایی در روابط زناشویی ایفا کنند. افراد با سطح بالاتر وظیفه‌شناسی معمولاً مسئولیت‌پذیرتر، پایبندتر و منظم‌تر هستند، که این ویژگی‌ها موجب می‌شود کمتر به خیانت روی آورند و به تعهدات رابطه خود وفادار بمانند. از سوی دیگر، رابطه مثبت میان توافق‌پذیری و خیانت شاید به این دلیل باشد که افراد با توافق‌پذیری بالا ممکن است برای حفظ صلح و اجتناب از درگیری در روابط، نیازها یا ناراحتی‌های خود را نادیده گرفته و به‌طور غیرمستقیم زمینه‌هایی را ایجاد کنند که خیانت اتفاق بیفتد، یا ممکن است حساسیت کمتر نسبت به خیانت شریک داشته باشند.

علاوه بر این، اسما و تارنیپ (۲۰۱۹)، نشان دادند که ویژگی‌های شخصیتی وجدان و روان‌رنجورخویی، همراه با سطح رضایت زناشویی، پیش‌بینی‌کننده‌های قابل توجهی برای نگرش نسبت به خیانت هستند. به بیان دیگر،

افرادی که باوجدان‌تر و روان‌رنجورتر هستند و همچنین از رضایت پایین‌تری در رابطه زناشویی برخوردارند، نگرش متفاوت و غالباً پذیراتری نسبت به خیانت نشان می‌دهند. در این راستا، آلتگلت و همکاران^{۴۰} (۲۰۱۸)، داده‌های دو مطالعه طولی ۳ ساله روی زوج‌های تازه ازدواج کرده را برای بررسی ارتباط بین شخصیت (پنج بزرگ و خودشیفتگی) و خیانت هر دو زوج را با کنترل و عدم کنترل رضایت زناشویی بررسی نمودند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که ویژگی‌های شخصیتی هر دو شریک زندگی می‌تواند پیش‌بینی‌کننده‌های مهمی برای احتمال خیانت در روابط زناشویی باشد. به‌ویژه، زنانی که دارای برون‌گرایی بالا هستند و همسران آن‌ها نیز دارای روان‌رنجورخویی یا برون‌گرایی بالا هستند، بیشتر در معرض خیانت قرار دارند. این ارتباطها مستقل از میزان رضایت زناشویی مشاهده شده‌اند. این نتایج اهمیت تأثیر تعاملات پیچیده ویژگی‌های شخصیتی زوجین بر پویایی‌های رابطه و احتمال وقوع خیانت را برجسته می‌کند و نشان می‌دهد که فراتر از رضایت رابطه، شخصیت هر دو طرف می‌تواند نقش کلیدی در حفظ یا تزلزل وفاداری زناشویی ایفا کند.

با این حال در تبیین یافته‌های این پژوهش باید به این موضوع که خیانت با و یا بدون برنامه‌ریزی قبلی است توجه ویژه داشت. در این راستا، ورما و ماهشواری^{۴۱} (۲۰۲۴)، منعقدند خیانت و بی‌وفایی عمدتاً در دو فرآیند متفاوت "خیانت بدون برنامه‌ریزی قبلی" و بی‌وفایی برنامه‌ریزی شده" رخ می‌دهد. در حالی که خیانت بدون برنامه‌ریزی قبلی در لحظه اتفاق می‌افتد، خیانت برنامه‌ریزی شده یک اقدام با فکر و نقشه قبل طراحی شده است. در مواردی که افراد بدون برنامه‌ریزی قبلی به خیانت می‌پردازند، فرآیند خیانت عمدتاً ناشی از ورود یک فرد جایگزین است. با این حال، در مواردی که خیانت ناشی از برنامه‌ریزی قبلی است، برخی از عوامل خطر ساز همچون ناراضیتی از رابطه یا ویژگی‌های شخصی دخالت دارند. نکته قابل توجه در این میان، آنکه اگر چه ویژگی‌های شخصیتی با گرایش به خیانت رابطه دارد، اما بر اساس یافته‌های پژوهش یالچ و لوندوسکی^{۴۲} (۲۰۲۰)، خیانت نیز می‌تواند منجر به بروز مشکلات شخصیتی خاص از جمله ویژگی‌های اختلال شخصیت مرزی شود.

در این پژوهش، ویژگی‌های شخصیتی وجدان، دلیپذیر بودن، برون‌گرایی و روان‌رنجورخویی دارای نقش معنادار بودند. اما موافق بودن برخلاف برخی مطالعات پیشین، در این پژوهش پیش‌بینی‌کننده معناداری برای گرایش به خیانت نبود. لذا تبیین‌هایی که به نقش بازدارنده یا تقویت‌کننده این صفت پرداخته‌اند، باید در پرتو نتایج آماری مطالعه حاضر با احتیاط بیشتری ارائه شوند و نمی‌توانند به‌تنهایی مؤید اثر مستقیم این صفت بر گرایش به خیانت باشند.

در رابطه با انسجام خانواده، یافته‌های پژوهش ویتینگتون و ترنر (۲۰۲۴) نشان می‌دهد که تجربه‌های اولیه در خانواده مبدأ، به‌ویژه سبک‌های دلبستگی و الگوهای ارتباطی، نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری کیفیت و رضایت روابط عاشقانه در بزرگسالی دارند. سبک دلبستگی ایمن و عملکرد مثبت خانواده موجب افزایش ثبات، رضایت و سلامت روابط عاطفی می‌شود، در حالی که سبک‌های دلبستگی ناایمن و مشکلات ارتباطی در خانواده مبدأ با ناراضیتی، تعارض و بی‌ثباتی در روابط عاشقانه همراه است. این یافته‌ها بر اهمیت توجه به زمینه‌های خانوادگی و ارتباطات نخستین در مشاوره‌های زوجین تأکید کرده و نشان می‌دهد که مداخلات درمانی باید به بهبود الگوهای دلبستگی و ارتباطی پیشین برای ارتقای کیفیت روابط عاطفی توجه ویژه داشته باشند.

در این رابطه، وایزر و همکاران (۲۰۱۷)، نشان داند که تجربه‌های خانوادگی و زمینه‌های خانواده مبدأ، به ویژه مشاهده یا تجربه خیانت والدین، تأثیر قابل توجهی بر گرایش افراد به خیانت در روابط زناشویی در بزرگسالی دارد. افرادی که در خانواده‌هایی با تعارضات بالا و بی‌ثباتی عاطفی رشد یافته‌اند، بیشتر احتمال دارد که خود در روابط عاشقانه‌شان به بی‌وفایی روی آورند. همچنین، انسجام پایین خانواده مبدأ و عدم وجود الگوهای ارتباطی سالم موجب کاهش تعهد و وفاداری در روابط بزرگسالی می‌شود. این یافته‌ها تأکید می‌کنند که عوامل خانوادگی و محیط رشد اولیه، نقش مهمی در شکل‌دهی نگرش‌ها و رفتارهای مرتبط با خیانت دارند و می‌توانند به عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های مهم در بررسی پدیده خیانت مورد توجه قرار گیرند.

با این حال، یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که مؤلفه‌های انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده مبدأ تنها ۱۷ درصد و ویژگی‌های شخصیتی ۳۴ درصد از تغییرات گرایش به خیانت را در بین زوجین در آستانه ازدواج تبیین می‌کنند. در این میان، تنها انعطاف‌پذیری خانواده مبدأ به‌طور معناداری توانست گرایش به خیانت را پیش‌بینی کند؛ در حالی که انسجام خانواده، برخلاف انتظار و پیشینه نظری، پیش‌بینی‌کننده معناداری نبود. بنابراین در تبیین این یافته باید با احتیاط عمل کرد و نقش انسجام را بیش از شواهد آماری برجسته نکرد. محدودیت‌های این مطالعه شامل محدودیت‌های نمونه‌گیری است که به جامعه آماری محدود به زوجین جوان در آستانه ازدواج معطوف بوده و بدین‌سان قابلیت تعمیم نتایج به سایر گروه‌های جمعیتی و فرهنگی را محدود می‌سازد. همچنین، اتکاء به داده‌های خودگزارشی ممکن است با وجود سوگیری پاسخ‌دهی مطلوب اجتماعی، اعتبار نتایج را تحت تأثیر قرار دهد. ساختار همبستگی-پیش‌بینی مطالعه از سوی دیگر، امکان استنتاج علیت را منتفی می‌سازد و فقدان بررسی متغیرهای میانجی و تعدیلی از جمله عوامل اقتصادی، فرهنگی و روان‌شناختی می‌تواند تفسیر یافته‌ها را محدود کند. علاوه بر این، عدم استفاده از طراحی طولی، فرصت بررسی دگرگونی‌های نگرش و رفتار در بازه‌های زمانی مختلف را از میان برده است. لذا پیشنهاد می‌شود مطالعات آتی با نمونه‌های متنوع‌تر، به‌کارگیری روش‌های چندگانه داده‌کاوی و طراحی‌های طولی انجام شود تا اعتبار و تعمیم‌پذیری نتایج افزایش یابد.

با توجه به یافته‌های پژوهش و آشکار شدن رابطه معنادار میان گرایش به خیانت در بین زوجین در آستانه ازدواج و انسجام خانواده مبدأ و نیز تأثیر ویژگی‌های شخصیتی بر گرایش به خیانت، پیشنهاد می‌شود که رویکردی پیشگیرانه نسبت به این پدیده اتخاذ شود. در این راستا، تقویت انسجام خانواده در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی باید به‌عنوان محور اصلی سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های کلان اجتماعی مورد توجه قرار گیرد. علاوه بر این، فرایند مشاوره‌های پیش از ازدواج می‌بایست با تمرکز بر تبیین مؤلفه‌های انسجام خانوادگی برای زوجین جوان و ارائه آموزش‌های عملی در مراحل کلیدی زندگی مشترک مانند پیش از ازدواج، پس از تولد فرزند و دوره‌های بحران‌های ارتباطی اجرایی شود تا بدین وسیله گامی مؤثر در جهت کاهش احتمال بی‌وفایی برداشته شود. همچنین، بر اساس نظر نگواشنگ و مبدزی (۲۰۲۴)، طراحی و اجرای مداخلات پیشگیرانه توسط روانشناسان، مشاوران خانواده و مددکاران اجتماعی می‌تواند زوج‌های در آستانه ازدواج را به دانش، مهارت‌ها و منابع لازم مجهز سازد تا از طریق تقویت پیوندهای انعطاف‌پذیر زناشویی، به شکل فعال در مقابل مخاطرات خیانت مقاومت نمایند. این راهکارها ضمن ارتقای سلامت روانی و اجتماعی خانواده، می‌تواند به پایداری و کیفیت بالاتر روابط زوجین کمک شایانی نماید.

همچنین به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده به بررسی کیفی تجربه زیسته افراد درگیر در خیانت هیجانی پرداخته شود تا ابعاد پنهان، انگیزه‌ها و پیامدهای روان‌شناختی آن روشن‌تر گردد. علاوه بر این، پژوهش‌هایی با بهره‌گیری از مدل‌های معادلات ساختاری، می‌توانند نقش واسطه‌ای سبک‌های دلبستگی یا کیفیت روابط خانواده مبدأ را در رابطه میان صفات شخصیتی و گرایش به خیانت هیجانی تحلیل کنند. انجام مطالعات مقایسه‌ای بین‌فرهنگی نیز می‌تواند به تبیین تفاوت‌های فرهنگی در ادراک و بروز این پدیده کمک کند. افزون بر این، بررسی تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی بر خیانت هیجانی، به‌ویژه در میان زوج‌های جوان، زمینه‌ای بکر برای پژوهش‌های آتی فراهم می‌سازد.

پی‌نوشت‌ها

- | | |
|--|--|
| 1. Infidelity | 23. Ogwuche et al. |
| 2. Rokach & Chan | 24. Lingren |
| 3. Wróblewska-Skrzek | 25. Olson |
| 4. March, Antunovic, Poll, Dye & Van Doorn | 26. Whittington & Turner |
| 5. Belu & O'Sullivan | 27. Weiser et al |
| 6. Ngwasheng & Mbedzi | 28. Attitudes Toward Infidelity Scale (ATIS) |
| 7. Warach & Josephs | 29. Lişman & Holman |
| 8. Lonergan, Brunet, Rivest-Beauregard & Groleau | 30. Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scale (FACES-IV) |
| 9. Warach & Josephs | 31. Olson & Gorall |
| 10. Knopp et al. | 32. Costa & McCrae |
| 11. Ngwasheng & Mbedzi | 33. neuroticism |
| 12. Scheeren, Apellániz & Wagner | 34. extroversion |
| 13. Kaya & Şakiroğlu | 35. openness |
| 14. positive attitudes towards infidelity | 36. agreeableness |
| 15. lower relationship commitment | 37. conscientiousness |
| 16. higher quality of alternative partners | 38. Mahambrey |
| 17. lower marital quality | 39. Isma & Turnip |
| 18. Loneliness | 40. Machiavellianism |
| 19. lower relationship satisfaction | 41. Altgelt et al. |
| 20. higher relationship uncertainty | 42. Varma & Maheshwari |
| 21. Grigoropoulos | 43. Yalch & Levendosky |
| 22. Altgelt et al. | |

منابع

- Altgelt, E. E., Reyes, M. A., French, J. E., Meltzer, A. L., & McNulty, J. K. (2018). Who is sexually faithful? Own and partner personality traits as predictors of infidelity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 35(4), 600–614. <https://doi.org/10.1177/0265407517743080>
- Apostolou, M. (2024). The association of Dark Triad personality traits with infidelity: Evidence from the Greek-cultural context. *Culture and Evolution*, 20(1), 137–143. <https://doi.org/10.1016/j.culevo.2023.100112>
- Apostolou, M., & Pediaditakis, N. (2023). Forgiving infidelity: Persuasion tactics for getting a second chance. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 17(4), 381. <https://doi.org/10.1037/ebs0000334>
- Estebasari, A., & Abolghasemi, S. (2024). The causal relationship between early maladaptive schemas and attachment styles with attitudes toward marital infidelity among married men and women. *Journal of Assessment and Research in Applied Counseling (JARAC)*, 6(4), 75–82. <https://doi.org/10.61838/kman.jarac.6.4.9>
- Habibi Asgarabad, M., & Haji Heydari, Z. (2015). Causes of marital infidelity from the perspective of couples referring to family court: A qualitative study. *Family Research*, 11(2), 165–186. <https://doi.org/10.1080/15299732.2019.1571887>
- Isma, M. N. P., & Turnip, S. S. (2019). Personality traits and marital satisfaction in predicting couples' attitudes toward infidelity. *Journal of Relationships Research*, 10, e13. <https://doi.org/10.1017/jrr.2019.13>
- Knopp, K., Scott, S., Ritchie, L., Rhoades, G. K., Markman, H. J., & Stanley, S. M. (2017). Once a cheater, always a cheater? Serial infidelity across subsequent relationships. *Archives of Sexual Behavior*, 46(8), 2301–2311. <https://doi.org/10.1007/s10508-017-1003-z>
- Lişman, C. G., & Holman, A. C. (2022). Innocent cheaters: A new scale measuring the moral disengagement of marital infidelity. *Studia Psychologica*, 64(2), 214–227. <https://doi.org/10.31577/sp.2022.02.850>
- Mahambrey, M. (2020). Self-reported Big Five personality traits of individuals who have experienced partner infidelity. *Personal Relationships*, 27(2), 274–302. <https://doi.org/10.1111/per.12313>
- Ngwasheng, M. B., & Mbedzi, R. P. (2024). Infidelity amongst young married couples: Suggestions for social work intervention. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 60(1), 123–146. <https://doi.org/10.15270/60-1-1206>
- Ogwuche, C. H., Tyav-Tersoo, K. I., Caleb, O. N. A. H., & Orafa, D. T. (2024). Marital infidelity among married couples: Roles of emotional intelligence and narcissistic personality traits in Makurdi, Benue State. *Journal of Innovation in Psychology, Education and Didactics*, 28(1), 27–36. <https://jip.ed.ub.ro/> (DOI not found; journal website linked)
- Warach, B., & Josephs, L. (2021). The aftershocks of infidelity: A review of infidelity-based attachment trauma. *Sexual and Relationship Therapy*, 36(1), 68–90. <https://doi.org/10.1080/14681994.2020.1753763>

- Weiser, D. A., Weigel, D. J., Lalasz, C. B., & Evans, W. P. (2017). Family background and propensity to engage in infidelity. *Journal of Family Issues*, 38(15), 2083–2101. <https://doi.org/10.1177/0192513X16638444>
- Whittington, D. D., & Turner, L. A. (2024). Relations of family-of-origin communication patterns to attachment and satisfaction in emerging adults' romantic relationships. *The American Journal of Family Therapy*, 52(3), 295–310. <https://doi.org/10.1080/01926187.2023.2247426>
- Yalch, M. M., & Levendosky, A. A. (2019). Influence of betrayal trauma on borderline personality disorder traits. *Journal of Trauma & Dissociation*, 20(4), 392–401.
- Yang, L., Song, A., Wu, Y., Wang, X., & Liu, Y. (2025). Impact of parenting style disparities on mental health of medical college students: An analysis of mediating effects of positive psychological qualities. *Frontiers in Public Health*, 13, 1584232. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1584232>

Original Article

Investigating Psychometric Properties of the Persian Version of the Couple Interaction Pattern Scale

Mahtab Barkhordari^{✉1}, Hossein Ghamari kivi²

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran

² Department of Counseling, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabili, Iran.

Received: 2024/10/21

Revised: 2025/08/17

Accepted: 2025/08/18

DOI: 10.48308/jfr.2025.237308.1840

Highlights

- The Persian version of the Couple Interaction Pattern Scale (CIPS) demonstrates satisfactory reliability and validity in the Iranian sample, and its five-factor structure is confirmed.
- The "Hostile-Dominant/Friendly-Submissive" interaction pattern, specific to collectivist cultures, is also valid in the Iranian population and shows positive correlations with relationship quality and constructive communication.
- The Persian version of this scale is a valid and reliable tool for assessing couple interaction patterns within the Iranian cultural context, applicable for both research purposes and counseling interventions.

Extended Abstract

Introduction: The present study aimed to examine the psychometric properties of the Persian version of the Couple Interaction Pattern Scale (CIPS). The family is recognized as the most fundamental social institution, playing a crucial role in maintaining and promoting individuals' psychological and social well-being. This institution, as the primary social unit, not only provides the foundation for individual growth and development but also plays a key role in shaping communication skills and interpersonal interactions among its members. Within this context, the quality of marital interactions, as the core of family functioning, directly influences both individual and family outcomes and can either facilitate relational growth or contribute to interpersonal conflict. Research indicates that how couples interact during daily challenges and stressful situations is a significant predictor of marital stability and satisfaction. Therefore, the couple interaction pattern, defined as the manner in which spouses exchange emotions, thoughts, and behaviors, constitutes a key indicator for understanding the dynamics of marital relationships. This pattern demonstrates how different interaction styles can affect the quality of marital relations. Constructive interactions characterized by respect, empathy, and problem-solving have been associated with higher marital satisfaction, whereas maladaptive interactions, such as criticism, avoidance, or aggression, can lead to conflict and dissatisfaction. Validating this instrument can provide researchers and clinicians with a comprehensive and reliable tool to accurately assess and understand the dynamic interaction patterns of couples, thereby playing a crucial role in guiding both research and therapeutic interventions."

Method: The present study was a descriptive-correlational research with a focus on scale validation. The statistical population comprised all married individuals residing in Holeilan city in 2024. From this population, 500 participants were selected using a convenience sampling method and were invited to complete the Couple Interaction Pattern Scale, the Perceived Relationship Quality Components Questionnaire, the Communication Patterns Questionnaire, and the Marital Instability Index via domestic (Eitaa and Bale) and international (Telegram and Instagram) messaging platforms. Out of the 500 completed questionnaires, 15 were excluded due to not meeting the study criteria, leaving a final sample of 485 questionnaires for analysis. Confirmatory factor analysis (CFA), convergent validity, discriminant validity, and concurrent validity were employed to

examine construct validity, while internal consistency was assessed using Cronbach's alpha and McDonald's omega coefficients to evaluate reliability.

Finding:Reliability: The findings indicated that the internal consistency of the subscales of the Couple Interaction Pattern Scale was satisfactory. Cronbach's alpha coefficients for the Friendly Complementary, Hostile Complementary, Mutual Hostile-Dominant, Hostile-Dominant/Friendly-Submissive, and Friendly-Dominant/Hostile-Submissive factors were 0.81, 0.80, 0.70, 0.72, and 0.85, respectively, demonstrating acceptable internal consistency. Convergent validity analyses revealed that the Hostile-Dominant/Friendly-Submissive and Friendly Complementary patterns were positively and significantly correlated with the subscales of Mutual Constructive Communication and all dimensions of Relationship Quality (satisfaction, commitment, intimacy, trust, sexual passion, and love) and negatively correlated with Mutual Avoidance Communication, Demand/Withdrawal, and Marital Instability. In contrast, the subscales of Hostile Complementary, Mutual Hostile-Dominant, and Friendly-Dominant/Hostile-Submissive were positively and significantly correlated with Mutual Avoidance Communication, Demand/Withdrawal, and Marital Instability, and negatively correlated with Mutual Constructive Communication and all dimensions of relationship quality. These results demonstrate good convergent and discriminant validity of the scale. The highest correlation was observed between intimacy and satisfaction ($r = 0.85$, $p < 0.01$), whereas the lowest correlation was found between commitment and mutual avoidance communication ($r = -0.09$, $p < 0.05$). Confirmatory factor analysis indicated that the five-factor structure of the questionnaire demonstrated a good fit. The model fit indices were as follows: $\chi^2/df = 1.869$, RMSEA = 0.042, CFI = 0.95, TLI = 0.94, IFI = 0.95, and GFI = 0.92, all of which indicate an acceptable fit of the model to the Iranian sample data. The removal of item 14, which had a factor loading below 0.30, further improved the fit indices. These findings suggest that the five factors of the questionnaire can be measured independently and distinctly, and that the instrument's structure is valid within the Iranian context. Overall, the findings suggest that the Couple Interaction Pattern Scale exhibits satisfactory reliability and validity in the Iranian married population.

Conclusion: The findings of the study indicated that the five-factor structure of the Couple Interaction Pattern Scale, despite being originally developed in a culturally different context (China), demonstrated satisfactory validity and reliability in the Iranian population with minimal modifications (i.e., deletion of item 14 due to a factor loading below 0.30). Confirmatory factor analysis at the first-order level supported the existence of five distinct factors and an acceptable model fit. These factors included Friendly Complementary, Hostile Complementary, Mutual Hostile-Dominant, Hostile-Dominant/Friendly-Submissive, and Friendly-Dominant/Hostile-Submissive patterns. The results further revealed that the Hostile-Dominant/Friendly-Submissive pattern, initially developed based on cultural context, also exhibited high validity in the Iranian population and was positively and significantly associated with indicators of relationship quality and constructive communication. This suggests that responding to a partner's hostile or dominant behavior with a friendly and submissive response reflects culturally congruent adaptive behaviors and the collectivist orientation in marital interactions. Finally, these findings not only confirm the cross-cultural applicability of the scale but also highlight fundamental psychological overlaps in couples' interaction patterns across collectivist cultures. Based on the results, the Persian version of the Couple Interaction Pattern Scale (2024) can be considered a valid and reliable instrument for assessing interaction patterns among married couples in Iran, and it may be effectively employed in both research and counseling interventions.

Keywords: Couple Interaction Pattern, Construct Validity, Factor Structure, Reliability.

How to cite: Barkhordari, M. and Ghamari kivi, J. H. (2025). Investigating Primary Psychometric Properties of the Persian Version of the Couple Interaction Pattern Scale. *Journal of Family Research*, 21(4), 55-79. doi: 10.48308/jfr.2025.237308.1840

✉Corresponding Author Email Address: mahtabbarkhordari@gmail.com



مقاله پژوهشی

بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی پرسش‌نامه الگوی تعاملی زوجین

مهتاب برخوردار[✉]، حسین قمری کیوی^۲

۱. گروه مشاوره، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران
۲. گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۷/۳۰ دریافت نسخه اصلاح‌شده: ۱۴۰۴/۰۵/۲۶ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۵/۲۷

DOI: 10.48308/jfr.2025.237308.1840

نکات برجسته

- پرسشنامه الگوی تعاملی زوجین (CIPS) در نمونه ایرانی از پایایی و روایی مطلوبی برخوردار است و ساختار عاملی پنج‌بعدی آن تأیید شد.
- الگوی تعاملی «خصمانه-مسلط/دوستانه-مطیع» که ویژه فرهنگ‌های جمع‌گرا است، در جامعه ایرانی نیز معتبر است و با کیفیت رابطه و ارتباط سازنده همبستگی مثبت دارد.
- نسخه فارسی این پرسشنامه ابزاری معتبر و قابل اعتماد برای سنجش الگوهای تعاملی زوجین در بافت فرهنگی ایران، هم در پژوهش‌ها و هم در مداخلات مشاوره‌ای، محسوب می‌شود.

چکیده

هدف این پژوهش بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسش‌نامه الگوی تعاملی زوجین بود. روش پژوهش توصیفی - همبستگی و جامعه آماری شامل افراد متأهل شهرستان هلیلان در سال ۱۴۰۳ بود که از بین آن‌ها ۵۰۰ نفر به‌روش در دسترس انتخاب شدند و به پرسش‌نامه الگوی تعاملی زوجین، پرسش‌نامه کیفیت رابطه، الگوهای ارتباطی و پرسش‌نامه بی‌ثباتی ازدواج پاسخ دادند. از تحلیل عاملی تأییدی، روایی همگرا، واگرا و روایی هم‌زمان برای بررسی روایی و از ضریب الفای کرونباخ برای بررسی پایایی استفاده شد. پایایی عامل‌های الگوی مکمل دوستانه، مکمل خصمانه، خصمانه-مسلط متقابل، خصمانه-مسلط / دوستانه-مطیع و دوستانه-مسلط / خصمانه-مطیع ۰/۸۱، ۰/۸۰، ۰/۷۰، ۰/۷۲ و ۰/۸۵ به دست آمد. به‌عنوان شاخص روایی، همبستگی الگوی خصمانه-مسلط / دوستانه-مطیع و الگوی مکمل دوستانه با خرده مقیاس ارتباط سازنده متقابل و تمامی ابعاد کیفیت رابطه، مثبت و معنادار و با الگوی ارتباط اجتناب متقابل و ارتباط توقع / کناره‌گیری و بی‌ثباتی ازدواج منفی و معنادار بود. همبستگی عامل‌های مکمل خصمانه، خصمانه-مسلط متقابل و الگوی دوستانه-مسلط / خصمانه-مطیع با خرده مقیاس‌های ارتباط اجتنابی متقابل و خرده مقیاس ارتباط توقع / کناره‌گیری و بی‌ثباتی ازدواج مثبت و معنادار و با ارتباط سازنده متقابل و تمامی ابعاد کیفیت رابطه منفی و معنادار به دست آمد که روایی همگرا و واگرای خوبی را نشان داد. نتایج پژوهش نشان داد مقیاس الگوی تعاملی زوجین از روایی و پایایی مناسب در جامعه ایرانی برخوردار است.

کلیدواژه‌ها: الگوی تعاملی زوجین، پایایی، روایی، ساختار عاملی

استناد به این مقاله: برخوردار، م. و قمری کیوی، ح. (۱۴۰۴). بررسی مقدماتی ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی پرسشنامه الگوی تعاملی زوجین. خانواده پژوهی، ۲۱(۴)، ۵۵-۷۹. doi: 10.48308/jfr.2025.237308.1840

✉ نویسنده مسئول: mahtabbarkhordari@gmail.com

مقدمه

نهاد ازدواج، یک نهاد زنده و حیاتی در جامعه است که پایداری و سلامت آن نقش بسیار مهمی در حفظ سلامت فرد و جامعه ایفا می‌کند. جامعه سالم از ارتباطات سالم و زوج‌های بالنده شکل می‌گیرد (تورن تون، ویل موت، ریچاردسون و هادسپیت^۱، ۲۰۲۳). وقتی ازدواج پایدار و رضایت‌بخش باشد، همسران زندگی سالم‌تر، با بهزیستی عاطفی بیشتر و طولانی‌تری تجربه می‌کنند. (آنانچنکووا و دوبروولسکایا^۲، ۲۰۲۵). با این حال، افزایش نرخ طلاق نشان می‌دهد که حفظ ارتباط اولیه و خوش‌بینی که در اوایل ازدواج هست، برای بسیاری از زوجها سخت است و این روند موجب کاهش تدریجی رضایت زناشویی در طول زمان شود (بوهلر و اولریچ^۳، ۲۰۲۵). هنگامی که بنیان رابطه زناشویی متزلزل می‌شود، سایر ارکان ازدواج نیز در معرض خطر قرار می‌گیرند. یکی از مهم‌ترین عواملی که باعث بروز این تزلزل می‌شود، ناهماهنگی بین انتظارات زناشویی و واقعیت‌ها، همراه با مشکلات ارتباطی است که محرک‌های اصلی طلاق شناخته می‌شوند. این امر اهمیت ارتباط مؤثر را در جلوگیری از فروپاشی خانواده برجسته می‌کند (منوکورو^۴، ۲۰۲۴). در واقع جرقه تعارضات بین زن و شوهر زمانی زده می‌شود که یکی یا هر دو آن‌ها نتوانند به‌خوبی با هم تعامل کنند (ارسیاد و جعفر^۵، ۲۰۲۵). از این‌رو الگوهای تعاملی مؤثر همواره به‌عنوان یک عنصر اساسی برای ثبات زناشویی شناخته می‌شود. زوج‌هایی که ارتباط صمیمی و صادقانه با هم دارند، رضایت بیشتری را تجربه کرده و با تعارضات کمتری مواجه می‌شوند (هرلمبرگ^۶، ۲۰۲۴). تعامل سازنده، نه‌تنها پیوند میان همسران را تقویت می‌کند، بلکه باعث می‌شود در هنگام بروز چالش‌ها و تعارضات، روابطشان را مدیریت کرده و بیشتر احساس صمیمیت کنند (مار تیره، ریس، فلت و هوانگ^۷، ۲۰۲۵).

مطالعات نشان می‌دهد که زوج‌های آشفته اغلب الگوی ارتباطی ناسازگارانه‌ای مانند الگوهای تقاضا - کناره‌گیری را به کار می‌گیرند که با رضایت کمتر و پریشانی عاطفی و ناراضیاتی بیشتری همراه است (حافظ، لونا و نواز^۸، ۲۰۲۴). علاوه بر این، کیفیت تعامل زوجین با تداوم رابطه زناشویی ارتباط دارد؛ هرچه میزان تعامل مؤثر، فعالیت و سرگرمی مشترک و اوقات فراغت افزایش یابد، احساس خوشبختی و رضایت زناشویی نیز بیشتر می‌شود.

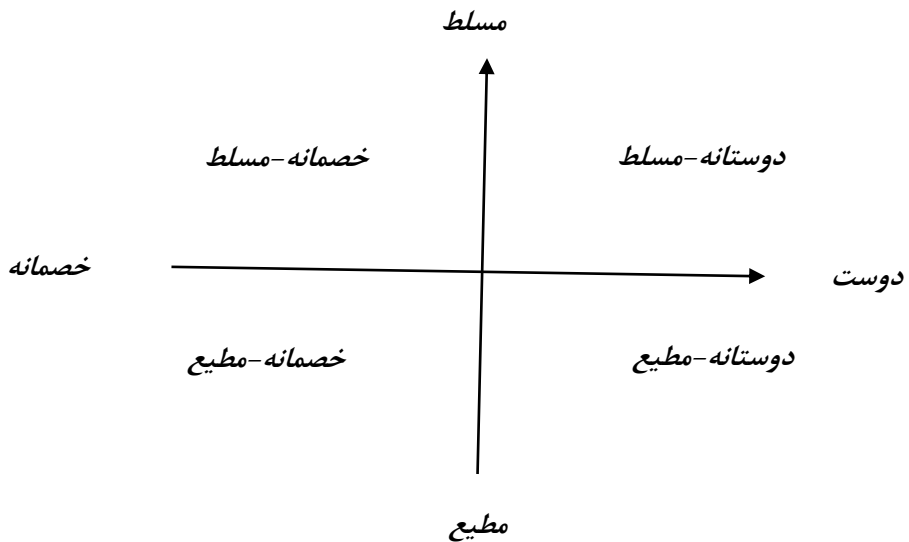
به‌دلیل اهمیت تعاملات زناشویی در کیفیت و پایداری ازدواج، در اواسط دهه ۱۹۵۰، پژوهشگران به مطالعه پویایی‌ای موجود در تعاملات زناشویی پرداختند. در همین راستا، «مفهوم الگوهای تعاملی زوجین» مطرح شد که در مقایسه با تعاملات فردی، دید گسترده‌تر و جامع‌تری از تعاملات زوجین را نشان می‌دهد (وانگ و چنگ^۹، ۲۰۲۳). نظریه‌ها و مطالعات متعددی بر اهمیت تعاملات زوجین در تأثیرگذاری بر کیفیت زناشویی تأکید کرده‌اند (رن، ۲۰۲۵؛ سیداپا و ردی^{۱۰}، ۲۰۲۵ و کو^{۱۱}، ۲۰۲۴). این تعاملات نه‌تنها بر وضعیت فعلی رابطه تأثیر می‌گذارند، بلکه اثرات طولانی‌مدتی نیز دارند که در طول دهه‌ها ادامه می‌یابد (رن، لو، چنگ، وو، و انگ و هان^{۱۲}، ۲۰۲۵). برای درک بهتر ماهیت دوسویه تعاملات زوجین، تمرکز بر الگوی تعامل زوجین (CIP) ضروری است. این الگو به‌عنوان «توالی منظم و مکرر و متقابل رفتارها در تعاملات زوجین» تعریف می‌شود؛ به این صورت که رفتار یکی از طرفین، واکنش خاصی را در طرف دیگر برمی‌انگیزد (فانگ، چن، تونگ، گائو، ژانگ و

لی^{۱۳}، ۲۰۲۴). باوجود اهمیت بالای الگوی تعامل زوجین در تحلیل و بررسی روابط زناشویی، مطالعات تجربی در مورد آن نسبتاً محدود بوده‌اند و نیازمند توجه و پژوهش بیشتر است.

پژوهش‌های پیشین عمدتاً برای فهم و توصیف تعاملات زوجین از روش‌های مشاهده‌ای استفاده می‌کردند (گاتمن و نوتاریوس، ۲۰۰۰ به نقل از فانگ و همکاران، ۲۰۲۴). اگرچه این رویکرد بیش از پنج دهه در حوزه مطالعات روابط نزدیک کاربرد گسترده‌ای داشته و تحلیل دقیق تعاملات رفتاری زوجین را فراهم کرده، اما ماهیتی زمان‌بر، پرهزینه و نیازمند تخصص بالا دارد که استفاده از این روش را در مطالعات گسترده و محیط‌های بالینی کمتر کاربردی می‌سازد (ویلیامسون^{۱۴}، ۲۰۲۵). در پاسخ به این چالش، ابزارهای خودگزارشی می‌توانند به‌عنوان روشی مکمل، جایگزین مناسبی برای سنجش تعاملات زوجین باشند. این روش مزایای متعددی از جمله غیر مداخله‌گر بودن (اکاپو و بولت^{۱۵}، ۲۰۲۵)، صرفه‌جویی اقتصادی (یاهو^{۱۶}، ۲۰۲۵) و توانایی استخراج اطلاعات حساسی را دارند که شرکت‌کنندگان مایل نباشند به‌صورت مستقیم با درمانگر در میان بگذارند. (کومار، ۲۰۲۵). به‌عنوان مثال، می‌توان از افراد خواست که گزارش دهند که شریک زندگی‌شان چند وقت یک‌بار به رفتارهای دوستانه آن‌ها با رفتارهای محبت‌آمیز مشابه پاسخ می‌دهد؛ بنابراین جهت پاسخ‌گویی به نیازهای موجود در حیطه پژوهش و مداخله‌های بالینی، توسعه یک معیار خودگزارشی مبتنی بر نظریه برای ارزیابی الگوی تعاملی زوجین امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر تلقی می‌شود. در این پژوهش، به‌منظور بررسی روایی همگرا و واگرایی نسخه فارسی پرسش‌نامه الگوی تعاملی زوجین (CIPS)، از چهار ابزار روان‌سنجی بهره گرفته شد که در مطالعه اصلی فانگ و همکاران (۲۰۲۴) نیز مورد استفاده قرار گرفته‌اند. این ابزارها عبارت‌اند از: پرسش‌نامه کیفیت رابطه، پرسش‌نامه الگوهای ارتباطی، مقیاس بی‌ثباتی ازدواج (مشتق‌شده از مقیاس زوجی انریچ)، و پرسش‌نامه الگوهای ارتباطی کریستن سن و سالوی^{۱۷} (CPQ). انتخاب این ابزارها باهدف پوشش جامع ابعاد مثبت و منفی تعاملات زوجین صورت گرفت؛ به‌گونه‌ای که پرسش‌نامه کیفیت رابطه، به‌خوبی ابعاد مثبت تعامل (مانند صمیمیت، اعتماد، تعهد، شور جنسی و رضایت) را می‌سنجد و مقیاس‌های بی‌ثباتی ازدواج و ابزارهای مربوط به الگوهای تعاملی منفی (مانند اجتناب و کناره‌گیری) نیز امکان تحلیل مؤلفه‌های منفی تعامل را برای ارزیابی روایی واگرا فراهم می‌سازند. علاوه بر این، از آنجاکه ابزارهای انتخاب‌شده در مقاله مرجع نیز به کار گرفته شده‌اند و نسخه‌های فارسی آن‌ها با روایی و پایایی مناسب در جامعه ایرانی استفاده شده است، ترکیب آن‌ها در این مطالعه، چارچوبی مفهومی و تجربی برای سنجش ابعاد مختلف تعاملات زوجین در بستر الگوی تعاملی فراهم ساخت. شایان‌ذکر است که کریستنسن و سالوی (۱۹۸۴) اولین تلاش‌ها را برای ارزیابی الگوهای تعاملی انجام دادند و پرسش‌نامه الگوی ارتباطی (CPQ) پرکاربرد را طراحی کردند. آن‌ها سه الگوی سازنده متقابل، الگوی کناره‌گیری - توقع و الگوی اجتناب متقابل را مطرح کردند (ستوده ناورودی، ارشاد توان، پور آقا رودبرده و فرخی، ۱۴۰۳). علاوه بر این پرسش‌نامه، ابزارهای دیگری نیز برای سنجش تعاملات زناشویی طراحی شده‌اند؛ مانند خرده مقیاس تعامل پرسش‌نامه ارزیابی رابطه (بازی و همکاران، ۲۰۰۱)، پرسش‌نامه ارتباطات اولیه (بیچ و آریاس^{۱۸}، ۱۹۸۳)، و مقیاس ارتباطی (میلر - دای و جکسون^{۱۹}، ۲۰۱). اما تمرکز اصلی این ابزارها بر ارزیابی فردمحور تعاملات زناشویی است و به تبادلات رفتاری دوسویه بین همسران توجه چندانی ندارند (فانگ و همکاران، ۲۰۲۴). علاوه بر این، پرسش‌نامه کیفیت رابطه بر ابعاد کلی‌تری از رابطه مانند

شادکامی و رضایت زناشویی می‌پردازد (نیل‌فروشان و همکاران، ۱۳۹۲) و پرسش‌نامه بی‌ثباتی ازدواج مؤلفه‌هایی همچون میزان رضایت زناشویی، تعهد به رابطه و جنبه‌ای از الگوهای ارتباطی، حل تعارض و اعتماد در روابط زوجی را می‌سنجد. اگرچه این ابزارها می‌توانند به صورت مکمل و همسو با پرسش‌نامه الگوهای تعاملی زوجین در اندازه‌گیری ابعادی از تعاملات و روابط زناشویی استفاده شوند (فانگ و همکاران، ۲۰۲۴) اما با این حال به صورت اختصاصی برای ارزیابی تعاملات بین فردی و متقابل همسران طراحی نشده‌اند. در همین راستا، فانگ و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهش خود بر اساس تئوری بین فردی کارتون (۱۹۶۹) و مطالعات مرتبط، ابزاری را طراحی کردند که می‌تواند انواع الگوهای تعاملی میان همسران را به گونه‌ای جامع، دقیق و نظریه‌محور شناسایی و ارزیابی کند.

نظریه بین فردی (کارتون، ۱۹۶۹) چارچوبی نظری و ارزشمند برای درک الگوهای تعاملی زوجین ارائه می‌دهد. این نظریه، رفتار بین فردی و تعاملات زوجین را در قالب دو بعد متعامد کنترل (از تسلط تا تسلیم) و وابستگی (از دوستی تا خصومت) طبقه‌بندی می‌کند که در چرخه بین فردی (IPC) نشان داده می‌شوند (فانگ و همکاران، ۲۰۲۴) (شکل ۱).



شکل ۱. چرخه رفتار بین فردی

این ابعاد نشان‌دهنده تغییرات در میزان تسلط یا میزان وابستگی بین دو طرف هستند که جنبه‌های اساسی تعاملات زوجین را تشکیل می‌دهند. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که عاطفه مثبت و منفی تأثیر چشمگیری بر کیفیت رابطه زوجین دارد (کازل، ریورس، سندفورد و شنیتکر^{۲۰}، ۲۰۲۲)، و میزان تسلط یا تسلیم در رفتارها نیز نقش قابل توجهی بر پویایی روابط ایفا می‌کند (کورنر و شوتر^{۲۱}، ۲۰۲۱). طبق IPC، چهار رفتار تعاملی

متمایز شناسایی می‌شوند: خصمانه - مسلط (HD)، دوستانه - مسلط (FD)، خصمانه - مطیع (HS) و دوستانه - مطیع (FS). مطابق با اصل مکملیت در نظریه بین‌فردی، رفتار یک همسر منجر به بروز پاسخ مکمل از سمت همسر دیگر می‌شود؛ مفهومی که با منطق تعامل دوسویه در الگوی تعاملی زوجین هم‌راستا است (تریسی، ۱۹۹۴). به‌طور خاص، مکملیت به شباهت در بُعد وابستگی و عدم شباهت در بُعد کنترل اشاره دارد (کارتون، ۱۹۶۹). این بدان معناست که یک رفتار دوستانه یا خصمانه منجر به ایجاد واکنشی مشابه در طرف مقابل می‌شود (شباهت در بعد وابستگی). درحالی‌که یک رفتار مسلط و غالب معمولاً با واکنشی مطیعانه پاسخ داده می‌شود و بالعکس (عدم شباهت در بعد کنترل). این مطالعه، الگوی تعاملی زوجین با الهام از نظریه بین‌فردی و بر اساس یافته‌های تجربی، مجموعه‌ای از الگوهای رفتاری متقابل را معرفی می‌کند که به‌صورت دوسویه در روابط زوجین شکل می‌گیرند. اول، طبق این نظریه، الگوی تعاملی مکمل، بخش اساسی تعاملات است که شامل دو الگوی تعامل مکمل دوستانه^{۲۲} (FC) و تعامل مکمل خصمانه^{۲۳} (HC) است. این دو الگو از این نظر با هم تفاوت دارند که الگوی مکمل دوستانه شامل تعامل دوستانه هر دو طرف و الگوی مکمل خصمانه، تعامل خصمانه هر دو نفر است. الگوی مکمل دوستانه را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: «زمانی که یکی از همسران تعامل را به شیوه‌ای دوستانه و مثبت آغاز می‌کند و همسرش هم به شیوه‌ای دوستانه پاسخ می‌دهد و بالعکس» (مثلاً وقتی "آ" به‌طور فعال مشکلی را حل می‌کند، "ب" نیز مسئولیت مربوطه را بر عهده می‌گیرد). در مقابل، الگوی مکمل خصمانه به این اشاره دارد: «وقتی یکی از همسران به شیوه‌ای خصمانه و متکبرانه شروع به تعامل می‌کند، همسر دیگر به شیوه‌ای منفی، تدافعی و طفره‌آمیز پاسخ می‌دهد و برعکس». (به‌عنوان مثال، هنگامی که "آ" با لحن انتقادآمیز از "ب" سؤال می‌کند، "ب" از پاسخ‌گویی و تعامل با "آ" خودداری می‌کند). علاوه بر این دو الگو، پژوهش‌های پیشین به وجود دو الگوی تعاملی دیگر نیز اشاره کرده‌اند (اورفورد، ۱۹۸۶ به نقل از فانگ و همکاران، ۲۰۲۴). الگوی اول شامل مواردی است که رفتار خصمانه - مسلط یکی از طرفین منجر به پاسخ مشابهی از طرف دیگر می‌شود. این الگو تعامل خصمانه - مسلط متقابل^{۲۴} (MHD) نامیده می‌شود. (مثلاً وقتی "آ" از "ب" انتقاد می‌کند، "ب" نیز همین کار را با "آ" می‌کند). الگوی بعدی زمانی است که رفتار دوستانه - مسلط یکی منجر به پاسخ خصمانه - مطیع دیگری می‌شود. این الگو، تعامل دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع^{۲۵} (FDHS) نام دارد. (به‌عنوان مثال، وقتی "آ" به "ب" خبر خوبی می‌دهد، "ب" همچنان بر روی کار خود متمرکز می‌ماند و توجهی نشان نمی‌دهد). این الگو رفتار دوستانه‌ای است که منجر به پاسخ خصمانه می‌شود و به‌طور بالقوه مانع تفاهم بین زوجین می‌شود.

از آنجا که پرسش‌نامه‌های موجود در این حوزه عمدتاً بر پایه‌ی فرهنگ غرب تدوین شده‌اند، ممکن است به‌دلیل تفاوت‌های فرهنگی، توانایی لازم برای تبیین و درک الگوی تعاملی زوجین در فرهنگ‌های مشرق‌زمین را نداشته باشند. برخلاف جوامع غربی که ساختار خانواده بیشتر بر روابط زوجی مبتنی است، فرهنگ‌های آسیایی از جمله کشورهای مشرق‌زمین، ساختار خانوادگی سنتی‌تری دارند، در این فرهنگ‌ها، فرزندان در اولویت قرار می‌گیرند، ارزش‌های جمع‌گرایانه غالب هستند و بر مفاهیمی چون خودگذشتگی و ایثار در روابط تأکید می‌شود (هارتانتو، سیم، لی، ام. مجید و سی یونگ^{۲۶}، ۲۰۲۴). در همین راستا، فانگ و همکاران (۲۰۲۴)، الگوی جدیدی از تعاملات زوجی را مطرح کردند که بازتابی از تلاش برای حفظ هماهنگی و کاهش تنش در روابط خانوادگی در بستر فرهنگ‌های جمع‌گرا است. این الگوی نو، تحت عنوان الگوی تعامل خصمانه - مسلط

/ دوستانه - مطیع معرفی شده است. در این الگو، یکی از طرفین تعامل را به شیوه‌ای مسلط و خصمانه آغاز می‌کند، درحالی‌که طرف مقابل بر خلاف انتظار تقابلی، واکنشی دوستانه و مطیع نشان می‌دهد (مثلاً وقتی "آ" از "ب" انتقاد می‌کند، "ب" اشتباه خود را می‌پذیرد و مسئولیت را بر عهده می‌گیرد). این الگو خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع^{۲۷} (HDFS) بیش از آنکه بر تقابل رفتاری متقابل دلالت داشته‌باشد، نوعی راهبرد کاهش‌دهنده‌ی تنش را بازنمایی می‌کند که در فرهنگ‌های مشرق‌زمین، بر وحدت و با هم بودن در خانواده تأکید دارد (فانگ و همکاران، ۲۰۲۴)

باوجود پیشرفت‌های قابل‌توجه در حوزه تعاملات زوجین، همچنان پرسش‌های اساسی در این زمینه بی‌پاسخ‌مانده‌اند؛ از جمله اینکه آیا زوج‌های رضایتمند و ناراضی در نحوه تفسیر پیام‌های یکدیگر، با هم تفاوت دارند یا خیر. پژوهش احراری، می‌ری، رضانی، دستجردی و حسینی (۲۰۲۰) نشان داد فقدان مهارت‌های ارتباطی کافی منجر به آشفتگی زناشویی می‌شود. در این راستا، زوج‌های ناراضی بیشتر درگیر رفتارهای ارتباطی ناکارآمد از جمله انتقاد، حالت تدافعی، تحقیر و کناره‌گیری هستند (اوموبویه، امانوئلا و آدینگ^{۲۸}، ۲۰۲۴). نظریه‌ها و مطالعات متعدد بارها بر نقش تعیین‌کننده تعاملات زوجین در تأثیرگذاری بر کیفیت زناشویی تأکید کرده‌اند (دستورات و کونیک کلاس^{۲۹}، ۲۰۲۰؛ احسن و حنیف^{۳۰}، ۲۰۲۰؛ هاریس و کومار^{۳۱}، ۲۰۱۸؛ کارنی و برادبری^{۳۲}، ۲۰۲۰). طراحی پرسش‌نامه خودگزارشی تعاملات زوجین، افق‌های تازه‌ای در این زمینه به روی محققان گشوده است که می‌تواند الهام‌بخش و ابزاری کارآمد برای بسیاری از پژوهشگران در حیطه تعاملات زوجین باشد. باتوجه به نقش بسیار مهم و تأثیرگذار تعاملات زوجین در حفظ و پایداری ازدواج و داشتن یک زندگی باکیفیت و تأثیرات گسترده آن در حیطه‌های مختلف زندگی و نیز با درنظرگرفتن محدودیت‌های روش‌های مشاهده‌ای و نبود پرسش‌نامه خودگزارشی بومی‌سازی شده که به‌طور خاص تعاملات زوجین را در فرهنگ‌های مشرق‌زمین بررسی کند، نیاز به ابزاری احساس می‌شود که متناسب با ساختار فرهنگی جوامع جمع‌گرا طراحی شده باشد. از آنجاکه این ابزار در بافت فرهنگ ایرانی مورد اعتباریابی قرار نگرفته‌است، پژوهش حاضر باهدف بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی پرسش‌نامه الگوی تعاملی زوجین انجام شد تا به این واسطه بخشی از خلأ موجود در سنجش تعاملات زوجین در بافت فرهنگی - اجتماعی بومی پر شود.

روش

پژوهش حاضر، یک پژوهش توصیفی - همبستگی از نوع اعتباریابی است. جامعه آماری این پژوهش تمامی افراد متأهل شهرستان هلیلان در سال ۱۴۰۳ بود. درباره حجم نمونه در تحلیل عاملی، برای هر متغیر ۱۰ تا ۲۰ نمونه لازم است؛ اما حداقل حجم نمونه ۲۰۰ نفر قابل‌دفاع است (سوا و فراندو، ۲۰۲۴). در این پژوهش به‌ازای هر آیتم ۱۵ نفر در نظر گرفته شد و با درنظرگرفتن احتمال ریزش در نهایت ۵۰۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. پرسش‌نامه‌ها از طریق پیام‌رسان‌های داخلی (ایتا و بله) و خارجی (تلگرام و اینستاگرام) بین افراد متأهل توزیع شد. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل: ۱. گذشت حداقل ۱ سال از زمان ازدواج ۲. سکونت در شهرستان هلیلان ۳. داشتن رضایت آگاهانه جهت شرکت در پژوهش و ۴. داشتن حداقل مدرک سیکل برای پاسخ دادن به سوالات پرسشنامه‌ها. این ملاک‌ها در سوالات پرسش‌نامه از افراد پرسیده

شد و در صورت نداشتن ملاک مربوط از پژوهش حذف می‌شدند. ملاک‌های خروج نیز شامل: (۱) جدا از هم زندگی کردن زوجین، (۲) ابتلا به اختلالات و مشکلات روانشناختی (که در پرسش‌نامه با گزینه بله / خیر از افراد درباره سابقه ابتلا پرسیده شده بود). در مجموع، از ۵۰۰ نفری که پرسش‌نامه‌ها را پر کردند، ۱۵ نفر به دلیل عدم رعایت ملاک‌های پژوهش حذف شدند و در نهایت ۴۸۵ پرسش‌نامه وارد تحلیل شد. جهت رعایت ملاحظات اخلاقی ابتدا توضیحات کافی درباره اهداف پژوهش در اختیار شرکت‌کنندگان قرار داده شد و آنان با رضایت آگاهانه و به صورت داوطلبانه در پژوهش شرکت کردند. در حین و پس از پژوهش، اصل رازداری و حفظ حریم شخصی افراد رعایت شد و اطلاعاتشان به صورت کد و نه با اسم مورد استفاده قرار گرفت. هیچ اطلاعاتی خارج از چهارچوب پژوهش از آنان اخذ نشد. به شرکت‌کنندگان اطمینان داده شد که هر زمان که بخواهند می‌توانند از پژوهش خارج شوند.

ابزار پژوهش

الف) پرسش‌نامه الگوی تعاملی زوجین^{۳۳} (CIPS): این پرسش‌نامه توسط فانگ و همکاران (۲۰۲۴) جهت اندازه‌گیری الگوی تعاملی زوجین ساخته شده است. این مقیاس دارای ۲۸ سؤال و ۵ خرده مقیاس است. خرده مقیاس‌ها شامل: الگوی مکمل دوستانه FC (سؤالات ۱ تا ۶)، الگوی مکمل خصمانه HC (سؤالات ۷ تا ۱۲)، الگوی خصمانه - مسلط متقابل MHD (سؤالات ۱۳ تا ۱۸)، الگوی خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع HDFS (سؤالات ۱۹ تا ۲۲) و دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع FDHS (سؤالات ۲۳ تا ۲۸) است. شرکت‌کنندگان در یک طیف لیکرت ۵ درجه‌ای (از ۱: به‌ندرت اتفاق می‌افتد تا ۵: همیشه اتفاق می‌افتد) به سؤالات پاسخ می‌دهند. نمره بالاتر در هر خرده مقیاس نشان‌دهنده فراوانی بیشتر آن الگوی تعامل است. در پژوهش فانگ و همکاران (۲۰۲۴) ضریب الفای کرونباخ هر کدام از خرده مقیاس‌های نام‌برده به ترتیب ۰.۸۸، ۰.۸۴، ۰.۸۶، ۰.۷۶ و ۰.۸۸ به دست آمد که پایایی خوبی را نشان می‌داد و جهت بررسی روایی، میزان همبستگی خرده مقیاس‌های مکمل دوستانه و خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع با کیفیت زناشویی به ترتیب ۰.۶۹ و ۰.۴۹ ($p < 0.001$) و به اثبات زناشویی ۰.۵۴ و ۰.۳۶ ($p < 0.001$) مثبت و معنادار گزارش شد. درحالی‌که خرده مقیاس‌های مکمل خصمانه، خصمانه مسلط متقابل و دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع با کیفیت زناشویی همبستگی منفی (به ترتیب ۰.۶۲، -۰.۵۲ و -۰.۶۳ در سطح معناداری $p < 0.001$) و به اثبات زناشویی نیز همبستگی منفی داشتند (به ترتیب ۰.۵۰، -۰.۵۱ و -۰.۵۷ در سطح معناداری $p < 0.001$) (فانگ و همکاران، ۲۰۲۴). در پژوهش حاضر ضریب الفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌های مکمل دوستانه (۰.۸۱)، مکمل خصمانه (۰.۸۱)، خصمانه - مسلط متقابل (۰.۷۰)، خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع (۰.۷۲) و دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع (۰.۸۵) به دست آمد.

ب) پرسش‌نامه کیفیت ابعاد رابطه^{۳۴} (PRQC): این مقیاس توسط فلتچر، سیمپسون و توماس^{۳۵} (۲۰۰۰) ساخته شد. این پرسش‌نامه دارای ۱۸ سؤال و ۶ خرده مقیاس رضایت (سؤالات ۱، ۲، ۳)، تعهد (سؤالات ۴، ۵، ۶)، صمیمیت (سؤالات ۷، ۸، ۹)، اعتماد (سؤالات ۱۰، ۱۱، ۱۲)، شور جنسی (سؤالات ۱۳، ۱۴، ۱۵) و عشق (۱۶، ۱۷، ۱۸) است. شرکت‌کنندگان در یک طیف لیکرت هفت‌درجه‌ای از ۱ (اصلاً) تا ۷ (کاملاً) به سؤالات پاسخ می‌دهند. کمترین نمره ۱۸ و بیشترین ۱۲۶ است. نمرات پایین‌تر نشان‌دهنده کیفیت کمتر و نمرات بالاتر

نشان‌دهنده‌ی کیفیت بالاتر رابطه زناشویی است (جمالی گندمانی، طائی، میر غیائی و نیلفروشان، ۱۴۰۱). فلتچر و همکاران (۲۰۰۰) ضریب الفای کرونباخ برای ابعاد مختلف رضایت، تعهد، صمیمیت، اعتماد، شور جنسی و عشق به ترتیب ۰.۹۱، ۰.۹۶، ۰.۸۶، ۰.۷۸، ۰.۸۶ و ۰/۸۹ گزارش کردند (میلیان، دیاریان و یوسفی، ۱۴۰۰). این پرسش‌نامه در ایران توسط نیلفروشان، احمدی، فاتحی زاده، عابدی و قاسمی (۱۳۹۳) اعتبارسنجی شد. در پژوهش نیلفروشان و همکاران (۱۳۹۳)، جهت بررسی روایی، این پرسش‌نامه با مقیاس صمیمیت (IS) (واکر و تامپسون، ۱۹۸۳، به نقل از ثنایی، ۱۳۸۷) و مقیاس سازگاری زناشویی (DAS) (اسپینر، ۱۹۷۶، به نقل از ثنایی، ۱۳۷۸) به صورت هم‌زمان اجرا شدند و همبستگی به ترتیب ۰.۸۶ و ۰.۷۴ در سطح معناداری ($p < 0.001$) به دست آمد و همچنین همبستگی این پرسش‌نامه با مقیاس بی‌ثباتی ازدواج (MII) ۰.۵۴- ($p < 0.002$) محاسبه شد که روایی خوبی را نشان می‌دهد و پایایی خرده مقیاس‌های یادشده بر اساس ضریب الفای کرونباخ به ترتیب ۰/۹۷، ۰/۷۹، ۰/۹۶، ۰/۹۱، ۰/۹۳، ۰/۹۴ و ۰/۹۵ گزارش شد (نیلفروشان، ۱۳۹۳).

در پژوهش حاضر، ضریب الفای کرونباخ خرده مقیاس‌های رضایت (۰.۹۶)، تعهد (۰.۷۲)، صمیمیت (۰.۹۶)، اعتماد (۰.۹۱)، شور جنسی (۰.۹۱)، و عشق (۰.۹۸) و ضریب الفای کل مقیاس ۰.۹۶ به دست آمد.

ج) پرسش‌نامه الگوهای ارتباطی^{۳۶} (CPQ): این پرسش‌نامه را کریستنسن و سالوای (۱۹۸۴) به منظور بررسی الگوهای ارتباطی زوجین طراحی کردند. این مقیاس ۳۵ سؤال و ۳ خرده مقیاس دارد (سلگی، رضایی و میرزایی، ۱۳۹۸) که شامل ارتباط سازنده متقابل، خرده مقیاس اجتنابی متقابل و ارتباط توقع / کناره‌گیری است که خرده مقیاس سوم از دو قسمت تشکیل شده است: مرد متوقع / زن کناره‌گیر، زن متوقع / مرد کناره‌گیر (صمدزاده، شعیری و جاویدی، ۱۳۹۲). این مقیاس در یک طیف لیکرت ۹ درجه‌ای از ۱ (اصلاً امکان ندارد) تا ۹ (خیلی امکان دارد) درجه‌بندی شده است و رفتارهای همسران را در طی ۳ مرحله تعارض زناشویی می‌سنجد:

۱. زمانی که مسئله یا مشکلی رخ می‌دهد (دارای ۴ سؤال)، ۲. هنگام بحث در مورد آن (۱۸ سواد)، و ۳. پس از بحث (۱۳ سؤال) (حفیظ، لونا و نواز، ۲۰۲۵). کریستن سن و هیوی (۱۹۹۶) اعتبار خرده مقیاس‌های این پرسش‌نامه را با الفای کرونباخ برابر با ۰/۵۰ تا ۰/۷۸ به دست آوردند (قاسمی شیخ طبقی و زاده محمدی، ۱۴۰۳).
- این پرسش‌نامه در ایران توسط عبادت پور (۱۳۷۹) اعتبارسنجی شد که در پژوهش وی ضریب الفای کرونباخ برای الگوی ارتباط سازنده متقابل ۰.۷۰، ارتباط اجتناب متقابل ۰.۷۱، ارتباط زن متوقع / مرد کناره‌گیر ۰.۵۱، ارتباط مرد متوقع / زن کناره‌گیر ۰.۵۲ به دست آمد. کریستن سن و سالوای (۱۹۹۱) روایی سه خرده مقیاس این پرسش‌نامه را برآورد نمودند. در پژوهش آن‌ها، سه گروه از زوجین درمانده، غیر درمانده و در حال طلاق با هم مقایسه شدند؛ خرده مقیاس ارتباط سازنده متقابل توانست بین هر سه گروه تمیز قائل شود، درحالی‌که خرده مقیاس‌های ارتباط اجتناب متقابل و توقع / کناره‌گیری توانستند بین زوج‌های درمانده و غیر درمانده تفکیک قائل شوند (الهی و همکاران، ۱۳۹۸). در ایران، عبادت پور (۱۳۷۹) به منظور بررسی روایی، میزان همبستگی این پرسش‌نامه با شاخص رضایت زناشویی انریچ را محاسبه کرد. نتایج نشان داد که رضایت زناشویی با ارتباط سازنده متقابل رابطه مثبت و معنادار (۰.۵۸) و با ارتباط اجتناب متقابل (۰/۵۸-) و توقع / کناره‌گیری (۰/۳۵-) رابطه منفی و معناداری دارد (قاسمی شیخ طبقی و زاده محمدی، ۱۴۰۳) در پژوهش حاضر ضریب الفای کرونباخ برای هر یک از خرده مقیاس‌های ارتباط سازنده متقابل (۰.۸۳)، ارتباط اجتنابی متقابل (۰.۵۲)،

ارتباط توقع / کناره‌گیر (۰.۶۴)، ارتباط مرد متوقع / زن کناره‌گیر (۰.۴۷) و زن متوقع / مرد کناره‌گیر (۰.۴۹) به دست آمد.

د) پرسش‌نامه بی‌ثباتی ازدواج^{۳۷} (MI): این پرسش‌نامه در سال ۱۹۸۷ توسط ادواردز، جانسون و بوث^{۳۸} تهیه شد. این مقیاس دارای ۱۴ سؤال و تک عاملی است که برای اندازه‌گیری عدم ثبات زناشویی و احتمال طلاق طراحی شده است (قاسمی شیخ‌طیبقی و زاده‌محمدی، ۱۴۰۳). افراد در یک طیف لیکرت ۴ درجه‌ای از ۱ (هرگز) تا ۴ (خیلی اوقات) به سؤالات پاسخ می‌دهند. نمره گذاری به صورت معکوس است. نمره بالاتر نشانگر بی‌ثباتی ازدواج و احتمال طلاق است و پایین بودن نمره نشان‌دهنده‌ی ثبات ازدواج است (فانگ و همکاران، ۲۰۲۴). در پژوهشی که ادواردز و همکاران (۱۹۸۷) بر روی ۲۰۳۵ زن و مرد متاهل زیر ۵۵ سال در آمریکا انجام دادند، روایی پیش‌بین نشان داد افرادی که نمره پایینی در این شاخص کسب کردند، بعد از سه سال، فقط ۳ درصدشان طلاق گرفتند. اما در بین افرادی که نمره بالایی به دست آوردند، ۲۷ درصد پس از گذشت سه سال اقدام به طلاق کردند. همچنین در پژوهش ذکر شده پایایی مبتنی بر همسانی درونی و با محاسبه ضریب آلفا کرونباخ ۰.۸۵ گزارش شد. ضریب الفای کرونباخ در پژوهش فانگ و همکاران (۲۰۲۴)، ۰.۹۰ و در ایران در پژوهش قاسمی شیخ‌طیبقی و زاده‌محمدی (۱۴۰۳) ۰.۸۴ به دست آمد. در پژوهش آسا و نکان (۲۰۱۷) روایی محتوایی این پرسش‌نامه توسط ۱۰ تن از متخصصان روانشناسی تایید شد. در ایران نیز در پژوهش یاری پور (۱۳۹۰) روایی محتوایی توسط ۱۵ نفر از مدرسین دانشگاه آزاد واحد رودهن مورد تایید قرار گرفت. در پژوهش حاضر ضریب الفای کرونباخ ۰.۸۹ به دست آمد.

فرایند اجرای پژوهش

ابتدا نسخه اصلی پرسش‌نامه از نویسنده مسئول دکتر ژیاوی فانگ دریافت شد و به فارسی ترجمه شد. جهت درستی صوری و صحت ترجمه، ترجمه فارسی توسط ۴ نفر از اعضای هیئت‌علمی رشته مشاوره بررسی شد و بعد از اصلاحات با کمک دو متخصص زبان انگلیسی مجدد به انگلیسی برگردانده شد. نسخه انگلیسی برای نویسنده اصلی ارسال شد و ایشان به چند نکته جهت اصلاح پرسش‌نامه اشاره کردند. پرسش‌نامه اصلاح‌شده مجدد به فارسی ترجمه شد. در مرحله مقدماتی، برای بررسی همسانی درونی و قابلیت اعتماد، پرسش‌نامه بر روی ۵۵ نفر از افراد متاهل شهرستان هلیلان اجرا شد. افراد این نمونه اولیه، بخشی از جامعه آماری پژوهش اصلی بودند. از شرکت‌کنندگان خواسته شد تا انتقادات و نظرات خود را درباره بخش‌های مختلف پرسش‌نامه بیان کنند تا فهم جملات ساده‌تر شود. این فرایند تا فهم صحیح پرسش‌نامه توسط بیشتر افراد ادامه داشت. الفای کرونباخ هر کدام از خرده مقیاس‌ها در این مرحله مطلوب به دست آمد.

یافته‌ها

نمونه آماری پژوهش حاضر شامل ۳۹۷ زن (۸۱/۹) و ۸۸ مرد (۱۸/۱) بود که بیشتر حجم نمونه آماری شرکت‌کننده در پژوهش را زنان تشکیل می‌دادند. جوان‌ترین فرد متاهل شرکت‌کننده در پژوهش حاضر ۱۶ سال و بزرگ‌ترین آن‌ها ۶۹ سال سن داشت. حداقل زمان ازدواج افراد متاهل ۱ و حداکثر ۵۰ سال بود. یافته‌های

توصیفی سن نشان داد، ۱/۴ درصد افراد شرکت‌کننده در پژوهش، زیر ۲۰ سال سن، ۲۹/۳ درصد بین ۲۰-۳۰ سال سن، ۳۷/۱ درصد بین ۳۰-۴۰، ۲۴/۳ درصد بین ۴۰-۵۰، ۷/۲ درصد بین ۵۰-۶۰ و ۰/۶ نیز بین ۶۰-۷۰ سال سن داشتند. بیشترین فراوانی برای افراد بین ۳۰-۴۰ سال و کمترین فراوانی برای افراد با دامنه سنی ۶۰-۷۰ سال سن بوده است. همچنین، بیشتر این افراد (۲۱۰ نفر) بین ۱-۱۰ سال از زمان ازدواجشان می‌گذشت. ۱۷۵ نفر بین ۱۰-۲۰ سال، ۷۸ نفر بین ۲۰-۳۰ سال، ۱۸ نفر بین ۳۰-۴۰ سال و ۴ نفر نیز بین ۴۰-۵۰ سال از زمان ازدواجشان می‌گذشت. علاوه بر این، تعداد فرزندان افراد متاهل حاضر در پژوهش بین ۰ تا ۵ فرزند بود که بیشترین فراوانی برای متاهلین دارای ۲ فرزند (۱۹۵ نفر) و کمترین فراوانی برای متاهلین دارای ۵ فرزند (۵ نفر) بود. در زمینه سطح تحصیلات، بیشترین میزان تحصیلات افراد در مقطع لیسانس (۱۸۳ نفر) بوده و کمترین فراوانی برای مدرک دکتری و بالاتر (۱۳ نفر) بود.

در پژوهش حاضر پیش‌فرض‌های تحلیل عامل تأییدی رعایت شد. به این صورت که داده‌های هر فرد در نمونه از داده‌های دیگر افراد مستقل باشد، داده‌ها دارای توزیع نرمال باشند، داده پرت وجود نداشته باشد و حجم نمونه کافی باشد. در مورد حجم نمونه، همان‌طور که اشاره شد، تعداد افراد نمونه حاضر از حداقل تعداد افراد موردنیاز در تحلیل عاملی (۲۰۰ نفر) فراتر رفت. به‌منظور بررسی پیش‌فرض نرمال بودن توزیع داده‌ها، کلیه ضرایب چولگی متغیرهای پژوهش در بازه ۳- تا ۳+ و کلیه ضرایب کشیدگی در بازه ۵- تا ۵+ قرار داشت که تأییدی بر توزیع نرمال داده‌ها بود. همچنین از آن‌جا که پرسش‌نامه به‌صورت آنلاین در اختیار افراد قرار گرفت، پاسخ به تمام سؤالات پرسش‌نامه اجباری بود، بنابراین هیچ داده گمشده‌ای وجود نداشت. به‌منظور بررسی داده‌های پرت هم از نمره استاندارد Z استفاده شد (محدوده بین ۳- تا ۳+). داده‌های خارج از این محدوده از پژوهش حذف شدند.

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش (n=۴۸۵)

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی
الگوی مکمل دوستانه	۲۱/۴۲	۵/۷۰	-۰/۶۳	-۰/۳۳
الگوی مکمل خصمانه	۱۴/۷۷	۵/۸۵	۰/۳۷	-۰/۶۰
الگوی خصمانه مسلط متقابل	۱۳/۱۰	۵/۰۶	۰/۵۹	-۰/۴۴
خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع	۱۲/۳۵	۳/۹۸	-۰/۷۴	-۰/۲۲
دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع	۱۲/۳۲	۵/۷۷	۰/۸۶	-۰/۱۸
رضایت	۱۵/۲۸	۵/۱۹	-۰/۷۹	-۰/۳۵
تعهد	۱۹/۹۷	۱/۶۱۷	-۱/۹۹	۱/۹۷
صمیمیت	۱۶/۷۵	۴/۹۱	-۱/۱۰	۰/۱۵
اعتماد	۱۷/۵۰	۴/۷۱	-۱/۴۹	۱/۳۲
شور جنسی	۱۵/۲۳	۴/۸۳	-۰/۷۲	-۰/۳۶
عشق	۱۸/۳۹	۴/۴۵	-۱/۸۲	۱/۵۸
الگوی ارتباط سازنده متقابل	۳۲/۰۸	۹/۹۱	-۰/۵۷	-۰/۵۵
الگوی ارتباط اجتنابی متقابل	۱۳/۳۱	۵/۹۵	۰/۰۷	-۰/۵۱
الگوی ارتباط توقع - کناره‌گیر	۲۷/۲۶	۱۰/۱۴	-۰/۰۷	-۰/۲۴
بی‌ثباتی ازدواج	۲۰/۱۳	۶/۲۳	۱/۲۶	۰/۹۱

در جدول ۱، میانگین، انحراف استاندارد، چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش نشان داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای الگوی مکمل دوستانه به ترتیب (۲۱/۴۲) $M=5/70$ (SD=۵/۷۰)، الگوی مکمل خصمانه (۱۴/۷۷) $M=5/85$ (SD=۵/۸۵)، الگوی خصمانه مسلط متقابل (۱۳/۱۰) $M=5/06$ (SD=۵/۰۶)، الگوی خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع (۱۲/۳۵) $M=3/98$ (SD=۳/۹۸)، الگوی دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع (۱۲/۳۲) $M=5/77$ (SD=۵/۷۷)، رضایت (۱۵/۲۸) $M=5/19$ (SD=۵/۱۹)، تعهد (۱۹/۹۷) $M=1/617$ (SD=۱۶/۷۵)، صمیمیت (۱۶/۷۵) $M=4/91$ (SD=۴/۹۱)، اعتماد (۱۷/۵۰) $M=4/71$ (SD=۴/۷۱)، شور جنسی (۱۵/۲۳) $M=4/83$ (SD=۴/۸۳)، عشق (۱۸/۳۹) $M=4/45$ (SD=۴/۴۵)، الگوی ارتباط سازنده متقابل (۳۲/۰۸) $M=9/91$ (SD=۹/۹۱)، الگوی ارتباط اجتنابی متقابل (۱۳/۳۱) $M=5/95$ (SD=۵/۹۵)، الگوی ارتباط توقع - کناره‌گیر (۲۷/۲۶) $M=10/14$ (SD=۱۰/۱۴) و بی‌ثباتی ازدواج (۲۰/۱۳) $M=6/23$ (SD=۶/۲۳) است. همچنین با توجه به اینکه چولگی و کشیدگی متغیرها در بازه قابل قبول (۲- تا ۲+) قرار دارند، بنابراین پیش‌فرض توزیع نرمال متغیرها مورد تایید قرار گرفت. با توجه به اجباری بودن پاسخ‌ها سوالات، داده گمشده وجود نداشت و برای شناسایی داده‌های پرت از نمره استاندارد (Z) استفاده شد (محدوده بین ۳+ و ۳-).

جدول ۲. ماتریس همبستگی عامل‌های پرسش‌نامه الگوی ارتباطی زوجین CIPS، کیفیت رابطه PRQC، الگوهای

ارتباطی CPQ و بی‌ثباتی زناشویی MII

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱ الگوی مکمل دوستانه	۱							
۲ الگوی مکمل خصمانه	**-/۴۲-	۱						
۳ الگوی خصمانه مسلط متقابل	**-/۴۲	**/۶۶	۱					
۴ خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع	**-/۵۱	**-/۴۴	**-/۳۶	۱				
۵ دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع	**-/۵۲	**/۵۶	**/۵۹	**-/۳۶	۱			
۶ رضایت	**/۶۶	**-/۵۴	**-/۵۱	**/۴۵	**-/۵۰	۱		
۷ تعهد	**/۲۴	**-/۱۴	**-/۱۷	*-/۱۱	**-/۲۰	**/۲۶	۱	
۸ صمیمیت	**/۶۶	**-/۵۲	**-/۴۹	**/۴۴	**-/۵۲	**/۸۵	**/۳۱	۱
۹ اعتماد	**/۵۷	**-/۳۸	**-/۳۶	**/۳۸	**-/۳۹	**/۷۲	**/۲۷	**/۷۵
۱۰ شور جنسی	**/۵۸	**-/۴۸	**-/۴۳	**/۳۹	**-/۴۲	**/۷۷	**/۲۴	**/۷۸
۱۱ عشق	**/۵۳	**-/۳۸	**-/۴۰	**/۳۵	**-/۳۹	**/۷۲	**/۳۰	**/۷۳
۱۲ ارتباط سازنده متقابل	**/۶۶	**-/۴۸	**-/۴۱	**/۴۳	**-/۴۸	**/۷۱	**/۳۱	**/۷۵
۱۳ ارتباط اجتنابی متقابل	**-/۳۸	**/۴۰	**/۴۲	**-/۳۲	**/۴۰	**-/۴۸	**-/۰۹	**-/۴۷
۱۴ ارتباط توقع-کناره‌گیر	**-/۳۲	**/۳۷	**/۴۰	**-/۲۲	**/۳۶	**-/۳۵	**-/۱۲	**-/۳۴
۱۵ بی‌ثباتی ازدواج	**-/۴۶	**/۴۹	**/۴۶	**-/۳۱	**/۴۳	**-/۶۷	**-/۳۵	**-/۶۲
۱۶ کیفیت رابطه	**/۶۸	**-/۵۲	**-/۴۹	**/۴۵	**-/۵۰	**/۹۲	**/۳۷	**/۹۳

ادامه جدول ۲:

متغیر	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶
۱ الگوی مکمل دوستانه								
۲ الگوی مکمل خصمانه								
۳ الگوی خصمانه مسلط متقابل								
۴ خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع								
۵ دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع								
۶ رضایت								
۷ تعهد								
۸ صمیمیت								
۹ اعتماد	۱							
۱۰ شور جنسی	**۰/۶۵	۱						
۱۱ عشق	**۰/۷۰	**۰/۶۶	۱					
۱۲ ارتباط سازنده متقابل	**۰/۶۲	**۰/۶۶	**۰/۵۹	۱				
۱۳ ارتباط اجتنابی متقابل	**۰/۴۴	**۰/۴۲	**۰/۳۵	**۰/۳۹	۱			
۱۴ ارتباط توقع-کناره‌گیر	**۰/۳۰	**۰/۳۷	**۰/۲۵	**۰/۲۴	**۰/۴۷	۱		
۱۵ بی‌ثباتی ازدواج	**۰/۶۳	**۰/۵۳	**۰/۵۶	**۰/۵۵	**۰/۳۲	**۰/۴۲	۱	
۱۶ کیفیت رابطه	**۰/۸۵	**۰/۸۶	**۰/۸۶	**۰/۷۶	**۰/۳۵	**۰/۴۸	**۰/۶۸	۱

** P < 0/001 * P < 0/05

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، ضرایب همبستگی پیرسون تمامی متغیرهای این پژوهش معنادار شده‌اند ($P < 0/05$ و $P < 0/01$). به‌منظور بررسی روایی همگرا، واگرا و روایی هم‌زمان، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین خرده مقیاس‌های پرسش‌نامه الگوی تعاملی زوجین با تمامی خرده مقیاس‌های پرسش‌نامه کیفیت رابطه، الگوهای ارتباطی و بی‌ثباتی ازدواج استفاده گردید که با توجه به معناداری تمامی روابط (جدول ۲)، نتایج حاکی از روایی این مقیاس بود.

به‌عنوان نشانگر یا شاخص روایی، ضریب همبستگی بین عامل‌های مکمل دوستانه و الگوی خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع با خرده مقیاس‌های رضایت (۰/۶۶)، تعهد (۰/۴۵)، صمیمیت (۰/۱۱)، صمیمیت (۰/۶۶)، اعتماد (۰/۴۴)، شور و هیجان جنسی (۰/۵۸)، عشق (۰/۳۹)، و عشق (۰/۵۳)، (۰/۳۵) و نمره کل کیفیت رابطه (۰/۶۸)، (۰/۴۵) و عامل‌های الگوی ارتباط سازنده متقابل (۰/۶۶)، (۰/۴۳) از پرسش‌نامه الگوهای ارتباطی مثبت و معنادار و ضریب همبستگی بین الگوهای مکمل خصمانه، خصمانه - مسلط متقابل و دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع با خرده مقیاس الگوی ارتباط اجتنابی متقابل (۰/۴۰)، (۰/۴۲)، (۰/۴۰) و ارتباط توقع / کناره‌گیری (۰/۳۷)، (۰/۴۰)، (۰/۳۶) و بی‌ثباتی ازدواج (۰/۴۹)، (۰/۴۶)، (۰/۴۳) مثبت و معنادار به دست آمد که نشان‌دهنده روایی همگرای و هم‌زمان این پرسش‌نامه بود. علاوه بر این، ضریب همبستگی عامل‌های مکمل دوستانه و خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع با خرده مقیاس‌های ارتباط اجتنابی متقابل (۰/۳۸)، (۰/۳۲) و ارتباط توقع / کناره‌گیری (۰/۳۲)، (۰/۲۲) و بی‌ثباتی ازدواج (۰/۴۶)، (۰/۳۱) منفی و معنادار و میزان همبستگی بین الگوهای مکمل خصمانه، خصمانه - مسلط متقابل و دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع با رضایت (۰/۵۴)، (۰/۵۱)، (۰/۵۰)، تعهد (۰/۱۴)، (۰/۱۷)، (۰/۲۰)، صمیمیت (۰/۵۲) -

(، (۰/۴۹)، (۰/۵۲)، اعتماد (۰/۳۸)، (۰/۳۶)، (۰/۳۹)، شور و هیجان جنسی (۰/۴۸)، (۰/۴۳)، (۰/۴۲) - و عشق (۰/۳۸)، (۰/۴۰)، (۰/۳۹) و نمره کل کیفیت رابطه (۰/۵۲)، (۰/۴۹)، (۰/۵۰) و عامل‌های الگوی ارتباط سازنده متقابل (۰/۴۸)، (۰/۴۱)، (۰/۴۸) از پرسش‌نامه الگوهای ارتباطی منفی و معنادار شد. این نتایج روایی واگرا و هم‌زمان پرسش‌نامه را تایید کرد. همچنین بیش‌ترین میزان همبستگی بین دو متغیر صمیمیت و رضایت به میزان $0/۸۵ (P < 0/01)$ و کم‌ترین مقدار همبستگی بین دو متغیر تعهد و الگوی ارتباط اجتنابی متقابل به میزان $0/۰۹ (P < 0/05)$ بود. همبستگی بین خرده مقیاس‌ها به‌عنوان شاخص روایی گزارش شد. در ادامه برای بررسی ساختار عاملی پرسش‌نامه از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است؛ زیرا ساختار عاملی (تحلیل عامل اکتشافی) این ابزار پیش‌تر در مطالعه مرجع فانگ و همکاران (۲۰۲۴) کاملاً طراحی، آزمون و تایید شده است. بر اساس مدل فانگ و همکاران (۲۰۲۴) ساختار ۵ عاملی، مرتبه اول ارائه و برازش گردید

جدول ۳. ضریب الفای کرونباخ مقیاس الگوی تعاملی زوجین

مؤلفه	گویه‌ها	ضریب الفای کرونباخ
الگوی مکمل دوستانه	۱ تا ۶	۰/۸۱
الگوی مکمل خصمانه	۷ تا ۱۲	۰/۸۱
الگوی خصمانه مسلط متقابل	۱۳ تا ۱۸	۰/۷۰
خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع	۱۹ تا ۲۲	۰/۷۲
دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع	۲۳ تا ۲۸	۰/۸۵

با توجه به نتایج جدول ۳، در بررسی پایایی پرسش‌نامه از روش همسانی درونی به شیوه ضریب الفای کرونباخ و امگای مک‌دونالد استفاده شد. میزان همسانی درونی به‌روش الفای کرونباخ خرده مقیاس مکمل دوستانه (۰/۸۱)، مکمل خصمانه (۰/۸۱)، خصمانه - مسلط متقابل (۰/۷۰)، خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع (۰/۷۲) و دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع (۰/۸۵) به دست آمد که نشان‌دهنده‌ی پایایی مطلوب ابزار است. میزان همبستگی ۵ خرده مقیاس نیز ۰/۵۲ تا ۰/۶۵ و از نظر آماری معنادار بود. پایایی به‌روش امگای مک‌دونالد تمامی خرده مقیاس‌ها بیشتر از ۰/۷۰ بود.

تحلیل عاملی تأییدی^{۳۹}: جهت انجام تحلیل عامل تأییدی پرسش‌نامه الگوی تعاملی زوجین بر اساس مدل سازنده آن فانگ و همکاران (۲۰۲۴) که مشتمل بر ۵ عامل اصلی بود با استفاده از نرم‌افزار AMOS-23 با روش برآورد بیشینه احتمال^۱ (ML) به بررسی شاخص‌های برازش مدل پرداخته شد. شاخص‌های برازش مدل مرتبه اول استخراج شد که در جدول ۴ گزارش شده است.

جدول ۴: شاخص‌های برازش مدل اولیه

شاخص	X ²	df	df/x ²	GFI	AGFI	IFI	TLI	CFI	RMSEA
مدل اولیه	۷۳۵/۴۷۵	۳۴۰	۲/۱۶۳	۰/۹۰	۰/۸۸	۰/۹۲	۰/۹۱	۰/۹۲	۰/۰۴۹

نتایج جدول ۴ شاخص‌های برازش اولیه را نشان می‌دهد که در برخی از شاخص‌ها برازش مطلوب نیست. به‌منظور اصلاح مدل و افزایش سطح برازش، با استفاده از پیشنهادهای شاخص‌های اصلاح در نرم‌افزار AMOS به برقراری روابط میان خطاهایی که از بعد نظری با یکدیگر در ارتباطند (تاباکنیک و فیدل، ۲۰۱۳) با این توجیه پرداخته شد که گویه‌های ۷ و ۸ هر دو واکنش‌های اجتنابی / انکارگرایانه در برابر رفتار سلطه‌آمیز شریک را منعکس می‌کنند. گویه‌های ۱۰ و ۱۱ بیانگر پافشاری بر نظرات فردی حتی در مواجهه با واکنش منفی شریک هستند و گویه‌های ۱۷ و ۱۸ به واکنش خصمانه متقابل در برابر انتقاد اشاره دارند. با توجه به اشتراک معنایی و قرارگرفتن در یک زیر مقیاس مشترک، وجود خطای مشترک در این موارد از نظر نظری و ساختاری قابل‌پذیرش به‌نظر می‌رسد (کلاین، ۲۰۱۶).

گرچه برخی مراجع مانند گرینگ و اندرسون (۱۹۸۴) نسبت به استفاده نامحدود از این روش هشدار داده‌اند، در شرایطی که منطق مفهومی برای آن وجود دارد، می‌تواند به ارتقای برازش بدون تحریف ساختار عامل‌ها کمک کند؛ بنابراین کوواریانس خطای گویه‌های ۸ و ۷، ۱۰ و ۱۱، ۱۸ و ۱۷ اعمال شدند. طبق پژوهش‌ها، بارهای عاملی بالای ۰/۴ خوب است و اگر بار عاملی گویه ای کمتر از ۰/۳۲ باشد، آن گویه باید حذف شود (حسین، سمسودین و ایوب، ۲۰۲۵). علاوه بر این، نتایج نشان داد که با حذف گویه ۱۴ مقدار آلفا نیز افزایش می‌یابد. یعنی نسبت به گویه ۱۴ حساس است. پس گویه ۱۴ با بار عاملی استاندارد ۰/۰۸ از مدل حذف شد. رعایت این موارد منجر به افزایش برازش مدل تاییدی شد که نتایج برازش مدل در جدول ۵ گزارش شده است.

جدول ۵. شاخص‌های برازش مدل اصلاح‌شده

شاخص	X ²	df	df/x ²	GFI	AGFI	IFI	TLI	CFI	RMSEA
مدل اصلاح‌شده	۵۸۱/۲۸۲	۳۱۱	۱/۸۶۹	۰/۹۲	۰/۹۰	۰/۹۵	۰/۹۴	۰/۹۵	۰/۰۴۲

جدول ۵ شاخص‌های برازش مدل اصلاح‌شده پرسش‌نامه الگوی تعاملی زوجین را نشان می‌دهد. شاخص df/x^2 (نسبت خی دو به درجه آزادی^{۴۱}) با مقدار ۱/۸۶۹ مطلوب است. شاخص AGFI (شاخص نیکویی برازش تعدیل‌شده^{۴۲})، GFI (شاخص نیکویی برازش^{۴۳})، IFI (شاخص برازش افزایشی^{۴۴})، TLI (شاخص تاکر-لویس^{۴۵}) و CFI (شاخص برازش تطبیقی^{۴۶}) همه ۰/۹۰ یا بیشتر از ۰/۹۰ هستند که با توجه به مقدار قابل‌قبول بالاتر از ۰/۹۰ (سرم^{۴۷}، ۲۰۲۵)، مقادیر آن‌ها قابل‌قبول ارزیابی می‌شود. همچنین مقدار شاخص RMSEA (جذر میانگین مجذورات خطای تقریب) ۰/۰۴ بود که طبق نظر سرم (۲۰۲۵) قابل‌قبول است.

در راستای ارزیابی ساختار مفهومی مقیاس الگوی تعاملی زوجین (CIPS)، سه مدل رقیب تحلیل عاملی تأییدی مورد آزمون قرار گرفت:

۱. مدل صفر (استقلال): فرض می‌کند آیتم‌ها کاملاً مستقل از یکدیگر هستند. شاخص‌های برازش این مدل بسیار ضعیف بود و صرفاً جهت مقایسه استفاده شد.

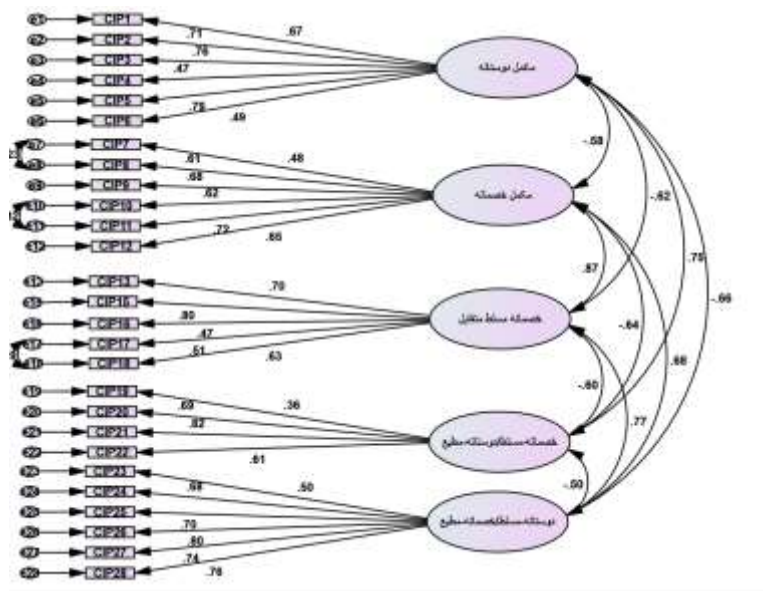
۲. مدل پنج‌وجهی مرتبه اول: شامل ۲۸ آیتم و پنج عامل مشخص (FC، HC، MHD، FDHS، HDFS) است. این مدل دارای برازش عالی بوده و تمامی بارهای عاملی معنادار بودند.

۳. مدل مرتبه دوم: پنج عامل اول مرتبه به‌عنوان شاخص‌های یک عامل سطح بالاتر مدل‌سازی شدند. این مدل نیز برازش خوبی داشت ولی نسبت به مدل مرتبه اول ضعیف‌تر بود.

۶. شاخص‌های برازش سه مدل CFA

SRMR	TLI	CFI	RMSEA	χ^2/df	مدل CFI
—	—	—	۰/۱۶۸	—	مدل صفر (استقلال)
۰/۰۴	۰/۹۴	۰/۹۵	۰/۰۴۲	۱/۸۶	مدل پنج وجهی مرتبه اول
۰/۰۵	۰/۹۱	۰/۹۰	۰/۰۵۵	۲/۱۳	مدل مرتبه دوم

جدول ۶ شاخص‌های برازش سه مدل رقیب تحلیل عاملی را نشان می‌دهد، RMSEA کم‌تر از ۰/۰۶ و CFI ۰/۹۵ نشانگر برازش عالی مدل پنج‌وجهی مرتبه اول است. مدل مرتبه دوم نیز در محدوده قابل‌قبول قرار دارد ولی نسبت به مدل اول ضعیف‌تر است؛ بنابراین مدل پنج‌وجهی مرتبه اول به‌عنوان ساختار نهایی انتخاب شد. تحلیل مدل‌های رقیب ساختاری نشان داد که مدل پنج‌وجهی مرتبه اول دارای شاخص‌های برازش مطلوب‌تری نسبت به سایر مدل‌ها است و می‌تواند ساختار مفهومی ابزار را به‌شکل مناسبی در جامعه ایرانی نمایان سازد. اگرچه مدل مرتبه دوم نیز برازش مناسبی داشت، اما به‌دلیل افت نسبی شاخص‌ها، مدل مرتبه اول به‌عنوان مدل نهایی انتخاب و در ادامه تحلیل‌ها استفاده شد.



نمودار ۱. نمای تصویری مدل اصلاح‌شده

با توجه به نمودار ۱. ضرایب رگرسیون گویه‌های مقیاس الگوی تعاملی زوجین در تشکیل خرده مقیاس‌ها از مقدار ۰/۳۰ بالاتر است که در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار بودند ($p < ۰/۰۰۱$).

جدول ۷. بارهای عاملی، خطای استاندارد و مقدار بحرانی گویه‌های مقیاس الگوی تعاملی زوجین

گویه	محتوای گویه	بار عاملی غیراستاندارد د	بار عاملی استاندارد	خطای استاندارد	مقدار بحرانی
۱	هنگامی که (آ) فعالانه مشکلی را حل می‌کند، (ب) نیز مسئولیتش را بر عهده می‌گیرد.	۰/۸۳۷	۰/۶۷	۰/۰۵۷	۱۴/۶۶
۲	هنگامی که (آ)، حال خوب خود یا خبر خوبی را بیان می‌کند، (ب) علاقه زیادی به گوش دادن به حرف‌های او دارد.	۰/۸۳	۰/۷۱	۰/۰۵	۱۵/۷۸
۳	هنگامی که (آ) به عقاید و احساسات (ب) گوش می‌دهد، (ب) نیز فعالانه‌تر با (آ) ارتباط برقرار می‌کند.	۰/۹۴	۰/۷۶	۰/۰۶	۱۷/۰۱
۴	زمانی که (آ)، رفتاری حاکی از درک و پذیرش اعمال یا افکار (ب) را نشان می‌دهد، (ب) بیشتر در مورد افکار و احساسات درونی خود صحبت می‌کند.	۰/۶۰	۰/۴۷	۰/۰۶	۱۰/۰۸
۵	هنگامی که (آ) به دنبال دریافت حمایت از (ب) است، (ب) با صبر و حوصله به عقاید (آ) گوش می‌دهد.	۱/۰۰۰	۰/۷۹		
۶	هنگامی که (آ) بیش از اندازه بر اعمال یا افکار خود پافشاری نمی‌کند، (ب) تمایل بیشتری از خود برای همکاری با (آ) جهت یافتن راه حل نشان می‌دهد.	۰/۶۰	۰/۴۹	۰/۰۶	۱۰/۵۱
۷	وقتی (آ) به (ب) دستور می‌دهد که "چه باید بکند"، (ب) وانمود می‌کند که نشنیده است.	۰/۶۵	۰/۴۸	۰/۰۷	۹/۵
۸	وقتی (آ)، (ب) را سرزنش می‌کند، (ب) انکار خواهد کرد که این مشکل آنها باشد.	۰/۸۳	۰/۶۱	۰/۰۷	۱۲/۰۸
۹	هنگامی که (آ) به (ب) اعتراض می‌کند، (ب) از برقراری ارتباط با (آ) امتناع می‌کند	۰/۹۷	۰/۶۸	۰/۰۷	۱۳/۴۲
۱۰	وقتی (آ) خشم خود را نشان می‌دهد، (ب) همچنان بر نظرات خود پافشاری می‌کند.	۰/۹۰	۰/۶۲	۰/۰۶	۱۴/۹۰
۱۱	حتی اگر (آ) ناراضی به نظر برسد، (ب) همچنان بر اعمال یا افکار خود پافشاری می‌کند.	۱/۰۰۰	۰/۷۲		
۱۲	وقتی (آ) دیگر نمی‌خواهد درباره موضوعی بحث کند، (ب) همچنان بر نظر (آ) در مورد آن موضوع پافشاری می‌کند.	۰/۹۲	۰/۶۵	۰/۰۷	۱۲/۹۴
۱۳	وقتی (آ) به (ب) می‌گوید "تو باید به من گوش بدهی"، (ب) چیزی شبیه به "قطعاً به تو گوش نمی‌دهم" می‌گوید.	۰/۷۷	۰/۷۰	۰/۰۵	۱۲/۲۸
۱۵	وقتی (آ) برای (ب) سخنرانی می‌کند، (ب) چیزی مانند "همه‌ی حرف‌هایت تو خالی است" به او می‌گوید.	۱/۰۰۰	۰/۸۰		
۱۶	وقتی (آ) برای (ب) سخنرانی می‌کند، (ب) مغرورانه به (آ) نگاه می‌کند.	۰/۵۵	۰/۴۸	۰/۰۶	۱۰/۰۴
۱۷	زمانی که (آ) از (ب) انتقاد می‌کند، (ب) نیز همین کار را با (آ) می‌کند.	۰/۶۵	۰/۵۱	۰/۰۶	۱۰/۷۰
۱۸	وقتی (آ) از (ب) انتقاد می‌کند، (ب) چیزی مانند "تو خیلی بی ملاحظه صحبت می‌کنی، چرا خودت آن را امتحان نمی‌کنی" می‌گوید.	۰/۷۶	۰/۶۳	۰/۰۶	۱۳/۶۳
۱۹	هنگامی که (آ) قاطعانه رفتار می‌کند، (ب) تمایل به تسلیم شدن و سازش به شیوه‌ای مشارکتی دارد.	۰/۴۲	۰/۳۶	۰/۰۶	۷/۲۵
۲۰	وقتی (آ) در مورد نحوه خوب بودن یک فرد یا انجام درست کارها، صحبت می‌کند، (ب) با دقت گوش می‌دهد.	۰/۸۰	۰/۶۹	۰/۰۶	۱۴/۳۴
۲۱	وقتی (آ) از (ب) انتقاد می‌کند، (ب) اشتباه خود را می‌پذیرد و مسئولیتش را قبول می‌کند.	۱/۰۰۰	۰/۸۲		
۲۲	وقتی (آ) از (ب) می‌پرسد "چطور توانستی این کار را انجام دهی؟" (ب) اعتراف خواهد کرد که اشتباه کرده است.	۰/۷۱	۰/۶۱	۰/۰۶	۱۲/۷۵
۲۳	وقتی (آ) افکار یا احساسات خود را برای (ب) بیان می‌کند، (ب) معمولاً چیزی نمی‌گوید.	۰/۶۸	۰/۵۰	۰/۰۶	۱۰/۸۲
۲۴	وقتی (آ) می‌خواهد با (ب) ارتباط برقرار کند، (ب) معمولاً موضوع را عوض می‌کند.	۰/۸۸	۰/۶۸	۰/۰۶	۱۵/۳۵
۲۵	وقتی (آ) به (ب) خبر خوبی می‌دهد، (ب) همچنان بر روی کار خود تمرکز می‌ماند.	۰/۸۶	۰/۷۰	۰/۰۵	۱۵/۹۱
۲۶	وقتی (آ) می‌خواهد با (ب) صحبت کند، (ب) معمولاً پاسخ نمی‌دهد.	۱/۰۰۰	۰/۸۰		
۲۷	زمانی که (آ) و (ب) افکار و احساسات خود را برای هم بیان می‌کنند، (ب) از بحث در مورد موضوع مورد نظر اجتناب می‌کند.	۰/۹۷	۰/۷۴	۰/۰۶	۱۶/۹۸
۲۸	هنگامی که (آ) می‌خواهد مشکلی را با کمک (ب) حل کند، (ب) معمولاً وانمود می‌کند که آن را نشنیده است.	۰/۹۳	۰/۷۶	۰/۰۵	۱۷/۶۵

جدول ۷ بارهای عاملی گویه‌های مقیاس الگوی تعاملی زوجین را نشان می‌دهد. تمامی ضرایب مثبت و معنادار (مقدار بحرانی بیشتر از ۲/۵۸) و مقدار سطح معناداری برای همه‌ی گویه‌ها $P < 0/001$ به‌دست‌آمده است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی روایی و پایایی نسخه فارسی پرسش‌نامه الگوی تعاملی زوجین در نمونه‌ای از افراد متاهل شهرستان هلیلان بود. این پژوهش فراتر از یک اعتبارسنجی صرف، نمایانگر تلاشی موفق برای بومی‌سازی یکی از ابزارهای کلیدی در حوزه تعاملات زوجین (CIPS) در بافت فرهنگی ایران به‌شمار می‌آید. یافته‌ها نشان داد که ساختار پنج‌بعدی ابزار، باوجود طراحی اولیه در جامعه‌ای با زمینه فرهنگی متفاوت (چین)، با کم‌ترین تغییر (حذف یک آیتم با بار عاملی بسیار پایین) توانست در جامعه ایرانی روایی و پایایی بالایی نشان دهد. این نتایج، ضمن تایید قابلیت انطباق بین فرهنگی پرسش‌نامه، بیانگر اشتراکات بنیادین در ساختار روان‌شناختی تعاملات زوجین در فرهنگ‌های جمع‌گرا است.

در بررسی روایی سازه و ساختار عاملی ابزار، تحلیل عاملی مرتبه اول انجام شد که نتایج آن، وجود پنج عمل متمایز و برازش مطلوب مدل را تایید کرد. این پنج عامل شامل: الگوی تعاملی مکمل دوستانه، مکمل خصمانه، خصمانه - مسلط متقابل، خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع و دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع بودند. یافته‌های به‌دست‌آمده با نتایج پژوهش فانگ و همکاران (۲۰۲۴) که بر روی ۶۶۵ فرد متاهل انجام شد، همخوان بود. در فرایند تحلیل عامل تاییدی، گویه شماره ۱۴ به‌دلیل بار عاملی کمتر از ۰/۳۰ حذف شد. همچنین، به‌منظور بهبود شاخص‌های برازش مدل، برخی مسیرهای کواریانس میان خطاهای آیتم‌ها ترسیم گردید، لازم به ذکر است که این اصلاحات نه‌تنها مبتنی بر پیشنهادات نرم‌افزار، بلکه بر اساس تشابه محتوایی و منطق نظری انجام‌شده‌اند؛ به‌گونه‌ای که ضمن ارتقای شاخص‌های برازش، انسجام و تفسیرپذیری ساختار عاملی نیز حفظ گردید.

در بررسی روایی همگرا و همزمان پرسش‌نامه، ضریب همبستگی بین عامل‌های مکمل دوستانه و خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع با خرده مقیاس‌های رضایت، تعهد، صمیمیت، اعتماد، شور و هیجان جنسی، و عشق (از پرسش‌نامه کیفیت رابطه) و عامل الگوی ارتباط سازنده متقابل (از پرسش‌نامه الگوهای ارتباطی)، مثبت و معنادار و ضریب همبستگی بین الگوهای مکمل خصمانه، خصمانه - مسلط متقابل و دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع با خرده مقیاس الگوی ارتباط اجتنابی متقابل و ارتباط توقع / کناره‌گیری و بی‌ثباتی ازدواج مثبت و معنادار به دست آمد که نشان‌گر روایی همگرای مطلوب پرسش‌نامه بود. این یافته‌ها با نتایج پژوهش فانگ و همکاران (۲۰۲۴) همخوان بود. در ادامه، به‌منظور بررسی روایی واگرا و همزمان، ضریب همبستگی عامل‌های مکمل دوستانه و خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع با خرده مقیاس‌های ارتباط اجتنابی متقابل و ارتباط توقع / کناره‌گیری و بی‌ثباتی ازدواج منفی و معنادار و میزان همبستگی بین الگوهای مکمل خصمانه، خصمانه - مسلط متقابل و دوستانه - مسلط / خصمانه - مطیع با تمامی خرده مقیاس‌های پرسش‌نامه کیفیت رابطه و الگوی ارتباط سازنده متقابل، منفی و معنادار شد. که این یافته‌ها نیز مؤید روایی واگرا و همزمان پرسش‌نامه بودند. نتایج به‌دست‌آمده با پژوهش فانگ و همکاران (۲۰۲۴) همسو بود. در حوزه پایایی، پایایی مبتنی بر

همسانی درونی و به‌روش ضریب الفای کرونباخ و ضریب امگا مک‌دونالد برای ابعاد مختلف پرسش‌نامه نشانگر ضرایب مطلوب و قابل‌قبول بود. سطوح بالای آلفا کرونباخ بیانگر همبستگی درونی بالای میان‌گویه‌ها و در نتیجه، ثبات و انسجام درونی مناسب ابزار اندازه‌گیری می‌باشد.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، می‌توان اظهار داشت که مقیاس مورد بررسی قابلیت کاربرد در زمینه‌های درمانی و پژوهشی مرتبط با روابط زناشویی را داراست. در این پژوهش، از یک سو، الگوهای مکمل دوستانه و مکمل خصمانه هر یک با مولفه‌های رضایت، صمیمیت، تعهد، اعتماد، عشق، شور جنسی و الگوهای ارتباطی سازنده، اجتنابی و کناره‌گیری / توقع، بی‌ثباتی ازدواج رابطه‌ای معنادار داشتند و از سوی دیگر، نتایج با پیشینه نظری و تجربی موجود نیز هم‌راستا است؛ به‌گونه‌ای که پژوهشگران بر اهمیت الگوهای مکمل در تعاملات زناشویی تأکید کرده‌اند (شیمشاک، تورسون، پیتز، جیمیسون^{۴۸}، ۲۰۲۵)؛ بنابراین، مطابق با نظریه بین‌فردی کارسون (۱۹۶۹)، تعامل دوستانه از سوی یکی از زوجین، معمولاً منجر به دریافت پاسخ دوستانه از سوی همسر می‌شود، درحالی‌که رفتار خصمانه به احتمال زیاد با واکنشی خصمانه مواجه خواهد شد (اولیول، سیپلاک^{۴۹}، ۲۰۲۴).

افراد تمایل دارند که این الگوهای تعاملی‌شان را در طول رابطه حفظ کنند، از این‌رو، تقویت الگوی مکمل دوستانه در رابطه می‌تواند رضایت زناشویی و کیفیت بالاتر رابطه را به همراه داشته باشد و بالعکس تداوم الگوهای خصمانه موجب کاهش صمیمیت، رضایت، اعتماد، تعهد، شور جنسی، عشق می‌گردد. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، الگوهای خصمانه مکمل، خصمانه مسلط متقابل و دوستانه - مسلط (که اغلب منجر به پاسخ خصمانه - مطیع از سوی همسر می‌شود) با رضایت زناشویی رابطه منفی و با بی‌ثباتی ازدواج رابطه مثبت دارند. این الگوها در بلندمدت می‌توانند منجر به خشم مزمن و کناره‌گیری عاطفی، کاهش احترام متقابل و در نهایت طلاق شود. (فاضلی مهرآبادی، نجاری فروشانی و مهرگان، ۱۴۰۳). در تایید این یافته‌ها، نتایج یک مصاحبه کیفی با گروهی از زوجین نیز نشان داد که الگوی ارتباطی ناسالم، از عوامل زمینه‌ساز فروپاشی رابطه زناشویی محسوب می‌شود (ارسیاد و جعفر، ۲۰۲۵).

از سوی دیگر الگوی خصمانه - مسلط / دوستانه - مطیع که بر اساس زمینه‌ی فرهنگی طراحی شده بود، در جامعه ایرانی نیز از روایی مناسبی برخوردار بوده و با شاخص‌های کیفیت رابطه، الگوی ارتباط سازنده رابطه مثبت و معناداری داشت. در فرهنگ‌های جمع‌گرا مانند ایران و چین، ویژگی‌هایی مانند فداکاری، ایثار و گذشت از جایگاه والایی برخوردارند (هارتانتو و همکاران، ۲۰۲۴) درحالی‌که در فرهنگ‌های فردگرا اهداف و خواسته‌های فردی از خواسته‌های دیگران مهم‌تر هستند و آدمی را وامی‌دارد به همه‌چیز با در نظر داشتن خودش فکر کند و خود را بر همه ترجیح دهد (فنگ، ۲۰۲۵) به‌علاوه مطالعات حاکی از آن است که نرخ طلاق در جوامع جمع‌گرا پایین‌تر از جوامع فردگرا است (یاداو^{۵۰}، ۲۰۲۵). به نظر می‌رسد که مردم در جامعه سنتی و جمع‌گرای ایران، از همان دوران کودکی در وجودشان نهادینه شده است که باوجود احساس ناامنی برای ادامه زندگی در کنار همسرشان، باید فردی صبور بوده و در هنگام بروز تعارضات و مشکلات، سازگاری داشته باشند یعنی به‌جای واکنش مخرب و منفی، واکنش مثبت و سازنده نشان دهند و صمیمیت میان زوجین را نه فقط یک احساس، بلکه یک وظیفه فرهنگی تلقی می‌کنند (منصوری و همکاران، ۱۳۹۹). بر همین اساس، پاسخ دادن به رفتار

خصمانه یا سلطه‌گرانه یکی از زوجین با واکنشی مطیعانه و دوستانه، امری شایع و قابل‌انتظار است. این سبک تعاملی که در ابتدا متناسب با فرهنگ چینی طراحی شده بود، به واسطه شباهت‌های فرهنگی از جمله تأکید بر اجتناب از تعارض، ارزش‌گذاری بر هماهنگی و جمع‌گرایی، در جامعه ایرانی نیز مورد تأیید و استفاده قرار گرفته است.

در نهایت، بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، می‌توان نسخه فارسی پرسش‌نامه الگوی تعاملی زوجین (۲۰۲۴) را به‌عنوان ابزاری معتبر و قابل‌اعتماد برای سنجش الگوی تعاملی بین همسران در جامعه ایرانی پیشنهاد نمود. به‌کارگیری این مقیاس در پژوهش‌های آتی می‌تواند به درک صحیح‌تر و عمیق‌تری از الگوهای تعاملی زوجین و نقش آن در روابط بین همسران در جامعه ایرانی بینجامد. افزون بر آن، با توجه به اینکه این پرسش‌نامه متناسب با فرهنگ‌های جمع‌گرا طراحی شده و تاکنون کمتر در فضای فرهنگی ایران مورد بررسی قرار گرفته، اجرای آن می‌تواند مسیر جدیدی را برای مطالعات بومی در این حوزه بگشاید. با این حال، پژوهش حاضر با چند محدودیت همراه بود. نخست، نمونه مورد مطالعه به متاهلان شهرستان هلیلان محدود بود؛ از این‌رو، در تعمیم‌یافته‌ها به دیگر مناطق جغرافیایی، به‌ویژه شهرهایی با بافت فرهنگی و اجتماعی متفاوت، باید با احتیاط عمل کرد. پیشنهاد می‌شود مطالعات آتی با نمونه‌ی متنوع‌تری از مناطق مختلف کشور صورت گیرد تا قابلیت تعمیم نتایج افزایش یابد. دوم، ابزارهای مورد استفاده، همگی از نوع خودگزارشی بودند. این امر ممکن است به بروز سوگیری پاسخ‌دهی و تحریف آگاهانه یا ناآگاهانه اطلاعات منجر شود. از این‌رو، پیشنهاد می‌شود در کنار این روش‌های مکمل مانند مصاحبه نیمه ساختاریافته، مشاهده رفتاری و دیگر شاخص‌های بالینی نیز استفاده شود. سوم، این مطالعه، همانند مطالعه اصلی (فانگ و همکاران، ۲۰۲۴) بر روی نمونه‌ای غیر بالینی انجام شد. در نتیجه نمی‌توان به‌طور قاطع از قابلیت کاربرد این ابزار در نمونه‌های بالینی اطمینان حاصل کرد. پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی از مشارکت افراد دارای مشکلات زناشویی یا مراجعان به مراکز مشاوره و روان درمانی استفاده شود. در نهایت، یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش، ترسیم مسیرهای کوواریانسی بین برخی خطاهای آیتم‌ها جهت بهبود برازش مدل بود. اگرچه این اقدامات با استناد به شباهت مفهومی و اصول نظری معتبر صورت گرفت، اما چنین مداخلاتی در مدل‌سازی باید با احتیاط انجام شوند. پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی با نمونه‌های بزرگ‌تر و تحلیل‌های تأییدی مستقل، اعتبار ساختار عاملی پرسش‌نامه مجدداً مورد بررسی قرار گیرد.

پی‌نوشت‌ها

1. Thornton, G., Willmott, D., Richardson, E., Hudspeth, L
2. Ananchenkova, P, Dobrovolskaya, T Y
3. Bühler, J L, Orth, U
4. Mounkoro, I
5. Arsyad, M, Ja'far, A
6. Herlambang, R S
7. Martire, L. M., Reis, H. T., Felt, J. M., & Huang, Y
8. Hafeez, H. T., Loona, D. M. I., & Nawaz, A
9. Wang, S. and Cheng, C.
10. Siddappa, B, Reddy, R V
11. Kuo, P X
12. Ren, M., Luo, X., Cheng, L., Wu, M., Wang, Y., & Han, X.
13. Fang, X., Chen, Z., Tong, W., Gao, C., Zhang, H., & Li, Q
14. Williamson, H C
15. Akpabio, W, Bulut, E
16. Sahu, N K
17. Christensen, A., & Sullaway, M.
18. Beach, S. R. H., & Arias, I
19. Miller-Day, M., & Jackson, A. W
20. Cazzell, A. R., Rivers, A. S., Sanford, K., & Schnitker, S. A.
21. Körner, R., & Schütz, A
22. Friendly Complementary
23. Hostile Complementary
24. Mutual Hostile-Dominant
25. Friendly-Dominant Eliciting Hostile-Submissive
26. Hartanto, A., Sim, L., Lee, D., Majeed, N. M., & Yong, J. C
27. Hostile-Dominant/Friendly-Submissive
28. Omoboye, M., Emmanuella Eneh, N., Titor-Addingi, C.
29. Stewart, J., & Kellas, J
30. Ahsan, S., & Hanif, R.
31. Haris, F., & Kumar, A
32. Karney, B. R., & Bradbury, T. N.
33. Couple Interaction Pattern Scale
34. Perceived Relationship Quality. Components
35. Fletcher, Simpson, & Thomas,
36. Communication Patterns Questionnaire
37. Marital Instability Index
38. Edwards J N, Johnson D R, Booth A
39. Confirmatory factor analysis
40. Maximum Likelihood Estimation
41. Husain, Samsudin, & Ayub
42. Chi-square/Degree of freedom
43. Uluyol, F, Özen-Çıplak, A
44. Adjusted Goodness of Fit Index
45. Goodness of Fit Index
46. Incremental Fit Index
47. Tucker-Lewis Index
48. Comparative Fit Index
49. K, Serem
50. Shimshock, C. J., Thorson, K. R., Peters, B. J., & Jamieson, J. P

منابع

- Ahrari, A., Miri, M., Ramezani, A. A., Dastjerdi, R., & Hosseini, T. (2020). Efficacy Of Communication Skills Training In Marital Disturbance. *Journal Of Research & Health*, 10(6), 351–358. <https://doi.org/10.32598/JRH.10.6.1547>[In Persian]
- Ahsan, S., & Hanif, R. (2020). The Role Of Communication Patterns In Enhancing The Quality Of Marriage In Psychosocial Explorations Of Gender In Society. Cambridge Scholars Publishing.[In Persian]
- Akpabio, W, Bulut, E (2025). Physifi: Wifi Sensing For Monitoring Therapeutic Robotic Systems. 2025 Ieee International Conference On Pervasive Computing And Communications Workshops And Other Affiliated Events (Percom Workshops), 519-524. <https://doi.org/10.1109/PerComWorkshops65533.2025.00118>

- Ananchenkova, P, Dobrovolskaya, T Y (2025). Marriage As A Factor Of Healthy And Active Longevity In The Context Of Demographic Aging Of The Population. *Теория И Практика Общественного Развития*. <https://doi.org/10.24158/tipor.2025.3.4>
- Arsyad, M, Ja'far, A (2025). Penyebab Kasus Cerai Gugat. Al-Sulthaniyah. <https://doi.org/10.37567/al-sulthaniyah.v14i2.3331>
- Barbara G. Tabachnick, Linda S. Fidell. (2013). Using Multivariate Statistics. Pearson Education
- Bühler, J L, Orth, U (2025). Terminal Decline Of Satisfaction In Romantic Relationships: Evidence From Four Longitudinal Studies. *Journal Of Personality And Social Psychology*. <https://doi.org/10.1037/pspp0000551>
- Carson, R. C. (1969). Interaction Concepts Of Personality. Routledge.
- Cazzell, A. R., Rivers, A. S., Sanford, K., & Schnitker, S. A. (2022). Positive Exchanges Buffer Negative Exchanges: Associations With Marital Satisfaction Among U.S. Mixed-Sex Couples. *Journal Of Family Psychology*, 36(7), 1050–1060. <https://doi.org/10.1037/fam0000963>
- Christensen, A., & Sullaway, M. (1984). Communication Patterns Questionnaire [Database Record]. *Apa Psyc-tests*. <https://doi.org/10.1037/t02529-000>
- Fang, X., Chen, Z., Tong, W., Gao, C., Zhang, H., & Li, Q. (2024). Development And Psychometric Properties Of The Couple Interaction Pattern Scale. *Journal Of Marital And Family Therapy*, 50, 175 201. <https://doi.org/10.1111/jmft.12679>
- Fazeli Mehrabadi A, Najary Forushani S, Mehregan M. Analyzing Communication Patterns Of Couples On The Verge Of Separation. *Rbs* 2024; 21 (4) :637-651
Url: <http://rbs.mui.ac.ir/article-1-1669-fa.html> [In Persian]
- Feng, C (2025). Analysis Of The Differences And Formation Paths Of Individual Achievement Motivation Under Different Cultural Backgrounds. *International Scientific Technical And Economic Research*. <https://doi.org/10.71451/istaer2524>
- Fletcher, G. J., Simpson, J. A., & Thomas, G. (2000). The Measurement Of Perceived Relationship Quality Components: A Confirmatory Factor Analytic Approach. *Personality And Social Psychology Bulletin*. 26, 340-354. <https://doi.org/10.1177/0146167200265007>
- Hafeez, H. T., Loona, D. M. I., & Nawaz, A. (2024). Impact Of Communication Patterns And Relationship Dissatisfaction On Emotional Distress Among Married Individuals. *Foundation University Journal Of Psychology*, 8(2), 31–41.
- Haris, F., & Kumar, A. (2018). Marital Satisfaction And Communication Skills Among Married Couples.
- Farooqi, S. R. (2014). The Construct Of Relationship Quality. *Journal Of Relationships Research*, 5. <https://doi.org/10.1017/jrr.2014.2>
- Hartanto, A., Sim, L., Lee, D., Majeed, N. M., & Yong, J. C. (2024). Cultural Contexts Differentially Shape Parents' Loneliness And Wellbeing During The Empty Nest Period. *Communications Psychology*, 2(1), 105. <https://doi.org/10.1038/s44271-024-00156-8>
- Herlambang, R S (2024). The Influential Factors Of Marital Endurance: A Systematic Literature Review. *Asian Journal Of Healthy And Science*. <https://doi.org/10.58631/ajhs.v3i6.106>
- Husain, Haslinda & Samsudin, Shamsulariffin & Ayub, Ahmad. (2025). Exploratory Factor Analysis For Measuring Instrument Of Sports Involvement On Psychological Resilience Among Boarding School Students In Malaysia. *International Journal Of Research And Innovation In Social Science*. ix. 4237-4244. 10.47772/Ijriss.2025.9010330.
- Ghasemi Sheykhtabaghi, A. And Zadehmohamadi, A. (2024). The Prediction Of Marital Instability Based On The Dark Triad Of Personality And Couples' Communication Patterns In Married People. *Journal Of Family Research*, 20(1), 63-82. Doi: 10.48308/Jfr.20.1.63

- Gottman, J. M., & Notarius, C. I. (2000). Decade Review: Observing Marital Interaction. *Journal Of Marriage And Family*, 62(4), 927–947. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00927.x>
- Jamaligandomani, S., Taebi, M., Mirghiasi, A. R., & Nilforoushan, P. (2022). Association Between Infertility Factors And Perceived Relationship Quality In Infertile Couples. *Journal Of Education And Health Promotion*, 11, 360. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_428_21
- K, S C (2025). Relative Effectiveness Of Monetary-Fiscal Policy Coordination On Fiscal Deficit Management In Kenya: A Structural Equation Modeling Approach. *Journal Of Business And Econometrics Studies*. <https://doi.org/10.61440/jbes.2025.v2.67>
- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (2020). Research On Marital Satisfaction And Stability In The 2010s: Challenging Conventional Wisdom. *Journal Of Marriage And Family*, 82(1), 100–116. <https://doi.org/10.1111/jomf.12635>
- Kline, R.B. (2010). *Principle And Practice Of Structure Equation Modeling*, Ny: Guilford Press
- Kumar, R (2025). Observation Method: Role In Data Collection Types Advantages And Disadvantages. *Shodhpatra: International Journal Of Science And Humanities*. <https://doi.org/10.70558/spijsh.2025.v2.i6.45215>
- Körner, R., & Schütz, A. (2021). Power In Romantic Relationships: How Positional And Experienced Power Are Associated With Relationship Quality. *Journal Of Social And Personal Relationships*, 38(9), 2653–2677. <https://doi.org/10.1177/02654075211017670>
- Kuo, P X Et Al. (2024). Dyadic Associations Between Marital Satisfaction And Coparenting Quality: Gender Differences And The Moderating Role Of Caregiving Identity. *Frontiers In Sociology*, 9. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1422404>
- Martire, L. M., Reis, H. T., Felt, J. M., & Huang, Y. (2025). Relationship Closeness In The Context Of Chronic Pain: Daily Benefits And Challenges For Partners. *Health Psychology : Official Journal Of The Division Of Health Psychology, American Psychological Association*, 10.1037/Hea0001481. Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1037/hea0001481>
- Miller-Day, M., & Jackson, A. W. (2012). The Convergence Communication Scale: Development And Evaluation Of An Assessment Of Interpersonal Submission. *Journal Of Social And Personal Relationships*, 29(8), 1036–1057. <https://doi.org/10.1177/0265407512443617>
- Moblian, A. , Dayarian, M. And Yousefi, Z. (2021). Prediction Of Marital Relationship Quality Based On Personality Factors, Glasser's Basic Needs And Self- Acceptance. *Applied Psychology*, 15(4), 232-207. Doi: 10.52547/Apsy.2021.216020.0 [In Persian]
- Mounkoro, I (2024). Entre Pressions Economiques Et Attentes Sociales : Analyse Des Causes Du Divorce A Bamako. *Notes De L'enseignant-Chercheur*. <https://doi.org/10.71140/necus.41001>
- Nilforooshan, P., Ahmadi, A., Fatehizadeh, M., Reza Abedi, M., & Ghasemi, V. (2014). The Simultaneous Effects Of General Factor Of Personality And Attachment Dimensions On Marital Quality. *Family Counseling And Psychotherapy*, 4(3), 473-507. https://fcp.uok.ac.ir/Article_9679.html [In Persian]
- Omoboye, M., Emmanuella Eneh, N., Titor-Addingi, C. (2024). Communication Patterns And Marital Satisfaction: A Review Of English Language Discourse In Family Counseling. *World Journal Of Advanced Research And Reviews*. <https://doi.org/10.30574/wjarr.2024.21.2.0634>
- Ren, M., Luo, X., Cheng, L., Wu, M., Wang, Y., & Han, X. (2025). Actor And Partner Effects Of Coparenting On Marital Quality: Mediating Role Of Marital Attachment. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal Of Applied Family Studies*. Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1111/fare.13169>
- Sahu, N K Et Al. (2025). Anxietyfacetrack: A Smartphone-Based Non-Intrusive Approach For Detecting Social Anxiety Using Facial Features. *Arxiv*, Abs/2502.16106. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2502.16106>

- Samadzadeh, M., Shaieri, M. R., & Javidi, N. (2013). Communication Patterns Questionnaire: The Reliability And Validity. *Family Counseling And Psychotherapy*, 3(1), 124-150. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22516654.1392.3.1.7.9>. [In Persian]
- Shimshock, C. J., Thorson, K. R., Peters, B. J., & Jamieson, J. P. (2025). Behavioral Variability In Physiological Synchrony During Future-Based Conversations Between Romantic Partners. *Emotion (Washington, D.C.)*, 25(1), 186–197. <https://doi.org/10.1037/emo0001437>
- Siddappa, B, Reddy, R V (2025). The Influence Of Self-Esteem On Marital Satisfaction Among Indian Couples. *Gurukul International Multidisciplinary Research Journal*. <https://doi.org/10.69758/gimrj/2501i01s01v13p0009>
- Solgi Z, Rezaei R, Mirzaei S. The Mediating Role Of Couples' Communication Patterns In The Relationship Between Love Styles And Marital Commitment. *Fpj* 2020; 5 (2) :141-160. [doi/20.1001.1.24234869.1398.5.2.4.3](https://doi.org/10.24234869.1398.5.2.4.3) [In Persian]
- Sotoudeh Navroodi, S. O. , Ershad Tawana, S. , Pooragha Roodbardeh, F. And Farokhi, N. (2024). The Effectiveness Of Emotion –Focused Couple On Marital Harmony And Communication Patterns In Incompatible Couples. *Journal Of Behavior Modification Studies*, 1(2), 41-52..[In Persian]
- Stewart, J., & Koenig Kellas, J. (2020). Co-Constructing Uniqueness: An Interpersonal Process Promoting Dialogue. *Atlantic Journal Of Communication*, 28(1), 5-21. <https://doi.org/10.1080/15456870.2020.1684289>
- Sullaway, M., & Christensen, A. (1983). Assessment Of Dysfunctional Interaction Patterns In Couples. *Journal Of Marriage And The Family*, 45(3), 653–660. <https://doi.org/10.2307/351670>
- Thornton, G., Willmott, D., Richardson, E., Hudspith, L. (2023). Examining The Immediate And Enduring Psychological Impact Of Street Harassment On Women's Mental Health. *Mental Health And Social Inclusion*, 15, 22-245. <http://dx.doi.org/10.1108/MHSI-07-2023-0080>
- Uluyol, F, Özen-Çıplak, A (2024). Dyadic Relationship Of Adult Attachment Patterns And Interpersonal Schemas In Marital Adjustment: Actor–Partner Effect Model. *Family Relations*. <https://doi.org/10.1111/fare.13002>
- Wang, S. And Cheng, C. (2023) ‘Opportunity Or Exploitation? A Longitudinal Dyadic Analysis Of Flexible Working Arrangements And Gender Household Labor Inequality’, *Social Forces*, 102(4), Pp. 1446–1466. Available At: <https://doi.org/10.1093/sf/soad125>
- Williamson, H C, Chen, P (2025). Current Theories And Epistemologies Of Couple Communication Center White American Modes Of Interaction. *Social And Personality Psychology Compass*. <https://doi.org/10.1111/spc3.70040>
- Yadav, A K (2025). The Effect Of Cultural Orientation On Bargaining Behaviour. *International Journal Of Scientific Research In Engineering And Management*. <https://doi.org/10.55041/ijssrem49104>
- Yaripour A. [The Effect Of Family Counseling Interventions On The Divorce Rate In The Courts Of Qom Province]. Master Thesis, Islamic Azad University, Roodehen Branch; 2011. <https://riau.ac.ir/fa/page/105>
-

Original Article

Investigating the relationship between family of origin communication patterns and primary maladaptive schemas with attitudes toward divorce: the mediating role of attachment styles

Mina Izanlou¹, Ebrahim Namani^{2✉}

1. Senior expert in family counseling, Bayhaq Institute of Higher Education, counseling, Bayhaq Institute of Higher Education Sabzevar Iran.
2. Associate Professor of Counseling, Hakim Sabzevari University, Sabzevar Iran.

Received: 2023/08/04

Revised: 2025/08/11

Accepted: 2025/08/25

DOI: 10.48308/jfr.2025.232590.1614

Highlights

- Early maladaptive schemas are the strongest predictor of positive attitudes toward divorce among women seeking divorce and have a direct and significant effect on the tendency to divorce.
- Attachment styles (secure, avoidant, and ambivalent) did not play a significant mediating role in the relationship between early maladaptive schemas and family communication patterns with attitudes toward divorce.
- The findings emphasize the importance of focusing on modifying early maladaptive schemas and promoting conversation-oriented communication patterns within the family in counseling programs aimed at divorce prevention and enhancing marital satisfaction.

Extended Abstract

Introduction

Divorce has increasingly emerged as one of the most significant social problems in recent decades in Iran as well as many other countries (Valiee et al., 2020; Raley & Sweeney, 2020). The growing trend of divorce is alarming: official statistics indicate that the divorce-to-marriage ratio in Iran increased from 0.12 in 2007 to 0.29 in 2017 (Rowshani et al., 2019). Divorce does not merely dissolve the marital contract but also generates far-reaching consequences, such as deterioration of psychological health, disruption of family cohesion, and weakening of community ties. Scholars have emphasized that both individual-level factors (such as maladaptive cognitive schemas) and family-of-origin experiences (such as communication patterns) substantially shape marital functioning and attitudes toward divorce. Specifically, early maladaptive schemas (EMSs) represent deeply rooted cognitive-emotional structures formed in childhood, which can distort perceptions of self and others, and consequently undermine marital satisfaction. Similarly, family communication patterns—whether conversation-oriented or conformity-oriented—create relational frameworks that influence how adults later negotiate intimacy and conflict in marriage.

Within this framework, attachment theory provides an additional explanatory lens. Attachment styles, ranging from secure to insecure (avoidant and ambivalent), influence emotion regulation, intimacy, and conflict management in adult romantic relationships. A consistent body of research shows that secure attachment supports marital stability, whereas insecure attachment correlates with conflict escalation and

higher divorce proneness (Fraley, 2019; McNelis & Segrin, 2019). Yet, despite these theoretical linkages, relatively few empirical studies in Iran have simultaneously examined the interplay of EMSs, family communication patterns, attachment styles, and attitudes toward divorce.

Methodology

The present study sought to investigate (a) the direct effects of early maladaptive schemas and family-of-origin communication patterns on attitudes toward divorce, and (b) the possible mediating role of attachment styles in these relationships. The study was fundamental in nature and employed a descriptive–correlational design. The statistical population consisted of all women filing for divorce who attended counseling clinics in Sabzevar during the fall and winter of 2022. After applying inclusion criteria (aged 20–50 years, informed consent, and ability to complete questionnaires) and exclusion criteria (lack of willingness, incomplete or contradictory data), 148 participants were recruited using convenience sampling.

Data were collected through validated instruments: the Attitudes Toward Divorce Scale (Kinnard & Gerard), Young Schema Questionnaire, Fitzpatrick and Ritchie's Family Communication Patterns Scale, and Hazan and Shaver's Attachment Styles Questionnaire. Reliability indices (Cronbach's alpha and composite reliability) were acceptable for all measures. Data analysis included correlation tests, structural equation modeling, and mediation analysis using SPSS 22 and Smart PLS 3.

Findings

Correlation analyses showed that EMSs ($r = 0.50$), conversation orientation ($r = -0.31$), conformity orientation ($r = 0.22$), avoidant attachment ($r = 0.33$), and ambivalent attachment ($r = 0.17$) were significantly associated with attitudes toward divorce ($p < 0.01$). Moreover, EMSs were negatively related to conversation orientation ($r = -0.58$) and positively related to conformity orientation ($r = 0.29$). Avoidant ($r = -0.17$) and ambivalent attachment ($r = -0.16$) were negatively related to conversation orientation. Path analysis revealed that EMSs exerted a strong and direct effect on attitudes toward divorce ($\beta = 0.62$, $t = 6.84$, $p < 0.05$), whereas neither direct nor indirect effects of family communication patterns on divorce attitudes reached significance. Importantly, attachment styles failed to mediate the effects of EMSs and family communication patterns on divorce attitudes.

Conclusion

The findings highlight that EMSs constitute a key psychological determinant of divorce attitudes. Individuals with pervasive maladaptive schemas are more likely to interpret marital conflicts through rigid, negative lenses, which intensifies dissatisfaction and makes divorce appear as a viable or even inevitable solution. Although family communication patterns were conceptually linked to divorce attitudes, their effects were weaker and nonsignificant in the structural model. Nonetheless, the negative association between conversation orientation and divorce attitudes suggests that open, supportive communication in families of origin may act as a protective factor, while conformity orientation may foster rigid expectations that predispose individuals to marital discord. The absence of mediation by attachment styles is particularly noteworthy. This may suggest that EMSs are so deeply entrenched that they operate relatively independently of attachment processes, or that other variables (e.g., emotion regulation difficulties, partner behaviors, or triangulation in conflicted marriages) may better account for the pathways leading from EMSs to divorce attitudes.

The study carries practical implications for marital counseling and divorce prevention programs in Iran. Therapeutic interventions targeting EMSs—such as schema therapy—may help reduce cognitive distortions and enhance relational resilience. Furthermore, premarital and family-life education programs that emphasize open communication can serve as preventive measures. Policymakers and practitioners should consider both the intrapersonal (schemas, attachment) and interpersonal (communication patterns) levels of influence when designing support services for couples. This research was limited to a specific group of women seeking divorce in Sabzevar, which restricts the generalizability of the findings. The reliance on self-report measures may also introduce bias. Future studies should replicate the model

with more diverse populations, including men and intact couples, and should integrate qualitative approaches to capture the lived experiences of divorce-prone individuals. Longitudinal designs would also clarify causal relationships among schemas, communication, attachment, and divorce attitudes.

Keywords: Communication patterns of the family of origin, primary maladaptive schemas, attitudes toward divorce, attachment styles.

How to cite: Namani, E. and Izanlou, M. (2025). Investigating the relationship between family of origin communication patterns and primary maladaptive schemas with attitudes toward divorce: the mediating role of active internal patterns (attachment).. *Journal of Family Research*, 21(4), 80-109. doi: 10.48308/jfr.2025.232590.1614

✉Corresponding Author Email Address: a.namani@hsu.ac.ir



Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the creative commons attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقاله پژوهشی

بررسی رابطه الگوهای ارتباطی خانواده مبدأ و طرحواره‌های ناسازگار اولیه با نگرش به طلاق: نقش میانجی سبک‌های دلبستگی

مینا ایزانلو^۱، ابراهیم نامنی^{۲*}

۱. گروه مشاوره، مؤسسه آموزشی بیهق، سبزوار، ایران.

۲. گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۵/۱۳ دریافت نسخه اصلاح شده: ۱۴۰۴/۰۵/۲۰ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۶/۰۳

DOI: 10.48308/jfr.2025.232590.1614

نکات برجسته

- طرحواره‌های ناسازگار اولیه قوی‌ترین پیش‌بین‌کننده نگرش مثبت به طلاق در میان زنان متقاضی طلاق هستند و اثر مستقیم و معناداری بر تمایل به طلاق دارند.
- سبک‌های دلبستگی (ایمن، اجتنابی و دوسوگرا) در رابطه بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه و الگوهای ارتباطی خانواده با نگرش به طلاق، نقش میانجی معناداری ایفا نکردند.
- یافته‌ها بر اهمیت تمرکز بر اصلاح طرحواره‌های ناسازگار اولیه و ارتقای الگوهای ارتباطی گفت‌وگوشنود در خانواده، در برنامه‌های مشاوره پیشگیری از طلاق و ارتقای رضایت زناشویی تأکید می‌کنند.

چکیده: هدف این پژوهش بررسی نقش میانجی سبک‌های دلبستگی در رابطه الگوهای ارتباطی خانواده مبدأ و طرحواره‌های ناسازگار اولیه با نگرش به طلاق بود. روش پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش، شامل کلیه زنان در حال طلاق مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره شهر سبزوار در پاییز و زمستان سال ۱۴۰۱ بودند. که از بین جامعه مذکور به روش نمونه‌گیری در دسترس ۱۴۸ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای اندازه‌گیری متغیرها از پرسشنامه‌های الگوهای ارتباطی خانواده مبدأ، پرسشنامه طرحواره‌های ناسازگار اولیه، پرسشنامه نگرش به طلاق و پرسشنامه سبک‌های دلبستگی بهره گرفته شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از آزمون همبستگی پیرسون و الگویابی معادلات ساختاری با نرم افزار اسمارت پی ال اس استفاده شد. در تحلیل عاملی، اغلب گویه‌ها بار عاملی بالاتر از ۰/۴۰ داشتند و گویه‌های نامناسب حذف شدند. در مدل اصلاح شده، ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی همه سازه‌ها بالاتر از ۰/۷۰ و شاخص برازش $SRMR = 0/08$ به دست آمد که بیانگر برازش مناسب مدل بود. نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه و الگوهای گفت و شنود و همونایی با نگرش به طلاق رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین، نتایج معادلات ساختاری حاکی از آن بود که سبک‌های دلبستگی در رابطه طرحواره‌های ناسازگار اولیه و الگوهای ارتباطی خانواده با نگرش به طلاق نقش میانجی ندارد. بر اساس یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که رابطه طرحواره‌های ناسازگار اولیه و الگوهای ارتباطی خانواده با نگرش به طلاق یک رابطه خطی ساده است و سبک‌های دلبستگی نمی‌تواند این رابطه را میانجی‌گری نماید.

کلیدواژه‌ها: الگوهای ارتباطی خانواده مبدأ، طرحواره‌های ناسازگار اولیه، نگرش به طلاق، سبک‌های دلبستگی.

استناد به این مقاله: نامنی، م. و ایزانلو، م. (۱۴۰۴). بررسی رابطه الگوهای ارتباطی خانواده مبدأ و طرحواره‌های ناسازگار اولیه با نگرش به طلاق: نقش میانجی الگوهای فعال درونی (دلبستگی). خانواده پژوهی، ۲۱(۴)، ۸۰-۱۰۹. doi: 10.48308/jfr.2025.232590.1614

مقدمه

امروزه طلاق^۱، به دلیل گذار جامعه از ساختار سنتی به مدرن و افزایش مشکلات ناشی از این گذار، در سال‌های اخیر روندی رو به رشد داشته است (ولیئی و همکاران، ۱۳۹۹)؛ به عنوان نمونه، نرخ کلی طلاق در ایالات متحده (ایالات متحده) از دهه ۱۹۸۰ در حال کاهش بوده است، اما امروزه همچنان بالا است (رالی و اسوینی^۲، ۲۰۲۰؛ اسموک و شوارتز^۳، ۲۰۲۰). طبق گزارش‌های اخیر پروفایل‌های خانوادگی، نرخ کلی طلاق در ایالات متحده ۱۵/۵ درصد طلاق به ازای هر ۱۰۰۰ زن متأهل در سال ۲۰۱۹ بود (رینولدز^۴، ۲۰۲۰). جامعه‌ی ایران نیز در سال‌های اخیر شاهد افزایش آمار طلاق بوده است؛ به طوری که بر اساس آمارهای جمعیتی سازمان ثبت احوال، نسبت طلاق به ازدواج از میزان ۰/۱۲ در سال ۱۳۸۶ به ۰/۲۹ در سال ۱۳۹۶ افزایش یافته است (روشنی و همکاران، ۱۳۹۸).

طلاق به عنوان انحلال ازدواج و فسخ پیوند زناشویی تعریف می‌شود (فوزیه^۵ و همکاران، ۲۰۲۰) و یکی از عوامل اصلی اختلال در زندگی فردی و اجتماعی به شمار می‌رود. تصمیم به طلاق نتیجه فشار درونی شدیدی است که حداقل به یکی از همسران وارد می‌شود که ممکن است از طریق برآورده نشدن نیازها یا اهداف (روسی^۶ و همکاران، ۲۰۱۶) و تغییر الگوی همسان‌سازی، افزایش فردگرایی و منفعت‌طلبی، بیکاری، اعتیاد و تبلیغات اینترنتی رخ دهد (دماری و همکاران، ۱۴۰۱). بررسی آمارهای داخلی و بین‌المللی نشان می‌دهد که طلاق به پدیده‌ای شایع در جوامع امروزی تبدیل شده است؛ به گونه‌ای که نرخ آن در بسیاری از کشورها همچنان در سطح بالایی قرار دارد و در ایران نیز طی یک دهه گذشته رشد قابل توجهی داشته است. این روند افزایشی، پیامدهای گسترده‌ای بر جنبه‌های مختلف زندگی افراد و جامعه دارد. با توجه به پیامدهای گسترده طلاق بر سلامت روان، انسجام خانواده، روابط اجتماعی و توسعه پایدار، پرداختن به آن ضرورتی انکارناپذیر دارد، زیرا غفلت از این مسئله می‌تواند منجر به افزایش آسیب‌های اجتماعی و تضعیف بنیان خانواده شود.

نتایج مطالعه اسپیکي و مورتلمنز^۷ (۲۰۲۱) نشان می‌دهد که عواملی مانند رفتارهای متضاد و مخرب و نگرش افراد نسبت به زندگی در بروز طلاق مؤثر است. آنک و هافمن^۸ (۲۰۲۳) نیز بیان کردند افراد روان‌رنجور با نگرش منفی و بدبینانه و اضطراب بالا، بیش از افراد غیرروان‌رنجور در معرض خطر طلاق قرار دارند؛ بنابراین نگرش افراد می‌تواند تأثیر بسزایی بر گرایش به طلاق داشته باشد. در همین راستا، ویتون^۹ و همکاران (۲۰۱۳) گزارش کردند نگرش مثبت به طلاق و نگرش منفی به زندگی، کیفیت زناشویی را کاهش داده و احتمال طلاق را افزایش می‌دهد. همچنین بگی و حسینی (۱۴۰۰) معتقدند با تداوم جایگزینی نسلی و شتاب در روندهایی مانند شهرنشینی، جهانی‌شدن فرهنگی، گسترش آموزش، فناوری‌های ارتباطی و شبکه‌های اجتماعی، روند رشد نگرش مثبت به طلاق در میان جوانان ادامه خواهد یافت. به گفته آلان^{۱۰} (۲۰۱۵)، نگرش به طلاق فرایندی است که با تجربه بحران‌های عاطفی زوجین آغاز شده و با تلاش برای حل تعارض از طریق ورود به نقش‌ها و سبک زندگی جدید، احتمال وقوع طلاق افزایش می‌یابد.

یکی از عوامل مؤثر بر نگرش مثبت به طلاق و سوق دادن افراد به این مسیر، **طرحواره‌های ناسازگار اولیه** است؛ زیرا این طرحواره‌ها با آسیب به ساختار و کیفیت روابط زناشویی، زمینه‌ساز افسردگی و کاهش رضایت زناشویی می‌شوند (وایلد و دوزویس^{۱۱}، ۲۰۱۸). همچنین، فلینک^{۱۲} و همکاران (۲۰۱۸) در بررسی علل مشکلات

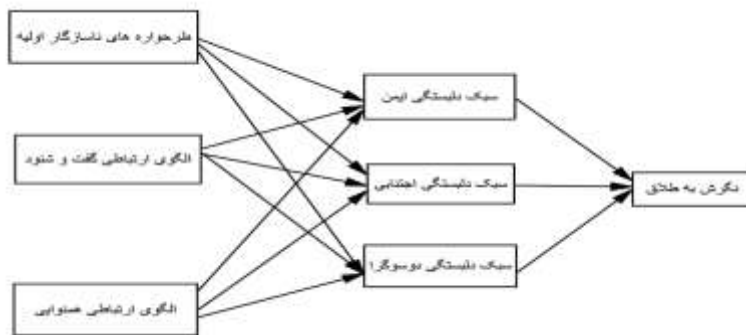
روان‌شناختی و افت کیفیت زندگی زوجین، به نقش الگوهای معیوب شناختی مانند طرحواره‌های ناسازگار اولیه اشاره کرده‌اند. در همین راستا، سملپور بابااحمدی و همکاران (۲۰۲۱) این طرحواره‌ها را از عوامل ناسازگاری و طلاق زوجین دانسته و سیفی‌زاده آرانی و همکاران (۱۳۹۸) نیز آن‌ها را عامل اصلی کاهش سازگاری زناشویی معرفی کرده‌اند. در تعریف طرحواره‌های ناسازگار اولیه باید گفت، طرحواره‌های ناسازگار اولیه الگوهای عمیق و پایدار باورهای ناهشیار و ناسازگار درباره خود، دیگران و جهان هستند که اغلب در نتیجه تجارب آسیب‌زای گذشته شکل می‌گیرند. این طرحواره‌ها می‌توانند به‌عنوان چارچوبی نظری برای تبیین و سنجش پیامدهای روان‌شناختی ناشی از آسیب‌های روانی، به‌ویژه در افراد دارای علائم یا تشخیص اختلال استرس پس از سانحه، به کار روند (لیان^{۱۳} و همکاران، ۲۰۲۳). همچنین، طبق تعریف یانگ، طرحواره‌های ناسازگار اولیه، الگوها یا درون‌مایه‌های عمیق و فراگیری هستند که در دوران کودکی یا نوجوانی شکل گرفته‌اند، در مسیر زندگی تداوم دارند، به رابطه‌ی فرد با خود و دیگران مربوط می‌شوند و به شدت ناکارآمد هستند (یانگ^{۱۴} و همکاران، ۲۰۰۳؛ ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۹۸).

در کنار طرحواره‌های ناسازگار اولیه که بر نگرش مثبت به طلاق اثرگذار است، الگوهای ارتباطی خانواده نیز نقشی مهم ایفا می‌کنند. کورنر^{۱۵} و همکاران (۲۰۱۷) معتقدند این الگوها بر راهبردهای حل تعارض و تعاملات صمیمانه اثر مستقیم دارند. باسر^{۱۶} و همکاران (۲۰۱۹) نیز آن‌ها را از دلایل اصلی طلاق عاطفی معرفی کرده‌اند و مانک^{۱۷} و همکاران (۲۰۲۰) گزارش کردند که الگوهای مخرب ارتباطی موجب افزایش تعارضات و کاهش کیفیت زندگی زناشویی می‌شوند. همچنین مام صالحی و همکاران (۱۳۹۹) نشان دادند رضایت زناشویی زوجین به شدت از این الگوها تأثیر می‌پذیرد. به گفته فیتزپاتریک و ریچی^{۱۸} (۱۹۹۴)، الگوهای ارتباطی شامل جهت‌گیری گفت‌وشنود^{۱۹} و جهت‌گیری همنوایی^{۲۰} است. جهت‌گیری گفت‌وشنود به معنای تمایل اعضای خانواده به ارتباط و تبادل نظر محترمانه درباره عقاید مختلف است (سیگل‌من و و رایدن^{۲۱}، ۲۰۱۸). ضعف این الگو باعث کاهش تعامل و مشارکت اعضا در تصمیم‌گیری می‌شود (تایلی و اسکات^{۲۲}، ۲۰۱۶). در تعریفی جامع‌تر می‌توان گفت، جهت‌گیری همنوایی به معنای فشاری است که خانواده برای هم‌راستایی و یکسان‌سازی باورها، ارزش‌ها و گرایش‌ها بر اعضا وارد می‌کند و بر پایه حرف‌شنوی است. در مقابل، جهت‌گیری گفت‌وشنود به تعاملات خودانگیخته و مباحثات آزاد و باز اعضای خانواده درباره موضوعات مختلف اشاره دارد (هال^{۲۳}، ۲۰۲۰). با توجه به تأثیر طرحواره‌های ناسازگار اولیه و الگوهای ارتباطی خانواده بر نگرش به طلاق، محقق به دنبال عاملی میانجی است. با توجه به اینکه، تجربیات دوران کودکی از تعارض والدین، پیامدهای زیانباری بر سازگاری روانی و به‌ویژه سبک‌های دلبستگی در روابط زوجین دارد (تولماکز^{۲۴} و همکاران، ۲۰۲۲) و با توجه به اینکه سبک‌های دلبستگی نقش مهمی در آسیب‌شناسی روابط زناشویی دارند (ریخای^{۲۵} و همکاران، ۲۰۱۸) از مؤلفه سبک‌های دلبستگی به عنوان میانجی در پژوهش حاضر بهره گرفته شده است. در این راستا، مردانی و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند رضایت زناشویی با دلبستگی ایمن بالا و دلبستگی‌های اضطرابی و اجتنابی پایین مرتبط است. تولماکز و همکاران (۲۰۲۲) افزودند دلبستگی ناایمن سبب تعارضات زناشویی می‌شود، زیرا افراد مبتلا در ابراز آسیب‌پذیری و مراقبت مشکل دارند. مک‌لین و سگرین^{۲۶} (۲۰۱۹) نیز ارتباط ناکارآمد را با دلبستگی ناایمن مرتبط دانستند و دلبستگی ناایمن را در افراد دارای سابقه طلاق شایع یافتند. علاوه بر این، هانگن^{۲۷} و

همکاران (۲۰۲۰) عنوان نمودند، افراد با دلبستگی ایمن عواطف منفی کمتری تجربه کرده و روابط مستحکم‌تری دارند.

سبک‌های دلبستگی به الگوهای پایدار و قابل پیش‌بینی در روابط بین فردی گفته می‌شود که از تعاملات اولیه با مراقبان شکل گرفته و نسبتاً پایدار باقی می‌ماند (فرالی، ۲۸، ۲۰۱۹). این سبک‌ها به دو نوع سبک دلبستگی ایمن و سبک دلبستگی نایمن تقسیم می‌شوند (میکولینسر و شاور، ۲۹، ۲۰۰۷). سبک دلبستگی ایمن ناشی از مراقبت محبت‌آمیز دوران کودکی است که باعث ایجاد احساس امنیت و اعتماد در فرد می‌شود و او را قادر می‌سازد روابط صمیمانه و پایدار برقرار کند. در مقابل، سبک دلبستگی نایمن به دلیل تجربیات منفی دوران کودکی ایجاد شده و با اضطراب، اجتناب یا سردرگمی در روابط همراه است. این سبک‌ها رفتارهای متفاوتی مانند دوری از نزدیکی یا وابستگی بیش از حد را در فرد شکل می‌دهند (بالبی، ۳۰، ۱۹۶۸).

با عنایت به مطالب ذکر شده، و با توجه به اینکه نگرش مثبت به طلاق و به تبع آن طلاق توافقی در کشور ما روند رو به صعودی دارد و تبعات این واقعیت جز در موارد اندکی، سلامت خانواده و جامعه را از جهات مادی و معنوی مورد تهدید قرار می‌دهد، پژوهش حاضر نه تنها به دنبال تعیین سهم هر یک از متغیرهای الگوهای ارتباطی خانواده مبدأ و طرحواره‌های ناسازگار اولیه در ایجاد نگرش به طلاق می‌باشد، بلکه همچنین محقق در قالب یک مدل به دنبال پاسخگویی به این سوال است که آیا سبک‌های دلبستگی در رابطه الگوهای ارتباطی ارتباطی خانواده مبدأ و طرحواره‌های ناسازگار اولیه در ایجاد نگرش به طلاق نقش میانجی دارد؟ بر اساس مبانی نظری مطرح شده مدل پژوهش به شرح زیر رسم می‌گردد:



نمودار ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

این پژوهش از نظر هدف در زمره‌ی پژوهش‌های بنیادی محسوب می‌شود و به لحاظ روش توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه زنان متقاضی طلاق مراجعه‌کننده به کلینیک‌های مشاوره شهرستان سبزوار در پاییز و زمستان سال ۱۴۰۱ بود. حداقل حجم نمونه مدل معادلات ساختاری و تحلیل عاملی براساس تعداد سازه‌های اصلی یا متغیرهای پنهان تعیین می‌شود. ۲۰ نمونه برای هر عامل (متغیر

پنهان) لازم است و بطور کلی حداقل ۲۰۰ نمونه توصیه شده است (حبیبی و عدن‌ور، ۱۳۹۶). از آنجاکه سازه‌های اصلی مدل رسم شده ۷ عدد می‌باشد به نمونه ۱۴۰ نفری نیاز است؛ بنابراین، نمونه ۱۴۸ نفری به روش نمونه‌گیری دردسترس برای پژوهش حاضر در نظر گرفته شد. ملاک‌های ورود نمونه به پژوهش شامل داشتن دامنه سنی ۲۰ تا ۵۰ سال، رضایت آگاهانه و داوطلبانه برای شرکت در پژوهش، زنان متقاضی طلاق و توانایی پاسخگویی به پرسشنامه‌ها بود. ملاک‌های خروج نمونه از پژوهش شامل زنانی بود که شرایط لازم برای شرکت را نداشتند، مانند عدم تمایل به پاسخگویی، ناقص بودن یا نادرستی داده‌های پرسشنامه، و پاسخ‌های متناقض یا فاقد اعتبار بود. با توجه به حجم نمونه کمتر از ۲۰۰ نفر بود از نرم افزار آماری PLS استفاده گردید؛ چرا که همواره زمانی که حجم نمونه کم باشد و یا داده‌ها نرمال نباشد از نرم افزار PLS استفاده می‌شود. نحوه انتخاب نمونه بدین‌گونه بود که پژوهشگر، آزمودنی‌های مورد نیاز را از بین زنان متقاضی طلاق مراجعه کننده به کلینیک‌های مشاوره شهرستان سبزوار که علاقه‌مند به شرکت در پژوهش بودند انتخاب نمود. در پژوهش حاضر، داده‌های بدست‌آمده از نمرات آزمودنی‌های تحقیق توسط نرم‌افزار آماری Smart PLS-3 و SPSS22 در دو سطح توصیفی و استنباطی تحلیل می‌گردد. در سطح توصیفی از شاخص‌هایی همچون میانگین، انحراف معیار و در سطح استنباطی از روش همبستگی پیرسون و همچنین معادلات ساختاری با نرم افزار اسمارت پی ال اس استفاده شد.

در خصوص روند انجام پژوهش باید گفت، پس از اخذ مجوزهای لازم و رعایت ملاحظات اخلاقی، جامعه آماری پژوهش شامل تمامی زنان متقاضی طلاق مراجعه‌کننده به کلینیک‌های مشاوره شهرستان سبزوار در پاییز و زمستان ۱۴۰۱ شناسایی شد. سپس بر اساس معیارهای ورود و خروج، ۱۴۸ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. پس از توضیح اهداف پژوهش و اخذ رضایت آگاهانه، پرسشنامه‌های پژوهش بین شرکت‌کنندگان توزیع شد و شرکت‌کنندگان به صورت حضوری و در محیطی آرام آنها را تکمیل کردند. داده‌های گردآوری‌شده به دقت بررسی شد و موارد ناقص یا مخدوش حذف گردید. نمونه‌ها به صورت حضوری و در ساعات کاری کلینیک‌های مشاوره شهرستان سبزوار در بازه زمانی پاییز و زمستان ۱۴۰۱ جمع‌آوری شدند. پژوهشگر با هماهنگی قبلی، در محیطی آرام و به‌دور از استرس، پرسشنامه‌ها را در اختیار زنان متقاضی طلاق قرار داد تا به‌صورت داوطلبانه و با رضایت کامل پاسخ دهند. جهت کاهش سوگیری نمونه‌گیری، تمامی زنان مراجعه‌کننده که شرایط ورود را داشتند به صورت در دسترس انتخاب شدند؛ اما با توجه به ماهیت نمونه‌گیری در دسترس، احتمال سوگیری نمونه‌گیری به صورت محدود وجود دارد. در مرحله بعد داده‌ها در نرم‌افزار اکسل وارد و سپس به نرم افزار اسمارت پی ال اس منتقل شد. تحلیل داده‌ها در دو مرحله انجام گرفت: ابتدا مدل اندازه‌گیری جهت بررسی پایایی و روایی سازه‌ها (با استفاده از آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و روایی سازه) بررسی شد؛ سپس مدل ساختاری برای آزمون فرضیه‌ها از طریق ضرایب مسیر و روش بوت‌استرپینگ تحلیل گردید. در نهایت، نتایج به همراه تفسیر و بحث ارائه شد.

تمامی مراحل انجام پژوهش با رعایت اصول اخلاقی و موازین مربوط به حریم خصوصی و محرمانگی اطلاعات شرکت‌کنندگان صورت گرفت. پیش از شروع گردآوری داده‌ها، رضایت آگاهانه و کتبی از تمامی شرکت‌کنندگان اخذ شد و به آنها اطمینان داده شد که اطلاعات شخصی و پاسخ‌هایشان محرمانه باقی می‌ماند

و صرفاً برای اهداف پژوهش استفاده خواهد شد. همچنین شرکت‌کنندگان حق داشتند هر زمان که تمایل داشتند، از ادامه مشارکت در پژوهش انصراف دهند بدون آنکه متحمل ضرر یا زانی شوند.

ابزار سنجش

مقیاس نگرش به طلاق (ADS):^{۳۱} پرسشنامه نگرش به طلاق توسط کینایرد و جرارد^{۳۲} (۱۹۸۶) ساخته شده و شامل ۱۲ ماده است که نگرش‌های مثبت و منفی به طلاق را در دو بعد می‌سنجد. تمرکز آن بر مؤلفه‌هایی مانند شادکامی در ازدواج، وفاداری و اهمیت ازدواج تا پایان عمر است. پاسخ‌ها در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت از ۱ (شدیداً مخالف) تا ۵ (کاملاً موافق) نمره‌گذاری می‌شود و برخی گویه‌ها به صورت معکوس نمره‌گذاری دارند. نمرات بالاتر نشان‌دهنده نگرش مثبت‌تر به طلاق است. در مطالعه‌ای با ۹۶۴ جوان اسپانیایی (۱۸ تا ۳۰ سال)، ساختار دو عاملی آن برای مردان و زنان مناسب ارزیابی شد و پایایی درونی قابل قبول (آلفای کرونباخ $0.74 =$) و روایی همگرای خود را با یک همبستگی مثبت با نگرش نسبت به ازدواج^{۳۳} و تفاوت‌های جنسی در نگرش به طلاق^{۳۴} مطلوب گزارش کرد (گارمندیا و یابن^{۳۵}، ۲۰۱۴). در ایران نیز، خجسته‌مهر و همکاران (۱۳۹۲) پایایی آن را با آلفای کرونباخ 0.88 و به روش تنصیف 0.89 تأیید کردند. پایایی این ابزار در مطالعه حاضر در مدل اولیه با ضریب آلفای کرونباخ 0.62 ، پایایی ترکیبی 0.68 ، نشان‌دهنده پایایی نسبتاً پایین بود. پس از حذف گویه‌های ضعیف، این مقادیر به 0.71 و 0.74 افزایش یافت که بیانگر بهبود چشمگیر پایایی است.

پرسشنامه طرحواره‌های ناسازگار اولیه یانگ:^{۳۶} پرسشنامه فرم کوتاه طرحواره‌های ناسازگار یانگ (۱۹۸۸) شامل ۷۵ سؤال است که ۱۵ مؤلفه روان‌شناختی ناسازگار اولیه را می‌سنجد. هر سؤال در مقیاس لیکرت ۶ درجه‌ای از ۱ (کاملاً نادرست) تا ۶ (کاملاً درست) نمره‌گذاری می‌شود و نمره هر مؤلفه با جمع ۵ سؤال مربوط به آن محاسبه می‌گردد (دامنه نمره ۵ تا ۳۰). نمرات بالاتر نشان‌دهنده شدت بیشتر این مؤلفه‌های ناسازگار است. ویژگی‌های روان‌سنجی این پرسشنامه ابتدا توسط اشمیت^{۳۷} و همکاران (۱۹۹۵) بررسی شد که ضریب آلفای کرونباخ برای طرحواره‌ها بین 0.83 تا 0.96 و پایایی بازآزمایی در جمعیت غیربالینی بین 0.50 تا 0.82 گزارش گردید. آهی و همکاران (۱۳۸۶) در بررسی فرم فارسی این پرسشنامه روی نمونه دانشجویی، ضریب آلفای کرونباخ طرحواره‌ها را بین 0.69 تا 0.83 و پایایی کل پرسشنامه را بالای 0.87 گزارش کردند. همچنین روایی همگرا و افتراقی این ابزار از طریق همبستگی با مقیاس اضطراب، افسردگی و پارانوایا (SCL-25) تأیید شد. تحلیل عاملی اکتشافی نیز ۱۱ عامل استخراج کرد که مجموعاً $65/85$ درصد از واریانس را تبیین نمود (آهی و همکاران، ۱۳۸۶). پایایی این ابزار در مطالعه حاضر در مدل اولیه، آلفای کرونباخ برابر با 0.94 و پایایی ترکیبی 0.95 بود که پایایی بسیار مطلوبی را نشان می‌دهد. این مقادیر پس از اصلاح نیز حفظ شدند و ثابت ماندند.

پرسشنامه الگوی ارتباطات خانواده فیتزپاتریک و ریچی:^{۳۸} پرسشنامه الگوی ارتباطات خانواده فیتزپاتریک و ریچی (۱۹۹۴) شامل ۲۶ گویه در دو زیرمقیاس جهت‌گیری گفت‌و شنود (۱۵ سؤال) و جهت‌گیری همنوایی (۱۱ سؤال) است که نمرات بالاتر نشان‌دهنده ادراک بیشتر از هر بعد در خانواده می‌باشد. ضریب

کفایت نمونه‌گیری کیرز-مایر-آلکین برابر با ۰/۸۵۲ و آزمون کرویت بارتلت نیز برابر با ۴۹۸/۲۳۱۹ و در سطح $p < ۰/۰۰۰۵$ معنادار نشان‌دهنده‌ی کفایت داده‌ها برای تحلیل عاملی است. این ابزار از روایی محتوایی مناسبی برخوردار بوده و روایی ملاکی آن نیز توسط کوئرنر و فیتزپاتریک^{۳۹}، (۲۰۰۲) تأیید شده است. فیتزپاتریک و ریچی (۱۹۹۴) پایایی بازآزمایی جهت‌گیری گفت‌و شنود را نزدیک به ۱ و جهت‌گیری همنوایی را بین ۰/۷۳ تا ۰/۹۳ گزارش کردند. میانگین آلفای کرونباخ جهت‌گیری گفت‌و شنود در مطالعات مختلف بین ۰/۸۴ تا ۰/۹۲ و جهت‌گیری همنوایی بین ۰/۷۳ تا ۰/۸۴ بوده است. کورش‌نیا و لطیفیان (۱۳۸۶) نیز همسانی درونی مناسبی برای این ابزار گزارش کردند؛ ضریب پایایی بازآزمایی جهت‌گیری گفت‌و شنود ۰/۸۴ و جهت‌گیری همنوایی ۰/۷۸ بود. در مطالعه حاضر، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی جهت‌گیری گفت‌و شنود پیش از اصلاح مدل به ترتیب ۰/۸۴ و ۰/۸۷ بود که پس از حذف آیتم‌های ضعیف بدون تغییر باقی ماندند. برای جهت‌گیری همنوایی، آلفای کرونباخ از ۰/۷۳ به ۰/۷۱ کاهش یافت اما پایایی ترکیبی از ۰/۷۷ به ۰/۷۸ افزایش یافت که هر دو در محدوده قابل قبول هستند و نشان‌دهنده پایداری پایایی این زیرمقیاس پس از اصلاح مدل است.

پرسشنامه سبک‌های دلبستگی^{۴۰}: پرسشنامه دلبستگی هازن و شاور^{۴۱} (۱۹۸۷) شامل ۱۵ سؤال است که سه سبک دلبستگی اجتنابی (سؤالات ۱ تا ۵)، ایمن (۶ تا ۱۰) و دوسوگرا (۱۱ تا ۱۵) را بر اساس مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت از «۱ = خیلی کم» تا «۵ = خیلی زیاد» می‌سنجد. نمره هر سبک بین ۵ تا ۲۵ متغیر است و سبک دلبستگی فرد با توجه به بالاترین نمره خرده‌مقیاس تعیین می‌شود. تحلیل عاملی این پرسشنامه توسط کولینز و رید^{۴۲} (۱۹۹۰) سه عامل اصلی مرتبط با ظرفیت برقراری روابط نزدیک و صمیمی را استخراج کرد. هازن و شاور پایایی بازآزمایی کل پرسشنامه را ۰/۸۱ و آلفای کرونباخ را ۰/۷۸ گزارش کردند. کولینز و رید نیز آلفای کرونباخ ۰/۷۹ را تأیید کردند. همچنین، رحیمیان و همکاران (۱۳۸۶) با بررسی روایی همزمان، آلفای کرونباخ را برای سبک ایمن ۰/۷۷، اجتنابی ۰/۸۱ و دوسوگرا ۰/۸۳ گزارش کردند. روایی همزمان این پرسشنامه با مصاحبه ساختاریافته ماین نیز برای سبک‌های ایمن (۰/۷۹)، اجتنابی (۰/۸۴) و دوسوگرا (۰/۸۷) تأیید شده است. در مطالعه حاضر، سبک دلبستگی اجتنابی پیش از اصلاح مدل با آلفای کرونباخ ۰/۷۶ و پایایی ترکیبی ۰/۸۴ از پایایی مناسبی برخوردار بود و پس از اصلاح مدل تغییر نکرد. سبک دلبستگی ایمن نیز با آلفای کرونباخ ۰/۷۶ و پایایی ترکیبی ۰/۸۲، پس از اصلاح به ۰/۸۳ ارتقاء یافت. اما سبک دلبستگی دوسوگرا پیش از اصلاح، با آلفای کرونباخ ۰/۵۸ و پایایی ترکیبی ۰/۷۵، پایایی پایین‌تری داشت که پس از حذف آیتم‌های ضعیف بهبود یافته و به ترتیب به ۰/۷۲ و ۰/۸۱ رسید، نشان‌دهنده افزایش قابل توجه پایایی این سبک است.

بیان یافته‌ها

یافته‌های جمعیت‌شناختی

در ابتدا نمونه مورد بررسی برحسب پرسش‌های جمعیت‌شناختی (سن، تحصیلات و طول مدت بیماری) مورد بررسی قرار گرفت. ۲۳/۶ درصد از پاسخگویان در دامنه‌ی سنی ۲۵-۱۹ سال، ۲۵/۷ درصد در دامنه‌ی سنی ۳۰-۲۶ سال، ۲۲/۹ درصد در دامنه‌ی سنی ۳۵-۳۱ سال، ۱۸/۱ درصد در دامنه‌ی سنی ۴۰-۳۶ سال

و ۹/۷ درصد در دامنه‌ی سنی ۴۰ سال بالا سن دارند. یافته‌های توصیفی جمعیت‌شناختی در خصوص سطح تحصیلات نشان می‌دهد که ۱۷/۴ درصد از پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی دیپلم و فوق دیپلم، ۶۳/۹ درصد دارای مدرک کارشناسی، ۱۸/۱ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۰/۷ درصد دارای مدرک تحصیلی دکتری می‌باشند. همچنین، یافته‌های توصیفی جمعیت‌شناختی در خصوص نحوه آشنایی نشان می‌دهد که ۷۰/۱ درصد از پاسخگویان بدون آشنایی قبلی و به اصطلاح سنتی ازدواج کرده‌اند و ۲۹/۹ درصد با آشنایی قبلی و به اصطلاح مدرن ازدواج کرده‌اند.

بعد از توصیف جمعیت‌شناختی، داده‌های بدست آمده از نمرات این پژوهش در دو سطح توصیفی و استنباطی تحلیل می‌گردد. برای توصیف داده‌های مربوط به نمونه، ابتدا به محاسبه شاخص‌های مرکزی متغیرهای پژوهش پرداخته شد که به شرح زیر است:

جدول شماره ۱- یافته‌های توصیفی مؤلفه‌های طرحواره‌های ناسازگار اولیه، الگوهای ارتباطی خانواده،

نگرش به طلاق و سبک‌های دلبستگی

معنی داری	کالموگراف اسمیرنوف	انحراف معیار	میانگین		
۰/۱۴۱	۱/۱۵	۴/۲۱	۱۲/۴۳	محرومت هیجانی	طرحواره‌های ناسازگار اولیه
۰/۱۷۵	۱/۱۰	۴/۱۹	۱۲/۹۱	رهاشدگی	
۰/۱۵۲	۱/۱۳	۴/۱۰	۱۱/۹۲	بی‌اعتمادی	
۰/۱۰۴	۱/۲۲	۳/۹۷	۱۰/۶۷	انزوای اجتماعی	
۰/۰۰۱	۱/۹۰	۴/۲۶	۱۰/۵۳	شرم	
۰/۰۰۱	۲/۰۳	۴/۸۰	۱۱/۹۹	شکست	
۰/۰۴۳	۱/۳۸	۳/۵۸	۱۰/۰۴	وابستگی	
۰/۰۰۱	۱/۹۶	۴/۵۹	۱۱/۵۹	آسیب‌پذیری در برابر ضرر و بیماری	
۰/۰۹۵	۱/۲۳	۳/۹۷	۱۱/۴۲	خویش‌تن تحول نیافته	
۰/۰۰۷	۱/۶۸	۴/۲۷	۱۱/۶۹	اطاعت	
۰/۹۹۹	۰/۳۷	۳/۷۸	۱۳/۹۵	ایثارگری	
۰/۴۹۸	۰/۸۲	۳/۸۵	۱۲/۳۸	بازداری هیجانی	
۱	۰/۳۳	۳/۹۲	۱۳/۸۷	معیارهای سرسختانه	
۰/۸۷۰	۰/۵۹	۳/۸۱	۱۳/۲۴	بزرگ منشی	
۰/۹۹۱	۰/۴۴	۳/۷۳	۱۲/۵۷	خودانضباطی ناکافی	
۰/۰۰۰۱	۷/۵۱	۴۱/۹۴	۱۸۰/۸۲	نمره کل طرحواره‌های ناسازگار اولیه	
۰/۰۰۰۱	۲/۶۳	۱۰/۹۹	۳۳/۷۷	گفت و شنود	الگوهای ارتباطی
۰/۰۲۴	۱/۴۸	۷/۶۳	۱۹/۵۴	همنوایی	
۰/۵۲۵	۰/۸۱	۶/۹۱	۳۲/۵۱	نگرش به طلاق	سبک‌های دلبستگی
۰/۳۱۶	۰/۹۶	۴/۳۱	۱۲/۸۳	اجتنابی	
۰/۲۳۲	۱/۰۳	۴/۳۹	۱۵/۳۸	ایمن	
۰/۶۱۴	۰/۷۵	۳/۸۷	۱۲/۹۲	دوسوگرا	

با توجه به یافته‌های جدول شماره ۱ می‌توان گفت، بالاترین میانگین متعلق به نمره کل طرحواره‌های ناسازگار اولیه و پایین‌ترین میانگین متعلق به خرده‌مقیاس طرحواره‌های ناسازگار اولیه (وابستگی) می‌باشد. جهت بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کالموگراف-اسمیرنوف استفاده شد. نتایج نشان داد، سطح معناداری مربوط به آزمون در برخی مؤلفه‌ها به استثنای الگوهای ارتباطی (گفت و شنود و همنوایی)، نمره کل طرحواره‌های ناسازگار اولیه و خرده‌مقیاس‌های طرحواره‌ها از جمله شرم، شکست، وابستگی، آسیب‌پذیری در برابر ضرر و بیماری و اطاعت) بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین فرض نرمال بودن توزیع نمرات تنها در برخی مؤلفه‌ها پذیرفته خواهد شد و مؤلفه‌های دیگر از توزیع نرمال برخوردار نیستند. از آنجایی که نرم‌افزار اسمارت پی ال اس به نرمال بودن داده‌ها حساس نیست از این نرم‌افزار در پژوهش حاضر بهره گرفته می‌شود.

با توجه با این نکته که ماتریس همبستگی مبنای تجزیه و تحلیل مدل‌های علی، خصوصاً مدل‌یابی معادلات ساختاری است، لذا قبل از پرداختن به آزمون الگوی نظری، ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش همراه با ضرایب همبستگی آنها در جدول ۲ ارائه شده است تا رابطه بین متغیرها مورد بررسی قرار گیرد.

جدول ۲. آزمون همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیر	طرحواره‌های ناسازگار	الگوی گفت و شنود	الگوی همنوایی	سبک دلبستگی ایمن	سبک دلبستگی اجتنابی	سبک دوسوگرا	نگرش به طلاق
طرحواره‌های ناسازگار اولیه	۱						
الگوی ارتباطی گفت و شنود	۰/۵۸**	۱					
الگوی ارتباطی همنوایی	۰/۲۹**	۰/۴۵**	۱				
سبک دلبستگی ایمن	۰/۱۵	۰/۰۹	۰/۰۳	۱			
سبک دلبستگی اجتنابی	۰/۰۴	۰/۱۷**	۰/۰۸	۰/۰۷	۱		
سبک دلبستگی دوسوگرا	۰/۳۱**	۰/۱۶**	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۳۲**	۱	
نگرش به طلاق	۰/۵۰**	۰/۳۱**	۰/۲۲**	۰/۰۳	۰/۳۳**	۰/۱۷*	۱

($P < ۰/۰۵$ *) ($P < ۰/۰۱$ **)

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه (۰/۵۰)، الگوی ارتباطی گفت و شنود (۰/۳۱)، الگوی ارتباطی همنوایی (۰/۲۲)، سبک اجتنابی (۰/۳۳) و سبک دوسوگرا (۰/۱۷) با نگرش به طلاق رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین، نتایج حاکی از آن بود که بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه (۰/۵۸)، سبک دلبستگی اجتنابی (۰/۱۷) و سبک دلبستگی دوسوگرا (۰/۱۶)، با الگوی ارتباطی گفت و شنود رابطه معنی‌داری وجود دارد. علاوه بر این، نتایج حاکی از آن بود که بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه (۰/۲۹) با الگوی ارتباطی همنوایی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

در ادامه در جدول شماره ۳ به محاسبه پایایی و روایی سازه مؤلفه‌های پرسشنامه‌ها پرداخته می‌شود، چرا که روایی و پایایی مناسب پیش شرط ضروری انجام معادلات ساختاری با نرم افزار اسمارت پی ال اس می‌باشد.

جدول ۳- جدول بارهای عاملی و پایایی مؤلفه‌ها

پایایی ترکیبی Cr	ضریب پایایی آلفای کرونباخ	بار عاملی	سوال	مؤلفه
۰/۹۵	۰/۹۴	۰/۳۸۵	سوال ۱	طرحواره های ناسازگار اولیه
		۰/۴۸۴	سوال ۲	
		۰/۳۶۴	سوال ۳	
		۰/۳۶۶	سوال ۴	
		۰/۳۴۱	سوال ۵	
		۰/۴۲۴	سوال ۶	
		۰/۴۳۶	سوال ۷	
		۰/۴۰۲	سوال ۸	
		۰/۲۸۳	سوال ۹	
		۰/۶۵۳	سوال ۱۰	
		۰/۴۵۰	سوال ۱۱	
		۰/۴۱۳	سوال ۱۲	
		۰/۵۷۸	سوال ۱۳	
		۰/۵۸۱	سوال ۱۴	
		۰/۳۶۸	سوال ۱۵	
		۰/۱۹۰	سوال ۱۶	
		۰/۳۶۵	سوال ۱۷	
		۰/۶۸۵	سوال ۱۸	
		۰/۵۸۸	سوال ۱۹	
		۰/۵۷۴	سوال ۲۰	
		۰/۶۲۰	سوال ۲۱	
		۰/۵۸۹	سوال ۲۲	
		۰/۶۱۳	سوال ۲۳	
		۰/۵۸۳	سوال ۲۴	
		۰/۵۵۴	سوال ۲۵	
		۰/۶۳۲	سوال ۲۶	
		۰/۶۱۳	سوال ۲۷	
		۰/۵۴۷	سوال ۲۸	
		۰/۶۲۶	سوال ۲۹	
		۰/۶۲۴	سوال ۳۰	
		۰/۶۵۶	سوال ۳۱	
	۰/۴۹۹	سوال ۳۲		
	۰/۲۴۷	سوال ۳۳		
	۰/۵۸۳	سوال ۳۴		
	۰/۵۶۴	سوال ۳۵		

پایایی ترکیبی Cr	ضریب پایایی آلفای کرونباخ	بار عاملی	سوال	مؤلفه
		۰/۴۷۰	سوال ۳۶	
		۰/۵۷۱	سوال ۳۷	
		۰/۶۰۸	سوال ۳۸	
		۰/۵۲۹	سوال ۳۹	
		۰/۶۰۶	سوال ۴۰	
		۰/۵۶۳	سوال ۴۱	
		۰/۴۲۳	سوال ۴۲	
		۰/۵۲۴	سوال ۴۳	
		۰/۵۱۱	سوال ۴۴	
		۰/۵۶۴	سوال ۴۵	
		۰/۵۲۵	سوال ۴۶	
		۰/۶۱۷	سوال ۴۷	
		۰/۵۸۰	سوال ۴۸	
		۰/۴۹۲	سوال ۴۹	
		۰/۴۸۷	سوال ۵۰	
		۰/۳۵۵	سوال ۵۱	
		۰/۰۳۳	سوال ۵۲	
		۰/۰۴۲	سوال ۵۳	
		۰/۱۷۴	سوال ۵۴	
		۰/۱۴۴	سوال ۵۵	
		۰/۵۳۶	سوال ۵۶	
		۰/۴۰۹	سوال ۵۷	
		۰/۲۹۴	سوال ۵۸	
		۰/۵۳۸	سوال ۵۹	
		۰/۴۸۸	سوال ۶۰	
		۰/۲۶۶	سوال ۶۱	
		۰/۱۰۸	سوال ۶۲	
		۰/۲۰۵	سوال ۶۳	
		۰/۱۳۹	سوال ۶۴	
		۰/۳۰۹	سوال ۶۵	
		۰/۳۷۵	سوال ۶۶	
		۰/۳۲۲	سوال ۶۷	
		۰/۱۶۴	سوال ۶۸	
		۰/۵۲۹	سوال ۶۹	
		۰/۴۲۵	سوال ۷۰	
		۰/۲۹۱	سوال ۷۱	
		۰/۲۹۷	سوال ۷۲	

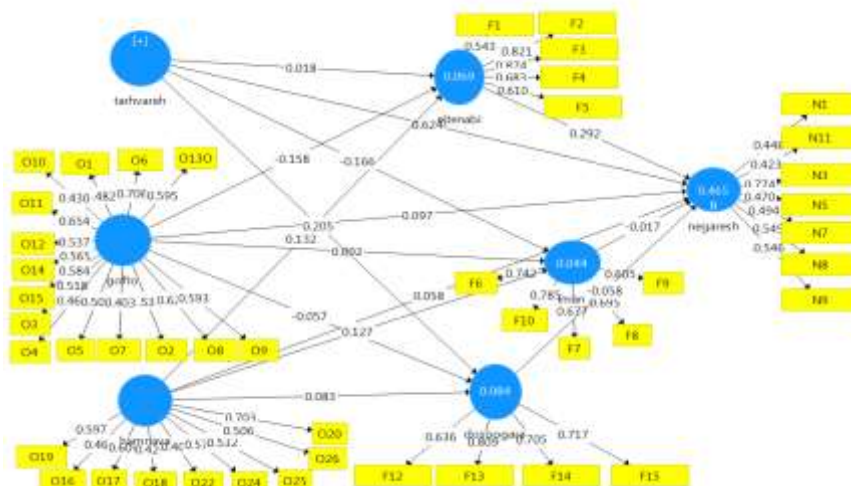
پایایی ترکیبی Cr	ضریب پایایی آلفای کرونباخ	بار عاملی	سوال	مؤلفه
		۰/۳۴۴	سوال ۷۳	
		۰/۳۰۴	سوال ۷۴	
		۰/۳۳۱	سوال ۷۵	
۰/۸۷	۰/۸۴	۰/۴۸۶	سوال ۱	الگوهای ارتباطی گفت و شنود
		۰/۵۲۴	سوال ۲	
		۰/۵۲۴	سوال ۳	
		۰/۴۶۹	سوال ۴	
		۰/۵۰۲	سوال ۵	
		۰/۷۰۶	سوال ۶	
		۰/۴۱۱	سوال ۷	
		۰/۶۰۹	سوال ۸	
		۰/۵۹۸	سوال ۹	
		۰/۴۲۸	سوال ۱۰	
		۰/۶۵۵	سوال ۱۱	
		۰/۵۲۴	سوال ۱۲	
		۰/۵۹۶	سوال ۱۳	
		۰/۵۷۴	سوال ۱۴	
		۰/۵۸۹	سوال ۱۵	
۰/۷۷	۰/۷۳	۰/۴۷۹	سوال ۱۶	الگوی ارتباطی همنوایی
		۰/۵۹۵	سوال ۱۷	
		۰/۴۶۷	سوال ۱۸	
		۰/۶۰۷	سوال ۱۹	
		۰/۶۴۹	سوال ۲۰	
		۰/۳۸۸	سوال ۲۱	
		۰/۴۳۴	سوال ۲۲	
		۰/۱۶۸	سوال ۲۳	
		۰/۵۲۱	سوال ۲۴	
		۰/۵۴۱	سوال ۲۵	
		۰/۵۳۳	سوال ۲۶	
۰/۶۸	۰/۶۲	۰/۴۲۹	سوال ۱	نگرش به طلاق
		۰/۲۷۲	سوال ۲	
		۰/۷۲	سوال ۳	
		۰/۳۹۳	سوال ۴	
		۰/۴۲۹	سوال ۵	
		۰/۲۲۶	سوال ۶	
		۰/۴۹۲	سوال ۷	
		۰/۵۱۳	سوال ۸	

مؤلفه	سوال	بار عاملی	ضریب پایایی آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی Cr
	سوال ۹	۰/۵۱۱		
	سوال ۱۰	۰/۳۸۷		
	سوال ۱۱	۰/۴۰۱		
	سوال ۱۲	۰/۱۳۵		
سبک دلبستگی اجتنابی	سوال ۱	۰/۵۳۲	۰/۷۶	۰/۸۴
	سوال ۲	۰/۸۱۹		
	سوال ۳	۰/۸۷۶		
	سوال ۴	۰/۶۸۸		
	سوال ۵	۰/۶۱۳		
سبک دلبستگی ایمن	سوال ۶	۰/۶۳۸	۰/۷۶	۰/۸۲
	سوال ۷	۰/۵۶۵		
	سوال ۸	۰/۷۹۶		
	سوال ۹	۰/۵۷۰		
	سوال ۱۰	۰/۸۶۸		
سبک دلبستگی دوسوگرا	سوال ۱۱	۰/۲۴۳	۰/۵۸	۰/۷۵
	سوال ۱۲	۰/۶۳۹		
	سوال ۱۳	۰/۷۷۴		
	سوال ۱۴	۰/۶۴۵		
	سوال ۱۵	۰/۶۹۴		

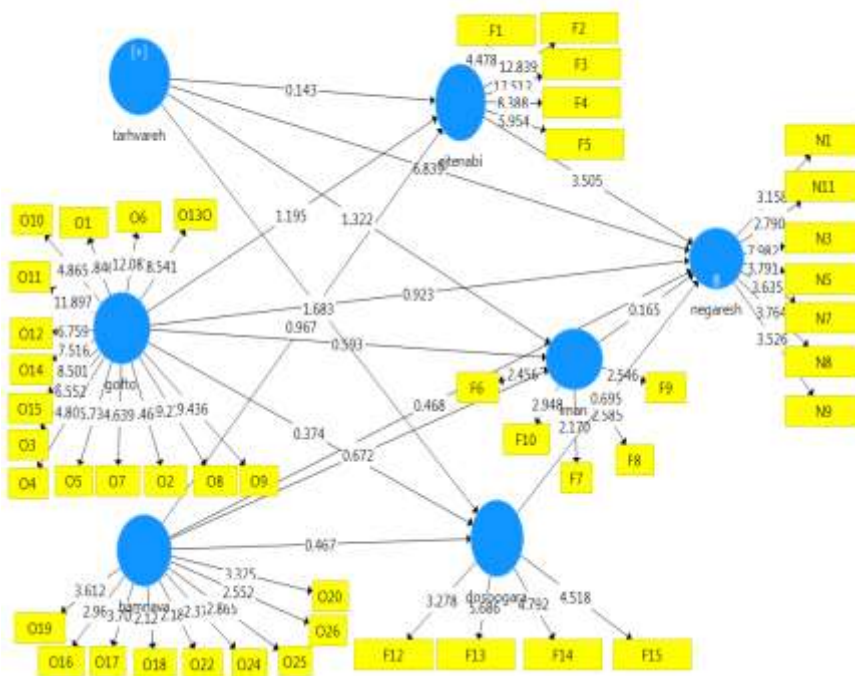
برای تعیین پایایی پرسشنامه‌ها، از ضریب آلفای کرونباخ و پایایی مرکب استفاده شد که مقادیر بالاتر از ۰/۷۰ نشان‌دهنده پایایی مطلوب و مقادیر کمتر از ۰/۶۰ نامطلوب هستند. نتایج نشان دادند که مؤلفه‌های سبک‌های دلبستگی، الگوهای ارتباطی و طرحواره‌های ناسازگار اولیه پایایی مرکب بالای ۰/۷۰ دارند و پایایی مناسبی دارند، اما مؤلفه نگرش به طلاق از پایایی مرکب پایین‌تری برخوردار است. همچنین، آلفای کرونباخ برای الگوهای ارتباطی، طرحواره‌ها و سبک دلبستگی اجتنابی و ایمن بالای ۰/۷۰ بود که نشان‌دهنده پایایی مطلوب این بخش‌هاست، ولی نگرش به طلاق و سبک دلبستگی دوسوگرا آلفای کرونباخ مطلوب نداشتند. روایی سازه نیز با تحلیل عاملی تأییدی بررسی شد؛ بار عاملی سوالات بالاتر از ۰/۴۰ نشان‌دهنده ارتباط قوی با متغیر پنهان است و سوالات با بار کمتر از ۰/۴۰ باید حذف شوند. در این پژوهش، نشانگرهای سبک دلبستگی ایمن و اجتنابی و الگوی گفت‌وگوشنود بار عاملی مناسب داشتند، اما برخی سوالات مربوط به طرحواره‌های ناسازگار، نگرش به طلاق، الگوی همنوایی و سبک دلبستگی دوسوگرا بار عاملی کمتر از ۰/۴۰ داشتند و از مدل حذف شدند. پس از اصلاح مدل، فرضیه‌های پژوهش مورد آزمون قرار گرفتند.

به منظور بررسی فرضیه اصلی، ابتدا ضرایب مسیر محاسبه شده و سپس معناداری این ضرایب توسط آماره آزمون تی (t) بررسی قرار می‌گیرند و در صورتی که مقدار قدر مطلق آماره آزمون بزرگتر از ۱/۹۶ مقدار بحرانی

در سطح ۰/۰۵ باشد آنگاه در سطح اطمینان ۹۵٪ مسیر و ضریب مسیر مورد نظر معنادار است. لازم به ذکر است که اندازه ضریب مسیر نشان‌دهنده قدرت رابطه و علامت آن نشان دهنده نوع رابطه است. نمودارهای شماره ۱ و ۲ به ترتیب ضرایب مسیر و مقادیر آماره t مربوط به مدل آزمون فرضیه‌های پژوهش را نشان می‌دهند. لازم به ذکر است، سوالات مؤلفه طرحواره ناسازگار در مدل به دلیل بالا بودن تعداد سوالات و حجیم شدن مدل به طور مخفی نمایش داده شده است.



نمودار ۱. ضرایب استاندارد شده مسیرهای مدل اصلاحی



نمودار ۲. ضرایب معناداری values-T مدل اصلاح شده

جدول ۴- سنجش پایایی مؤلفه‌ها در مدل اصلاح شده از طریق آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی

مؤلفه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ Alpha>۰/۷۰	پایایی ترکیبی CR>۰/۷۰
نگرش به طلاق	۰/۷۱	۰/۷۴
طرحواره‌های ناسازگار	۰/۹۵	۰/۹۵
الگوی گفت و شنود	۰/۸۴	۰/۸۷
الگوی همنوایی	۰/۷۱	۰/۷۸
سبک اجتنابی	۰/۷۶	۰/۸۴
سبک ایمن	۰/۷۶	۰/۸۳
سبک دوسوگرا	۰/۷۲	۰/۸۱

با توجه به نتایج بدست آمده ضریب پایایی مرکب و آلفای کرونباخ در مدل اصلاح شده با حذف سوالاتی که بار عاملی پایینی داشتند، بیشتر از ۰/۷۰ بدست آمد که حاکی از پایایی مناسب این مؤلفه‌ها در مدل اصلاحی است.

- گزارش برازش مدل از طریق معیار SRMR

مقدار SRMR معیاری است که برای سنجش میزان تناسب وضعیت معرف‌های یک متغیر و نیز وضعیت روابط بین متغیرهای مختلف استفاده می‌شود. این معیار بین صفر و یک در نوسان است. نقطه برش آن ۰/۰۸ در نظر گرفته و مقدار آن هرچه کمتر باشد، تناسب مدل مطلوب‌تر است. مقدار ارزیابی کیفیت مدل مسیر پژوهش برابر با ۰/۰۸ است که می‌توان نتیجه گرفت که مدل مسیر پژوهش از کیفیت لازم برخوردار است.

جدول ۵- گزارش تناسب کل مدل مسیر

ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده استاندارد شده	SRMR=۰/۰۸
---	-----------

بر اساس نمودار ۱ و ۲ تحلیل مسیر برای اثرات مستقیم و غیر مستقیم نتایج جدول زیر را به همراه دارد.

جدول ۶- نتایج تحلیل حداقل مربعات جزئی و آزمون فرضیه اصلی

مسیر	ضریب مسیر	آماره t	سطح معنی داری	نتیجه
طرحواره‌های ناسازگار → نگرش به طلاق	۰/۶۲	۶/۸۴	$p < ۰/۰۵$	معنادار
الگوی گفت و شنود → نگرش به طلاق	۰/۱۰	۰/۹۲۳	$p > ۰/۰۵$	عدم معناداری
الگوی همنوایی → نگرش به طلاق	۰/۰۶	۰/۴۶۸	$p > ۰/۰۵$	عدم معناداری
طرحواره‌های ناسازگار → سبک اجتنابی → نگرش به طلاق	۰/۰۰۵	۰/۱۴۰	$p > ۰/۰۵$	عدم معناداری
طرحواره‌های ناسازگار → سبک ایمن → نگرش به طلاق	۰/۰۰۳	۰/۱۳۴	$p > ۰/۰۵$	عدم معناداری
طرحواره‌های ناسازگار → سبک دوسوگرا → نگرش به طلاق	-۰/۰۱	۰/۵۸۳	$p > ۰/۰۵$	عدم معناداری
الگوی گفت و شنود → سبک اجتنابی → نگرش به طلاق	-۰/۰۵	۱/۰۷	$p > ۰/۰۵$	عدم معناداری
الگوی گفت و شنود → سبک ایمن → نگرش به طلاق	-۰/۰۰۲	۰/۰۸۳	$p > ۰/۰۵$	عدم معناداری
الگوی گفت و شنود → سبک دوسوگرا → نگرش به طلاق	۰/۰۰۳	۰/۲۲۲	$p > ۰/۰۵$	عدم معناداری

الگوی همنوایی - سبک اجتنابی - نگرش به طلاق	۰/۰۴	۰/۸۸۵	p>۰/۰۵	عدم معناداری
الگوی همنوایی - سبک ایمن - نگرش به طلاق	-۰/۰۰۲	۰/۱۰۱	p>۰/۰۵	عدم معناداری
الگوی همنوایی - سبک دوسوگرا - نگرش به طلاق	-۰/۰۰۵	۰/۲۷۳	p>۰/۰۵	عدم معناداری

یافته‌های جدول ۶ نشان می‌دهد که اثر مستقیم مؤلفه طرحواره ناسازگار بر نگرش به طلاق معنی‌دار است ($p\text{-value} < ۰/۰۵$)؛ ولیکن اثر غیرمستقیم الگوهای ارتباطی خانواده با نگرش به طلاق معنی‌دار نیست. در ادامه با دخالت مؤلفه سبک‌های دلبستگی شده بر رابطه بین دو مؤلفه فوق با نگرش به طلاق، نقش میانجی این مؤلفه را مورد ارزیابی قرار داده‌ایم. یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد که سبک‌های دلبستگی در رابطه طرحواره‌های ناسازگار اولیه و الگوهای ارتباطی خانواده با نگرش به طلاق نقش میانجی ندارد ($p > ۰/۰۵$ value).

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با هدف بررسی نقش میانجی سبک‌های دلبستگی در رابطه الگوهای ارتباطی خانواده مبدأ و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با نگرش به طلاق انجام گرفت. نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که طرحواره‌های ناسازگار اولیه با نگرش مثبت به طلاق رابطه مثبت معنی‌داری دارد. مطابق با این یافته‌ی پژوهش، نتایج پژوهش وایلد و دوزویس (۲۰۱۸)، فلینک و همکاران (۲۰۱۸)، جانوسک^{۴۳} و همکاران (۲۰۲۰)، سملپور بابا احمدی و همکاران (۲۰۲۱)، جلالوند و همکاران (۱۴۰۰)، سیفی زاده آرانی و همکاران (۱۳۹۸) و فعله‌کار و همکاران (۱۳۹۸) این نتیجه را نشان دادند که طرحواره‌های ناسازگار اولیه با افزایش مشکلات زناشویی و افزایش طلاق زوجین همراه است.

در خصوص تبیین رابطه طرحواره‌های ناسازگار اولیه با نگرش به طلاق باید گفت، این طرحواره‌ها موجب تحریف دید افراد نسبت به روابط زناشویی و بروز تعارضات خانوادگی می‌شوند (مک درمورت^{۴۴}، ۲۰۱۷). پاسکال^{۴۵} و همکاران (۲۰۰۸) بیان کردند که این طرحواره‌ها باعث سوگیری در تفسیر رویدادهای زندگی زناشویی شده و نگرش‌های تحریف‌شده و سوءتفاهم‌های میان‌فردی را افزایش می‌دهند. همچنین، جلالوند و همکاران (۱۴۰۰) نشان دادند افرادی که طرحواره‌هایی مانند بریدگی و طرد دارند، نمی‌توانند دلبستگی ایمن و رضایت‌بخش برقرار کنند. این افراد نیازهای امنیت، محبت و پذیرش خود را به‌صورت قابل پیش‌بینی ارضا نمی‌بینند. علاوه بر این، طرحواره‌های گوش‌بزدی بیش از حد و بازداری موجب واپس‌زدن احساسات و رفتارهای انعطاف‌ناپذیر می‌شوند که در درازمدت نارضایتی زناشویی را به همراه دارند. بنابراین، افراد دارای طرحواره‌های ناسازگار اولیه به دلیل تحریف اطلاعات رابطه و پرورش افکار منفی، دلبستگی ایمن برقرار نکرده و نگرش مثبت به طلاق در آنان افزایش می‌یابد.

علاوه‌براین، نتایج تحلیل آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که الگوی ارتباطی گفت و شنود و الگوی ارتباطی همنوایی با نگرش به طلاق رابطه معنی‌داری دارد. مطابق با این یافته‌ی پژوهش، نتایج پژوهش جوادان و همکاران (۲۰۲۳)، کوموروسکا-پودولو^{۴۶} (۲۰۲۱)، مانک و همکاران (۲۰۲۰)، باسر و همکاران (۲۰۱۹)، مام

صالحی و همکاران (۱۳۹۹) و رجبی و همکاران (۱۴۰۰) این نتیجه را نشان داد که الگوهای ارتباطی خانواده تأثیر بسزایی در تعارضات زناشویی زوجین و نگرش به طلاق دارد.

در تبیین این یافته تحقیق می‌توان گفت که افزایش جهت‌گیری گفت‌وشنود در خانواده موجب کاهش نگرش مثبت به طلاق می‌شود؛ زیرا گفت‌وشنود زمینه ابراز وجود، استقلال، و حمایت اجتماعی زوجین را فراهم کرده و رضایت خاطر و سازگاری را افزایش می‌دهد (هسه^{۴۷} و همکاران، ۲۰۱۴). همچنین، رفتارهای حمایتی همراه با ارتباط صمیمانه و گفت‌وشنود، تعارضات زناشویی و تمایل به طلاق را کاهش می‌دهد (سزینا و پرزیبیل-باسیستا^{۴۸}، ۲۰۱۹). جهت‌گیری گفت‌وشنود به معنای ایجاد فضایی برای مشارکت آزادانه اعضای خانواده در تبادل نظر و بیان احساسات است که منجر به روابط گرم و پذیرش فرد در خانواده می‌شود (سکیاسکی^{۴۹} و همکاران، ۲۰۱۳). این ویژگی‌ها توانایی حل مسئله، تفکر انتقادی، سازگاری و تاب‌آوری خانواده را افزایش می‌دهد (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲؛ سپهوند و همکاران، ۱۳۹۸). در نتیجه، خانواده‌هایی با گفت‌وشنود بالا، زوجینی پذیرفته‌شده، مطمئن و باکفایت از نظر عاطفی و اجتماعی دارند که این امر به بهبود کیفیت زندگی و کاهش نگرش مثبت به طلاق منجر می‌شود.

از طرفی بین جهت‌گیری همنوایی با نگرش به طلاق رابطه مستقیم معناداری وجود داشت. به اعتقاد، کروئرنر و فیتزپاتریک (۲۰۰۲) در جهت‌گیری همنوایی، سلسله مراتب قدرت معین شده است، نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید همسان است، میل به وابستگی وجود دارد، کوشش بر پرهیز از کشمکش است و روابط درون خانواده بر ارتباطات بیرون ترجیح داده می‌شود. در همین راستا، شروت^{۵۰} (۲۰۰۹) معتقد است که در این سبک، اختلاف‌نظرها قابل تحمل نیست و می‌تواند مشکلات روانی و رفتارهای ناسازگارانه را افزایش دهد. همچنین، پرایسی^{۵۱} (۲۰۲۳) نشان داد که سرکوب احساسات در خانواده‌های همنوایی ممکن است منجر به مشکلاتی مانند گرایش به مصرف مواد شود. به طور کلی، اطاعت بی‌چون‌وچرای همسران در این الگو باعث کاهش همدلی و درک متقابل شده و نگرش مثبت به طلاق را افزایش می‌دهد.

نتایج آزمون مدل‌یابی معادلات ساختاری نشان داد، سبک‌های دلبستگی در رابطه طرحواره‌های ناسازگار اولیه با نگرش به طلاق نقش میانجی ندارد. این یافته‌ی پژوهش با نتایج مطالعات جلیلیان و همکاران (۲۰۲۳)، فاطمی آقدا و همکاران (۲۰۲۲)، سیوندیان و براتی (۲۰۱۹) و رفاهی (۲۰۱۶)، ناهمسو می‌باشد.

در تبیین عدم نقش میانجی سبک‌های دلبستگی در رابطه بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه و نگرش به طلاق، باید اشاره کرد که طرحواره‌های ناسازگار اولیه به دلیل ماهیت عمیق و ریشه‌دارشان به سختی از مؤلفه‌های دیگر تأثیر می‌پذیرند. این مقاومت باعث می‌شود که سبک‌های دلبستگی نتوانند نقش میانجی مؤثری ایفا کنند. کریچ^{۵۲} (۲۰۰۹) بیان می‌کند که تغییر طرحواره‌های ناسازگار اولیه بسیار دشوار است، چرا که این طرحواره‌ها در سال‌های اولیه زندگی شکل گرفته و با وجود عدم کاربرد، به تجارب بعدی تحمیل می‌شوند. بر اساس تئوری شناختی بک^{۵۳} (۱۹۶۷)، باورها و فرضیات بنیادی، تعابیر، ادراکات و رفتارها را شکل می‌دهند. همچنین، آرنتر و جاکوب^{۵۴} (۲۰۱۷) بر اساس نظریه یونگ، باورها را ناشی از طرحواره‌های بنیادی می‌دانند که نسبت به تغییر بسیار مقاوم‌اند. از سوی دیگر، سبک‌های دلبستگی که ساختارهای رفتاری و هیجانی نسبتاً پویا هستند و تحت تأثیر تعاملات بین‌فردی شکل می‌گیرند، توانایی اثرگذاری و تغییر عمیق در طرحواره‌های

ناسازگار اولیه را ندارند. به عبارتی، سبک‌های دلبستگی در بزرگسالی بیشتر بازتاب‌دهنده پاسخ‌های هیجانی و الگوهای تعاملی فردی هستند، در حالی که طرحواره‌های ناسازگار اولیه به عنوان هسته‌های شناختی عمیق‌تر و دیرپا، نسبت به تغییر مقاومت بیشتری دارند (کریچ، ۲۰۰۹). بنابراین، میانجی‌گری سبک‌های دلبستگی در این مسیر محدود است، زیرا نمی‌توانند به طور مستقیم و اساسی بر باورهای پایه‌ای که در طرحواره‌ها قرار دارند تأثیر بگذارند. علاوه بر این، ساختارهای دلبستگی معمولاً در پاسخ به تجارب بین‌فردی و شرایط محیطی تغییر می‌کنند، اما طرحواره‌های ناسازگار اولیه بیشتر جنبه‌های روان‌شناختی بنیادین و غیرقابل انعطاف دارند که از دوران کودکی تثبیت شده‌اند و کمتر به تغییرات محیطی واکنش نشان می‌دهند. این تفاوت در میزان انعطاف‌پذیری و سطح تأثیرگذاری، علت اصلی عدم ایفای نقش میانجی توسط سبک‌های دلبستگی در رابطه بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه و نگرش به طلاق است.

همچنین، نتایج آزمون مدل‌یابی معادلات ساختاری نشان داد، سبک‌های دلبستگی در رابطه الگوهای ارتباطی خانواده مبدأ با نگرش به طلاق نقش میانجی ندارد. این یافته‌ی پژوهش با نتایج بشیرگنبدی و همکاران (۱۴۰۰)، نعمت زاده و همکاران (۱۴۰۰)، کرمانی و دوکانه‌ای‌فرد (۱۳۹۹)، یزدان پناه و هواسی سوما^{۵۵} (۲۰۲۳)، رستمی و همکاران (۲۰۲۲) ناهمسو می‌باشد.

در تبیین این یافته می‌توان گفت که سبک‌های دلبستگی در زوجینی که با نارضایتی و تعارض روبرو هستند، نقش میانجی بین الگوهای ارتباطی خانواده و نگرش به طلاق را ایفا نمی‌کنند؛ زیرا در این شرایط، سبک‌های دلبستگی تحت تأثیر «مثلث‌سازی» قرار گرفته و عملکرد خود را از دست می‌دهند؛ آنچنانکه نتایج مطالعه بشیرگنبدی و همکاران (۱۴۰۰) نشان داد مثلث‌سازی در رابطه سبک‌های دلبستگی با رضایت زناشویی نقش میانجی ایفا می‌کند و این رابطه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. جنکینز و بوجینی^{۵۶} (۲۰۰۰) در خصوص مثلث‌سازی در زوجین متعارض، عنوان نمودند که تعارض بین زوجین منجر به ایجاد مثلث‌سازی در خانواده که به معنای کشیدن فرد سومی به رابطه است، می‌شود. فاطمی اوقدا و همکاران (۲۰۲۲) عنوان نمودند، زمانی که در روابط زوجین مشکلاتی ایجاد می‌شود، آنان برای حل آن مشکل، به مثلث‌سازی می‌پردازند. در تأیید این نتایج فوسکو و گریچ^{۴۷} (۲۰۱۰) عنوان نمودند، زمانی که رابطه زوجین رضایت بخش بوده و ناسازگاری کمتر باشد، زوجین درباره همه مسائل و احساسات شخصیشان با یکدیگر صحبت می‌کنند، اما زوج‌هایی که مثلی را تشکیل می‌دهند معمولاً درباره وجود هرگونه اختلاف در رابطه اشان انکار شدیدی کرده و بین آنها صمیمیت وجود ندارد و حتی سبک دلبستگی ایمن نمی‌تواند به کمک فرد آمده و بر بهبود رابطه تأثیر بگذارد؛ در نتیجه می‌توان گفت، زوج‌های ناسازگاری که درگیر مثلث‌سازی می‌شوند هر چیزی را در درون خود و در رابطه اشان انکار می‌کنند و این انکار مانع از آن می‌شود که سبک‌های دلبستگی بر رابطه آنان تأثیری بگذارد. به طور کامل‌تر باید گفت، زوج‌هایی که مثلی را شکل می‌دهند، معمولاً درباره وجود هرگونه اختلاف و ناسازگاری واقعی در داخل رابطه‌شان انکار شدیدی می‌کنند، بین آنها نزدیکی بدون هیچگونه گرمی و صمیمیت وجود دارد، نزدیکی دروغین. وقتی که یک دختر یا پسر به عنوان واسطه وارد رابطه والدین می‌شود، می‌توان گفت که مرز بین نسلی والدین و فرزند نقض می‌شود و یک مرز ضعیف و از هم‌پاشیده بین‌نسلی شکل می‌گیرد. این گونه مرزها باعث می‌شود که والدین به جای اتکا، اعتماد و کمک از همسر به فرزندان

روی آورند (فوسکو و گریچ، ۲۰۱۰). به عبارتی، والدین ظاهراً با هم هماهنگی دارند و مشکل آنها پشت تلاش برای فرزند دشوارشان گم شده است. ناراحتی آنها بیشتر احساس پوچی از کاری بی‌حاصل و تحلیل رفتن عاطفی است. ممکن است احساس کنند که رابطه مرده است اما، هیچکدام جرات نمی‌کنند درباره آن صحبت و حتی هوشیارانه فکر کنند. درگیرشدن در چنین مثلثی باعث سرکوب عواطف آنان، سبک‌های دلبستگی و اجتناب از نیازهای ارضا نشده و نفی احساس دوری از یکدیگر است. با عنایت به مطالب عنوان شده مثلث‌سازی از مهم‌ترین عوامل در بین زوج‌های ناراضی است که بسیاری از فاکتورهایی که می‌تواند در زندگی زوجین همانند سبک‌های دلبستگی نقش ایفا نماید، به صورت منفعل نگه داشته و در این تحقیق نیز مانع از ایفای نقش میانجی سبک‌های دلبستگی در رابطه الگوهای ارتباطی با نگرش به طلاق شده است.

هر پژوهشی دارای محدودیت‌هایی است و پژوهش حاضر نیز از این قاعده مستثنی نیست. نخستین محدودیت این تحقیق، مربوط به مسئله قابلیت تعمیم نتایج به سایر جوامع آماری است. این مطالعه تنها بر روی زنان متقاضی طلاق شهرستان سبزوار انجام شده است و بنابراین تعمیم نتایج آن به سایر شهرها و مناطق کشور باید با احتیاط صورت گیرد. به عبارت دیگر، ویژگی‌های خاص جامعه نمونه ممکن است نتایج را محدود کند و تعمیم بدون بررسی‌های بیشتر امکان‌پذیر نباشد. محدودیت دوم مربوط به ابزارهای اندازه‌گیری به کار رفته است. آزمون‌های این پژوهش عمدتاً خودسنجی هستند که بر پایه درک فرد از خود و «خودپنداره» وی طراحی شده‌اند. اگر خودپنداره فرد با واقعیت مطابقت نداشته باشد، نتایج حاصل از این مقیاس‌ها نمی‌تواند منعکس‌کننده توانایی‌ها و ویژگی‌های واقعی فرد باشد و صرفاً برداشت فرد از خود را نشان می‌دهد. از این رو، اعتبار ابزارهای خودسنجی در اندازه‌گیری دقیق ویژگی‌های فردی محدود است. با توجه به این محدودیت‌ها، پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آینده از روش‌های تکمیلی مانند مصاحبه، مشاهده و سایر روش‌های کیفی در کنار پرسشنامه استفاده شود تا نتایج از اعتبار بیرونی بالاتری برخوردار شده و قابلیت تعمیم به جامعه بزرگ‌تری را داشته باشند.

نتایج این مطالعه می‌تواند در شناسایی و توجه به نگرش بالای طلاق در زنان متقاضی طلاق مفید باشد و در صورت لزوم، زمینه‌ساز طراحی مداخلات مشاوره‌ای برای ارتقای رضایتمندی زناشویی شود. همچنین توصیه می‌شود مشاوران خانواده و زوجین به نقش طرحواره‌های ناسازگار اولیه و الگوهای ارتباطی خانواده در کاهش نگرش مثبت به طلاق توجه ویژه داشته باشند. برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌شود علاوه بر بررسی مستقیم متغیرهای مطرح شده، نقش متغیرهای میانجی یا تعدیل‌گر دیگری مانند حمایت اجتماعی، مهارت‌های حل تعارض، یا تاب‌آوری روانی نیز مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان درک جامع‌تری از فرآیندهای مؤثر در نگرش به طلاق به دست آورد و مداخلات هدفمندتری طراحی کرد.

نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر نشان داد که طرحواره‌های ناسازگار اولیه با نگرش مثبت به طلاق رابطه معنی‌داری دارند و الگوهای ارتباطی خانواده، به‌ویژه گفت‌و شنود و همنوایی، تأثیر قابل توجهی بر نگرش به طلاق دارند. با این حال، الگوهای فعال درونی (سبک‌های دلبستگی) نقش میانجی بین طرحواره‌های ناسازگار یا الگوهای ارتباطی

خانواده با نگرش به طلاق را ایفا نکردند. این نتایج بیانگر عمق و ریشه‌داری طرحواره‌های ناسازگار اولیه و پیچیدگی تأثیر الگوهای ارتباطی بر نگرش به طلاق است. پیامد مهم این یافته‌ها، ضرورت توجه ویژه مشاوران خانواده و درمانگران به اصلاح طرحواره‌های ناسازگار و بهبود الگوهای ارتباطی زوجین است. همچنین، برای مداخلات مؤثرتر پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آینده متغیرهای میانجی و تعدیل‌گر دیگری مانند حمایت اجتماعی و مهارت‌های حل تعارض مورد بررسی قرار گیرد.

پی‌نوشت‌ها

- | | |
|---------------------------------|--|
| 1. divorce | 31. attitudes toward divorce scale |
| 2. Raley & Sweeney | 32. Kinnaird & Gerrard |
| 3. Smock & Schwartz | 33. attitude towards marriage |
| 4. Reynolds | 34. examination of gender differences in attitude towards divorce |
| 5. Fauziah | 35. Garmendia & Yaben |
| 6. Rossi | 36. Young Schema Questionnaire-Short Form (YSQ-SF) |
| 7. Spikic & Mortelmans | 37. Schmidt |
| 8. Uunk & Hoffmann | 38. Family Communication Patterns Questionnaire (FCPQ) – Fitzpatrick & Ritchie |
| 9. Whitton | 39. Koerner & Fitzpatrick |
| 10. Allan | 40. Attachment Styles Questionnaire (ASQ) |
| 11. Wilde & Dozois | 41. Hazan & Shaver |
| 12. Flink | 42. Collins & Read |
| 13. Lian | 43. Janovsky |
| 14. Young | 44. McDermott |
| 15. Koerner | 45. Pascal |
| 16. Buser | 46. Komorowska-Pudło |
| 17. Monk | 47. Hesse |
| 18. Fitzpatrick & Ritchie | 48. Szczesna & Przybyla-Basista |
| 19. orientation of conversation | 49. Sciascia |
| 20. orientation of congruent | 50. Schrodtt |
| 21. Sigelman & Rider | 51. Price |
| 22. Tilly & Scott | 52. Kirsch |
| 23. Hall | 53. Beak |
| 24. Tolmacz | 54. Arntz & Jacob |
| 25. Rikhye | 55. Havaasi Soma |
| 26. McNelis & Segrin | 56. Jenkins & Buccioni |
| 27. Hangen | 57. Fosco & Grych |
| 28. Fraley | |
| 29. Mikulince & Shaver | |
| 30. Bowlby | |

References

- Ahi, GH., Mohammadifar, M.A., & Basharat, M.A. (2017). Reliability and validity of the short form of Young's Schemas Questionnaire. *Journal of Psychology and Educational Sciences*, 37(3), 5-20. [in Persian].
- Allan, M.J. (2015). Effect Family Therapy to Family Intervention. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 24(3), 457-470.
<https://doi.org/10.1016/j.chc.2015.02.002>
- Arntz, A., & Jacob, G. (2017). *Schema therapy in practice: An introductory guide to the schema mode approach*: John Wiley & Sons; 2017.
- Bagi, M., & Hosseini, H. (2021). Investigating Generational Differences in the Attitudes towards Divorce in Iran Using Multi-Level Modeling. *Strategic researches of Iran's social issues*, 10(34), 23-44. [in Persian]
<https://doi.org/10.22108/srsp.2021.132060.1764>
- Bashirgonbadi, S., Dargahi, S., Ahmadboukani, S., & Fadakar, P. (2021). Examining the Causal Model of Marital Satisfaction Based on Attachment Styles with the Mediating Role of Triangulation. *Journal of Health*, 12 (1), 37-49. [in Persian].
<http://dx.doi.org/10.52547/j.health.12.1.37>
- Beak, A.T. (1967). *depression: dinical experimental and theoretical aspects*. New York: Harper and Row . <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2237012/>
- Bowlby, J. (1968). *Attachment and loss, (vol.I)*. New York:basic books
- Buser, TJ., Pertuit, TL, & Muller, DL. (2019). Nonsuicidal Self Injury, Stress, and Self Differentiation. *Adultspan Journal*, 18(1), 4-16. <https://doi.org/10.1002/adsp.12065>
- Collins, N. L., & Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social psychology*, 58, 644–663. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.58.4.644>
- Damari, B., Masoudi Farid, H., Hajebi, A., Derakhshannia, F., Ehsani-Chimeh, E. (2022). Divorce Indices, Causes, and Implemented Interventions in Iran. *IJPCP*, 28 (1), 76-89. [in Persian]. <http://dx.doi.org/10.32598/ijpcp.28.1.3455.1>
- Falehkar, A., Bordan, Z., Danaee kosha, M., Amani, O., & Moghadamfar, N. (2020). The predictive role of self-differentiation and early maladaptive schemas in marital satisfaction of female applicants for divorce. *IJNR*, 14 (6), 26-34. [in Persian]. <http://ijnr.ir/article-1-2130-en.html>
- Fatemi Aghda, N., Roshanbin, A. & Barati Moghadam, B. (2022). [The mediating role of triangulation with children in the relationship between attachment style and marital relationship quality in conflicted couple]. *Journal of Family Relations Studies*, 2 (7), 4-13. <https://doi.org/10.22098/jhrs.2022.11656.1073>
- Fauziah, ASN., Fauzi, A.N., & Ainayah, U. (2020). Analysis of the rise of divorce during the COVID-19 period. *Mizan Journal of Islamic Law*, 4(2), 181–192. <https://doi.org/10.11648/j.ijls.20220502.17>
- Fitzpatrick, M. A., & Ritchie, L.D. (1994). Communication schemata within the family: Multiple perspectives on family interaction. *Human Communication Research*, 20, 275-301. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1468-2958.1994.tb00324.x>
- Flink, N., Honkalampi, K., Lehto, S. M., Leppänen, V., Viinamäki, H., & Lindeman, S.

- (2018). Comparison of early maladaptive schemas between borderline personality disorder and chronic depression. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 25(4), 532-539. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1002/cpp.2188>
- Fosco, G.M., & Grych, J.H. (2010). Adolescent triangulation into parental conflicts: Longitudinal implications for appraisals and adolescent-parent relations. *J Marriage Fam*, 72(2), 254-66. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00697.x>
- Fraley, R. C. (2019). Attachment in adulthood: Recent developments, emerging debates, and future directions. *Annu. Rev. Psychol.* 70, 401–422. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-102813>
- Garmendia, A., & Yaben, S.Y. (2014). Validity and Reliability of the Spanish Translation of the Attitudes towards Divorce Scale. *Journal of Divorce & Remarriage*, 55(5), 65-95. <http://dx.doi.org/10.1080/10502556.2014.920681>
- Habibi, A., & AdenVar, M. (2016). *Structural equation modeling and factor analysis (practical training of LISREL software)*. Publisher: Academic Jihad Publishing Organization. [in Persian].
- Hall, R. D. (2020). We are family, or are we? An activity on identifying differences in attachment styles and family communication patterns through music media. *Communication Teacher*, 34(2), 125-130. <http://dx.doi.org/10.1080/17404622.2019.1630657>
- Hangen, F., Crasta, D., & Rogge, R. D. (2020). Delineating the boundaries between nonmonogamy and infidelity: Bringing consent back into definitions of consensual nonmonogamy with latent profile analysis. *The Journal of Sex Research*, 57(4), 438-457. <https://doi.org/10.1080/00224499.2019.1669133>
- Hazan, C., & Shaver, P.R. (1987). Romantic Love Conceptualized as an attachment process. *Journal of personality and social psychology*, 52, 511-524. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Hesse, C., Rauscher, E.A., Roberts, J.B., & Ortega, S.R. (2014). Investigating the role of hurtful family environment in the relationship between affectionate communication and family satisfaction. *Journal of Family Communication*, 14(2), 112-128. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/15267431.2013.866453>
- Jalalvand, M., Navabinejad, SH., Rezazadeh Bahadoran, HR., & khosravi Babad, AA. (2022). Modeling the structural equations of emotional divorce based on early maladaptive schemas, emotional empathy mediated by emotion regulation in married women in Tehran. *Quarterly Journal of Applied Research in Behavioral Sciences*, 13(50), 62-36. [in Persian]. <https://doi.org/10.61838/kman.aftj.3.1.10>
- Jalilian, K., Momeni, KH., & Jebraeili, H. (2023). The mediating role of early maladaptive schemas in the relationship between attachment styles and loneliness. *BMC Psychol*, 11(1), 136. <https://doi.org/10.1186/s40359-023-01172-9>
- Janovsky, T., Rock, A.J., Thorsteinsson, EB., Clark, G.I., & Murray, CV. (2020). The relationship between early maladaptive schemas and interpersonal problems: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Psychotherapy*, 27(3), 408-447. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1002/cpp.2439>
- Javdan, M., Bahrampour, T. & Dehghani, M. (2023). [The Role of Family Relationships

- and Conflict Resolution Styles in Marital Burnout of Couples Seeking a Divorce (Persian)]. *Journal of Family Relations Studies*, 3 (8), 32-39.
<https://doi.org/10.22098/jfrs.2023.12006.1093>
- Jenkins, JM., & Buccioni, JM. (2000). Children's understanding of marital conflict and the marital relationship. *J Child Psychol Psychiatry*, 41(2), 61-8.
- Kermani, N., & Dokaneifard, F. (2020). Appropriate Structural Model for Predicting Marital Satisfaction Based on the Attachment Styles and Happiness by Mediating Family Functioning. *Journal of the School of Medicine*, 38(593), 720-714. [in Persian]. <https://doi.org/10.22122/jims.v38i593.12529>
- Khojasteh Mehr, R., Mombeini, K., & Aslani, KH. (2013). A comparison of attitude toward marriage, attitude toward divorce and peer attachment of male high school students in divorced and intact families. *Journal of school psychology*, 2(3), 157-75. [in Persian].
- Kinnaird, K. L., & Gerrard, M. (1986). Premarital sexual behavior and attitudes toward marriage and divorce among young women as a function of their mothers' marital status. *Journal of Marriage and the Family*, 48(4), 757-765.
<https://psycnet.apa.org/doi/10.2307/352568>
- Kirsch, J. (2009). *Early maladaptive schemas, self-esteem, and changes in depression and anxiety in Young Adults During Residential Substance Abuse Treatment*. Publisher: Widener University, pp.136.
- Koerner, A.F., Schrod, P., & Fitzpatrick, MA. (2017). *Family communication patterns theory: A grand theory of family communication*. In: Braithwaite DO, Suter EA, Floyd K, editors. Engaging theories in family communication. 2th ed. England: Routledge; 2017. <https://doi.org/10.4324/9781315204321>
- Koerner, A. F., & Fitzpatrick M. A. (2002). Understanding family communication patterns and family functioning: The roles of conversation orientation and conformity orientation. *Communication Year Book*, 28, 36-68.
<http://dx.doi.org/10.1080/23808985.2002.11679010>
- Komorowska-Pudło, M. (2021). Family-of-origin ties and relationships and how they affect dealing with one's own marital conflicts. *Kwartalnik Naukowy Fides Et Ratio*, 46(2), 173-204. <http://dx.doi.org/10.34766/fetr.v46i2.829>
- Koroshnia, M., & Latifian, M. (2007). An Investigation on Validity and Reliability of Revised Family Communication Patterns Instrument. *Journal of Family Research*, 3(12), 855-875. [in Persian].
- Koroshnia, M. (2006). *Investigating the effect of dimensions of family communication patterns on the psychological adjustment of children*. Master thesis, Shiraz University. [in Persian].
- Lian, A. E. Z., Chooi, W. T., & Bono, S. A. (2023). A systematic review investigating the early maladaptive schemas (EMS) in Individuals with trauma experiences and PTSD. *European Journal of Trauma & Dissociation*, 7(1), 100315.
<https://doi.org/10.1016/J.EJTD.2023.100315>
- Mam Salehi, H., Moradi, O., Arefi, M., & Yar-Ahmadi, Y. (2020). Mediating Role of Communication Patterns in Relationship Between Self-differentiation and Sexual

- Satisfaction. *IJPCP*, 26 (2), 154-169. [in Persian].
<http://dx.doi.org/10.32598/ijpcp.26.2.3099.1>
- Mardani, M., Marashi, S.A., & Abbaspour, Z. (2021). On the Causal Relationship Between Attachment Styles and Marital Satisfaction: Mediating Role of Gottman's Marital Communication Model. *Iran J Psychiat Behav Sci*, 15(2), e108339. <https://doi.org/10.5812/ijpbs.108339>.
- McDermott, N. (2017). *Early maladaptive schemas, attachment, negative affect and relationship satisfaction*. MA thesis. Rowan University.
- McNelis, M., & Segrin, CH. (2019). Insecure Attachment Predicts History of Divorce, Marriage, and Current Relationship Status. *Journal of Divorce & Remarriage*, 60(5), 1-14. <http://dx.doi.org/10.1080/10502556.2018.1558856>
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. Guilford Press.
- Monk, JK., Ogolsky, BG., Rice, T.M., Peltz, R., & Ogan, M. (2020). The role of family-of-origin environment and discrepancy in conflict behavior on newlywed marital quality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 38(1), 124-147. <http://dx.doi.org/10.1177/0265407520958473>
- Nematzadeh Getabi, SH., Vaziri, SH., & Lotfi kashani, F. (2022). Investigating the modeling of communication patterns and marital intimacy based on attachment styles and thematic relationships mediated by coping styles. *Journal of Applied Family Therapy*, 3(2), 50-20. [in Persian]. <https://doi.org/10.61838/kman.aftj.3.2.2>
- Pascal, A., Christine, A., & Jean, L. (2008). Development and validation of cognitive inventory of subjective distress. *Geriatric Psychiatry*, 23, 1175-1182. <https://doi.org/10.1002/gps.2051>
- Price, CJ. (2023). *Family Communication Patterns, Emotion Regulation, and Coping Behaviors in Young Adults*. All Graduate Theses and Dissertations. 8794. <https://doi.org/10.26076/76ff-efc3>
- Rahimian Boogar, E., Shareh, H., Habibi Askarabad, M., & Besharat, MA. (2007). Effect of Assertiveness Training Methods on Social Adjustment. *Journal of Educational innovations*, 6(23), 54-29. [in Persian].
- Rajabi, G., Leyagat, H., & Abaspour, Z. (2021). Study of marital communication skills and marital conflict as mediator's family of origin and marital satisfaction. *Nursing and Midwifery Journal*, 19 (4), 275-286. [in Persian]. <http://unmf.umsu.ac.ir/article-1-4092-en.html>
- Raley, R. K., & Sweeney, M. M. (2020). Divorce, repartnering, and stepfamilies: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 82(1), 81-99. <https://doi.org/10.1111/jomf.12651>
- Refahi, Z. (2016). Relation between Attachment Styles and Marital Conflicts through the Mediation of Demographic Variables in Couples. *International Journal of Medical Research & Health Sciences*, 5 (11), 643-652.
- Reynolds, L. (2020). *Divorce rate in the U.S.: Geographic variation, 2019. Family Profiles, FP-20-25*. National Center for Family & Marriage Research. <https://doi.org/10.25035/ncfmr/fp-20-25>

- Rikhye, R. V., Gilra, A., & Halassa, M. M. (2018). Thalamic regulation of switching between cortical representations enables cognitive flexibility. *Nature neuroscience*, 21(12), 1753-1763. <https://doi.org/10.1038/s41593-018-0269-z>
- Rossi, F. S., Holtzworth-Munroe, A., & Rudd, B. N. (2016). Intimate Partner Violence and Child Custody Evaluations: Applied Research for the Family. *Journal of Child Custody*, 9(4), 250-309.
<http://dx.doi.org/10.1093/med:psych/9780199396580.003.0012>
- Rostami, H., Zeinali, S., Sadeghi, S., & Zonouzi, E. (2022). The Relationship Between Attachment Style and Interpersonal Relationship With the Mediating Role of Moral Identity. *Health Spiritual Med Ethics*, 9(3), 145-152.
<http://dx.doi.org/10.32598/hsmej.9.3.327.2>
- Rowshani, SH., Tafte, M., & Khosravi, Z. (2019). Meta-analysis of Divorce Researches in Iran in the Last Two Decades (1998-2018) to Reduce Divorce and Its Negative Consequences for Women and Children. *Women in Development and Policy*, 17(4), 574-653. [in Persian]. <https://doi.org/10.22059/jwdp.2020.287279.1007699>
- Samalpoor Baba Ahmadi, M., Heidari, A., Asgari, P., & Makvandi, B. (2021). A Proposed Model to Investigate the Impact of Moral Intelligence and Early Maladaptive Schemas on Emotional Divorce Regarding the Mediating Role of Marital Burnout in Women Referring to Psychological Centers, Ahvaz, Iran. *Avicenna J Neuro Psycho Physiology*, 8(1), 52-58. <http://dx.doi.org/10.32592/ajnpp.2021.8.1.108>
- Schmidt, N. B., Joiner, T. E., Young, J. E., & Telch, M. J. (1995). The schema questionnaire: Investigation of psychometric properties and the hierarchical structure of a measure of maladaptive schemas. *Cognitive Therapy and Research*, 19, 295-321. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/BF02230402>
- Schrodt, P. (2009). Family strength and satisfaction as functions of family communication environments. *Communication Quarterly*, 57, 171-186.
<https://doi.org/10.1080/01463370902881650>
- Sciascia, E., Clinton, R.S., Nason, A.E., & James, J.O. (2013). RiveraAlgarin. Family communication and innovativeness in family firms. *Family Relations*, 62(3), 429-442. <http://dx.doi.org/10.1111/fare.12014>
- Sepahvand, E., Shehni Yailagh, M., Allipour Birgany, S., & Behroozi, N. (2017). Testing a Model of Causal Relationships of Family Communication Patterns, Metacognition and Personality Traits with Critical Thinking Disposition, Mediated by Epistemic Beliefs of Female High School Students in Ahvaz. *Educational Psychology Quarterly*, 15(52), 112-87. [in Persian]. <https://doi.org/10.22055/psy.2017.21157.1756>
- Seyfizadeh, H., Zareei Mahmodabadi, H., & Bakhshayesh, AR. (2019). The relationship between early maladaptive schemas and marital adjustment with mediation fear of intimacy in married people. *Journal of Family Studies*, 15(60), 286-267. [in Persian]. https://jfr.sbu.ac.ir/article_97783.html?lang=en
- Sigelman, C. K., & Rider, E. A. (2018). *Human development across the life span*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Sivandian, M., & Besharat, MA. (2019). The Association between Attachment Styles and Marital Adjustment: The Moderating Role of Defense Mechanisms. *Journal of*

- Research & Health*, 9(7), 544-553. <http://dx.doi.org/10.32598/JRH.1550.1>
- Smock, P. J., & Schwartz, C. R. (2020). The demography of families: A review of patterns and change. *Journal of Marriage and Family*, 82(1), 9–34. <https://doi.org/10.1111/jomf.12612>
- Spikic, S., & Mortelmans, D. (2021). A Preliminary Meta-analysis of the Big Five Personality Traits' Effect on Marital Separation. *Journal of Divorce & Remarriage*, 62(7), 551-571. <http://dx.doi.org/10.1080/10502556.2021.1993018>
- Szczesna, A., & Przybyla-Basista, H. (2019). Marital dialogue as a constructive response to dissatisfaction in marriage and its predictors. *Organization and Management Series*, 141, 405-419. <http://dx.doi.org/10.29119/1641-3466.2019.141.31>
- Tariq, A., Quayle, E., MLawrie, S., Reid, C., & Chan, SW. (2021). Relationship between early maladaptive schemas and anxiety in adolescence and young adulthood: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 295, 1462-1473. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.09.031>
- Tilly, L.A., & Scott, J.W. (2016). *Woman, Work and Family*. New York :Methuen young books .Doi: <https://doi.org/10.4324/9780203819395>.
- Tolmacz, R., Bachner-Melman, R., Lev-Ari, L., & Almagor, K. (2022). Interparental conflict and relational attitudes within romantic relationships: The mediating role of attachment orientations. *Journal of Social and Personal Relationships*, 39(6), 1-21. <http://dx.doi.org/10.1177/02654075211061617>
- Uunk, W., & Hoffmann, P. (2023). Do Personality Traits Moderate the Effects of Cohabitation, Separation, and Widowhood on Life Satisfaction? A Longitudinal Test for Germany. *J Happiness Stud*, 24 (1), 141-157. <https://doi.org/10.1007/s10902-022-00573-8>
- Valiee, S., Sharifi, S., Kashefi, H., & Khanpour, F. (2020). A comparative study of personality disorder between demanding and no demanding divorce couples attending family counseling center in Sanandaj. *Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry*, 7 (1), 15-29. [in Persian]. URL: <http://shenakht.muk.ac.ir/article-1-765-fa.pdf>
- Whitton, S.W., Stanley, SM., Markman, HJ., & Johnson, CH. (2013). Attitudes Toward Divorce, Commitment, and Divorce Proneness in First Marriages and Remarriages. *J Marriage Fam*, 75(2), 276–287. <https://doi.org/10.1111/jomf.12008>
- Wilde, J. L., & Dozois, D. J. (2018). It's not me, it's you: Self-and partner-schemas, depressive symptoms, and relationship quality. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 37(5), 356-380. <http://dx.doi.org/10.1521/jscp.2018.37.5.356>
- Yazdanpanah, Z., & Havaasi Soma, N. (2023). The Mediating Role of Attachment Styles in the Relationship between Couple's Personality Characteristics Similarity to Marital Adjustment. *Int J Med Invest*, 11(4), 173-181. URL: <http://intjmi.com/article-1-923-en.html>
- Young, J., Klosko, J., & Weishaar, M. (2003). *Schema Therapy: a practitioner's guide*. Translated by Hassan Hamidpour and Zahra Andoz (2018). Tehran: Arjmand Publications. [in Persian].

Original Article

Analyzing the Structural Relationship Between Home Learning Environment and Social Development of Preschool Children: Mediating Role of Language Skills

Fereshteh Cheraghi^{1✉}, Mahnaz Kaboodi², Ali Asgari³, Saeideh Zahed⁴

1. Department of Educational Psychology, Farhangian University, Tehran, Iran.

2. Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran.

3. Psychometric Research Center of Hooshbahr, Tehran, Iran.

4. Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Received: 2023/12/24

Revised: 2025/08/23

Accepted: 2025/09/19

DOI: 10.48308/jfr.2025.234246.1679

Highlights

- The home learning environment (including parental educational activities and language stimulation) has both a direct and an indirect (mediated by language skills) significant effect on the social development of preschool children.
- The child's language skills act as a full mediator, facilitating the relationship between the quality of the home learning environment and social development (including communicative and social skills).
- The findings emphasize the importance of designing educational interventions such as interactive shared reading and parent training programs to enrich the home linguistic environment, thereby simultaneously enhancing children's linguistic and social abilities.

Extended Abstract

Introduction: Social development is a fundamental dimension of child growth, with particular importance during the preschool years, and the family, as the primary context of socialization, plays a decisive role in this process (Herrera et al., 2020; Cuartas, 2022). While previous studies have mainly focused on structural characteristics of the family, such as socioeconomic status and parental education (Horning et al., 2022), more recent research emphasizes the process-oriented aspects of the home learning environment, including parent-child interactions and language-related activities. These dynamic features can directly influence children's socio-emotional development (Lindberg et al., 2020).

One key mechanism underlying this influence is language ability, which serves as a primary tool for communication and emotion regulation and is closely associated with children's social functioning (Rose et al., 2016). Despite growing evidence, few studies have examined the mediating role of language in the relationship between the home learning environment and social development. The present study, focusing on preschool children in the Iranian cultural context and employing structural equation modeling, seeks to address this gap and contribute to the design of effective educational interventions

Methodology: This study employed a descriptive design using structural equation modeling with the partial least squares (PLS) approach. The target population consisted of six-year-old preschool children in District 1 of Tehran, from which 110 children and their mothers were recruited through convenience sampling. Data were collected using the Home Learning Environment Questionnaire (Amini, 2018), the Test of Language Development (Hammill & Newcomer, 1988; standardized in Iran by Hassanzadeh & Minayi, 2001), and two subscales of the Social–Emotional Problems Questionnaire for Children (Miller et al., 1997), all of which have demonstrated acceptable psychometric properties. Data analysis was conducted using SPSS 26 and SmartPLS 3, and model evaluation was carried out through assessment of the measurement model, the structural model, and the overall model fit.

Findings : Descriptive indices were first examined, and since the data were non-normal, a variance-based approach was employed. The assessment of the measurement model indicated that factor loadings, composite reliability, and Cronbach's alpha were at acceptable levels, confirming convergent and discriminant validity. Within the structural model, the results demonstrated that the home learning environment had both direct and indirect significant effects on children's social and language development. Moreover, language development positively influenced social development. The R^2 and Q^2 values indicated a moderate level of model fit and predictive validity, while the f^2 criterion revealed small to relatively large effect sizes across relationships. Finally, the Goodness of Fit (GoF) index was calculated as 0.296, supporting an acceptable overall model fit.

Conclusion: This study demonstrated that the home learning environment has both direct and indirect effects—mediated by language skills—on the social development of preschool children. The findings align with developmental theories and prior research, highlighting the critical role of linguistic and emotional interactions at home in fostering self-regulation, empathy, and social competencies. Language functions not only as a means of communication but also as a key tool for emotion regulation and the prevention of behavioral problems. Accordingly, interventions such as interactive shared reading and parent training can enhance children's social and emotional development. However, the study's cross-sectional design, reliance on parent self-reports, and relatively small sample size represent limitations. Future research is recommended to employ longitudinal designs, larger samples, and additional relevant variables. Overall, the results underscore the importance of policies and practices aimed at strengthening the home linguistic environment to support the holistic development of children.

Keywords: Home Learning Environment, Social Development, Language Skills.

How to cite: Cheraghi, F., Kaboodi M., Asgari, A., Zahed, S. (2025). Analyzing the Structural Relationship Between Home Learning Environment and Social Development of Preschool Children: Mediating Role of Language Skills. *Journal of Family Research*, 21(4), 110-127. doi: 10.48308/jfr.2025.234246.1679

✉Corresponding Author Email Address: Cheraghi.fereshte@cfu.ac.ir



Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the creative commons attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقاله پژوهشی

بررسی رابطه ساختاری میان محیط یادگیری خانه و رشد اجتماعی کودکان پیش دبستانی: نقش واسطه‌ای مهارت‌های زبانی

فرشته چراغی^{۱*}، مهناز کبودی^۲، علی عسگری^۳، سعیده زاهد^۴

۱. گروه مشاوره و روانشناسی تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۲. گروه آموزشی علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۳. موسسه پژوهشی روانسنجی هوشبهر، تهران، ایران.

۴. دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۱۰/۰۳ دریافت نسخه اصلاح شده: ۱۴۰۴/۰۶/۰۱ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۶/۲۸

DOI: 10.48308/jfr.2025.234246.1679

نکات برجسته:

- محیط یادگیری خانه (شامل فعالیت‌های آموزشی-تحصیلی و تقویت زبانی والدین) هم به‌طور مستقیم و هم به‌طور غیرمستقیم از طریق مهارت‌های زبانی، بر رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی تأثیر معناداری دارد.
- مهارت‌های زبانی کودک به‌عنوان یک عامل میانجی کامل، رابطه بین کیفیت محیط یادگیری خانه و رشد اجتماعی (شامل مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی) را تسهیل می‌کند.
- یافته‌ها بر اهمیت طراحی مداخلات آموزشی مانند کتاب‌خوانی تعاملی و برنامه‌های آموزش والدین برای غنی‌سازی محیط زبانی خانه و در نتیجه، تقویت همزمان توانایی‌های زبانی و اجتماعی کودکان تأکید می‌کنند.

چکیده: این پژوهش با هدف بررسی نقش میانجی مهارت‌های زبانی در ارتباط میان محیط یادگیری خانه و رشد اجتماعی نمونه ای از کودکان پیش دبستانی شهر تهران انجام شد. در همین راستا تعداد ۱۱۰ کودک پیش دبستانی به شکل در دسترس انتخاب و به آزمون رشد زبان با شش مهارت واژگان تصویری، واژگان ربطی، واژگان شفاهی، درک دستوری، تقلید جمله و تکمیل دستوری پاسخ دادند. آزمون محیط یادگیری خانه شامل محیط تحصیلی- آموزشی و تقویت زبانی و آزمون رشد اجتماعی شامل مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی کودک توسط والد (مادر) پاسخ داده شد. از مدلسازی معادلات ساختاری به روش حداقل مربعات جزئی (واریانس محور) و نرم افزار PLS جهت تحلیل داده ها استفاده شد. بررسی روابط درون مدل ساختاری نشان داد مسیر اثر محیط یادگیری خانه بر رشد اجتماعی از طریق مهارت های زبانی معنادار است. در مجموع با توجه به برازش مدل اندازه گیری و آزمون روابط بین سازه های تحقیق، مدل ارائه شده توسط پژوهشگر تایید می شود. از این پژوهش می توان نتیجه گرفت که تقویت محیط یادگیری خانه برای کودکان می تواند رشد اجتماعی آنها را از طریق تقویت توانایی های زبانی بهبود بخشد. تبیین این نتایج و کاربردهای ضمنی آن در پایان مورد بحث قرار گرفت.

کلیدواژه‌ها: محیط یادگیری خانه، مهارت‌های زبانی، رشد اجتماعی

استناد به این مقاله: چراغی، ف.، کبودی، م.، عسگری، ع.، زاهد، س. (۱۴۰۴). بررسی رابطه ساختاری میان محیط یادگیری خانه و رشد اجتماعی کودکان پیش دبستانی: نقش واسطه‌ای مهارت‌های زبانی. خانواده پژوهی، ۲۱(۴)، ۱۱۰-۱۲۷. doi: 10.48308/jfr.2025.234246.1679

مقدمه

رشد اجتماعی یکی از ابعاد بنیادی تحول انسان است که بسیاری از روان‌شناسان آن را بستر ساز دیگر عملکردهای رشدی در سال‌های آتی می‌دانند. شایستگی اجتماعی، به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی این رشد، با پیامدهایی همچون روابط بین‌فردی سالم، حل مؤثر تعارض‌ها، دستیابی به اهداف و موفقیت تحصیلی همراه است و شالوده‌ی موفقیت‌های آینده را پی‌ریزی می‌کند (هررا و همکاران^۱، ۲۰۲۰؛ مک‌کان و همکاران^۲، ۲۰۲۰؛ کیم و شین^۳، ۲۰۲۱؛ ترنبول و همکاران^۴، ۲۰۲۰). از این رو، رشد اجتماعی نقشی اساسی در شکل‌گیری شخصیت سالم و رشد همه‌جانبه‌ی کودکان ایفا می‌کند (آبراهامز و همکاران^۵، ۲۰۱۹).

در سال‌های اخیر، توجه روزافزونی به شناسایی عوامل مرتبط با رشد این مجموعه از مهارت‌ها، به‌ویژه در دوره‌ی پیش‌دبستانی، جلب شده است؛ دوره‌ای که در آن، شتاب رشد شایستگی‌های اجتماعی بسیار بالاست (مورانو و همکاران^۶، ۲۰۲۰؛ بلیویت و همکاران^۷، ۲۰۲۱). بر پایه‌ی مدل زیست-محیطی، تحول کودک در بستر موقعیت‌های متنوعی صورت می‌گیرد و ویژگی‌های این محیط‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای در رشد او دارند (بونی‌فاسی و همکاران^۸، ۲۰۲۳). تعامل کودک با محیط‌هایی چون خانه، مدرسه و اجتماع در این فرایند نقش دارد، اما خانواده همچنان نخستین و مهم‌ترین بستر اجتماعی‌شدن کودک محسوب می‌شود (وو و همکاران، ۲۰۱۸؛ کوارتاس^۹، ۲۰۲۲). خانواده نه‌تنها نخستین محیط یادگیری کودک است، بلکه منبع اصلی تعامل با دنیای پیرامون نیز به‌شمار می‌آید. از این رو، فراهم کردن یک محیط یادگیری غنی در خانه، فرصت رشد مهارت‌های اجتماعی کودک را به حداکثر می‌رساند.

با این حال، مرور مطالعات پیشین نشان می‌دهد که بیشتر پژوهش‌ها بر نقش عناصر ساختاری محیط خانه در رشد شایستگی اجتماعی-عاطفی کودکان تمرکز داشته‌اند (بونی‌فاسی و همکاران، ۲۰۲۴؛ اسپینلی و همکاران^{۱۰}، ۲۰۲۱؛ تانگ و همکاران^{۱۱}، ۲۰۲۱). ویژگی‌های ساختاری خانواده شامل عوامل نسبتاً پایدار و زمینه‌ای در بافت خانواده مانند وضعیت اقتصادی، سطح تحصیلات والدین، شغل، ترکیب خانواده و پیشینه‌ی فرهنگی است (هورنینگ و همکاران^{۱۲}، ۲۰۲۲؛ هومل و همکاران^{۱۳}، ۲۰۲۲؛ لیو کیو و همکاران، ۲۰۲۰). یافته‌ها نشان می‌دهند که این عوامل می‌توانند تا حدی رشد اجتماعی کودکان را پیش‌بینی کنند.

در مقایسه با این دیدگاه ساختاری، مطالعات مبتنی بر نظریه اکولوژیکی نشان می‌دهد که محیط یادگیری خانه، به‌صورت یک متغیر فرآیندی، پیچیده و چندبُعدی بررسی می‌شود که شامل منابع سوادآموزی، فعالیت‌های تعاملی و کنش‌های زبانی والد-کودک است (لینبرگ و همکاران^{۱۴}، ۲۰۲۰؛ رودریگز و تامیس-لوموند^{۱۵}، ۲۰۱۱). برخلاف ویژگی‌های ایستا و ایجابی محیط ساختاری، محیط یادگیری خانه ماهیتی پویا، سیستماتیک و تعاملی دارد و می‌تواند بر رشد اجتماعی-عاطفی کودکان تأثیرگذار باشد (نگوئن و همکاران، ۲۰۱۸).

یکی از مؤلفه‌های اساسی این محیط، تعامل والد-کودک است که از طریق ارتباط روزمره، تبادل اطلاعات، عواطف و نگرش‌ها شکل می‌گیرد. این تعامل‌ها زمینه‌ساز رشد تدریجی توانایی‌های اجتماعی در مغز کودک هستند (تان و همکاران، ۲۰۲۰؛ وو و همکاران، ۲۰۱۸). در همین راستا، میستری و همکاران^{۱۶} (۲۰۰۸) تأکید کرده‌اند که آنچه در رشد اجتماعی کودک اهمیت دارد، نه صرفاً هویت والدین، بلکه نوع فعالیت‌هایی است که والدین در خانه با کودک انجام می‌دهند.

با وجود نقش کلیدی محیط یادگیری خانه، پژوهش‌های اندکی به‌صورت مستقیم به بررسی اثر آن بر رشد شایستگی اجتماعی کودکان پرداخته‌اند. این امر، لزوم مطالعاتی عمیق‌تر برای کشف سازوکارهای دقیق این تأثیر را نشان می‌دهد؛ به‌ویژه باید مشخص شود که چه متغیرهایی ممکن است در این میان نقش میانجی داشته باشند (تامیس-لوموندا و همکاران، ۲۰۱۹).

یکی از این متغیرهای میانجی، مهارت‌های زبانی است. مطالعات متعددی نشان داده‌اند که محیط یادگیری در خانه با توانش‌های زبانی کودکان ارتباط تنگاتنگی دارد (سنکوئست و همکاران^{۱۷}، ۲۰۲۴؛ نیکلاس و اشنايدر^{۱۸}، ۲۰۱۷؛ الف؛ لهر و همکاران، ۲۰۲۰). فعالیت‌هایی مانند خواندن کتاب، گفتن قافیه و تعامل زبانی فعال با کودک به رشد واژگان، درک زبان و آگاهی واج‌شناختی او کمک می‌کند (دوکورت و همکاران^{۱۹}، ۲۰۲۱). بنابراین، تفاوت‌های اولیه در دایره‌ی واژگان کودکان را می‌توان تا حدی ناشی از تفاوت‌های موجود در محیط یادگیری خانه دانست. به‌ویژه در سال‌های آغازین زندگی که رشد واژگان بسیار سریع است (بورگان و کاین^{۲۰}، ۲۰۲۲). همچنین، کیفیت تعامل والد-کودک، فراوانی فعالیت‌های زبانی، و ساختار کلی محیط یادگیری خانگی از جمله عواملی هستند که در رشد زبان پیش‌دبستانی تأثیرگذار شناخته شده‌اند (فلاک و همکاران^{۲۱}، ۲۰۱۸؛ واد و همکاران، ۲۰۱۸؛ لوسبی و هینز^{۲۲}، ۲۰۲۰؛ دولین و همکاران^{۲۳}، ۲۰۲۳).

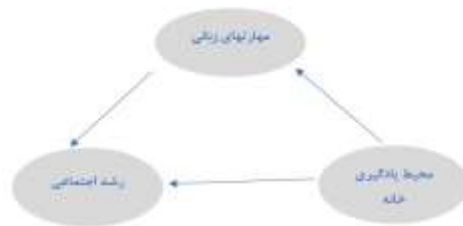
از سوی دیگر، یافته‌های پژوهشی گویای آن‌اند که مهارت‌های زبانی با عملکرد اجتماعی-عاطفی کودکان رابطه‌ای معنادار دارند. زبان به‌عنوان ابزار اصلی بیان احساسات و تعاملات اجتماعی، نقش زیربنایی در رشد اجتماعی ایفا می‌کند (کاستودن و همکاران، ۲۰۲۴؛ رز و همکاران، ۲۰۱۶؛ سیدنفلد و همکاران^{۲۴}، ۲۰۱۴). برای مثال، رز و همکاران (۲۰۱۶) نشان دادند توانایی‌های زبانی کودکان در سه‌سالگی می‌تواند خودتنظیمی، همکاری و پرخاشگری آن‌ها را در هفت‌سالگی پیش‌بینی کند. همچنین، مشکلات زبانی اغلب با ضعف در تعاملات اجتماعی و بروز رفتارهای ناسازگار همراه‌اند (هولو و همکاران، ۲۰۱۴؛ تاگ، ۲۰۲۱). شواهد داخلی نیز این ارتباط را تأیید کرده‌اند؛ برای نمونه، در پژوهش‌های انجام‌شده در ایران، رابطه‌ی مثبت و معناداری میان زبان دریافتی و مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی گزارش شده است (وهاب و همکاران، ۱۳۹۱؛ زمانوند، ۱۳۹۹).

بر اساس شواهد نظری و تجربی، محیط یادگیری خانه با رشد زبانی کودک پیوندی معنادار دارد، و از سوی دیگر، زبان به‌عنوان یکی از ابزارهای کلیدی تنظیم هیجان، ارتباط با دیگران و درک موقعیت‌های اجتماعی، نقشی اساسی در رشد اجتماعی ایفا می‌کند. از این رو، می‌توان فرض کرد که مهارت‌های زبانی، در رابطه‌ی میان محیط یادگیری خانه و رشد اجتماعی کودکان، نقش میانجی داشته باشند. این فرض در برخی مطالعات پیشین نیز مورد تأیید قرار گرفته است (ویرس و همکاران^{۲۵}، ۲۰۱۹؛ ویرس، اهمیگ و نیکلاس، ۲۰۲۲).

با این حال، پژوهش حاضر نسبت به تحقیقات پیشین، نوآوری‌هایی در تعریف مفاهیم و روش‌شناسی دارد. نخست، تعریف ارائه‌شده از محیط یادگیری خانه در این مطالعه، فراتر از متغیرهای رایج مانند نگرش والدین به آموزش یا تعداد کتاب‌های موجود در منزل بوده و تمرکز اصلی آن بر تعاملات آموزشی والد-کودک و تبادل فعال اطلاعات است. این نگاه تعاملی، با دیدگاه لهر و همکاران (۲۰۲۰) همسو است که تأکید دارند مفهوم محیط یادگیری خانه، به‌دلیل ماهیت چندوجهی خود، باید در ارتباط با ابعاد گوناگون رشد کودک به‌طور دقیق‌تری بررسی شود.

از منظر روش‌شناسی، بهره‌گیری از مدل‌سازی معادلات ساختاری در این پژوهش، امکان تحلیل هم‌زمان روابط مستقیم و غیرمستقیم را فراهم ساخته و جایگاه مهارت‌های زبانی را به‌عنوان حلقه‌ای مفقوده در تبیین فرآیندهای رشد شناختی-اجتماعی کودکان برجسته می‌سازد. همچنین تمرکز بر کودکان پیش‌دبستانی در بستر فرهنگی-اجتماعی ایران که کمتر مورد مطالعه قرار گرفته‌اند، گامی مهم در جهت تولید دانش بومی و قابل اتکا است. افزون بر این، رویکرد چندبعدی و تعاملی پژوهش در تعریف محیط یادگیری خانه، برخلاف دیدگاه‌های سنتی ساختارمحور می‌تواند فهم عمیق‌تری از نقش خانواده در رشد کودک فراهم آورد.

در مجموع، پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش میانجی مهارت‌های زبانی در رابطه‌ی میان محیط یادگیری خانه و رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی شهر تهران، درصدد پر کردن شکاف‌های نظری و عملی موجود است و می‌تواند زمینه‌ساز طراحی مداخلات آموزشی هدفمند و مؤثر در دوران حساس پیش از دبستان باشد.



شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

پژوهش حاضر به دنبال شناسایی روابط بین متغیرها در وضعیت موجود است، بنابراین در زمره تحقیقات توصیفی به حساب می‌آید. همچنین این پژوهش از نوع مدل‌سازی معادلات ساختاری به روش حداقل مربعات جزئی (روش واریانس محور) است.

جامعه پژوهش عبارتند از کودکان ۶ ساله دوره پیش از دبستان منطقه یک شهر تهران که با روش نمونه‌گیری در دسترس در مراکزی که پژوهشگر به آنها دسترسی داشته انتخاب شدند. به دلیل اجرای انفرادی و طولانی بودن آزمون توانایی‌های زبانی و همچنین استفاده از نمونه مادران در کنار نمونه کودک، تعداد ۱۱۰ دختر و پسر پیش‌دبستانی و والد کودک، نمونه این پژوهش را تشکیل دادند. در ارتباط با حجم نمونه برای روش معادلات ساختاری، لوهلین (۲۰۰۴) ضمن تأکید بر اینکه نمی‌توان عدد دقیقی را به‌عنوان حداقل نمونه اعلام کرد می‌پذیرد که حجم نمونه کمتر از ۱۰۰ نامناسب است (به نقل از قاسمی، ۱۳۹۰) و با توجه به عدم نرمال بودن داده‌ها، استفاده از روش PLS برای نمونه‌های کوچک در مقایسه با روش‌های واریانس محور منعی ندارد.

پرسشنامه محیط یادگیری خانه: این پرسشنامه نخستین بار در ایران توسط امینی (۱۳۹۷) با الهام از نسخه اصلی که ابزاری مشاهده‌ای است طراحی و اجرا شده است. ابزار مشاهده‌ای محیط یادگیری خانه در سال (۱۹۷۹) ساخته و در سالهای بعد با ۸ زیرمقیاس پاسخگو بودن، پذیرش کودک، تحریک یادگیری، سرمشق

دهی، نمایافتگی، تنوع در تجربه‌ها، تحریک زبانی و محیط فیزیکی توسعه یافت (کدول و بردلی ۲۰۰۱). طراحی سوالات پرسشنامه محیط یادگیری خانه توسط امینی با توجه به موارد موجود در دو حیطه اصلی شامل تقویت آموزشی-تحصیلی و تقویت زبانی با ۱۶ گویه طراحی شده است. تقویت آموزشی - تحصیلی، فعالیتهای یادگیری است که والدین با فرزندان در بازده زمانی یک ماهه انجام داده‌اند و تقویت زبانی به میزان استفاده از کتاب و ... در پاسخگویی به سوالات کودک، تشویق به استفاده از آنها و خواندن تعاملی است. در هر کدام از سوالات از والد (مادر) پرسیده می‌شود که چند بار در هفته فعالیت‌های مورد نظر را با کودک خود انجام داده است. این پرسشنامه شامل شیوه نمره گذاری پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت پنج امتیازی از اصلاً تا بیش از ۷ بار است. ضریب آلفای کرونباخ برای هر خرده مقیاس به ترتیب برابر با ۰/۸۳ و ۰/۶۰ به دست آمده است. همچنین به منظور بررسی دقیق‌تر این ابزار از مدل اندازه‌گیری راش استفاده شده است. در مجموع ویژگی‌های روانسنجی پرسشنامه مذکور در اندازه‌گیری محیط یادگیری خانه مطلوب گزارش شده است (امینی ۱۳۹۷).

آزمون رشد زبان

این آزمون توسط هامیل و نیوکامر در سال ۱۹۸۸ جهت استفاده در کودکان ۴ تا ۸ سال و یازده ماه منتشر شد (به نقل از نیوکامر و هامیل، ۱۳۸۹) و در ایران توسط حسن زاده و مینایی (۱۳۸۰) پس از انطباق زبان شناختی بر روی یک نمونه از کودکان فارسی زبان شهر تهران هنجاریابی شد. آزمون شامل دو بعد (مختصات زبان شناختی و نظام‌های زبان شناختی) و در مجموع نه خرده آزمون دارد. شش خرده آزمون اصلی مربوط به مهارت‌های زبانی (واژگان تصویری، واژگان ربطی، واژگان شفاهی، درک دستوری، تقلید جمله، تکمیل دستوری) و سه خرده آزمون تکمیلی (تمایز گذاری کلمه، تحلیل واجی و تولید کلمه) است. از ترکیب شش خرده آزمون اصلی توانایی کلی زبانی یا بهره زبان گفتاری سنجیده می‌شود. پایایی آزمون که با استفاده از روش بازآزمایی به دست آمده ضرایب همبستگی خرده آزمون واژگان تصویری ۰/۷۸، واژگان ربطی ۰/۷۸، واژگان شفاهی ۰/۸۵، درک دستوری ۰/۸۲، تقلید جمله ۰/۸۶، تکمیل دستوری ۰/۸۵، تمایز گذاری کلمه ۰/۸۶، تحلیل واجی ۰/۸۴ و تولید کلمه ۰/۸۲ گزارش شده است. در رابطه با روایی آزمون ضرایب همبستگی بین چند خرده آزمون و آزمون‌های ملاک می‌توان به ضرایب ۰/۵۷، ۰/۷۱، ۰/۴۲ و ۰/۷۰ اشاره کرد. در این آزمون پاسخ صحیح به هر گویه امتیاز یک و پاسخ نادرست امتیاز صفر داده می‌شود. در پژوهش حاضر از این آزمون به منظور تعیین مهارت‌های نحو و معنا شناسی (شش خرده آزمون اصلی) استفاده شده است.

پرسشنامه مشکلات اجتماعی هیجانی کودکان: در این پژوهش جهت سنجش رشد اجتماعی کودکان، از دو خرده مقیاس پرسشنامه مشکلات اجتماعی/هیجانی کودکان ساخته میلر و همکاران (۱۹۹۷) استفاده شد. پرسشنامه اصلی دو قلمرو رفتارهای سازش یافته و رفتارهای سازش نایافته را در دو حوزه اصلی رشد اجتماعی و رشد عاطفی-هیجانی پوشش می‌دهد. در این پژوهش از سوالات مرتبط با رشد اجتماعی استفاده شده است. این سوالات در دو زیر مقیاس مهارت‌های ارتباطی و مهارت‌های اجتماعی به عنوان رفتارهای سازش یافته با ۱۶ گویه در مقیاس پنج امتیازی (۱=هرگز تا ۵=همیشه) اندازه‌گیری می‌شود. هر گویه با عبارت "فرزند من..."

شروع و بر اساس رفتارهای مثبت یا منفی پاسخ داده می شود. این پرسشنامه توسط دادستان و همکاران (۱۳۸۹) در ایران بر روی یک نمونه ۱۴۵۳ نفری از کودکان پیش دبستانی شهر تهران هنجاریابی شده است. نتایج تحلیل عامل اکتشافی نسخه فارسی، همچنین روایی همگرا با دو فرم فهرست رفتاری کودکان و گزارش مربی - معلم، نظام سنجش مبتنی بر تجربه آشنابخ، روایی واگرایی پرسشنامه را تایید کرده است (دادستان و همکاران، ۱۳۸۹).

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

مدلسازی معادلات ساختاری به روش حداقل مربعات جزئی برخلاف روش کواریانس محور (نرم افزارهای لیزرل ، ایموس) فاقد شاخص‌های برازش مدل مبتنی بر کای دو، جهت بررسی میزان مطابقت مدل نظری با داده‌های گردآوری شده می‌باشد. این امر به ماهیت پیش بین محور روش حداقل مربعات جزئی بستگی دارد. بنابراین شاخص‌های برازش که به همراه این رویکرد توسعه یافته اند مربوط به بررسی کفایت مدل در پیش بینی متغیرهای وابسته می‌شوند، مانند شاخص‌های افزونگی و یا شاخص نیکویی برازش. در پژوهش حاضر از چارچوب زیر برای برازش آزمون مدلسازی معادلات ساختاری واریانس محور یا همان روش حداقل مربعات جزئی استفاده شده که عبارتند از:

ارزیابی مدل اندازه گیری (مدل بیرونی)

آزمون مدل ساختاری (مدل درونی)

آزمون مدل کلی

جهت تجزیه و تحلیل داده ها نیز از دو نرم افزار SPSS26 و SmartPLS3 استفاده گردید. در تجزیه و تحلیل توصیفی شاخص‌های آمار توصیفی متغیرهای تحقیق به طور کامل مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش آمار استنباطی به منظور بررسی فرضیه‌های پژوهش، روابط بین متغیرها و به عبارتی تعمیم نتایج به دست آمده از نمونه به جامعه آماری پژوهش، از مدلسازی معادلات ساختاری استفاده شد. در جدول ۱ آماره‌های توصیفی شاخص‌های پژوهش شامل تعداد پاسخگویان، کمترین مقدار، بیشترین مقدار، میانگین، انحراف معیار، چولگی و کشیدگی گزارش شده است.

جدول ۱. توصیف آزمودنی ها بر اساس شاخص‌های پژوهش

نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
تقویت تحصیلی آموزشی	۲۲/۶۷	۶/۹۰۹	۰/۵۵۱	-۰/۲۹۹
تقویت زبانی	۱۷/۹۷۷	۳/۷۹۶	۰/۵۴۴	۱/۶۱۵
مهارتهای اجتماعی	۳۲/۸۸۶	۴/۵۴	-۰/۶۲	-۰/۲۵۲
مهارتهای ارتباطی	۳۲/۸۶۴	۳/۷۸۵	-۰/۶۳۶	۰/۰۲۵
واژگان تصویری	۲۰/۳۰۷	۲/۹۱۴	-۰/۲۰۳	-۰/۴۴۷
واژگان ربطی	۲۰/۳۶۴	۴/۹۵۳	-۰/۸۶	۲/۴۱
واژگان شفاهی	۱۷/۵۹۱	۳/۱۹	-۰/۰۶۱	-۰/۴۷۵
درک دستوری	۱۶/۷۱۶	۳/۱۵۸	-۰/۱۳۶	-۰/۵۸۹
تقلید جمله	۱۹/۹۶۶	۵/۶۸۴	-۰/۶۳	-۰/۰۲۳
تکمیل دستوری	۱۶/۰۶	۴/۱۶	-۰/۵۱	-۰/۱۳

همانطور که در جدول ۱ مشخص است، با توجه به ضرایب چولگی و کشیدگی داده‌های مربوط به متغیرهای تحقیق نرمال نیستند. بنابراین برای بررسی فرضیه‌های پژوهش، از نرم افزار PLS استفاده شده است.

ارزیابی مدل اندازه‌گیری

یک مدل اندازه‌گیری مربوط به بخشی از مدل کلی می‌شود که در برگیرنده یک مولفه به همراه سوالات مربوط به آن مولفه است. برای بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری سه معیار پایایی، روایی همگرا و روایی واگرا استفاده شده است.

جدول ۲. بررسی پایایی و روایی همگرا

نام متغیر	ضرایب بارهای عاملی	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE
محیط یادگیری خانه	تقویت تحصیلی	۰/۷۳۹	۰/۸۰۰	۰/۵۸۴
	تقویت زبانی			
رشد اجتماعی	مهارت‌های اجتماعی	۰/۷۰۲	۰/۷۹۲	۰/۳۹۶
	مهارت‌های ارتباطی			
رشد زبانی	تکمیل دستوری	۰/۸۳۹	۰/۸۸۲	۰/۵۵۵
	واژگان شفاهی			
	واژگان تصویری			
	واژگان ربطی			
	درک دستوری			
	تقلید جمله	۰/۶۶۱		

مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب بارهای عاملی، ۰/۴ می‌باشد. در جدول فوق ضرایب بارهای عاملی مربوط به عامل‌های تحقیق از ۰/۴ بیشتر می‌باشد. در صورتی که پس از اجرای مدل، به سوال‌هایی با بارهای عاملی کمتر از ۰/۴ برخورد کنیم، مجبور به حذف آن سوال هستیم. با توجه به اینکه مقدار مناسب برای آلفای کرونباخ ۰/۷، برای پایایی ترکیبی ۰/۷ و برای میانگین واریانس استخراج شده ۰/۴، ۰/۴ می‌باشد و تمامی معیارها در قسمت سنجش بارهای عاملی مقدار مناسبی دارند، می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی و روایی همگرای تحقیق را تایید کرد.

روایی واگرا:

جدول ۳. بررسی روایی واگرای مولفه‌های اصلی پژوهش به روش بارهای متقاطع

نام متغیر	محیط یادگیری خانه	رشد اجتماعی	رشد زبانی
محیط یادگیری خانه	تقویت تحصیلی	۰/۳۹۸	۰/۲۹۷
	تقویت زبانی	۰/۲۵۳	۰/۰۸۶
رشد اجتماعی	مهارت‌های اجتماعی	۰/۸	۰/۴۵۷
	مهارت‌های ارتباطی	۰/۷۱۳	۰/۳۱۷
رشد زبانی	تکمیل دستوری	۰/۲۸۱	۰/۷۳۲
	واژگان شفاهی	۰/۴۱	۰/۸۵۴
	واژگان تصویری	۰/۳۰۳	۰/۷۴۳

۰/۷۶۴	۰/۲۹۶	۰/۲۳۱	واژگان ربطی	
۰/۷۰۱	۰/۳۷۶	۰/۰۴۲	درک دستوری	
۰/۷۱۴	۰/۳۴۱	۰/۱۹۲	تقلید جمله	

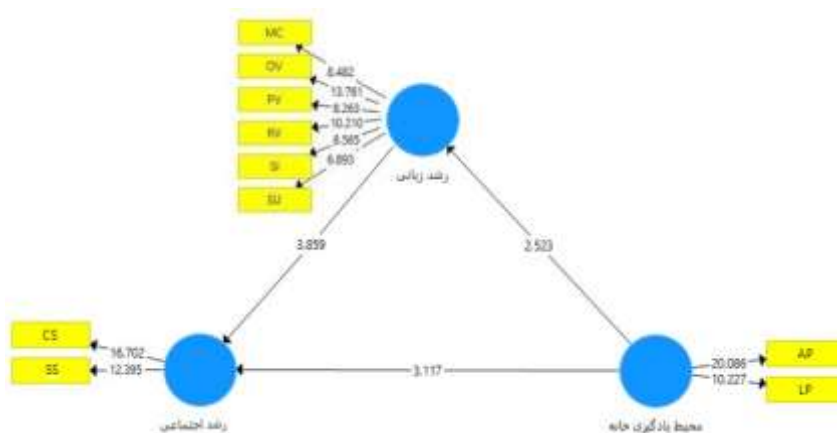
جدول ۴. بررسی روایی واگرایی مولفه‌های اصلی پژوهش به روش فورنل و لارکر

نام متغیر	رشد زبانی	رشد اجتماعی	محیط یادگیری خانه
رشد زبانی	۰/۷۴۵		
رشد اجتماعی	۰/۴۴۶	۰/۶۲۹	
محیط یادگیری خانه	۰/۲۵۱	۰/۳۸۵	۰/۷۶۴

همان گونه که در جدول ۴ گزارش شده است، در جاهایی که با رنگ تیره مشخص شده است مقدار جذر AVE هر عامل از مقدار همبستگی دو عامل بیشتر است. بنابراین روایی واگرایی تحقیق به روش فورنل و لارکر^{۲۷} تایید می شود.

آزمون مدل ساختاری

برای بررسی برازش مدل پژوهش از چندین معیار استفاده می شود که اولین و اساسی ترین معیار، ضرایب معنی داری t یا همان مقادیر t-values می باشد. در صورتی که مقدار این اعداد از ۱/۹۶ بیشتر شود، نشان از صحت رابطه‌ی بین عامل‌ها و در نتیجه تایید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۰/۹۵ است. البته باید توجه داشت که اعداد فقط صحت رابطه را نشان می دهند و شدت رابطه بین عامل‌ها را نمی توان با آن سنجید.



شکل ۲. مدل ضرایب معناداری

جدول ۵. بررسی روابط درون مدل ساختاری

Value P	Value T	خطای استاندارد	ضرایب استاندارد	بررسی رابطه‌ها درون مدل ساختاری تحقیق
۰/۰۰۰	۳/۸۵۹	۰/۰۹۷	۰/۳۷۴	رشد زبانی ← رشد اجتماعی
۰/۰۱۲	۲/۵۲۳	۰/۱۱	۰/۲۷۸	محیط یادگیری خانه ← رشد زبانی
۰/۰۰۲	۳/۱۱۷	۰/۰۹۶	۰/۳۰۰	محیط یادگیری خانه ← رشد اجتماعی
۰/۰۴۴	۲/۰۲	۰/۰۵۱	۰/۱۰۴	محیط یادگیری خانه ← رشد زبانی ← رشد اجتماعی

معیارهای R^2 و Q^2 :

R^2 معیاری است که نشان از تاثیر یک عامل برون‌زا بر یک عامل درون‌زا دارد و سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به عنوان ملاک‌هایی برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته می‌شود. برای بررسی کیفیت یا اعتبار مدل از شاخص حشو که به آن Q^2 استون – گیسر^{۲۸} می‌گویند استفاده شده است. این شاخص نیز قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص می‌سازد و در صورتی که مقدار این شاخص در مورد یکی از عامل‌های درون‌زا سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را کسب نماید، به ترتیب نشان از قدرت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی عامل یا عامل‌های برون‌زای مربوط به آن دارد.

جدول ۶. بررسی معیارهای Q^2 و R^2

نام متغیر	R^2	Q^2
رشد زبانی	۰/۱۱	ضعیف ۰/۰۸۲
رشد اجتماعی	۰/۲۹۲	متوسط ۰/۱۳۶

معیار F^2 :

این معیار که توسط کوهن (۱۹۸۸) معرفی شد، شدت رابطه میان سازه‌های مدل را تعیین می‌کند. معیار اندازه تاثیر از شاخص R^2 برای تحلیل رابطه‌ی میان سازه‌ها کمک می‌گیرد. از نظر کوهن مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به ترتیب نشان از اندازه تاثیر کوچک، متوسط و بزرگ یه سازه بر سازه دیگر است (داوری و رضازاده، ۱۳۹۲).

جدول ۷. بررسی معیار f^2

نام متغیر	f^2
رشد زبانی ← رشد اجتماعی	۰/۱۸۲
محیط یادگیری خانه ← رشد زبانی	۰/۰۸۴
محیط یادگیری خانه ← رشد اجتماعی	۰/۱۱۷

آزمون مدل کلی

مدل کلی شامل هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری می‌شود و با تایید برازش آن، بررسی برازش در یک مدل کامل می‌شود. معیار نیکویی برازش^{۲۹} مربوط به بخش کلی مدل‌های ساختاری است. این معیار توسط تننهاوس و همکاران در سال ۲۰۰۴ ابداع گردید و سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به عنوان مقادیر

ضعیف، متوسط و قوی برای آن معرفی شده است و حصول مقدار ۰/۲۹۶ برای معیار نیکویی برازش، نشان از برازش مناسب مدل دارد. در مجموع با توجه به مراحل که جهت تصدیق مدل اندازه‌گیری و محاسبات روایی سازه و تشخیصی و به دنبال آن آزمون روابط بین سازه‌های تحقیق انجام شد، مدل ارائه شده توسط پژوهشگر تایید می‌شود.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف بررسی نقش میانجی مهارت‌های زبانی در رابطه میان محیط یادگیری خانه و رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی انجام شد. یافته‌ها نشان دادند که محیط یادگیری خانه به‌طور معناداری توانایی‌های زبانی و رشد اجتماعی کودکان را پیش‌بینی می‌کند. این نتایج در راستای پژوهش‌های پیشین، اهمیت تعاملات زبانی و عاطفی در محیط خانه را به‌عنوان بستری مؤثر برای رشد شناختی و اجتماعی کودکان تأیید می‌کند (نیکلاس و اشنایدر، ۲۰۱۷؛ رز و همکاران، ۲۰۱۸؛ کوزاک و رچیا، ۲۰۱۹؛ لهر و همکاران، ۲۰۲۰؛ سکوئست و همکاران، ۲۰۲۴).

برای تبیین این یافته‌ها می‌توان به نظریه‌های بنیادین رشد نظیر نظریه اجتماعی-فرهنگی و یگوتسکی، یادگیری مشاهده‌ای بندورا و مدل بوم‌شناختی برونفن‌برنر اشاره کرد؛ نظریه‌هایی که همگی بر نقش محیط اجتماعی و به‌ویژه والدین در تحول کودک تأکید دارند. از منظر این دیدگاه‌ها، زبان نه تنها ابزاری برای انتقال معنا، بلکه وسیله‌ای برای تنظیم هیجانات، تقویت همدلی و برقراری ارتباط اجتماعی مؤثر است. در نتیجه، محیط زبانی غنی در خانه می‌تواند نقشی کلیدی در رشد مهارت‌های اجتماعی و خودتنظیمی هیجانی کودکان ایفا کند.

یافته محوری پژوهش حاضر، یعنی نقش میانجی مهارت‌های زبانی در رابطه بین محیط یادگیری خانه و رشد اجتماعی، بار دیگر بر پیوستگی ابعاد شناختی و اجتماعی در رشد کودکان تأکید دارد. این یافته با نتایج مطالعات ویرس و همکاران (۲۰۱۹) و ویرس، اهمیگ و نیکلاس (۲۰۲۱) هم‌راستا است؛ پژوهش‌هایی که نشان داده‌اند زبان در تعاملات همسالان و پذیرش اجتماعی نقشی تعیین‌کننده ایفا می‌کند.

در همین راستا، یکی از مؤلفه‌های مهم محیط یادگیری خانه، خواندن اشتراکی است؛ فعالیتی که امکان گفت‌وگو درباره تجارب اجتماعی-عاطفی شخصیت‌های کتاب را فراهم می‌سازد. مطالعات متعددی نشان داده‌اند که کتاب‌خوانی تعاملی تأثیر مستقیمی بر یادگیری اجتماعی-عاطفی کودکان دارد (کوزاک و رچیا^{۳۰}، ۲۰۱۹) و می‌تواند توانایی کودکان در بیان عواطف و برقراری پیوندهای اجتماعی را تقویت کند (رز و همکاران، ۲۰۱۸). اهمیت محیط برانگیزاننده از آنجا ناشی می‌شود که یادگیری زبان در سال‌های آغازین زندگی، توانمندی کودک را در ابراز نیازها، بیان هیجانات و تعاملات اجتماعی افزایش می‌دهد. پژوهش اسکیب و همکاران^{۳۱} (۲۰۱۹) نیز بر این موضوع تأکید دارد. افزون بر آن، رشد زبان در تنظیم هیجان‌های منفی مانند پرخاشگری و خشم نقشی حیاتی ایفا می‌کند (بروس و بل^{۳۲}، ۲۰۲۴). خودتنظیمی هیجانی و رفتاری نیز از جنبه‌های اساسی تحول در دوره پیش‌دبستان است. بر این مبنا، فعالیت‌های آموزشی-یادگیری هدفمند و غنی‌سازی محیط یادگیری خانه می‌تواند به بهبود کیفیت تعاملات والد-کودک و رشد زبانی کودک که خود زیربنای تعاملات اجتماعی است، منجر شود (نوبل و همکاران، ۲۰۱۹؛ دوکورت و همکاران^{۳۳}، ۲۰۲۱). مهارت‌های اجتماعی در

این میان ارتباط نزدیکی با توانایی در ارتباطات کلامی و غیرکلامی دارند. در واقع، کودکانی که در بیان نیازها یا درک دیگران ضعف دارند، معمولاً در پاسخ‌گویی مناسب دچار چالش می‌شوند و به دلیل نقص در مهارت‌های اجتماعی، ممکن است از سوی همسالان مورد پذیرش قرار نگیرند؛ مسئله‌ای که آن‌ها را در معرض مشکلات رفتاری، اجتماعی و تحصیلی قرار می‌دهد.

در نتیجه، مهارت‌های زبانی نه تنها ابزارهایی برای تعامل و درک متقابل‌اند، بلکه به کودکان امکان می‌دهند هیجانات خود را نام‌گذاری و تنظیم کنند، موقعیت‌های اجتماعی را تحلیل کرده و پاسخ‌های سازگارانه‌تری ارائه دهند. از این‌رو، تقویت این مهارت‌ها می‌تواند نقشی کلیدی در پیشگیری از مشکلات رفتاری و ارتقاء سلامت اجتماعی کودکان ایفا کند.

از منظر کاربردی، یافته‌های این مطالعه بر نقش خانواده به‌عنوان نخستین محیط یادگیری تأکید دارد؛ محیطی که نه‌فقط در آماده‌سازی شناختی، بلکه در ارتقای سلامت روانی-اجتماعی کودک تأثیرگذار است. بنابراین، برنامه‌های مداخله‌ای با محوریت تعاملات زبانی والد-کودک، نظیر آموزش والدین در حوزه کتاب‌خوانی تعاملی، گفت‌وگوهای عاطفی و تقویت ارتباط همدلانه، می‌توانند در ارتقاء رشد اجتماعی و هیجانی کودکان مؤثر باشند.

با این حال، نتایج این پژوهش باید با در نظر گرفتن محدودیت‌هایی تفسیر شود. نخست آن‌که داده‌ها در قالب یک مطالعه مقطعی گردآوری شده‌اند و امکان استنتاج علیت وجود ندارد؛ مطالعات طولی می‌توانند در این زمینه بینش عمیق‌تری ارائه دهند. دوم، به دلیل دشواری مشاهده مستقیم محیط خانه، از مقیاس‌های خودگزارشی والدین استفاده شد که احتمال سوگیری در گزارش‌ها را افزایش می‌دهد. همچنین در ارزیابی رشد اجتماعی، می‌توان از گزارش‌های مربیان نیز بهره گرفت؛ زیرا آن‌ها می‌توانند دیدگاهی نسبتاً عینی و معتبر از رفتار کودک ارائه دهند (اشمیدلر و اشنایدر^{۳۴}، ۲۰۱۴). محدودیت دیگر، استفاده از نمونه در دسترس با حجم نسبتاً کم است که تعمیم‌پذیری نتایج را با چالش مواجه می‌کند. از این‌رو، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، مدل مفهومی حاضر در نمونه‌های تصادفی و با در نظر گرفتن متغیرهایی چون جنسیت و سایر جنبه‌های رشدی از جمله هیجانی-عاطفی مورد بررسی قرار گیرد.

شایان ذکر است که پژوهش‌های گذشته نیز ارتباط معناداری را میان جنسیت کودک با توانایی‌های زبانی (ویرس و همکاران، ۲۰۱۹؛ رینالدی و همکاران^{۳۵}، ۲۰۲۳؛ پریستاوسکی و همکاران^{۳۶}، ۲۰۲۲) رشد هیجانی و توانایی‌های کلامی کودکان گزارش کرده‌اند (آگولیرا و همکاران^{۳۷}، ۲۰۲۱). در نهایت، پژوهش حاضر ضمن تأکید بر نقش بنیادین زبان در تعاملات اجتماعی، بر ضرورت سیاست‌گذاری برای آموزش‌های خانوادگی و تقویت محیط زبانی خانه به‌منظور بهبود رشد همه‌جانبه‌ی کودکان در سال‌های پیش از دبستان تأکید دارد.

پی‌نوشت‌ها

- | | |
|-------------------------------|--------------------------------------|
| 1. Herrera | 20. Burgoyne & Cain |
| 2. MacCann | 21. Flack |
| 3. Kim & Shin | 22. Lusby |
| 4. Turnbull | 23. Dulin |
| 5. Abrahams | 24. Seidenfeld |
| 6. Murano | 25. Wirth |
| 7. Blewitt | 26. Average Variance Extracted (AVE) |
| 8. Bonifacci | 27. Fornell & Larcker |
| 9. Cuartas | 28. Stone-Geisser's Q ² |
| 10. Spinelli | 29. Goodness of Fit |
| 11. Tang | 30. Kozak & Recchia |
| 12. Horning | 31. Skibb |
| 13. Hummel | 32. Bruce & Bell |
| 14. Linberg | 33. Daucourt |
| 15. Rodriguez & Tamis-LeMonda | 34. Schmiedeler |
| 16. Mistry | 35. Rinaldi |
| 17. Sundqvist | 36. Prystawski |
| 18. Niklas & Schneider | 37. Aguilera |
| 19. Daucourt | |

منابع

- Abrahams, L., Pancorbo, G., Primi, R., Santos, D., Kyllonen, P., John, O. P., et al. (2019). Social-emotional skill assessment in children and adolescents: advances and challenges in personality, clinical, and educational contexts. *Psychol. Assess.* 31, 460–473.
- Aguilera M, Ahufinger N, Esteve-Gibert N, Ferinu L, Andreu L and Sanz-Torrent M (2021) Vocabulary Abilities and Parents' Emotional Regulation Predict Emotional Regulation in School-Age Children but Not Adolescents With and Without Developmental Language Disorder. *Front. Psychol.* 12:748283.
- Blewitt, C., O'connor, A., Morris, H., Nolan, A., Mousa, A., Green, R., et al. (2021). "It's embedded in what we do for every child": a qualitative exploration of early childhood educators' perspectives on supporting Children's social and emotional learning. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 18:1530.
- Bonifacci P, Tobia V, Inoue T and Manolitsis G (2023) Editorial: The impact of home and school environment on early literacy and mathematic skills. *Front. Psychol.* 14:1258391. doi: 10.3389/fpsyg.2023.1258391
- Bonifacci, P., Compiani, D., Vassura, C (2024). Home Learning Environment and Screen Time Differentially Mediate the Relationship Between Socioeconomic Status and Preschoolers' Learning and Behavioural Profiles. *Child Psychiatry Hum Dev* <https://doi.org/10.1007/s10578-024-01724-z>

- Bruce M, Ermanni B, Bell MA (2024). Vocabulary size predicts behavioral problems in emotionally reactive children. *Early Child Res Q. Quarter*; 67:265-273.
- Burgoyne, K., and Cain, K. (2022). The effects of prompts on the shared reading interactions of parents and children with Down syndrome. *Int. J. Disabil. Dev. Educ.* 69, 1327–1341.
- Cuartas, J. (2022). The effect of spanking on early social-emotional skills. *Child Dev.* 93, 180–193. doi: 10.1111/cdev.13646
- Custode, S. A., Bailey, J., Sun, L., Katz, L., Ullery, M., Messinger, D., Bulotsky-Shearer, R. J., & Perry, L. K. (2023). Preschool Language Environments and Social Interactions in an Early Intervention Classroom: A Pilot Study. *Journal of Early Intervention*, 46(3), 338-355.
- Dadsetan, P., Asgari, A., Rahimzade, S., & Bayat, M. (2010). Kindergarten inventory of social/emotional tendencies: A cross-validation study. *Developmental Psychology (Journal of Iranian Psychologists)*, 7(25), 7–27 . [in Persian].
- Daucourt, M. C., Napoli, A. R., Quinn, J. M., Wood, S. G., and Hart, S. A. (2021). The home math environment and math achievement: a meta-analysis. *Psychol. Bullet.* 147, 565–596.
- Davari, A., & Rezazadeh, A. (2013). Structural equation modeling with PLS software (1st ed.). Tehran: Jahad Daneshgahi Publications.[in Persian].
- Dulin, M.S., Loveall, S.J and Mattie, L.J (2023). Home-literacy environments and language development in toddlers with Down syndrome. *Front. Psychol.* 14:1143369.
- Flack, Z. M., Field, A. P., and Horst, J. S. (2018). The effects of shared storybook reading on word learning: a meta-analysis. *Dev. Psychol.* 54, 1334–1346.
- Ghasemi, V. (2012). Estimation of optimum sample size in structural equation modeling: Assessing its adequacy for social researchers. *Iranian Journal of Sociology (ISA)*, 12(4), 138–161. [in Persian].
- Hasanzadeh S, Minaei A. Adaptation and Standardization of the Test of TOLD-P: 3 for Farsi-speaking Children of Tehran. *JOEC* 2002; 1 (2):119-134 [in Persian].
- Herrera, L., Al-Lal, M., and Mohamed, L. (2020). Academic achievement, self-concept, personality and emotional intelligence in primary education. Analysis by gender and cultural group. *Front. Psychol.* 10:3075.
- Hollo, A., Wehby, J., & Oliver, R. (2014). Unidentified language deficits in children with emotional and behavioural disorders: A meta-analysis. *Exceptional Children*, 80(2), 169-186
- Horning, M. L., Friend, S., Lee, J., Flattum, C., and Fulkerson, J. A. (2022). Family characteristics associated with preparing and eating more family evening meals at home. *J. Acad. Nutr. Diet.* 122, 121–128.
- Hummel, T. G., Cohen, F., and Anders, Y. (2022). Parents’ trust in their child’s preschool: associations with child and family characteristics and aspects of parent-preschool communication. *Early Educ. Dev.* 1-18.

- Kim, S. H., and Shin, S. (2021). Social-emotional competence and academic achievement of nursing students: a canonical correlation analysis. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 18:1752.
- Kozak, S., & Recchia, H. (2019). Reading and the development of social understanding: Implications for the literacy classroom. *The Reading Teacher*, 72(5), 569–577. <https://doi.org/10.1002/trtr.1760>
- Lehrl, S., Ebert, S., Blaurock, S., Rossbach, H., & Weinert, S. (2020). Long-term and domain specific relations between the early years home learning environment and students' academic outcomes in secondary school. *School Effectiveness and School Improvement*, 31(1), 102–124.
- Linberg, A, Lehrl, S, and Weinert, S (2020). The Early Years Home Learning Environment – Associations With Parent-Child-Course Attendance and Children's Vocabulary at Age 3. *Front. Psychol.* 11:1425.
- Liu, Q., Zhou, N., Cao, H., and Hong, X. (2020). Family socioeconomic status and Chinese young children's social competence: parenting processes as mediators and contextualizing factors as moderators. *Child Youth Serv. Rev.* 118:105356.
- Lusby, S., and Heinz, M. (2020). Shared reading practices between parents and young children with Down syndrome in Ireland. *Ir Educ Stud* 39, 19–38.
- MacCann, C., Jiang, Y., Brown, L. E., Double, K. S., Bucich, M., and Minbashian, A. (2020). Emotional intelligence predicts academic performance: a meta-analysis. *Psychol. Bull.* 146, 150–186.
- Mistry, R. S., Biesanz, J. C., Chien, N., Howes, C., and Benner, A. D. (2008). Socioeconomic status, parental investments, and the cognitive and behavioral outcomes of low-income children from immigrant and native households. *Early Child. Res. Q.* 23, 193–212.
- Murano, D., Sawyer, J. E., and Lipnevich, A. A. (2020). A meta-analytic review of preschool social and emotional learning interventions. *Rev. Educ. Res.* 90, 227–263.
- Niklas, F., & Schneider, W. (2017a). Home learning environment and development of child competencies from kindergarten until the end of elementary school. *Contemporary Educational Psychology*, 49, 263–274. \
- Prystawski B, Grant E, Nematzadeh A, Lee SWS, Stevenson S, Xu Y. (2022). The Emergence of Gender Associations in Child Language Development. *Cogn Sci.*46(6):e13146.
- Rinaldi P, Pasqualetti P, Volterra V, Caselli MC (2021). Gender differences in early stages of language development. Some evidence and possible explanations. *J Neurosci Res.*101(5):643-653.
- Rodriguez, E. T., & Tamis-LeMonda, C. S. (2011). Trajectories of the Home Learning Environment across the first 5 years: Associations with children's vocabulary and literacy skills at prekindergarten. *Child Development*, 82(4), 1058–1075.
- Rose, E., Lehrl, S., Ebert, S., & Weinert, S. (2018). Long-term relations between children's language, the Home Literacy Environment, and socioemotional development from ages 3 to 8. *Early Education and Development*, 29(3), 342–356.

- Schaub, S., Ramseier, E., Neuhauser, A., Burkhardt, S. C. A., and Lanfranchi, A. (2019). Effects of home-based early intervention on child outcomes: a randomized controlled trial of Parents as Teachers in Switzerland. *Early Childh. Res. Q.* 48, 173–185.
- Schmiedeler, S., & Schneider, W. (2014). Attention-deficit hyperactivity disorder (ADHD) in the early years: Diagnostic issues and educational relevance. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 19(3), 460–475. <https://doi.org/10.1177/1359104513489979>
- Seidenfeld, A. M., Johnson, S. R., Woodburn Cavadel, E., & Izard, C. E. (2014). Theory of mind predicts emotion knowledge development in Head Start children. *Early Education and Development*, 25(7), 933–948.
- Skibb, L.E., Montory, J., Bowles, R., Morrison, F. (2019). Self -regulation and the development of literacy and language achievement from preschool through second grade. *Early childhood research quarterly*. Vol. 46.
- Spinelli, M., Lionetti, F., Setti, A., and Fasolo, M. (2021). Parenting stress during the COVID-19 outbreak: socioeconomic and environmental risk factors and implications for children emotion regulation. *Fam. Process* 60, 639–653.
- Sundqvist, A., Majerle, N., Heimann, M., & Koch, F.-S. (2024). Home literacy environment, digital media and vocabulary development in preschool children. *Journal of Early Childhood Research*, 22(4), 570-583.
- Tamis-LeMonda, C. S., Luo, R., McFadden, K. E., Bandel, E. T., and Vallotton, C. (2019). Early home learning environment predicts children's 5th grade academic skills. *Appl. Dev. Sci.* 23, 153–169.
- Tan, C., Zhao, C., Dou, Y., Duan, X., Shi, H., Wang, X., et al. (2020). Caregivers' depressive symptoms and social-emotional development of left-behind children under 3 years old in poor rural China: the mediating role of home environment. *Child Youth Serv. Rev.* 116:105109.
- Tang, Y. P., Zheng, J., Sun, X. X., and Huang, Z. J. (2021). Collaboration: report on the study on social and emotional skills of Chinese adolescents (III). *J. East China Normal Univ. (Educ. Sci.)* 39, 62–76.
- Turnbull, K. L., Mateus, D. M. C., LoCasale-Crouch, J., Coolman, F. L., Hirt, S. E., and Okezie, E. (2022). Family routines and practices that support the school readiness of young children living in poverty. *Early Child. Res. Q.* 58, 1–13.
- Vahab, M. , Shahim, S. , Jafari, S. and Oryadi Zanjani, M. M. (2012). The relation between receptive language development and social skills among 4-to-6-year-old Persian-speaking children. *Journal of Research in Rehabilitation Sciences*, 8(3), 454-465. [in Persian].
- Wade, M., Jenkins, J. M., Venkadasalam, V. P., Binnoon-Erez, N., and Ganea, P. A. (2018). The role of maternal responsiveness and linguistic input in preacademic skill development. A longitudinal analysis of pathways. *Cogn. Dev.* 45, 125–140.
- Wirth A., Ehlig S. C., & Niklas F. (2022). The role of the Home Literacy Environment for children's linguistic and socioemotional competencies development in the early years. *Social Development*, 31, 372–387.

- Wirth, A., Ehmgig, S. C., Drescher, N., Guffler, S., & Niklas, F. (2019). Facets of the early Home Literacy Environment and children's linguistic and socioemotional competencies. *Early Education and Development*, 31(6), 892–909.
- Wu, Z., Hu, B. Y., Fan, X., Zhang, X., and Zhang, J. (2018). The associations between social skills and teacher-child relationships: a longitudinal study among Chinese preschool children. *Child Youth Serv. Rev.* 88, 582–590.
- Zamanvand, S. (2020). The relationship between parental and child anxiety with social and language development of children aged 6–9 years (Master's thesis). Alzahra University, Tehran, Iran. [in Persian].
- Zigler, E., Pfannenstiel, J. C., and Seitz, V. (2008). The Parents as Teachers program and school success. A replication and extension. *J. Prim. Prevent.* 29, 103–120.

Original Article

The Mediating Role of Maternal Emotion Socialization in the Relationship Between Maternal Self-Silencing and Internalizing Problems in Childhood.

Mohadeseh noroozi^{✉1}, Mohsen kachooei¹, Samaneh behzadpoor², Hojatollah Farahani²

¹ Department of Psychology, Faculty of Humanities, University of Science and Culture, Tehran, Iran.

² Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Received: 2024/12/02

Revised: 2025/09/02

Accepted: 2025/09/15

DOI:10.48308/jfr.2025.237801.1868

Highlights

- Maternal self-silencing indirectly leads to increased internalizing problems (such as anxiety and depression) in children aged 3–5 years by reducing the quality of the child's emotion socialization.
- There is a significant positive relationship between maternal self-silencing and non-supportive reactions to children's negative emotions (e.g., punishment or ignoring), and a significant negative relationship with supportive reactions (e.g., encouraging emotional expression).
- This study emphasizes the importance of early interventions in kindergartens and elementary schools to improve mothers' emotion socialization practices and prevent future internalizing disorders in children.

Extended Abstract

Introduction: Internalizing problems are one of the most common and persistent psychological problems in childhood. Theoretical models and some previous research have shown that many risk factors in the family, such as parental psychological disorders and parental psychopathology, especially depression and maternal self-silence can affect children's internalization problems and mental health development. Jack (1991) pointed out that since women with self-silencing tend to suppress their anger, sometimes this anger and frustration may be inappropriately expressed or transferred to other innocent people such as children. These conditions reflect the negative effects of stress and failure to express one's needs as a mother in a child-mother relationship. Maternal Mental Health (MMH) disorders not only affect the internalizing problems in childhood but also affect the maternal socialization of child emotions. In the first years of a child's life, the process through which parents respond to their children's emotions, talk to them about their emotions, and how parents express their emotions is called Emotion-Socialization (ES). Researchers have divided the methods of parent emotion socialization into two categories supportive reactions (confirming and encouraging the expression of emotions) and non-supportive reactions (punishment, exaggeration, inhibition or suppression of the expression of negative emotions, ignoring), which affect the emotion regulation and the occurrence rate of behavioral problems in children. Therefore, the present study aimed to determine the mediating effect of a mother's emotional socialization in the relationship between the mother's self-silencing and internalizing problems in childhood.

Methodology: This type of research was of the fundamental research type and the type of correlation design based on Structural equation modeling (SEM). The statistical population of this study includes all married mothers aged 20 to 45 in the non-clinical population, with children 3-5 years old and living in Gorgan city, who were registered in the comprehensive healthcare system in 2023 and the result of their mental health and addiction screening was negative. A total of 350 participants were selected by targeted sampling. Finally, 300 mothers responded online to the scales of the Silencing the Self Scale (STSS),

The Coping with Children's Negative Emotions Scale (CCNES), and the Child Behaviour Checklist (CBCL/1.5-5). All analyses were done using SPSS 26 and AMOS 24 software.

Findings: In this study, 300 mothers raising children of 3-5 years of age, residing in Gorgan city, were studied. The results show that most of the studied mothers were in the age range of 35-31 years (35.7%) and had a bachelor's degree (43%). The standardized and unstandardized (or raw) coefficients of the direct paths of the hypothetical model related to the mediating role of emotion socialization in the relationship between self-silence and internalizing problems in children are shown in Table 1. The results showed that there was a positive and significant relationship between self-silence and non-supportive socialization reactions, and internalization problems, and a negative and significant relationship with supportive reactions ($P < 0.001$). Also, non-supportive reactions had a positive and significant relationship with internalizing problems ($P < 0.05$). Also, there was a negative and significant relationship between supportive reactions and internalizing problems ($P < 0.05$). The indirect effect of self-silence through emotional socialization strategies on internalizing problems was significant (CI: 0.0244-0.1815, $P < 0.001$, $b = 0.0925$). Therefore, the mediating role of emotional socialization strategies in the relationship between self-silence and internalizing problems is confirmed.

Table 1. The standard coefficients of the paths of the proposed research model

Path	Standardized coefficients	Unstandardized coefficients	Standard error	The critical ratio	The probability value (P)
Socialization reactions from the self-silence path	0.11	0.214	0.003	3.293	< 0.001
Internalization problems from the silence path	0.080	0.053	0.099	0.809	0.419
Socialization strategies	7.502	0.247	1.647	4.554	< 0.001

Conclusion: Self-silence in mothers and how they react to children's emotions has a positive and significant effect on internalizing problems in children. Therefore, considering that early childhood is a period of social and emotional development and children learn a lot about how to recognize and manage their emotions, it is important to understand some of the underlying causes and factors for childhood behavioral problems. It seems that research on children's internalizing problems can help to identify the problems that exist in this field.

It is suggested that taking into consideration the fact that children's internalization problems can be formed from within the family and can be effective in the development of disorders in the future, the way of emotional socialization of the child by the mother in kindergartens and elementary schools should be investigated and if necessary, interventions should be made. It is necessary to solve the problems of emotional socialization of children and to prevent the occurrence of disorders in the future.

It is suggested that taking into consideration the fact that children's internalization problems can be formed from within the family and can be effective in the development of disorders in the future, the way of emotional socialization of the child by the mother in kindergartens and elementary schools should be investigated and if necessary, interventions should be made. It is necessary to implement interventions to solve the problems of emotional socialization of children and to prevent the occurrence of disorders in the future.

In addition, counseling and psychology experts are suggested to help reduce the problems caused by self-silence in women, from treatments based on self-compassion and self-kindness to avoiding the continuation of guilt, self-blame, and control of negative thoughts about oneself.

Keywords: Emotional Socialization; Self-Silencing; Internalizing Problems

How to cite: Noroozi, M., kachoei, M., behzadpoor, S. & Farahani, H. (2025). The mediating role of maternal emotion socialization in the relationship between maternal self-silencing and internalizing problems in childhood.. *Journal of Family Research*, 21(4), 128-148. doi: 10.48308/jfr.2025.237801.1868

Corresponding Author Email Address: mohadese.noroozi1369@gmail.com



Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the creative commons attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقاله پژوهشی

نقش واسطه‌ای اجتماعی شدن هیجان: در رابطه بین خودخاموشی مادر و مشکلات
درونی‌سازی در کودکانمحدثه نوروزی[✉]، محسن کچویی^۱، سمانه بهزادپور^۱، حجت‌اله فراهانی^۲

۱. گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.

۲. گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس تهران، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۱۹/۱۲ دریافت نسخه اصلاح‌شده: ۱۴۰۴/۰۶/۱۱ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۶/۲۴

DOI: 10.48308/jfr.2025.237801.1868

نکات برجسته

- خودخاموشی مادران از طریق کاهش کیفیت اجتماعی‌شدن هیجانی کودکان، به‌طور غیرمستقیم منجر به افزایش مشکلات درونی‌سازی مانند اضطراب و افسردگی در کودکان ۳ تا ۵ سال می‌شود.
- بین خودخاموشی مادران و واکنش‌های غیرحمایتی آنان در برابر هیجانات منفی کودکان (مانند تنبیه یا نادیده‌گیری) رابطه مثبت معنادار وجود دارد، در حالی که با واکنش‌های حمایتی (مانند تشویق به ابراز هیجان) رابطه منفی معنادار مشاهده می‌شود.
- این مطالعه بر اهمیت مداخلات زودهنگام در مهدکودک‌ها و مدارس ابتدایی برای بهبود شیوه‌های اجتماعی‌شدن هیجانی توسط مادران و پیشگیری از اختلالات درونی‌سازی آینده در کودکان تأکید می‌کند.

چکیده

مشکلات درونی‌سازی در کودکان یک مفهوم مهم در زمینه روانپزشکی کودک و نوجوان و بهداشت روان به ویژه در سنین پیش‌دبستانی است و رشد و سازگاری، با سلامت روانی و هیجانی آنها مرتبط است. هدف پژوهش حاضر، تعیین نقش واسطه‌ای اجتماعی شدن هیجان توسط مادر در رابطه بین خودخاموشی مادر و مشکلات درونی‌سازی کودکان بود. این نوع پژوهش از نوع پژوهش‌های بنیادی و از نوع طرح همبستگی مبتنی بر معادلات ساختاری بود. جامعه آماری آن، کلیه مادران متأهل ۱۸ تا ۴۵ ساله در جمعیت غیربالیینی، دارای کودک ۳-۵ سال ساکن شهر گرگان بوده است. شرکت کنندگان به روش نمونه‌گیری در دسترس به تعداد ۳۵۰ نفر انتخاب شدند. در نهایت ۳۰۰ نفر از مادران به صورت آنلاین به مقیاس‌های خودخاموشی (STSS)، سازگاری با هیجانات منفی کودکان (CCNES) و سیاهه رفتاری کودک (CBCL) پاسخ دادند. کلیه تحلیل‌ها با استفاده از نرم افزارهای SPSS²⁶ و AMOS²⁴ صورت گرفت. یافته‌ها نشان دادند که بین خودخاموشی با واکنش‌های غیرحمایتی اجتماعی شدن، و مشکلات درونی‌سازی ارتباط مثبت و معنادار و با واکنش‌های حمایتی رابطه منفی و معنادار وجود دارد ($P < 0.001$). همچنین واکنش‌های غیرحمایتی با مشکلات درونی‌سازی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد ($P < 0.05$). و بین واکنش‌های حمایتی و مشکلات درونی‌سازی رابطه منفی و معنادار وجود دارد ($P < 0.05$). خودخاموشی در مادران و نحوه واکنش آن‌ها به هیجانات کودک، تأثیر مثبت و معناداری بر مشکلات درونی‌سازی در کودکان دارد.

کلیدواژه‌ها: مشکلات درونی‌سازی، خودخاموشی، اجتماعی‌شدن هیجان.

استناد به این مقاله: نوروزی، م.، کچویی، م.، بهزادپور، س. و فراهانی، ح. (۱۴۰۴). نقش واسطه‌ای اجتماعی شدن هیجان در رابطه بین خودخاموشی مادر و مشکلات درونی‌سازی در کودکان. خانواده پژوهی، ۲۱(۴)، ۱۴۸-۱۲۸. doi: 10.48308/jfr.2025.237801.1868

✉ نویسنده مسئول: mohadese.noroozi1369@gmail.com

مقدمه

مشکلات درونی‌سازی یکی از شایع‌ترین و پایدارترین مشکلات روانشناختی در دوران کودکی است (تزنر^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). بیش از یک پنجم کودکان با مشکلات روانشناختی مواجه هستند، که شامل مشکلات درونی‌سازی نیز می‌شود (شی^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). مشکلات درونی‌سازی، انعکاس مشکل کودک در مواجهه با هیجانات منفی است (لینز^۳ و همکاران، ۲۰۲۲) و هسته اصلی بیشتر شکایات درونی‌شده مانند اضطراب، افسردگی، ترس‌های مفرط، نگرانی و شکایات روان‌تنی را تشکیل می‌دهد (آخنباخ^۴ و همکاران، ۲۰۰۰). مطالعات اپیدمیولوژیک و بالینی نشان می‌دهند که این اختلالات تا بزرگسالی ادامه می‌یابند و می‌توانند خطر اقدام به خودکشی، مصرف الکل، افسردگی، و محدودیت‌های شدید اجتماعی را افزایش دهند (اسکائینی^۵ و همکاران، ۲۰۱۸). از آن‌جا که این علائم در اوایل زندگی ظاهر می‌شوند و پایدار هستند، تشخیص و درمان زودهنگام اهمیت زیادی دارد. با این حال، مشکلات درونی‌سازی در کودکان هنوز اغلب نادیده گرفته می‌شوند و تشخیص داده نمی‌شوند (بارت^۶ و همکاران، ۲۰۰۱).

تأثیرات محیطی نقش مهمی در ظهور مشکلات روانشناختی دوران کودکی دارند (سالواتور^۷ و همکاران، ۲۰۱۵)؛ و این نقش در مشکلات درونی‌سازی کودکان نیز مستند شده است (لینز و همکاران، ۲۰۲۲). مدل‌های نظری نشان می‌دهند که فرایندهای خانوادگی و فرزندپروری^۸ عوامل مهمی در افزایش، حفظ و انتقال علائم درونی‌سازی (رز^۹ و همکاران، ۲۰۱۸) هستند.

تحقیقات قبلی نشان داده‌اند که عوامل خطر در خانواده شامل تعارض والدین، جدایی والدین (پورتنوی^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۱، ون دایک^{۱۱}، آر، و همکاران، ۲۰۲۰)، سبک فرزندپروری خصمانه، عدم تعامل مثبت با کودک، افزایش رفتارهای منفی والدین، طرد والدین، غفلت‌های دوران کودکی (رایلارسدام^{۱۲} و همکاران، ۲۰۱۴، عرفانی‌فر^{۱۳} و همکاران، ۲۰۱۸، وان‌متر^{۱۴} و همکاران، ۲۰۲۰)، اختلالات روانشناختی والدین، آسیب‌شناسی روانی والدین به ویژه افسردگی (احمدزاده^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۱، پیتی‌کاین^{۱۶} و همکاران، ۲۰۲۰، دیویس^{۱۷} و همکاران، ۲۰۲۲)، مشکل در تنظیم هیجان^{۱۸} (ادواردز^{۱۹} و همکاران، ۲۰۱۷، آی پی^{۲۰} و همکاران، ۲۰۲۱) و خود-خاموشی مادر (ریومه^{۲۱} و همکاران، ۲۰۱۰) می‌توانند بر مشکلات درونی‌سازی و سلامت روان کودکان تأثیرگذار باشند (دوریس^{۲۲} و همکاران، ۲۰۱۸، لیجسدورف^{۲۳} و همکاران، ۲۰۱۷).

خود-خاموشی^{۲۴} متغیری است که مورد توجه محققان مختلف بوده است. طبق تعریف جک (جک^{۲۵}، ۱۹۹۱)، خود-خاموشی ناتوانی در ابراز هیجانات، افکار و احساسات خود در روابط صمیمی یا فقدان ابراز در روابط است. این یک راهبرد مقابله‌ای بین‌فردی است که در آن افراد احساسات و افکار خود را سرکوب می‌کنند تا از فقدان رابطه، طرد شدن و قضاوت شدن جلوگیری کنند (بوکهلز^{۲۶} و همکاران، ۲۰۰۷، عمران^{۲۷} و همکاران، ۲۰۲۰). جک (۱۹۹۱) بیان کرد، که زنان با خود-خاموشی تمایل دارند خشم خود را سرکوب کنند، و ممکن است این خشم و ناامیدی به صورت نامناسب ابراز شود یا به سمت دیگران، مانند کودکان، منتقل شود. این امر نشان دهنده تأثیرات منفی استرس و عدم ابراز نیازهای مادر، در روابط مادر-کودک است (جک و همکاران، ۱۹۹۱). مادران با خود-خاموشی ممکن است نتوانند نیازهای خود را در برابر درخواست‌های مراقبت از کودک اولویت دهند، در نتیجه احساسات منفی بیشتری در روابط با فرزندان تجربه می‌کنند. و از آنجا که کیفیت رابطه

مادر-کودک در اوایل دوران کودکی، دریچه‌ی زمانی مهمی برای رشد عاطفی و اجتماعی کودک است (موهر^{۲۸}، ۱۹۸۸)، می‌تواند زمینه‌ساز مشکلات درونی‌سازی در کودکان شود (سیدور^{۲۹} و همکاران، ۲۰۱۷).

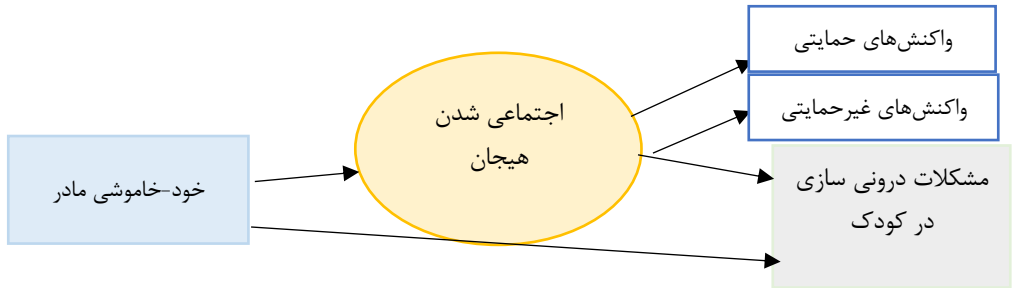
مطالعات اخیر نشان می‌دهند که خود-خاموشی در زنان اغلب با کیفیت پایین‌تر روابط مادر-کودک (برودی^{۳۰} و همکاران، ۲۰۱۴)، مشکلات درونی‌سازی^{۳۱} (پینکوارت^{۳۲} و همکاران، ۲۰۱۷، ریومه و همکاران، ۲۰۱۰)، عزت‌نفس^{۳۳} پایین (همرلی^{۳۴} و همکاران، ۲۰۰۱)، افسردگی (کرامر^{۳۵} و همکاران، ۲۰۰۵)، اضطراب (همرلی و همکاران، ۲۰۰۱)، کمالگرایی^{۳۶} (فلت^{۳۷} و همکاران، ۲۰۰۷) خودسرزنی، خودانتقادگری (علی^{۳۸} و همکاران، ۲۰۰۱)، نوروگرایی (ویت، و همکاران، ۲۰۰۱)، اختلالات خوردن، تعارض در روابط (اولسون^{۳۹} و همکاران، ۲۰۲۲) و آشفتگی روانشناختی مرتبط است (باژا ماریا خوزه^{۴۰} و همکاران، ۲۰۲۲). از آنجا که مشکلات روان‌شناختی اغلب منعکس‌کننده اختلال در عملکرد هیجانی هستند، یکی از حوزه‌های فرزندپروری که ممکن است تحت تأثیر مشکلات روانشناختی مادر باشد، اجتماعی‌شدن هیجان است. علائم روانشناختی مادر نه تنها بر مشکلات درونی‌سازی کودک تأثیر می‌گذارند بلکه بر نحوه اجتماعی‌شدن هیجان کودک نیز موثرند (آریکان و همکاران، ۲۰۲۱).

اجتماعی‌شدن هیجان^{۴۱} کودک، توسط والدین، در مداخلات هیجان‌محور والدینی مطرح شده است (آیزنبرگ^{۴۲} و همکاران، ۱۹۹۸). آیزنبرگ و همکاران (۱۹۹۸) بیان کردند که از اولین سال‌های زندگی کودک، فرایندی که از طریق آن، والدین به هیجانات فرزند پاسخ می‌دهند، درباره هیجان‌های او صحبت می‌کنند، و نحوه ابراز هیجان والدین، اجتماعی‌شدن هیجان (ES^{۴۳}) شناخته می‌شود (آیزنبرگ و همکاران، ۱۹۹۸).

پژوهشگران روش‌های اجتماعی‌شدن هیجان توسط والدین را به دو دسته تقسیم کرده‌اند: روش اول، واکنش‌های حمایت‌گرانه والدین در برابر ابراز عواطف منفی کودکان است، مانند تشویق کودکان به ابراز هیجان یا کمک به آن‌ها برای مقابله موثر با عواملی که موجب بروز این هیجانات شده‌اند، که متعاقباً، نمرات درونی‌سازی کمتری را پیش‌بینی می‌کند (هویر^{۴۴} و همکاران، ۲۰۱۸). در واقع واکنش‌هایی که ابراز هیجان کودکان را حمایت و اعتبار می‌بخشند، رفتارهای مقابله‌ای آن‌ها را در واکنش به هیجانات منفی تقویت می‌کند. در نتیجه، کودکان به تدریج در مقابله و مدیریت موقعیت‌های هیجانی دشوار مهارت بیشتری پیدا می‌کنند و متعاقباً این واکنش‌های حمایتی، با طیفی از پیامدها در کودکان، مانند کارآمدی هیجانی (لی^{۴۵} و همکاران، ۲۰۱۹)، مهارت‌های اجتماعی (جونز، اس. ^{۴۶} و همکاران، ۲۰۰۱)، وسازگاری رفتاری (روداس^{۴۷} و همکاران، ۲۰۱۶) مرتبط خواهد بود. روش دیگر، واکنش‌های غیرحمایتی والدین است که منجر به تنبیه، مهار یا سرکوب ابراز عواطف منفی در کودک می‌شود (دنهام و همکاران، ۲۰۱۲). در واقع پاسخ‌های منفی مادر به هیجانات کودک، نادیده گرفتن هیجانات کودک، احتمالاً پریشانی و برانگیختگی کودکان را تشدید می‌کند و در نتیجه بر توانایی تنظیم عواطف کودکان تأثیر منفی می‌گذارد (اوگارت^{۴۸} و همکاران، ۲۰۲۱). پاسخ‌های بی‌اعتبارکننده یا غیرحمایت‌کننده نسبت به هیجانات کودک، نشان می‌دهد که تجربه هیجانی یا ابراز هیجانات کودک، نامناسب، بی‌اهمیت، یا نامطلوب است (آیزنبرگ، ۱۹۹۸). این الگوی اعتبارزدا یا غیرحمایت‌کننده، چگونگی درک کودکان از هیجانات‌شان را شکل می‌دهد و فرصت کودکان را برای یادگیری راهبردهای تنظیم هیجان موثر محدود می‌کند و در نهایت خطر مشکلات رفتاری و هیجانی را افزایش می‌دهد (فریگولتو و همکاران، ۲۰۲۴). مطالعات نشان داده‌اند، آسیب شناسی روانی مادر با نحوه اجتماعی‌شدن هیجان به شیوه غیرحمایتی مرتبط است (مورلن

و همکاران، ۲۰۱۶). یعنی زمانی که کودک نیاز به ابراز هیجان دارد، هیجانات منفی‌اش بی‌اعتبار و نادیده گرفته می‌شود، توجه و حمایت کافی دریافت نمی‌کند، میتواند بر مشکلات رفتاری کودک تاثیر منفی بگذارد (دیکس^{۴۹} و همکاران، ۲۰۰۴). این واکنش‌های غیرحمایتی مادر در برابر هیجانات منفی کودک، ممکن است ارتباط بین خودخاموشی و مشکلات درونی‌سازی کودکان را میانجی‌گری کند. در واقع، خود-خاموشی مادر، ممکن است با پاسخ‌های نامناسب به رفتار و هیجان کودک و با نحوه اجتماعی‌شدن هیجان در کودک مرتبط باشد (کرسپو^{۵۰} و همکاران، ۲۰۱۷) و اجتماعی‌شدن هیجان کودک توسط مادر می‌تواند ارتباط آن را با مشکلات درونی‌سازی در کودکان توضیح دهد (بائو^{۵۱}. جی و همکاران ۲۰۲۰، زیمر-گمبک^{۵۲}، ام. جی و همکاران، ۲۰۲۲، فریگولتو^{۵۳} و همکاران، ۲۰۲۲، نلسون^{۵۴} و همکاران، ۲۰۱۸). همچنین، به گفته کاستا و مک‌کری، زنان با خود خاموشی بالا تمایل دارند از دفاع‌های بدوی و بی‌اثر مانند سرکوب و انکار استفاده کنند و احساسات و نیازهای خود را بی‌اعتبار و بازدار می‌کنند (ویت^{۵۵} و همکاران، ۲۰۰۱). در مطالعه ای دیگر، بین استفاده مادر از راهبرد مقابله‌ای سرکوب و استفاده فرزندان از پاسخ سرکوب ارتباط مثبت معناداری یافتند (باریولا^{۵۶} و همکاران، ۲۰۱۲). بنابراین به نظر می‌رسد مادران با خود خاموشی، ممکن است واکنش موثر نسبت به هیجانات فرزندشان را دشوار بدانند و احتمالاً تجربه‌ی هیجانی کودک خود را بی‌اعتبار کنند (بی‌اهمیت جلوه دادن، تنبیه، واکنش‌های ناخوشایند)، که می‌تواند زمینه‌ساز بروز مشکلات درونی‌سازی در کودک شود (آیزنبرگ و همکاران، ۱۹۹۹).

طبق اعلام سازمان بهداشت جهانی (WHO) و مرور پژوهش‌های متعدد ۱۰ تا ۲۰ درصد از کودکان و نوجوانان مشکلات سلامت روان را تجربه می‌کنند. این آمار، توجه به نقش عوامل خانوادگی و تعاملات درون‌نظام خانواده را در شکل‌گیری مشکلات رفتاری کودکان ضروری می‌سازد و لزوم انجام پژوهش‌های بیشتر در این حوزه را برجسته می‌کند (جاراتسیت^{۵۷} و همکاران، ۲۰۲۵). در ادبیات پژوهشی، عواملی مانند آسیب‌شناسی روانی والدین، اضطراب، افسردگی، خود-خاموشی، به‌عنوان عوامل مؤثر بر بروز رفتارهای درونی‌سازی و برونی‌سازی در کودکان خردسال معرفی شده‌اند (آریکان^{۵۸} و همکاران، ۲۰۲۱، ریومه^{۵۹} و همکاران، ۲۰۱۰، پیتی‌کاین^{۶۰} و همکاران، ۲۰۲۰). به‌ویژه، شواهد دهه‌های اخیر به‌طور مستمر از انتقال بین‌نسلی آسیب‌شناسی روانی، با محوریت نقش مادران، حکایت دارد (فیرپویرتی^{۶۱} و همکاران، ۲۰۱۸). با توجه به جایگاه محوری مادران و تأثیر تعیین‌کننده سلامت روان آنان در فرآیند فرزندپروری، بررسی عواملی مانند خودخاموشی مادر، شیوه‌های اجتماعی‌شدن هیجان توسط وی، و ارتباط آن‌ها با مشکلات درونی‌سازی در کودکان از اهمیت زیادی برخوردار است. با این حال، خلأ پژوهشی چشمگیری در این زمینه وجود دارد؛ تأثیر خودخاموشی مادر بر مشکلات درونی‌سازی کودک، با واسطه‌گری شیوه‌های اجتماعی‌شدن هیجان توسط مادر (اعم از پاسخ‌های حمایتی یا غیرحمایتی به هیجانات کودک)، تاکنون به‌طور نظام‌مند مورد بررسی قرار نگرفته است. شناسایی چنین مکانیسم‌هایی نه‌تنها به درک بهتر تعاملات والد-کودک در دوره حساس کودکی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند خانواده‌های در معرض خطر و الگوهای تعاملی مشکل‌ساز را شناسایی نماید. این امر زمینه‌ساز طراحی مداخلات پیشگیرانه، ارتقای کیفیت زندگی و ارائه راهکارهای درمانی هدفمند خواهد بود. بر این اساس، پژوهش حاضر درصدد پاسخ به این پرسش اصلی است: آیا خودخاموشی مادر با واسطه‌گری شیوه‌های اجتماعی‌شدن هیجان (حمایتی/غیرحمایتی)، منجر به بروز مشکلات درونی‌سازی در کودکان می‌شود؟



شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش

این نوع پژوهش از نوع پژوهش‌های بنیادی و از نوع طرح همبستگی مبتنی بر معادلات ساختاری بود. جامعه آماری آن، کلیه مادران متأهل ۲۰ تا ۴۵ ساله در جمعیت غیربالینی، دارای کودک ۳-۵ سال ساکن شهر گرگان که در سال ۱۴۰۲ در سامانه خدمات جامع سلامت ثبت نام شده و نتیجه غربالگری سلامت روان و اعتیاد آن‌ها منفی بوده است. شرکت کنندگان به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. حجم نمونه بر اساس تعداد متغیرهای پژوهش انتخاب شد. بنابر ملاک کلاین (۲۰۱۴) به ازای هر پارامتر ۲۰ نفر و ۳۵۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. در نهایت ۳۰۰ نفر از مادران به صورت آنلاین به مقیاس‌های خودخاموشی (STSS)، سازگاری با هیجانات منفی کودکان (CCNES) و سیاهه رفتاری کودک (CBCL) پاسخ دادند. ملاک‌های ورود عبارت بودند از: داشتن رضایت و تمایل آگاهانه، جنسیت زن، متأهل بودن، شرایط سنی بین ۲۰ تا ۴۵ سال، توانایی استفاده از تلفن‌های هوشمند و اپلیکیشن‌های مورد حمایت تلفن هوشمند، سواد خواندن و نوشتن و سکونت در شهر گرگان بود. همچنین، معیارهای خروج مطالعه شامل: ابتلا به اختلالات روانپزشکی به گزارش خود فرد، عدم تمایل به شرکت در پژوهش، پرسش‌نامه‌های ناقص و جدایی والدین به دلیل تأثیر طلاق بر فضای خانواده و روابط مادر-کودک در نظر گرفته شد.

ابزارهای پژوهش

مقیاس متغیرهای جمعیت شناختی: متغیرهای دموگرافیک شامل سطح تحصیلات مادر (دیپلم، فوق دیپلم و لیسانس، لیسانس و بالاتر)، متأهل بودن، وضعیت شغل (کارمند، شغل در منزل، خانه دار)، سن مادر (۲۰-۳۰ سال، ۳۰ تا ۴۵ سال)، سن کودک (۳-۴ سال، ۴ تا ۵ سال) می‌باشد.

مقیاس سیاهه رفتاری کودک (CBCL): سیاهه رفتاری کودکان آخنباخ^{۶۲} و رسکولار (۲۰۰۰)، ابزار کارآمدی برای سنجش مشکلات رفتاری هیجانی و مشکلات اجتماعی کودکان ۱/۵ تا ۵ ساله است. این فهرست شامل ۹۹ گزاره است، همچنین سوالهای باز پاسخ نیز برای بیان مشکلات بیشتر در این پرسشنامه وجود دارد، گزارههایی که براساس مقیاسهای نشانگان نمره گذاری می‌شوند شامل واکنش هیجانی، اضطراب -افسردگی، شکایات جسمانی، کناره‌گیری، مشکلات توجه، رفتار پرخاشگری و مشکلات خواب هستند. گزارههایی که

براساس مقیاسهای راهنمای DSM نمره‌گذاری می‌شوند شامل مشکلات عاطفی، اضطرابی، اختلالات نافذ رشد، کاستی توجه /بیش‌فعالی و مشکلات لجبازی هستند. مشکلات ذکر شده، در دوگروه کلی مشکلات برون نمود (مشکلات توجه و رفتاری پرخاشگری) و درون نمود (واکنش هیجانی، اضطراب، افسردگی، شکایات جسمانی، وکناره‌گیری) طبقه‌بندی شده‌اند و مشکلات خواب به تنهایی در خارج از دوگروه قرار دارند. گزاره‌های باز پاسخ، اطلاعاتی را درباره کودکان به ما نشان می‌دهد. سوال‌های مقیاسهای این پرسشنامه به صورت سه گزینه‌ای "درست نیست"، "تا حدی یا گاهی درست است"، "کاملاً یا غالباً درست است" درجه‌بندی شده‌اند که به ترتیب نمره‌های صفر، یک و دو را دریافت می‌کنند. در هنجاریابی این آزمون در جمعیت ایرانی، همسانی کلیه مقیاسهای فرمهای مربی و والد با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ و آزمون در فاصله ۱۵ روز بر روی ۵۰ نفر از والدین و مربیان، مورد بررسی قرار گرفته شده است (کیامنش و محمد اسماعیل، ۱۳۸۷)، که همسانی درونی فرم والد در دامنه‌ای از ۰/۵۴ تا ۰/۸۱ و در فرم مربی از ۰/۵۸ تا ۰/۸۷ برآورد شده است. اعتبار باز آزمایی آن نیز در فرم والد در دامنه‌ای از ۰/۶۶ تا ۰/۸۷ و در فرم مربی از ۰/۶۱ تا ۰/۸۹ گزارش شده است. هم چنین طی یک پژوهش چند ملیتی، گزارش آسیب‌شناسی روانی کودکان پیش‌دستانی به وسیله مادران، در ۲۳ کشور به وسیله سیاهه رفتاری کودک ۱۱/۵ الی ۵ ساله مورد بررسی قرار گرفت، در این پژوهش جمعا ۱۹۱۰۶ کودک شرکت داشتند که از میان آنها ۱۳۴۶ کودک ایرانی بودند و آلفای کرونباخ برای مقیاس کلی برابر با ۰/۹۵ بود (محمد اسماعیل و همکاران، ۲۰۱۰). میزان آلفای کرونباخ در پژوهش حاضر ۰/۸۹ می‌باشد.

مقیاس خود-خاموشی (STSS^{۶۳}): مقیاس خود-خاموشی مقیاسی است که توسط جک در سال ۱۹۹۱ ارائه شده است. این مقیاس ۳۱ گویه‌ای به صورت خودگزارشی و در چهار خرده مقیاس «درک ظاهری از خود»، «قربانی کردن آگاهانه خود»، «خودخاموشی» و «تقسیم کردن خود» تنظیم شده است که براساس مطالعات طولی زنان طراحی شده است و براساس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای (کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) نمره‌گذاری شده است. آلفای کرونباخ به دست آمده بالای ۷۰ درصد می‌باشد. خرده مقیاس «درک ظاهری از خود» نشان می‌دهد که شخص خودخاموشکننده در قضاوت و ارزیابی خود چه میزان استانداردهای اجتماعی را در نظر می‌گیرد. در واقع بیانگر این است که فرد در ارزیابی خود نظرات خودش را در کنار نظرات دیگران در نظر می‌گیرد یا فقط از دید دیگران خود را ارزیابی می‌کند. این خرده مقیاس شامل شش گویه ۶، ۷، ۲۲، ۲۶، ۲۷ و ۳۰ می‌شود. خرده مقیاس «قربانی کردن آگاهانه خود» میزانی که افراد نیازهای دیگران را بر نیازهای خود اولویت می‌دهند را می‌سنجد. به عبارت دیگر این بعد به دنبال کشف این مسئله است که آیا هدف افراد تنها مراقبت از دیگران است به طوری که نیازهای خود را در راستای این هدف قربانی می‌کنند یا همزمان خود و دیگران را در نظر می‌گیرند؛ شامل نه گویه ۱، ۳، ۴، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۲۱ و ۲۸ می‌شود. «خودخاموشی» سومین خرده مقیاس است که به این موضوع اشاره دارد که فرد به دلیل ترس از دست دادن رابطه و جلوگیری از ایجاد تضاد و تعارض در رابطه از بیان نظرات خود خودداری می‌کند. در واقع افراد زمانی که احساس می‌کنند نیاز و خواسته آنها ممکن است برای دیگران ناخوشایند باشد، آن را بیان نمی‌کنند. این بعد دارای ۹ گویه ۲، ۵، ۱۴، ۱۷، ۱۹، ۲۳، ۲۵، ۲۹ و ۳۱ می‌باشد. خرده مقیاس «تقسیم کردن خود» زمانی مطرح می‌شود که فرد بین خود بیرونی که باید باشد و احساس کند و خود درونی که شامل احساسات پنهان و خودی که هست،

می‌شود فاصله و تقسیمی را احساس می‌کند. در واقع به معنا این است که فرد در حضور دیگران خود واقعیست نیست و دائماً نقش بازی می‌کند که منجر به ایجاد بیگانگی در روابط افراد با دیگران می‌شود. این بعد دارای ۷ گویه ۵، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۲۰ و ۲۴ می‌باشد. جک و دیل (۱۹۹۲) ضریب پایایی آلفای کرونباخ این مقیاس را در زنان دانشجوی ۰/۸۶، در زنان باردار ۰/۸۹ و در زنان پناهنده ۰/۹۴ و ضریب روایی این ابزار با مقیاس افسردگی بک در هر سه گروه فوق معنادار به دست آوردند. این مقیاس برای اولین بار در ایران در پژوهش رجبی و همکاران (۱۳۹۴) در بین مردان و زنان درگیر در رابطه رمانتیک ترجمه و اعتباریابی شده است. ضریب پایایی آلفای کرونباخ ۰/۷۲ و ضریب روایی واگرا آن با مقیاس مهارت‌های هیجانی باگبی بر روی ۵۰ نفر، ۰/۱۹ و غیرمعنی‌دار به دست آمد. همچنین در پژوهش سادات حسینی و درویشی (۱۳۹۴) به روش تحلیل عاملی، روایی سازه این مقیاس بررسی شد که در سطح ۰۰۰۱۰ معنادار بود و روایی این مقیاس را تایید کرد، آلفای کرونباخ محاسبه شده نیز ۰/۶۷ بود که بیانگر پایایی این مقیاس است. میزان آلفای کرونباخ در پژوهش حاضر ۰/۸۱ می‌باشد.

مقیاس سازگاری با هیجانات منفی کودکان (CCNES^۴): این مقیاس نخستین بار توسط فایس، ایزنبرگ و همکاران در سال ۱۹۹۰ با شش زیرمقیاس ساخته و در سال ۲۰۱۵ توسط میرابل تجدید نظر شد و یک زیر مقیاس (نادیده گرفته شدن) به آن اضافه گردید. این مقیاس یک ابزار خود گزارش دهی است که رفتار والدین را در پاسخ به هیجانات منفی کودکان ارزیابی می‌کند (مثل خشم، ترس، اضطراب). به والدین ۱۲ سناریو فرضی ارائه می‌شود که رویدادهایی را که باعث پریشانی کودک می‌شوند، به تصویر می‌کشد. والدین بر طبق اینکه احتمالاً چگونه به شیوه ارائه شده، پاسخ می‌دادند، هر سناریو را از ۱ (بسیار بعید است) تا ۷ (به احتمال بسیار زیاد) رتبه می‌دهند. نمره هر آزمودنی در دو خرده مقیاس حمایت‌گرانه (واکنش‌های متمرکز بر مسأله و هیجان، تشویق) و غیرحمایت‌گرانه (واکنش‌های کوچک شمردن، نادیده گرفتن، نارزنده سازی) از طریق میانگین نمرات بدست می‌آید. همسانی درونی برای واکنش‌های حمایتگر از طریق آلفای کرونباخ برای پدرها ۰/۸۴ و مادرها ۰/۸۹ است (هول و همکاران، ۲۰۱۵). میزان آلفای کرونباخ در پژوهش حاضر ۰/۸۶ می‌باشد.

ویژگی‌های روانسنجی آن در ایران توسط نویسندگان مقاله حاضر، بررسی و شش زیر مقیاس بدست آمد. نتایج اعتباریابی این پرسشنامه بر پایه روش همسانی درونی در هر یک از زیر مقیاس‌های پریشانی، محروم کردن، تشویق، متمرکز بر هیجان یا مسأله، کوچک شمردن، نادیده گرفتن به ترتیب، ۰/۸۴، ۰/۸۸، ۰/۸۰، ۰/۸۰ است و نتایج بازآزمایی پس از سه هفته در هر یک از زیرمقیاس‌ها به ترتیب ۰/۹۲، ۰/۹۰، ۰/۹۱، ۰/۹۷، ۰/۸۳، ۰/۸۸ است و همچنین روایی این پرسشنامه از طریق تحلیل مولفه اصلی با استفاده از چرخش وریمکس محاسبه شده و روایی ملاکی مطلوبی بدست آمد (کوثری، ۱۳۹۵).

روش اجرای پژوهش

فرایند اجرای پژوهش بدین ترتیب صورت گرفت که با دستگاه‌های ذی‌ربط دانشگاه علوم پزشکی و جلب موافقت برای اجرای پژوهش جامعه آماری تعداد ۳۰۰ نفر مادران دارای کودکان ۳ تا ۵ ساله از سامانه سیب بر اساس معیارهای ورود به طور در دسترس انتخاب شدند. پس از کسب رضایت آگاهانه ایشان برای شرکت در این پژوهش، ضمن معرفی پژوهشگر و توضیح مختصری در باب اهداف این پژوهش و اطمینان دادن از محرمانه

ماندن اطلاعات، لینک مقیاس‌ها از طریق رسانه‌های اجتماعی (از جمله تلگرام، واتساپ و اینستاگرام) به اشتراک گذاشته شدند. همچنین این مطالعه مورد تایید کمیته اخلاق دانشگاه علم و فرهنگ تهران قرارگرفت (IR.ACECR.USC.REC.1402.027). کلیه تحلیل‌ها با استفاده از نرم افزارهای SPSS26 و AMOS24 صورت گرفت. جهت تحلیل روابط واسطه‌ای مشروط نیز از روش بوت استرپ استفاده شد.

یافته های پژوهش

داده‌های جمعیت شناختی

در این مطالعه ۳۰۰ نفر از مادران کودکان ۳ تا ۵ ساله در جدول ۴-۱ گزارش شده است.

جدول ۱. متغیرهای جمعیت شناختی مادران کودکان ۳ تا ۵ ساله

متغیر جمعیت شناختی	سطح	تعداد	درصد
سن (سال)	۲۰-۲۵	۳۲	۱۰/۷
	۲۶-۳۰	۷۰	۲۳/۳
	۳۱-۳۵	۱۰۷	۳۵/۷
	۳۶-۴۰	۵۸	۱۹/۳
	بالتر از ۴۰	۳۳	۱۱
سطح تحصیلات	سیکل	۱۱	۳/۷
	دیپلم	۹۱	۳۰/۳
	لیسانس	۱۳۹	۴۳
	فوق لیسانس و بالاتر	۶۹	۲۳

نتایج نشان می‌دهد، بیشتر مادران مورد مطالعه در طیف سنی ۳۱-۳۵ سال (۳۵/۷ درصد) و دارای سطح تحصیلات لیسانس (۴۳ درصد) بودند.

اطلاعات متغیرها

اطلاعات توصیفی (میانگین، انحراف معیار، کجی و کشیدگی) متغیرهای خودخاموشی، اجتماعی شدن هیجان، مشکلات درونی‌سازی در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی (میانگین و انحراف معیار) متغیرهای پژوهش در مادران

کودکان ۳ تا ۵ ساله (n= ۳۰۰)

متغیرهای پژوهش	میانگین	انحراف معیار	بیشینه-کمینه	کجی	کشیدگی
خودخاموشی	۸۸/۹۵	۱۴/۶۰	۵۳-۱۳۳	۰/۲۴	-۰/۱۱
واکنش‌های حمایتی اجتماعی شدن	۳/۴۱	۰/۷۶	۱/۲۱ - ۴/۹۸	۰/۱۰	-۰/۰۸
واکنش‌های غیرحمایتی اجتماعی شدن	۳/۳۳	۰/۵۸	۲/۳۰ - ۶/۰۱	۰/۹۴	۱/۲۱
مشکلات درونی‌سازی	۳۱/۰۹	۲۰/۸۰	۴-۱۱۰	۱/۲۷	۱/۷۱

متغیرهای برون‌زا خودخاموشی، دارای میانگین (انحراف معیار)، ۸۸/۹۵ (۱۴/۶۰)، بود. متغیر میانجی واکنش‌های حمایتی و غیرحمایتی اجتماعی شدن به ترتیب دارای میانگین (انحراف معیار)، ۳/۴۱ (۰/۷۶) و ۳/۳۳ (۰/۵۸) بود. متغیر درون‌زا مشکلات درونی‌سازی دارای میانگین (انحراف معیار)، ۳۱/۰۹ (۲۰/۸۰)، بود.

جهت بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها، با توجه به اینکه متغیرها در طیف لیکرت قرار داشتن از آزمون چولگی و کشیدگی استفاده شد. با توجه به اینکه مقادیر چولگی و کشیدگی نمونه کل در بازه (۲، -۲) قرار دارد (جدول ۴-۲)، بنابراین داده‌ها از توزیع نرمال برخوردارند و می‌توانیم از روش‌های پارامتریک برای بررسی فرضیه‌ها استفاده نماییم. جدول ۴-۳ اطلاعات مربوط به همبستگی پیرسون بین خودخاموشی، اجتماعی شدن هیجان، مشکلات درونی‌سازی را نشان می‌دهد.

جدول ۳. ماتریس همبستگی بین متغیرهای پیش‌بین، واسطه‌ای و وابسته مدل پیشنهادی پژوهش

۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
							۱	۱. خودخاموشی
				۱	**۰/۲۲	-۰/۰۳	**۰/۲۱	۲. واکنش‌های حمایتی اجتماعی شدن
			۱	**۰/۶۰	**۰/۳۱	۰/۰۱	**۰/۳۲	۳. واکنش‌های غیرحمایتی اجتماعی شدن
۱	**۰/۲۰	-۰/۰۳	**۰/۲۹	**۰/۲۳	**۰/۳۰	۰/۰۳	**۰/۲۳	۴. مشکلات درونی‌سازی

** $P < 0.01$ ، * $P < 0.05$

نتایج نشان داد، بین خودخاموشی با واکنش‌های غیرحمایتی اجتماعی شدن، و مشکلات درونی‌سازی ارتباط مثبت و معنادار و با واکنش‌های حمایتی رابطه منفی و معنادار وجود داشت ($P < 0.01$). همچنین واکنش‌های غیرحمایتی با مشکلات درونی‌سازی رابطه مثبت و معنادار وجود داشت ($P < 0.05$). و بین واکنش‌های حمایتی و مشکلات درونی‌سازی رابطه منفی و معنادار وجود داشت ($P < 0.05$).

در پژوهش حاضر، جهت بررسی برازش مدل از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد. پیش از کاربرد این روش، بررسی پیش‌فرض‌های این رویکرد آماری ضروری است. بنابر پیشنهاد کلاین مفروضه‌های بهنجاری تک‌متغیری به کمک برآورد مقادیر کجی و کشیدگی آزمون و تأیید شدند. جهت بررسی نرمال بودن چند متغیری از ضریب کشیدگی استاندارد شده مردیا ۶۵ و نسبت بحرانی استفاده شده است. بنابر پیشنهاد بلانچ (۲۰۱۲)، مقادیر کوچکتر از ۵ برای نسبت بحرانی به‌عنوان عدم تخطی از نرمال بودن چند متغیره در نظر گرفته می‌شود. در این پژوهش ضریب مردیا ۲۳/۸۲ و نسبت بحرانی ۲۱/۰۵ به دست آمده که بیشتر از عدد ۵ می‌باشد. بنابراین فرض نرمال بودن چند متغیری براساس نظر بلانچ برقرار نمی‌باشد. اما براساس توصیه استیونز ۶۶ (۲۰۰۹) و کلاین (۲۰۲۳) ضریب مردیا بسیار حساس به حجم نمونه بالا می‌باشد. در ادامه جهت برقراری پیش‌فرض نرمال چند متغیری بنابر دیدگاه بولن و لانگ استفاده شده است. همچنین، جهت بررسی داده‌های پرت چندمتغیری، فاصله ماهالانوبیس ۶۷ برای متغیرهای پیش‌بین محاسبه شد. اگر بیشترین فاصله ماهالانوبیس بزرگتر از ارزش خی دو بحرانی با درجات آزادی معین (تعداد متغیرهای پیش‌بین) در سطح ۰/۰۱ باشد مشکل داده‌های پرت چندمتغیری وجود دارد. براساس این شاخص، داده پرت شناسایی نشد. در پژوهش حاضر هم‌خطی چندگانه با استفاده از آماره تحمل و عامل تورم واریانس مورد بررسی قرار گرفت. هم‌خطی

چندگانه‌ای بین متغیرهای پژوهش مشاهده نگردید. بنابراین، بررسی پیش فرض های آماری نشان داد روش مدل یابی معادلات ساختاری، روش مناسبی برای ارزیابی برازش مدل است و جهت برآورد پارامترها از روش بیشینه درست‌نمایی (ML۶۸) استفاده شده است.

پیش از بررسی ضرایب ساختاری، برازندگی الگوی مدل پیشنهادی مورد بررسی قرار گرفت.

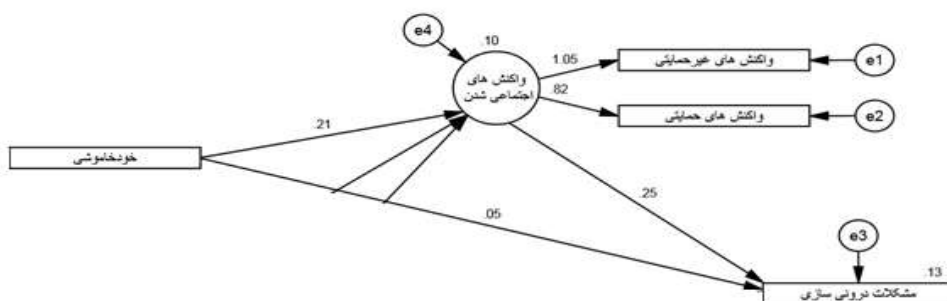
جدول ۴. شاخص‌های برازندگی الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر

مدل	χ^2	Df	P-value	CMIN/df	RMSEA(CL90%)	PNFI	CFI	PCFI	IFI	GFI	SRMR
پیشنهادی	۱۷/۳۲	۳	<۰/۰۰۱	۵/۷۷	۰/۱۲۶ (۰/۰۷۰ - ۰/۱۸۲)	۰/۵۹۵	۰/۹۷۷	۰/۵۹۴	۰/۹۷۷	۰/۹۸۲	۰/۰۳۰

*میزان قابل قبول RMSEA, SRMR, (>0.9) GFI, CFI, IFI, (>0.5) PNFI, PCFI, (<0.08),

CMIN/df (۳ < خوب، ۵ < قابل قبول) (کلاین، ۲۰۲۳).

نتایج آزمون برازش مدل نشان دهنده این است که مدل مفروض برازندگی کافی دارد و نتایج آن قابل تعمیم به سایر جمعیت جامعه هدف می‌باشد. بنابراین با توجه به شاخص‌های برآورد شده، نتایج نشان می‌دهد خودخاموشی با مشکلات درونی‌سازی کودکان با نقش میانجی اجتماعی شدن هیجان برازش دارد. شکل ۲ پارامترهای (ضرایب استاندارد) مربوط به اثرات مستقیم متغیرها بر یکدیگر را در مدل پیشنهادی پژوهش نشان می‌دهد. در شکل ۲، اعداد روی مسیرها، وزن‌های مسیر یا بتاها هستند.



شکل ۲. ضرایب استاندارد مدل پیشنهادی رابطه مدل ساختاری خودخاموشی با مشکلات درونی‌سازی کودکان با نقش میانجی اجتماعی شدن هیجان

شاخص R^2 میزان واریانس تبیین شده متغیرهای نهفته درونزا را نشان می‌دهد. کوهن ۶۹ (۱۹۹۲) مقادیر R^2 ۰/۲۶، ۰/۱۳ و ۰/۰۲ را در معادلات ساختاری به ترتیب قوی، متوسط و ضعیف توصیف می‌کند. ضریب تعیین متغیر مشکلات درونی‌سازی در الگوی ساختاری پیشنهادی برابر ۰/۱۳ می‌باشد که نشان می‌دهد متغیرهای بروزنا و میانجی یعنی خودخاموشی، و اجتماعی شدن هیجان می‌توانند ۱۳ درصد از تغییرات مشکلات درونی‌سازی را پیش بینی کند که این میزان در حد متوسط می‌باشد.

در جدول ۵. ضرایب استاندارد و غیراستاندارد مسیرهای مستقیم مدل فرضی نقش واسطه‌ای اجتماعی شدن هیجان در رابطه بین خودخاموشی با مشکلات درونی‌سازی کودکان نشان داده شده است.

جدول ۵. ضرایب استاندارد مسیرهای الگوی پیشنهادی پژوهش

مسیر	ضرایب غیراستاندارد	ضرایب استاندارد	خطای معیار	نسبت بحرانی	مقدار احتمال (P)
واکنش‌های اجتماعی شدن از مسیر خودخاموشی	۰/۰۱۱	۰/۲۱۴	۰/۰۰۳	۳/۲۹۳	<۰/۰۰۱
مشکلات درونی‌سازی از مسیر خودخاموشی	۰/۰۸۰	۰/۰۵۳	۰/۰۹۹	۰/۸۰۹	۰/۴۱۹
واکنش‌های اجتماعی شدن	۷/۵۰۲	۰/۲۴۷	۱/۶۴۷	۴/۵۵۴	<۰/۰۰۱

جدول ۶. ضرایب غیرمستقیم مسیرهای مدل پژوهش

مسیر	سطح	اثر غیرمستقیم	خطا	حد پایین	حد بالا	مقدار احتمال
خودخاموشی --> واکنش‌های اجتماعی شدن --> مشکلات درونی‌سازی	-1 SD	۰/۰۶۶۶	۰/۰۳۴۲	۰/۰۱۲۶	۰/۱۴۴۶	<۰/۰۰۱
	میانگین	۰/۰۹۲۵	۰/۰۳۹۴	۰/۰۲۴۴	۰/۱۸۱۵	<۰/۰۰۱
	+1 SD	۰/۱۱۸۵	۰/۰۵۱۳	۰/۰۳۱۵	۰/۲۳۳۵	<۰/۰۰۱

نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد اثر غیرمستقیم خودخاموشی از طریق واکنش‌های اجتماعی شدن بر مشکلات درونی‌سازی معنادار بود ($b = ۰/۰۹۲۵$, $P < ۰/۰۰۱$, $CI: ۰/۰۲۴۴ - ۰/۱۸۱۵$). بنابراین نقش میانجی واکنش‌های اجتماعی شدن در رابطه بین خودخاموشی و مشکلات درونی‌سازی تأیید می‌شود.

جدول ۷. نتایج بوت استرپ برای مسیرهای غیر مستقیم الگوی پیشنهادی

مسیر	اثر غیرمستقیم	خطا	حد پایین	حد بالا	مقدار احتمال
خودخاموشی مادر به مشکلات درونی‌سازی کودک از طریق اجتماعی شدن هیجان کودک	۰/۰۷۵	۰/۰۱۹	۰/۰۴۱	۰/۱۰۳	<۰/۰۰۱

همانطور که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، حد پایین فاصله اطمینان برای اجتماعی شدن هیجان کودک توسط مادر به عنوان متغیر میانجی بین خودخاموشی مادر و مشکلات درونی‌سازی کودک ($۰/۰۴۱$) و حد بالای آن ($۰/۱۰۳$) است. سطح اطمینان برای این فاصله اطمینان ۹۵% و تعداد نمونه‌گیری مجدد بوت استرپ ۵۰۰۰ است. با توجه به اینکه صفر بیرون از این فاصله اطمینان قرار می‌گیرد و از لحاظ آماری معنادار می‌باشد. بنابراین اجتماعی شدن هیجان کودک توسط مادر در رابطه بین خودخاموشی مادر و مشکلات درونی‌سازی کودک نقش میانجی‌گرانه دارد و میزان اثر غیرمستقیم آن برابر $۰/۰۷۵$ است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر، بررسی خود-خاموشی مادران در بروز مشکلات درونی‌سازی کودکان ۳ تا ۵ ساله، با نقش میانجی متغیر اجتماعی شدن هیجان بر اساس مدل‌یابی معادله ساختاری بود. اجتماعی شدن هیجان کودک توسط مادر در رابطه بین خودخاموشی مادر و مشکلات درونی‌سازی کودک نقش واسطه‌ای دارد. نتایج نشان داد که اجتماعی شدن هیجان کودک توسط مادر در رابطه بین خودخاموشی مادر و مشکلات درونی‌سازی کودک نقش واسطه‌ای دارد. نتایج حاصل از پژوهش مبنی بر رابطه بین خودخاموشی با اجتماعی شدن هیجان کودک توسط مادر می‌تواند با یافته‌های پژوهش‌های فیرپو-پرتی (۲۰۱۸) مبنی بر تاثیر خودخاموشی بالا در مادران بر روابط منفی و ناکارآمد مادر-کودک و اختلال در هیجانات کودک؛ کلارک و همکاران (۲۰۱۴) مبنی بر رابطه بین خودخاموشی با بدتنظیمی هیجانی، مشکل در حل تعارض، عواطف منفی و صمیمیت کمتر در روابط همسو باشد. همچنین نتایج این فرضیه مبنی بر ارتباط بین مشکلات در نحوه اجتماعی شده هیجان کودک توسط مادر با مشکلات درونی‌سازی با نتایج مطالعات لینز و همکاران (۲۰۲۲) مبنی بر تاثیر نادیده گرفتن و سرکوب هیجانات کودکان و عدم رشد هیجانی آن‌ها بر افزایش مشکلات درونی‌سازی؛ فریگولتو و همکاران (۲۰۲۴) مبنی بر تاثیر بدتنظیمی هیجان و بی‌اعتبار کردن تجربیات هیجانی توسط مادر بر افزایش اختلالات درونی‌سازی کودکان؛ سدن و همکاران (۲۰۲۰) مبنی بر رابطه بین شیوه‌های اجتماعی شدن هیجان غیرحمایتی با مشکلات درونی‌سازی و بی‌نظمی هیجانات کودکان، نیز همسو است.

در تبیین یافته‌های فوق می‌توان گفت خودخاموشی، تمایل به مراقبت اجباری، خشنودسازی دیگران، مهار ابراز وجود در روابط و تلاش برای دستیابی به صمیمیت و نیازهای رابطه‌ای است و لذا افراد دارای خودخاموشی بالا بر عکس افرادی که خودخاموشی پایین دارند، انسان‌هایی فداکار و از خودگذشته هستند، نیازها و تمایلات طرف مقابل را بر نیازها و خواست‌های خود مقدم می‌دانند و احساسات واقعی خود و ناراحتی‌ها و مشکلات‌شان را برای به دست آوردن تأیید دیگران و حفظ روابط‌شان، پنهان نگه می‌دارند. این احساسات اغلب به شکل خشم ابراز نشده درون این افراد باقی می‌ماند. بنابراین مادران دارای خودخاموشی بالا، ویژگی‌هایی مانند تسلیم نیازهای دیگران شدن، فقدان خوداظهاری، سرکوب کردن پرخاشگری، خودداری از فعالیت‌های خودجهت بخش، مورد قضاوت قرار دادن خود بر اساس استانداردهای فرهنگی زن خوب و خودسرزنی دارند. لذا آن‌ها در مورد مطابقت رفتارها و افکار خود با انتظارات جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند شروع به قضاوت کرده و با مشاهده تعارض بین آن‌ها از احساسات و افکار و فعالیت‌های خود چشم‌پوشی کرده و به این طریق با عدم ابراز آن‌ها سعی می‌کنند از تعارض جلوگیری نمایند تا بتوانند روابط خود را حفظ کنند و احساس امنیت روان‌شناختی و جسمی پیدا کنند. چنین اقداماتی منجر به احساس نادیده گرفته شدن در آن‌ها می‌شود و یک خود تقسیم‌شده یا خود دو پارچه را در آن‌ها به وجود می‌آورد که به صورت صدای خود و صدای ناظر در گفتگوهای درونی آن‌ها نمود پیدا می‌کند. همه این عوامل باعث می‌شود این مادران در حالی که ظاهراً خشنود هستند و تلاش می‌کنند مطابق با استانداردهای فرهنگی زن خوب عمل نمایند، از لحاظ درونی احساس عصبانیت و سردرگمی کنند. آن‌ها در این شرایط تلاش و انرژی مضاعفی را صرف می‌کند تا ظاهری توانمند داشته باشند و بتوانند احساسات و افکار خود را نیز بازداري کنند، ولی برخلاف انتظار، این رفتارها منجر به افزایش صمیمیت در روابط نمی‌شود و آسیب‌پذیری روابط آن‌ها را افزایش می‌دهد و بر اطرافیان به ویژه

فرزندان نیز تأثیرات مخربی بر جای می‌گذارد. به عبارتی، طرحواره‌های شناختی خودخاموشی از طریق سوق دادن زنان به تسلیم شدن در برابر نیازهای دیگران، حذف ابراز وجود، سرکوب خشم و مهار عمل خودگردانی و در نتیجه محدود کردن صمیمیت و استقلال، مشخص می‌شود و می‌تواند باعث آسیب‌پذیری روابط آن‌ها شود. این مادران احساسات و هیجانات خود را به فرزندانشان منتقل کرده و این هیجانات نقش مهمی در سلامت هیجانی، ابراز هیجانی و شکل‌دهی احساسات و در نهایت اجتماعی شدن کودکان دارند.

بر این اساس، خودخاموشی نوعی از خشم درونی شده است و باعث می‌شود افراد، نیازها و خواسته‌های درونی خود را نادیده بگیرند تا بتوانند روابط صمیمانه خود را حفظ کنند و از آنجا که خودخاموشی باعث می‌شود زنان ابرازگری و عصبانیت خود را سرکوب کنند، مطابق با انتظارات دیگران رفتار کنند و خودشان را با توجه به تصویر بی‌عیب و نقص پنداشته از زن ایده‌آل که در بافت فرهنگی تعریف شده است، ارزیابی کنند، زمینه بروز افسردگی و دیگر مشکلات روانی در آن‌ها فراهم می‌شود. لذا نحوه تفکر این مادران در مورد خود و تعاملشان در روابط با افراد خانواده و فرزندان باعث می‌شود نتوانند پیوند عاطفی پایدار و سالمی با آن‌ها ایجاد کنند. بدین ترتیب نبود تعامل مناسب بین کودک و مادر، محرومیت عاطفی در کودکان، سهل‌انگاری مادر در ارتباط با احتیاجات عاطفی فرزند، نبود تکیه‌گاهی که نیازهای مراقبتی و رشدی کودک را برآورده سازد، عدم همدردی با کودک در مسائل استرس‌زا و ناراحت‌کننده، عدم توانایی مادر در بیان معقول احساسات خویش و فقدان آگاهی از احساسات فرزند خود را به همراه دارد و همه این مسائل دست به دست هم داده و اجتماعی شدن هیجان کودک را دچار مشکل می‌کند. به عبارت دیگر خودخاموشی باعث ارزیابی بیرونی خود و دیدن و قضاوت کردن خود بر اساس معیارهای خارجی می‌شود، مراقبت از دیگران به قیمت قربانی کردن خود را به همراه دارد، از ابراز وجود و اقدام در جهت ممانعت از برخورد و قطع احتمالی رابطه جلوگیری می‌کند و یک خود بیرونی ایجاد می‌کند که با تجربه و خواسته‌های درونی متفاوت است و لذا با تجربه چندپارگی درونی، اختلالات روانشناختی و رفتاری بسیاری را در مادران به همراه دارد که در نهایت، روش‌ها و رفتارهایی که آن‌ها در قبال تربیت فرزندانشان خود اتخاذ می‌کنند را تحت تأثیر قرار می‌دهند. این تأثیرات به صورتی است که تحولات هیجانی و طرز رفتار فردی و اجتماعی کودکان را تعیین می‌کنند. در واقع اجتماعی کردن هیجان کودکان، می‌تواند به دلیل نحوه پاسخ و واکنش غیرحمایت‌گرانه مادران در برابر هیجانات کودک، آسیب ببیند و در نتیجه کودک یاد نمی‌گیرد چگونه دوستی‌ها را شکل دهد، احساسات خود را ابراز نماید، با چالش‌های بین فردی و اجتماعی روبرو شود و حس اعتماد، همدردی و محبت را در خود بیوراند. این کودکان احساس ارزشمندی و کارآمدی پایینی را تجربه می‌کنند و برای جبران هیجانات ناخوشایند خود رفتارهای ناسازگارانه و اختلالات درونی شده را بروز می‌دهند. بنابراین سلامت روانی در مادران باعث محبت بی‌قید و شرط، همدلی و بردباری آن‌ها نسبت به فرزندانشان می‌شود و فرزندان را قادر می‌سازد تا ساختار شخصیتی مستقل و کنترل شده درونی را پرورش دهند. در نتیجه بر اساس یافته‌های این مطالعه و نتایج معادلات ساختاری می‌توان گفت، خودخاموشی مادر از طریق کاهش کیفیت اجتماعی شدن هیجان کودک، به‌طور غیرمستقیم موجب بروز مشکلات درونی‌سازی می‌شود. به عبارتی، زمانی که مادر به دلایل ارتباطی یا روان‌شناختی، تمایلی به ابراز هیجان و نیازهای درونی خود ندارد، این الگو به‌صورت واکنش‌های غیرحمایتی مانند نادیده گرفتن یا تنبیه و طرد هیجان کودک انتقال می‌یابد. این فرایند در نهایت منجر به ناتوانی کودک در تنظیم هیجان‌ها و بروز

نشانه‌هایی مانند اضطراب، انزوا یا افسردگی می‌شود. بنابراین، نقش غیرمستقیم خودخاموشی در تحول هیجانی کودک، مؤید رویکردهای فرایندی و تعامل‌نگر در روان‌شناسی تحول است.

در مسیر اجرای این پژوهش، با چند محدودیت عملی مواجه شدیم. یکی از محدودیت‌های این مطالعه، دسترسی محدود به مادران کودکان ۳ تا ۶ سال و طولانی بودن پرسشنامه‌ها احتمال خستگی پاسخ دهنده و عدم تکمیل را افزایش داد. متغیرهای دموگرافیک (شاغل بودن یا غیر شاغل بودن، مهد رفتن کودک) مورد بررسی قرار نگرفته است. این پژوهش در شهر گرگان انجام شده است و به دلیل تنوع فرهنگی موجود در کشور و استان، نتایج قابلیت تعمیم با دیگر نقاط کشور یا استان را ندارد و نبود داده‌های تکمیلی از پدران و دیگر مراقبان تحلیل روابط بین متغیرها را محدود کرد. همچنین، این پژوهش در بین مادران متأهل ۲۰ تا ۴۵ ساله در جمعیت غیربالینی دارای کودک ۳-۵ سال انجام شد و قابلیت تعمیم به مادران دارای اختلالات بالینی را ندارد. در این پژوهش صرفاً از روش خود گزارش‌دهی استفاده شده است که این موضوع ممکن است با سوگیری در پاسخ آزمودنی‌ها در نحوه پاسخگویی نتایج را تحت تأثیر قرار دهد.

در پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌شود این پژوهش در سایر شهرهای ایران و نتایج آن با پژوهش حاضر مقایسه گردد. در نمونه مادران مبتلا به اختلالات بالینی نیز اجرا شود و نتایج آن با یافته‌های پژوهش حاضر مورد مقایسه قرار گیرد و از روش مصاحبه‌های کیفی نیز در کنار پرسشنامه استفاده شود. بهره‌گیری از گزارش‌های چندمنبعی مانند پدر، معلم یا مشاهده‌گر در کنار گزارش‌های مادر می‌تواند به افزایش اعتبار داده‌ها و کاهش سوگیری‌های ادراکی کمک کند. پژوهش‌های آینده می‌توانند نقش پدر و سایر مراقبان کودک (مادربزرگ، مربیان کودک) را در فرایند اجتماعی شدن هیجان و پیش‌بینی مشکلات درونی‌سازی وارد مدل کنند.

از نظر کاربردی با در نظر گرفتن این نکته که مشکلات درونی‌سازی کودکان می‌تواند از درون خانواده شکل بگیرد و بر ابتلا به اختلالات در آینده موثر باشند، پیشنهاد می‌شود نحوه اجتماعی شدن هیجان کودک توسط مادر در دانش‌آموزان مدارس ابتدایی بررسی شود و در صورت لزوم مداخلات لازم جهت حل مشکلات اجتماعی شدن هیجان کودکان و پیشگیری از بروز اختلالات در آینده انجام شود و سیستم پایش روانی در مهدها و مراکز مشاوره کودک برای ارزیابی مداوم وضعیت هیجانی خانواده و کودک ایجاد شود.

پی‌نوشت‌ها

- | | |
|--------------|---------------------------|
| 1. Ttezner | 36. Perfectionisem |
| 2. shi | 37. Flett |
| 3. Lins | 38. Ali |
| 4. Achenbach | 39. Olson |
| 5. Scaini | 40. Maria Jose Baeza |
| 6. Barrett | 41. Emoion- Socialization |
| 7. Salvatore | 42. Eisenberg |
| 8. parenting | 43. Emotion-Socialization |
| 9. Rose | 44. Hooper |
| 10. Portnoy | 45. Li |

- | | |
|------------------------|--|
| 11. Van Dijk | 46. Jones, S. |
| 12. Rijlaarsdam | 47. Rodas |
| 13. Erfanifar | 48. Ugarte |
| 14. VanMeter | 49. Dix |
| 15. Ahmadzadeh | 50. Crespo |
| 16. Pietikäinen | 51. Bao |
| 17. Davis | 52. Zimmer-Gembeck |
| 18. Emotion-Regulation | 53. Frigoletto |
| 19. Edwards | 54. Nelson |
| 20. IP | 55. Witte |
| 21. Reyome | 56. Bariola |
| 22. de Vries | 57. Jaratsit |
| 23. Leijdesdorff | 58. Arian |
| 24. Self-silencing | 59. Reyome |
| 25. Jack | 60. Pietikäinen |
| 26. Buchholz | 61. Firpo-Perretti |
| 27. Emran | 62. Achenbach's |
| 28. Mohrer | 63. The Silencing the Self Scale |
| 29. Sidor | 64. Coping with Children's Negative Emotions Scale (CCNES) |
| 30. Brody | 65. Mardia standardized kurtosis coefficient |
| 31. Interjection | 66. Stevens |
| 32. Pinquart | 67. Mahalanobis Distance |
| 33. Self-esteem | 68. Maximum likelihood (ML) |
| 34. Haemmerlie | 69. Cohen |
| 35. Cramer | |

References

- Achenbach, T. M., & Rescorla, L. A. (2000). *Manual for the ASEBA preschool forms and profiles* (Vol. 30). Burlington, VT: University of Vermont, Research center for children, youth
- Ali, A., Toner, B. B., Stuckless, N., Gallop, R., Diamant, N. E., Gould, M. I., & Vidins, E. I. (2000). Emotional abuse, self-blame, and self-silencing in women with irritable bowel syndrome. *Biopsychosocial Science and Medicine*, 62(1), 76-82.
- Ahmadzadeh, Y. I., Schoeler, T., Han, M., Pingault, J.-B., Creswell, C., & McAdams, T. A. (2021). Systematic review and meta-analysis of genetically informed research: associations between parent anxiety and offspring internalizing problems. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 60(7), 823-840.

- Arikan, G., & Kumru, A. (2021). Patterns of associations between maternal symptoms and child problem behaviors: The mediating role of mentalization, negative intentionality, and unsupportive emotion socialization. *Child Psychiatry & Human Development*, 52(4), 640-653.
- Buchholz, A., Henderson, K. A., Hounsell, A., Wagner, A., Norris, M., & Spettigue, W. (2007). Self-silencing in a clinical sample of female adolescents with eating disorders. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 16(4), 158.
- Barrett, P. M., Duffy, A. L., Dadds, M. R., & Rapee, R. M. (2001). Cognitive-behavioral treatment of anxiety disorders in children: Long-term (6-year) follow-up. *Journal of consulting and clinical psychology*, 69(1), 135.
- Brody, L. R., Stokes, L. R., Dale, S. K., Kelso, G. A., Cruise, R. C., Weber, K. M., Burke-Miller, J. K., & Cohen, M. H. (2014). Gender roles and mental health in women with and at risk for HIV. *Psychology of women quarterly*, 38(3), 311-326. DOI: [10.1177/0361684314525579](https://doi.org/10.1177/0361684314525579)
- Baeza, M. J., De Santis, J. P., & Cianelli, R. (2022). A concept analysis of self-silencing. *Issues in mental health nursing*, 43(8), 766-775. DOI: [10.1080/01612840.2022.2053009](https://doi.org/10.1080/01612840.2022.2053009)
- Bariola, E., Gullone, E., & Hughes, E. K. (2011). Child and adolescent emotion regulation: The role of parental emotion regulation and expression. *Clinical child and family psychology review*, 14(2), 198-212. DOI: [10.1007/s10567-011-0092-5](https://doi.org/10.1007/s10567-011-0092-5)
- Cramer, K. M., Gallant, M. D., & Langlois, M. W. (2005). Self-silencing and depression in women and men: Comparative structural equation models. *Personality and Individual Differences*, 39(3), 581-592. DOI: [10.1016/j.paid.2005.02.012](https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.02.012)
- Crespo, L. M., Trentacosta, C. J., Aikins, D., & Wargo-Aikins, J. (2017). Maternal emotion regulation and children's behavior problems: The mediating role of child emotion regulation. *Journal of Child and Family studies*, 26(10), 2797-2809. DOI: [10.1007/s10826-017-0791-8](https://doi.org/10.1007/s10826-017-0791-8)
- Davis, A. N., & Qi, C. H. (2022). Associations between maternal depressive symptoms and child internalizing problems. *Early Child Development and Care*, 192(5), 697-709. <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1794860>
- de Vries, E. E., Verlinden, M., Rijlaarsdam, J., Jaddoe, V. W., Verhulst, F. C., Arseneault, L., & Tiemeier, H. (2018). Like father, like child: early life family adversity and children's bullying behaviors in elementary school. *Journal of abnormal child psychology*, 46(7), 1481-1496. DOI: [10.1007/s10802-017-0380-8](https://doi.org/10.1007/s10802-017-0380-8)
- Denham, S. A., Bassett, H. H., & Zinsser, K. (2012). Early childhood teachers as socializers of young children's emotional competence. *Early childhood education journal*, 40(3), 137-143. DOI: [10.1111/jir.12332](https://doi.org/10.1111/jir.12332)
- Dix, T., Gershoff, E. T., Meunier, L. N., & Miller, P. C. (2004). The affective structure of supportive parenting: depressive symptoms, immediate emotions, and child-oriented motivation. *Developmental psychology*, 40(6), 1212. DOI: [10.1037/0012-1649.40.6.1212](https://doi.org/10.1037/0012-1649.40.6.1212)

- Erfanifar, F., Zarani, F., & Shokri, O. (2018). Emotional maltreatment and internalizing disorders in adolescent girls: The mediating role of emotion regulation. *Journal of Woman and Family Studies*, 6(1), 93-108. <https://doi.org/10.22051/jwfs.2017.13819.1352>
- Edwards, E. S., Holzman, J. B., Burt, N. M., Rutherford, H. J., Mayes, L. C., & Bridgett, D. J. (2017). Maternal emotion regulation strategies, internalizing problems and infant negative affect. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 48, 59-68. DOI: [10.1016/j.appdev.2016.12.001](https://doi.org/10.1016/j.appdev.2016.12.001)
- Emran, A., Iqbal, N., & Dar, I. A. (2020). 'Silencing the self' and women's mental health problems: A narrative review. *Asian Journal of Psychiatry*, 53, 102197. DOI: [10.1016/j.ajp.2020.102197](https://doi.org/10.1016/j.ajp.2020.102197)
- Eisenberg, N., Cumberland, A., & Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological inquiry*, 9(4), 241-273. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0904_1
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C., & Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child development*, 70(2), 513-534. DOI: [10.1111/1467-8624.00037](https://doi.org/10.1111/1467-8624.00037)
- Flett, G. L., Besser, A., Hewitt, P. L., & Davis, R. A. (2007). Perfectionism, silencing the self, and depression. *Personality and Individual Differences*, 43(5), 1211-1222. DOI: [10.1016/j.paid.2007.03.012](https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.03.012)
- Firpo-Perretti, Y. M. (2018). *Mother-Child Relationships, Self-Silencing, Caregiving Burden, and Health Outcomes among HIV+ and HIV- Women* Boston University]. DOI: [10.1053/jpdm.2002.124126](https://doi.org/10.1053/jpdm.2002.124126)
- Frigoletto, O. A., Byrd, A. L., Vine, V., Vanwoerden, S., Zalewski, M., & Stepp, S. D. (2024). Internalizing and externalizing problems among at-risk preschoolers: The mediating role of maternal invalidation. *Child Psychiatry & Human Development*, 55(3), 841-850. DOI: [10.1007/s10578-022-01431-7](https://doi.org/10.1007/s10578-022-01431-7)
- Jaratsit, S., Rittirong, J., & Nitnara, P. (2025). Which Children are at Risk of Internalizing and Externalizing Problems? *Journal of Child and Family studies*, 1-12.
- Haemmerlie, F. M., Montgomery, R., Williams, A., & Winborn, K. (2001). Silencing the self in college settings and adjustment. *Psychological Reports*, 88(2), 587-594. DOI: [10.1007/s10826-018-1020-9](https://doi.org/10.1007/s10826-018-1020-9)
- Ip, K. I., McCrohan, M., Morelen, D., Fitzgerald, K., Muzik, M., & Rosenblum, K. (2021). Maternal emotion regulation difficulties and the intergenerational transmission of risk. *Journal of Child and Family studies*, 30(10), 2367-2378. DOI: [10.1007/s10826-021-02019-w](https://doi.org/10.1007/s10826-021-02019-w)
- Jack, D. C. (1991). *Silencing the self: Women and depression*. Harvard University Press.
- Jones, S., Eisenberg, N., Fabes, R. A., & MacKinnon, D. P. (2002). Parents' reactions to elementary school children's negative emotions: Relations to social and emotional functioning at school. *Merrill-Palmer Quarterly*, 48(2), 133-159. DOI: [10.1353/mpq.2002.0007](https://doi.org/10.1353/mpq.2002.0007)

- Lins, T., Alvarenga, P., Havighurst, S., & Silva, A. C. S. d. (2023). Maternal depressive symptoms and child internalizing problems: The mediation of emotion socialization. *Family Relations*, 72(4), 2123-2136. <https://doi.org/10.1111/fare.12756>
- Leijdesdorff, S., van Doesum, K., Popma, A., Klaassen, R., & van Amelsvoort, T. (2017). Prevalence of psychopathology in children of parents with mental illness and/or addiction: an up to date narrative review. *Current opinion in psychiatry*, 30(4), 312-317. DOI: [10.1097/YCO.0000000000000341](https://doi.org/10.1097/YCO.0000000000000341)
- Li, D., Li, D., Wu, N., & Wang, Z. (2019). Intergenerational transmission of emotion regulation through parents' reactions to children's negative emotions: Tests of unique, actor, partner, and mediating effects. *Children and Youth Services Review*, 101, 113-122. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.03.038>
- Morelen, D., Shaffer, A., & Suveg, C. (2016). Maternal emotion regulation: Links to emotion parenting and child emotion regulation. *Journal of Family Issues*, 37(13), 1891-1916. DOI: [10.1111/sode.12296](https://doi.org/10.1111/sode.12296)
- Mohrer, P. L. (1990). A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development—by John Bowlby; New York, Basic Books, 1988, 224 pages, \$16.95. *Psychiatric Services*, 41(6), 684-a-685.
- Olson, K. L. (2022). *An Unchartered Life of Self-Silencing An Artifactual Autoethnography Introducing "Trauma-Induced Subconscious Self-Silencing"*. Minnesota State University, Mankato.
- Portnoy, J., Bedoya, A., & Wong, K. K.-Y. (2022). Child externalising and internalising behaviour and parental wellbeing during the Covid-19 pandemic. *UCL open environment*, 4, e040. <https://doi.org/10.14324/111.444/ucloe.000040>
- Pietikäinen, J. T., Kiviruusu, O., Kylliäinen, A., Pölkki, P., Saarenpää-Heikkilä, O., Paunio, T., & Paavonen, E. J. (2020). Maternal and paternal depressive symptoms and children's emotional problems at the age of 2 and 5 years: a longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 61(2), 195-204. DOI: [10.1111/jcpp.13126](https://doi.org/10.1111/jcpp.13126)
- Pinquart, M. (2017). Associations of parenting dimensions and styles with internalizing symptoms in children and adolescents: A meta-analysis. *Marriage & Family Review*, 53(7), 613-640. DOI: [10.1037/dev0000295](https://doi.org/10.1037/dev0000295)
- Rodas, N., Zeedyk, S., & Baker, B. (2016). Unsupportive parenting and internalising behaviour problems in children with or without intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 60(12), 1200-1211. DOI: [10.1111/jir.12332](https://doi.org/10.1111/jir.12332)
- Rose, J., Roman, N., Mwaba, K., & Ismail, K. (2018). The relationship between parenting and internalizing behaviours of children: A systematic review. *Early Child Development and Care*, 188(10), 1468-1486. DOI: [10.1080/03004430.2016.1269762](https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1269762)
- Rijlaarsdam, J., Stevens, G. W., Jansen, P. W., Ringoot, A. P., Jaddoe, V. W., Hofman, A., Ayer, L., Verhulst, F. C., Hudziak, J. J., & Tiemeier, H. (2014). Maternal childhood maltreatment and offspring emotional and behavioral problems: Maternal and paternal mechanisms of risk transmission. *Child maltreatment*, 19(2), 67-78. DOI: [10.1177/1077559514527639](https://doi.org/10.1177/1077559514527639)

- Reyome, N. D., Ward, K. S., & Witkiewitz, K. (2019). Psychosocial variables as mediators of the relationship between childhood history of emotional maltreatment, codependency, and self-silencing. In *The Effect of Childhood Emotional Maltreatment on Later Intimate Relationships* (pp. 159-179). Routledge. DOI:[10.1080/10926770903539375](https://doi.org/10.1080/10926770903539375)
- Sidor, A., Fischer, C., & Cierpka, M. (2017). The link between infant regulatory problems, temperament traits, maternal depressive symptoms and children's psychopathological symptoms at age three: a longitudinal study in a German at-risk sample. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 11(1), 10. DOI: [10.1186/s13034-017-0148-5](https://doi.org/10.1186/s13034-017-0148-5)
- Scaini, S., Palmieri, S., & Caputi, M. (2018). The Relationship between Parenting and Internalizing. *Parenting: Empirical Advances and Intervention Resources*, 85. DOI: [10.5772/intechopen.73540](https://doi.org/10.5772/intechopen.73540)
- Salvatore, J. E., & Dick, D. M. (2015). Gene–environment interplay: Where we are, where we are going. *Journal of Marriage and Family*, 77(2), 344-350. DOI: [10.1111/jomf.12164](https://doi.org/10.1111/jomf.12164)
- Shi, Q., Ettekal, I., Deutz, M. H., & Woltering, S. (2020). Trajectories of pure and co-occurring internalizing and externalizing problems from early childhood to adolescence: Associations with early childhood individual and contextual antecedents. *Developmental psychology*, 56(10), 1906. <https://doi.org/10.1037/dev0001095>
- Tetzner, J., Bondue, R., & Krahe, B. (2022). Family risk factors and buffering factors for child internalizing and externalizing problems. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 80, 101395. DOI: [10.1016/j.appdev.2022.101395](https://doi.org/10.1016/j.appdev.2022.101395)
- Ugarte, E., Liu, S., & Hastings, P. D. (2021). Parasympathetic activity, emotion socialization, and internalizing and externalizing problems in children: Longitudinal associations between and within families. *Developmental psychology*, 57(9), 1525. <https://doi.org/10.1037/dev0001039>
- Van Dijk, R., Van Der Valk, I. E., Deković, M., & Branje, S. (2020). A meta-analysis on interparental conflict, parenting, and child adjustment in divorced families: Examining mediation using meta-analytic structural equation models. *Clinical psychology review*, 79, 101861. DOI:[10.1016/j.cpr.2020.101861](https://doi.org/10.1016/j.cpr.2020.101861)
- VanMeter, F., Handley, E. D., & Cicchetti, D. (2020). The role of coping strategies in the pathway between child maltreatment and internalizing and externalizing behaviors. *Child Abuse & Neglect*, 101, 104323. DOI: [10.1016/j.chiabu.2019.104323](https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104323)
- Witte, T., Sherman, M. F., & Flynn, L. (2001). Silencing the self and the big five: A personological profile of silent women. *Psychological Reports*, 88(3), 655-663. DOI: [10.2466/pr0.2001.88.3.655](https://doi.org/10.2466/pr0.2001.88.3.655)
- Zimmer-Gembeck, M. J., Rudolph, J., Kerin, J., & Bohadana-Brown, G. (2022). Parent emotional regulation: A meta-analytic review of its association with parenting and child adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, 46(1), 63-82. <https://doi.org/10.1177/01650254211051086>

Original Article

Examining the Moderating Role of Gender on the Relationship Between Parental Psychological Control and Peer Victimization with Problematic Mobile Phone Use

Arezou Asghari^{1✉}, Mohammad Moshkani², Amir Hassan Reyhani³

1. Faculty of Humanities, Kosar University of Bojnord, Bojnord, Iran

2. Department of Psychology, Gorgan Branch, Islamic Azad University, Gorgan, Iran

3. Social Psychology, Federal University of Santa Catarina, Brazil

Received: 2024/01/24

Revised: 2025/05/17

Accepted: 2025/07/31

DOI:10.48308/jfr.2025.234582.1694

Highlights

- The present study aimed to design a conceptual model examining the moderating role of gender on the relationship between parental psychological control and peer victimization with problematic mobile phone use.
- The findings indicated that the multiple relationships between parental psychological control and peer victimization with problematic mobile phone use are stronger in female students, and gender plays a significant moderating role in these relationships.
- Considering the moderating role of gender and the greater vulnerability of girls, gender-specific parenting training based on children's gender characteristics can be effective in preventing problematic mobile phone use and reducing psychological harms.

Extended Abstract

Introduction: With recent advancements in technology, tools such as computers, the internet, and mobile phones have profoundly impacted people's lives. Among these modern media, the mobile phone has become one of the most widely used devices worldwide, with its models and functionalities continuously expanding. Evidence suggests that excessive use of mobile phones is associated with other behavioral patterns, including staying up late, frequent texting, and developing emotional dependence—where users feel they cannot live without their phones. While numerous studies have highlighted the role of parental psychological control in the emergence of behavioral problems in adolescents, such as mobile phone dependency, and have also identified peer victimization as a risk factor for social withdrawal and a stronger inclination toward virtual spaces, there is still a lack of comprehensive models that examine these three variables simultaneously, particularly with attention to the moderating role of gender. This study aims to address this gap by proposing that parental psychological control may increase the likelihood of peer victimization, which in turn contributes to problematic mobile phone use among adolescents. Given the gender differences in adolescents' responses to parental pressure and peer interactions, examining the moderating role of gender within this relational framework is deemed essential. By designing a conceptual model that investigates how gender moderates the relationship between parental psychological control, peer victimization, and problematic mobile phone use, this research seeks to deepen the understanding of unhealthy mobile phone use patterns in adolescents and offer a foundation for gender-sensitive interventions.

Method: This study employed a descriptive, correlational research design. The statistical population included middle and high school students (first and second levels of secondary education) in Gorgan city during the 2023–2024 academic year. Based on Krejcie and Morgan's sampling table, 360 students were selected through multistage cluster sampling. The data collection instruments included the Parental

Psychological Control Questionnaire by Soenens et al. (2010), the Peer Victimization Scale by Mynard and Joseph (2000), and the Problematic Mobile Phone Use Questionnaire by Jenaro et al. (2007). Inclusion criteria were: being enrolled in a public middle or high school and providing informed consent to participate in the study. Exclusion criteria included incomplete or invalid questionnaires and withdrawal from participation. To implement the study, a complete list of public secondary schools in Gorgan was obtained from the Department of Education. Schools were selected based on their geographical location. The city was divided into three areas—north, central, and south—and one boys' and one girls' school were randomly selected from each region. At each selected school, one class from each educational level was chosen, and then 20 students were randomly selected from each class. The research objectives were explained to the participants, and they were assured that all data would be used solely for research purposes. After obtaining informed consent, questionnaires were distributed, and participants' questions were answered during completion. SPSS version 26 was used to summarize the data and calculate the correlations among variables.

Results: The multiple regression coefficient for the variables of parental psychological control and peer victimization in predicting problematic mobile phone use among female students was 0.632, with an R-squared value of 0.345. This indicates that these two variables could explain approximately 34% of the variance in problematic mobile phone use among girls. The obtained multiple correlation coefficient in the female group was statistically significant ($p < 0.001$). Among male students, the multiple correlation coefficient for parental psychological control and peer victimization in relation to problematic mobile phone use was 0.781, with an R-squared value of 0.550. This suggests that these two variables accounted for about 55% of the variance in problematic mobile phone use among boys. The multiple correlation coefficient in the male group was also statistically significant ($p < 0.001$). A significant difference was found between the magnitude of the multiple correlation coefficients across genders, indicating that the combined relationship of parental psychological control and peer victimization with problematic mobile phone use was stronger in male students.

Conclusion: The present study revealed that higher levels of parental psychological control and peer victimization were associated with increased problematic mobile phone use among adolescents. The moderating role of gender indicated that these associations were stronger among female students. This suggests that a lack of close interpersonal relationships, feelings of neglect, and social marginalization may drive adolescents to turn to mobile phone use as a way to alleviate loneliness. While such usage may exacerbate emotional loneliness, it significantly reduces social loneliness by providing a sense of personal space and expanding social connections through virtual platforms. This allows adolescents to express their identity, experience individualism, and feel less concerned about being judged or ignored by others—thus, more readily relying on mobile phones to cope with feelings of isolation. Another finding of the study was that girls, more than boys, tend to use digital tools as a compensatory mechanism and source of emotional relief when faced with rejection or psychological control. Therefore, gender should not be considered merely a demographic variable, but also a psychologically influential factor that can affect the intensity and quality of relationships among the study's key variables. This insight underscores the importance of incorporating gender considerations into the design of preventive, educational, and intervention programs.

Keywords: Parental Psychological Control, Peer Victimization, Problematic Use Of Mobile Phones, Gender

How to cite: Asghari, A. , Moshkani, M. and Reyhani, A. H. (2025). Examining the moderating role of gender on the relationship between parental psychological control and peer victimization with problematic mobile phone use. *Journal of Family Research*, 21(4), 129-144. doi: 10.48308/jfr.2025.234582.1694

✉Corresponding Author Email Address: azasghari@gmail.com



Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the creative commons attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقاله پژوهشی

بررسی نقش تعدیل گر جنسیت بر رابطه بین کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل

آرزو اصغری^{۱*}، محمد مشکانی^۲، امیر حسن ریحانی^۳

۱. گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کوثر بجنورد، بجنورد، ایران.

۲. گروه روانشناسی، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران.

۳. گروه روانشناسی اجتماعی، دانشگاه فدرال سانتا کاتارینا، برزیل.

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۱۱/۰۴ دریافت نسخه اصلاح شده: ۱۴۰۴/۰۲/۲۷ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۵/۰۹

DOI: 10.48308/jfr.2025.234582.1694

نکات برجسته

- پژوهش حاضر با هدف طراحی یک مدل مفهومی که در آن نقش تعدیل گر جنسیت بر رابطه بین کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل بررسی می‌شود، انجام شد.
- یافته‌ها نشان داد روابط چندگانه کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل در دانش‌آموزان دختر قوی‌تر از پسران است و جنسیت نقش تعدیل گر معناداری در این روابط ایفا می‌کند.
- با توجه به نقش تعدیل گری جنسیت و آسیب‌پذیری بیشتر دختران، آموزش‌های خاص والدگری مبتنی بر ویژگی‌های جنسیتی فرزندان می‌تواند در پیشگیری از استفاده مشکل‌زا از موبایل و کاهش آسیب‌های روان‌شناختی مؤثر باشد.

چکیده: هدف از انجام این پژوهش بررسی نقش تعدیل گر جنسیت بر رابطه بین کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل بود. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی، و جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول و دوم شهر گرگان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بودند. نمونه آماری شامل ۳۶۰ دانش‌آموز بود که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات شامل پرسشنامه‌های کنترل روانشناختی والدین سوننز و همکاران (۲۰۱۰)، قربانی همسالان شدن مارینارد و جوزف (۲۰۰۰) و استفاده مشکل‌زا از موبایل جنارو و همکاران (۲۰۰۷) بود. داده‌ها با استفاده از آماره‌های رگرسیون سلسله مراتبی، رگرسیون چندمتغیری و آزمون Z و با استفاده از نرم‌افزار SPSS26 مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد بین کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد ($P < 0.05$). کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن به ترتیب ۳۴ و ۵۵ درصد از تغییرات استفاده مشکل‌زا از موبایل را تبیین می‌کنند. همچنین روابط چندگانه کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل در دانش‌آموزان دختر قوی‌تر از پسران بوده است. با توجه به یافته‌های به دست آمده، به نظر می‌رسد استفاده مشکل‌زا از موبایل می‌تواند به واسطه متغیرهای کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با توجه به نقش جنسیت، پیش‌بینی شود.

کلیدواژه‌ها: کنترل روانشناختی والدین، قربانی همسالان شدن، استفاده مشکل‌زا از موبایل، جنسیت

استناد به این مقاله: اصغری، الف، مشکانی، م. و ریحانی، الف. (۱۴۰۴). بررسی نقش تعدیل گر جنسیت بر رابطه بین کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل. خانواده پژوهی، ۲۱(۴)، ۱۲۹-۱۴۴. doi: 10.48308/jfr.2025.234582.1694

*نویسنده مسئول: azasghari@gmail.com

مقدمه

با پیشرفت‌های اخیر در فناوری، ابزاری مانند رایانه، اینترنت و تلفن همراه در حال حاضر زندگی مردم را عمیقاً تحت تأثیر قرار داده است (ران، لی و ژانگ^۱، ۲۰۲۲). یکی از رسانه‌های نوین که امروزه توسط بسیاری از افراد در سراسر جهان مورد استفاده قرار می‌گیرد تلفن همراه است که به طور روز افزون به مدل‌ها و قابلیت‌های آن افزوده می‌شود (تیاگی، پراساد و بهاتیا^۲، ۲۰۲۱). استفاده مشکل‌زا از تلفن همراه^۳ به عنوان استفاده مکرر و نامناسب از تلفن تعریف می‌شود که نشانه‌های اختلال مصرف مواد^۴ از قبیل وسوسه، تحمل، ترک، استفاده مکرر به رغم پیامدهای نامطلوب و فقدان را به همراه دارد (چیون^۵، ۲۰۱۸). شواهد نشان دهنده آن است که استفاده مفرط از تلفن همراه مرتبط با الگوهای رفتاری دیگر از جمله بیدار ماندن در شب و اشتغال به تبادل پیام کوتاه (یانگ، آسبوری، گریفیث^۶، ۲۰۱۹) و همچنین وابستگی عاطفی است که در ذهن کاربران ایجاد می‌شود، به طوری که این افراد معتقدند بدون استفاده از تلفن همراه قادر به زندگی کردن نیستند (رضایی، ۱۳۹۹). مطالعات عباسی، معینی و پوردلیان (۱۳۹۷) نشان داد که بین استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه و فضای مجازی با رفتارهای پرخطر همبستگی معنادار وجود دارد. شریفی رهنمو و همکاران (۱۴۰۰) دریافتند که اعتیاد به موبایل با میزان رفتارهای پرخطر رانندگی جوانان رابطه معنادار دارد.

شناخت خانواده‌ها به ویژه والدین از تغییرات و رفتارهای این دوران می‌تواند در کاهش چالش‌های موجود و برقراری ارتباط با نوجوان مؤثر باشد (باربریز، وراسترو، پایا و کواتروپانی^۷، ۲۰۲۰). بر این اساس یکی از عوامل مهم تأثیرگذاری خانواده بر رفتارهای پرخطر شیوه‌های تربیتی والدین^۸ است و روابط خانوادگی و کنترل والدین اهمیت به سزایی در شروع رفتارهای پرخطر^۹ و مشکلات ناشی از آنها را دارند (دایر، گودمن و هاردی^{۱۰}، ۲۰۲۲). کنترل روانشناختی والدین^{۱۱} حالت خاصی از ابعاد والدگری و نوع مخربی از شیوه‌های والدگری است که والدین از آن استفاده می‌کنند تا فرزندانشان را با انتظارات خود منطبق کنند (عباسی و یوسفی، ۱۳۹۹). این والدین اغلب از استراتژی‌های کنترل‌کننده و مداخله‌گر (مانند ایجاد احساس گناه، ترک دوست داشتن، دوری کردن و تایید مشروط) استفاده می‌کنند. کنترل روانشناختی به طور کلی تأثیر مخرب بر خویشستن نوجوان و دخالت در دنیای خصوصی عواطف و افکار وی باعث عزت‌نفس^{۱۲} پایین، ناتوانی در تصمیم‌گیری هوشیارانه و ناسازگاری در مدرسه می‌شود (حیدری، محب، واحدی و علیوندی‌وفا، ۱۴۰۱). علاوه بر این کنترل روانشناختی از طریق دخالت مفرط و القای احساس گناه به ایجاد احساس ناپیمنی و ناکامی و در نتیجه افزایش مشکلات برونی‌سازی^{۱۳} در فرزندان می‌شود (کاینز، سوننز و بیرز^{۱۴}، ۲۰۲۱). مطالعات نشان داده‌اند که کنترل روانشناختی والدین یکی از پیشبین‌های قدرتمند رفتارهای پرخطرگزارانه است (چیونگ^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۲). برخی مطالعات نشان داده‌اند که محیط خانواده به طور معنی‌داری بر افزایش رفتارهای جامعه‌پسند^{۱۶} (دایر و همکاران، ۲۰۲۲) اثریخس است. بین کنترل روانشناختی والدین و خودکارآمدی^{۱۷} عمومی با رفتارهای پرخطر نوجوانان (حیدری و همکاران، ۱۴۰۱) و پیامدهای منفی تحصیلی و رفتارهای ناسازگارانه (بلوسوم^{۱۸} و همکاران، ۲۰۱۹)، سطوح ناکارآمد وابستگی و استقلال (کاینز و همکاران، ۲۰۲۱)، سطح پایین‌تر اعتماد به نفس (فاهرتی^{۱۹} و همکاران، ۲۰۲۰)، سوءمصرف مواد و رفتارهای پرخطر سایبری^{۲۰} (رام و مترگر^{۲۱}، ۲۰۱۸) مرتبط است.

یکی از استرس‌های بین‌فردی مهمی که نوجوانان ممکن است تجربه کنند، قربانی شدن توسط همسالان^{۲۲} است (یعقوبی، بیرشک، عاقبتی و عاشوری، ۱۴۰۰). قربانی شدن توسط همسالان به تجربه رفتارهای

پرخاشگرانه از سوی سایر کودکان یا نوجوانانی اطلاق می‌شود که خواهر یا برادر فرد نبوده و لزوماً همسن فرد نیز نیستند و می‌تواند به شکل فیزیکی (مثل لگد زدن، مشت زدن)، کلامی (مثل ناسزا گفتن، تهدید کردن)، رابطه‌ای یا اجتماعی (مثل اخراج کردن از گروه، نادیده گرفتن) و اشکال دیگر خود را نشان دهد (ایفلاند، کلی و نیونر^{۲۳}، ۲۰۲۳). در مورد شیوع قربانی شدن پژوهش‌های متنوعی وجود دارد اما طبق گزارش‌ها شیوع آن در نوجوانی افزایش می‌یابد. برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد از هر ۵ نوجوان یک نفر در معرض قربانی شدن توسط همسالان قرار دارد (کولی، فات و هافمن^{۲۴}، ۲۰۲۱). پژوهش‌ها نشان می‌دهد قربانی شدن توسط همسالان سلامت جسمانی نوجوانان را تهدید می‌کند و افراد را مستعد بیماری‌های جسمانی مانند سردرد، شکم درد، التهاب و لرزش می‌کند (بدری گرگری، فتحی، نعمتی و محمدی، ۱۴۰۱). مبتنی بر رویکرد شناختی، تجربه قربانی شدن توسط همسالان بر شناخت فرد نسبت به خود، دیگران و آینده اثر منفی می‌گذارد باعث شکل‌گیری طرحواره‌های آسیب‌زا^{۲۵} شده و پیامدهای روانشناختی جدی مانند افسردگی^{۲۶} و مشکلات درونی سازی شده، کاهش اعتماد به نفس را به دنبال دارد (شاکتر، لیزارد، کاپرم و باخ^{۲۷}، ۲۰۲۱). قربانیان قلدری همسالان فاقد مهارت‌های اجتماعی خاصی هستند و تمایل به انجام رفتارهای ناسازگارانه مانند پرخاشگری منفعل یا تسلیم و اطاعت دارند. همین رویه موجب تقویت قلدرها می‌شود و احتمال قربانی شدن در آینده را افزایش می‌دهد و موجب تحمل شکست، تحقیر و کاهش امیدواری در بزرگسالی می‌شود (محمدحسینی، شیرالی‌نیا و عباس‌پور، ۱۴۰۲). در این راستا شیرافکن و همکاران (۱۳۹۹) دریافتند که بین اعتیاد به فضای مجازی با قلدری سایبری رابطه مثبت وجود دارد. آلوارز-گارسیا^{۲۸} و همکاران (۲۰۱۵) بیان می‌کنند که ریسک فاکتورهای قربانی خشونت سایبری شامل: سن پایین، قربانی خشونت در فضای حقیقی، کنترل ضعیف والدین، استفاده زیاد از اینترنت و شبکه‌های مجازی می‌باشد. همچنین کوکینوس^{۲۹} و همکاران (۲۰۲۰) نشان می‌دهند که قلدری سایبری با ویژگی‌های شخصیتی بی‌احساس، تکانه‌ای، افسردگی، مهارت پایین ارتباطی، استفاده زیاد از اینترنت ارتباط معناداری را گزارش کرده است.

اگرچه پژوهش‌های متعددی به نقش کنترل روان‌شناختی والدین در بروز مشکلات رفتاری نوجوانان از جمله وابستگی به تلفن همراه اشاره کرده‌اند، و همچنین قربانی شدن توسط همسالان به عنوان یک عامل خطر برای کناره‌گیری اجتماعی و گرایش به دنیای مجازی مطرح شده است، اما تاکنون مدلی که این سه متغیر را در کنار هم و با در نظر گرفتن نقش جنسیت بررسی کند، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در این پژوهش تلاش می‌شود با تکیه بر شواهد نظری و تجربی، فرض شود که کنترل روان‌شناختی والدین می‌تواند با افزایش احتمال تجربه قربانی شدن توسط همسالان، به استفاده مشکل‌زای موبایل در نوجوانان منجر شود. همچنین، با توجه به تفاوت‌های جنسیتی در پاسخ به فشارهای والدینی و تعاملات همسالان، بررسی نقش تعدیل گر جنسیت در این الگوی رابطه ضروری به نظر می‌رسد. این مطالعه با هدف پر کردن این شکاف پژوهشی، می‌تواند به درک عمیق‌تری از مسیرهای شکل‌گیری استفاده ناسالم از تلفن همراه در نوجوانان کمک کند و مبنایی برای مداخلات مبتنی بر جنسیت فراهم آورد. بنابراین پژوهش حاضر با هدف طراحی یک مدل مفهومی که در آن نقش تعدیل گر جنسیت بر رابطه بین کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل بررسی می‌شود، انجام شد.

روش پژوهش

روش پژوهش از نوع توصیفی با طرح همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول و دوم شهر گرگان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بودند. بر اساس جدول کرجسی و مورگان تعداد ۳۶۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. ملاک‌های ورود به پژوهش تحصیل در مقطع اول و دوم متوسطه مدارس دولتی، رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش بود و ملاک‌های خروج نیز وجود پرسشنامه مخدوش و انصراف از ادامه شرکت در پژوهش بود.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه اطلاعات دموگرافیک (مشخصات فردی-اجتماعی): این پرسشنامه شامل مشخصاتی از قبیل: سن، جنس و مقطع تحصیلی بود.

مقیاس کنترل روانشناختی والدین: این مقیاس توسط سوننز^{۳۰} و همکاران (۲۰۱۰) ساخته شده و میزان کنترل روانشناختی والدین ادراک شده از سوی نوجوانان را می‌سنجد. این مقیاس شامل ۱۶ گویه است که ۸ ماده آن کنترل روانشناختی وابسته‌مدار و ۸ ماده دیگر آن کنترل روانشناختی پیشرفت‌مدار را می‌سنجد. از شرکت‌کننده خواسته شده که به سؤالات در یک طیف لیکرت ۵ امتیازی از ۱ به شدت مخالفم تا ۵ به شدت موافقم پاسخ دهند. حداقل نمره در این پرسشنامه ۱۶ و حداکثر ۸۰ است، هرچه نمره فرد بالاتر باشد نشان‌دهنده کنترل روانشناختی بالای والدین است. در پژوهش سوننز و همکاران (۲۰۱۰) ضریب اعتبار خرده مقیاس‌ها برای کنترل روانشناختی وابسته‌مدار ۰/۷۳ گزارش شد و برای کنترل روانشناختی پیشرفت‌مدار ۰/۸۱ گزارش شد، که نشان از همسانی درونی مطلوب خرده مقیاس‌ها می‌باشد. برای روایی بر اساس روایی محتوایی سوننز و همکاران (۲۰۱۰) روایی مطلوبی برای این مقیاس گزارش کردند. در پژوهش حیدری و همکاران (۱۴۰۱) ضریب پایایی به روش آلفای کرونباخ برای مقیاس کنترل روانشناختی وابسته‌مدار ۰/۶۶ و مقیاس کنترل روانشناختی پیشرفت‌مدار ۰/۷۹ به دست آمد. پایایی پرسشنامه در پژوهش حاضر به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ به دست آمد.

مقیاس قربانی چندبعدی همسالان: این مقیاس را مارینارد و جوزف^{۳۱} در سال ۲۰۰۰ به منظور اندازه‌گیری ویژگی قربانی شدن ساخته‌اند و ۱۶ آیتم دارد که قربانی شدن را به صورت سازه‌ای چهار بعدی اندازه‌گیری می‌کند. این خرده مقیاس‌ها عبارت‌اند از: قربانی شدن فیزیکی، قربانی شدن کلامی، قربانی شدن اجتماعی و حمله برای تملک (بلوطینگان و طالع‌پسند، ۱۳۹۵). میزان پایایی مقیاس با روش آلفای کرونباخ برای هر کدام از خرده مقیاس‌ها به ترتیب برابر با ۰/۸۵، ۰/۷۵، ۰/۷۷ و ۰/۷۳ به دست آمده است (فلمنینگ و یاکوبسن^{۳۲}، ۲۰۰۹). پاسخ‌دهی به پرسشنامه در یک طیف لیکرت سه گزینه‌ای از ۱=هرگز، ۲=تبرخی اوقات و ۳=همیشه نمره‌گذاری می‌شود. حداقل نمره در این پرسشنامه ۱۶ و حداکثر ۴۸ است، هرچه نمره فرد بالاتر باشد نشان‌دهنده قربانی همسالان شدن بالاتر است. برای بررسی اعتبار مقیاس چندبعدی از روش همسانی درونی با بهره‌گیری از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج نشان داده که این مقیاس از اعتبار قابل قبولی برخوردار است و می‌توان از آن به منزله ابزاری معتبر برای سنجش قربانی شدن چندبعدی دانش‌آموزان

بهره برد. در پژوهش یعقوبی و همکاران آلفای کرونباخ برای کل مقیاس $0/87$ و برای هر کدام از خرده مقیاس ها بین $0/71$ تا $0/73$ به دست آمد. پایایی پرسشنامه در پژوهش حاضر به روش آلفای کرونباخ $0/79$ به دست آمد. پرسشنامه استفاده مشکل زا از موبایل: به دنبال استفاده بی رویه از تلفن همراه، جنارو، فلورس، گومز^{۳۳} و همکاران در سال ۲۰۰۷ این پرسشنامه را ساخته و پایایی مقیاس به روش همسانی درونی روی دانشجویان دختر و پسر اسپانیایی $0/85$ گزارش شده است (جنارو و همکاران، ۲۰۰۷). این مقیاس بر اساس ده شاخص روان شناختی از راهنمای تشخیصی آماری اختلال های روانی ویراست چهارم، تهیه شده است، هیچ خرده مقیاسی ندارد و در یک طیف لیکرت شش گزینه ای از ۱=هرگز، ۲=تقریباً هرگز، ۳=برخی اوقات، ۴=اغلب، ۵=تقریباً همیشه و ۶=همیشه نمره گذاری می شود. در پژوهشی که به منظور بررسی روایی و پایایی نسخه فارسی این پرسشنامه انجام شده است ۲۱ ماده آن دارای روایی مناسبی تشخیص داده شده اند (عطادخت، حمیدی فر و محمدی، ۱۳۹۳). حداقل نمره در این پرسشنامه ۲۱ و حداکثر ۱۲۶ است، هرچه نمره فرد بالاتر باشد نشان دهنده استفاده مفرط او از تلفن همراه است. اصغری و میان آبادی (۱۴۰۲) پایایی این پرسشنامه را با استفاده از روش بازآزمایی و آلفای کرونباخ $0/87$ گزارش کردند. یافته های حسینی اسفیدواجانی و همکاران (۱۴۰۲) بیانگر اثر مستقیم هیجان های منفی بر ترس از درحاشیه ماندن و قربانی قلدری معنادار است و ترس از درحاشیه ماندن بر قربانی قلدری سایبری اثر مستقیم دارد. پایایی پرسشنامه در پژوهش حاضر به روش آلفای کرونباخ $0/78$ به دست آمد.

روند اجرای پژوهش

روش اجرای پژوهش این گونه بود که ابتدا فهرستی از تمامی مدارس دوره اول و دوم متوسطه از آموزش و پرورش شهر گرگان تهیه شد. برای گزینش مدارس از منطقه جغرافیایی آن ها استفاده شد؛ بدین صورت که ابتدا شهر به مناطق شمال، مرکز و جنوب تقسیم بندی شد و از هر منطقه جغرافیایی یک مدرسه پسرانه و یک مدرسه دخترانه به تصادف انتخاب شد. با مراجعه به هریک از مدارس، از میان هریک از دوره ها، یک کلاس و از هر کلاس ۲۰ نفر به صورت تصادفی انتخاب شد. آنگاه هدف پژوهش برای اعضای نمونه توضیح داده شد سپس به آن ها اطمینان داده شد که از داده ها فقط برای اهداف پژوهش استفاده می شود. بعد از جلب رضایت آزمودنی ها، پرسش نامه ها توزیع شد و در حین پرکردن پرسش نامه به سؤالات آن ها پاسخ داده شد. برای خلاصه سازی داده ها و محاسبه همبستگی بین متغیرها از نرم افزار SPSS نسخه ۲۶ استفاده شد. ملاحظات اخلاقی زیر جهت حسن انجام پژوهش رعایت گردید: ۱. اصل رازداری و محرمانگی نتایج پژوهش، بدین منظور از شرکت کنندگان خواسته شد که از نوشتن نام و نام خانوادگی بپرهیزند، ۲. کسب رضایت آگاهانه جهت شرکت در پژوهش، ۳. حفظ سلامت جسمی و روانی شرکت کنندگان در طول اجرای پژوهش، ۴. در اولویت قرار دادن اینکه اگر افراد تمایل به شرکت در پژوهش را نداشتند، به خواست آنها احترام گذاشته شود، ۵. آگاه کردن شرکت کنندگان از نتایج پژوهش به طور اجمالی.

یافته ها

پس از بررسی متغیرهای جمعیت شناختی، در جدول ۱، توزیع و درصد فراوانی مربوط به هر یک از متغیرهای سن، جنس و مقطع تحصیلی برای آزمودنی های شرکت کننده در پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی مربوط به متغیرهای جمعیت‌شناختی آزمودنی‌های مورد مطالعه

متغیر		فراوانی	درصد
سن	۱۵	۲۰۵	۵۶/۹
	۱۶	۱۵۵	۴۳/۱
جنس	دختر	۱۷۳	۴۸/۲
	پسر	۱۸۷	۵۱/۸
مقطع تحصیلی	اول متوسطه	۱۶۸	۴۶/۵
	دوم متوسطه	۱۹۲	۵۳/۵

نتایج جدول ۱ نشان داد که از میان شرکت‌کنندگان در پژوهش ۲۰۵ نفر معادل (۵۶/۹) ۱۵ سال داشتند و ۱۵۵ نفر معادل (۴۳/۱) ۱۶ سال داشتند. همچنین ۴۸/۲ درصد دانش‌آموزان دختر و ۵۱/۸ درصد دانش‌آموزان پسر بودند که با توجه به اهمیت متغیر جنسیت سعی بر آن شده که تعداد پسران و دختران نزدیک به هم انتخاب شود. ۴۶/۵ درصد دانش‌آموزان در مقطع اول متوسطه و ۵۳/۵ درصد در مقطع دوم متوسطه مشغول به تحصیل بودند. جدول ۲، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۲: شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش به تفکیک جنسیت

جنسیت				
متغیر		دختران		پسران
		میانگین	انحراف معیار	میانگین
کنترل روانشناختی والدین (طیف نمره: ۱۶-۸۰)		۷۷/۲۳	۱۱/۴۷	۷۴/۱۶
قربانی همسالان شدن (طیف نمره: ۱۶-۴۸)		۳۲/۱۸	۵/۲۳	۳۱/۳۵
استفاده مشکل‌زا از موبایل (طیف نمره: ۲۱-۱۲۶)		۹۸/۱۴	۱۸/۶۳	۱۱۱/۷۳

با توجه به داده‌های جدول ۲، میانگین متغیرهای کنترل روانشناختی والدین، قربانی همسالان شدن و استفاده مشکل‌زا از موبایل بین دختران و پسران تفاوت‌هایی مشاهده می‌شود. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳
۱. کنترل روانشناختی والدین	-		
۲. قربانی همسالان شدن	۰/۵۶**	-	
۳. استفاده مشکل‌زا از موبایل	۰/۳۲**	۰/۴۹**	-

* $P < 0.05$ ، ** $p < 0.01$

با توجه به نتایج جدول ۳، بین کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل رابطه مثبت وجود دارد به عبارتی هرچه کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن بیشتر باشد، میزان استفاده مشکل‌زا از موبایل نیز افزایش می‌یابد. ضرایب همبستگی مشاهده شده در سطح خطای ۰/۰۱ معنادار بوده است.

قبل از تحلیل استنباطی داده‌ها، از طریق نمودار باکس ویسکر داده‌های پرت هر متغیر بررسی و داده پرت مشاهده نشد. خطی بودن متغیرها از طریق نمودار پراکندگی مورد بررسی قرار گرفت و تأیید شد. جهت بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده گردید که عدم معناداری نتایج این آزمون برای تمامی متغیرها در سطح ۰/۰۵ حکایت از نرمال بودن توزیع داده‌های مربوط به متغیرهای پژوهش داشت. به منظور بررسی مفروضه استقلال خطاها از آماره دوربین-واتسون استفاده شد و مقدار آن ۱/۷۸۱ بدست آمد که نشان‌دهنده برقراری این مفروضه است. هم‌خطی چندگانه متغیرهای پیشبین با استفاده از آماره تحمل و عامل تورم واریانس مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد که ارزش‌های تحمل بدست آمده برای متغیرها ۰/۲۴۵ بود که بالاتر از ۰/۱۰ است. همچنین مقدار عامل تورم واریانس بدست آمده برای متغیرها ۱/۸۲ بود که کوچکتر از ۱۰ است و نشان دهنده عدم هم‌خطی چندگانه بین متغیرها می‌باشد. باشد. برای آزمون سؤال پژوهش مبنی بر نقش تعدیل کنندگی جنسیت در رابطه کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل، با توجه به این که جنسیت یک متغیر اسمی است و در مطالعات نقش تعدیل کننده دارد، آزمون آماری مناسب تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی است. همچنین برای تأیید نتایج از آزمون Z مقایسه ضرایب همبستگی چندگانه در دو جنس به عنوان تحلیل تکمیلی استفاده شد. در جدول ۴ نتایج تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی برای متغیر تفکر انتقادی آمده است.

جدول ۴: نتایج تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی متغیرهای پیشبین بر استفاده مشکل‌زا از موبایل

جنسیت	متغیرها	R	R ²	F	P	t	p
دختر	کنترل روانشناختی والدین	۰/۶۳۲	۰/۳۴۵	۴۸/۲۶	۰/۰۰۱	۵/۵۹۸	۰/۰۰۲
	قربانی همسالان شدن					۲/۳۱۱	۰/۰۰۱
پسر	کنترل روانشناختی والدین	۰/۷۸۱	۰/۵۵۰	۱۱۰/۱۹	۰/۰۰۱	۵/۴۶۶	۰/۰۰۳
	قربانی همسالان شدن					۲/۴۹۱	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج جدول ۴، ضریب رگرسیون چندگانه متغیرهای کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل در در دانش‌آموزان دختر برابر با ۰/۶۳۲ و مقدار مجذور آن ۰/۳۴۵ بوده است که نشان می‌دهد متغیرهای کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن توانسته‌اند حدود ۳۴ درصد از تغییرات استفاده مشکل‌زا از موبایل را در دانش‌آموزان دختر تبیین کنند. مقدار ضریب همبستگی چندگانه به دست آمده در دختران نیز از نظر آماری معنادار می‌باشد ($p < ۰/۰۰۱$). همچنین در پسران ضریب همبستگی چندگانه متغیرهای کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل برابر ۰/۷۸۱ و مقدار مجذور آن ۰/۵۵۰ بود. بدین مفهوم که دو متغیر مذکور توانسته اند حدود ۵۵ درصد از تغییرات استفاده مشکل‌زا از موبایل را در دانش‌آموزان پسر تبیین کنند. همچنین ضریب همبستگی چندگانه

بدست آمده در پسران از نظر آماری معنادار بود ($p < 0/01$). مقایسه ضرایب همبستگی چندگانه متغیرهای متغیرهای کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل در دانش‌آموزان دختر و پسر با استفاده از آزمون Z ارائه شده است.

جدول ۵: مقایسه ضرایب همبستگی چندگانه متغیرها بر استفاده مشکل‌زا از موبایل در دو جنس

جنسیت	همبستگی چندگانه R	Zr	مقدار Z	p
دختران	۰/۷۸۱	۰/۹۸۲	۲/۶۹۹	۰/۰۰۱
پسران	۰/۶۳۲	۰/۷۰۴		

بر اساس نتایج جدول ۵، با توجه به این که مقدار Z به دست آمده (۲/۶۹۹) بزرگ‌تر از Z جدول (۲/۵۸) در سطح خطای ۰/۰۱ می‌باشد، می‌توان گفت که بین میزان دو ضریب همبستگی چندگانه در دو جنس، تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. بدین معنی که روابط چندگانه متغیرهای کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل در دانش‌آموزان دختر بیشتر است.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی نقش تعدیل‌گر جنسیت بر رابطه بین کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن با استفاده مشکل‌زا از موبایل انجام شد. تجزیه و تحلیل داده‌های بدست آمده در مطالعه حاضر نشان داد که هرچه کنترل روانشناختی والدین و قربانی همسالان شدن بیشتر باشد، میزان استفاده مشکل‌زا از موبایل در نوجوانان نیز افزایش می‌یابد و نقش تعدیل‌گر جنسیت نشان داد که این همبستگی بین متغیرها در دانش‌آموزان دختر بیشتر است. این یافته با نتایج پژوهش حیدری و همکاران (۱۴۰۱)، شیرافکن و همکاران (۱۳۹۹)، دایر و همکاران (۲۰۲۲)، کوکینوس و همکاران (۲۰۲۰)، بلوسوم و همکاران (۲۰۱۹)، رام و مترگر (۲۰۱۸)، آلوارز و همکاران (۲۰۱۵) همسو بود.

در تبیین این یافته می‌توان گفت والدینی که از شیوه‌هایی مانند تهدید عاطفی، القای گناه یا طرد روانی برای کنترل فرزند خود استفاده می‌کنند، زمینه‌ساز تضعیف مهارت‌های اجتماعی، کاهش عزت‌نفس و شکل‌گیری خودپنداره منفی در فرزند می‌شوند. چنین کودکانی معمولاً در تعامل با همسالان دچار ضعف در جرأت‌ورزی، ترس از طرد، و وابستگی بیش از حد به تأیید دیگران هستند که این ویژگی‌ها می‌تواند آن‌ها را در موقعیت‌های آسیب‌پذیرتر اجتماعی قرار دهد. در نتیجه، احتمال تجربه رفتارهای آزاردهنده و قلدری از سوی همسالان در این گروه از نوجوانان بیشتر می‌شود. کنترل روان‌شناختی والدین می‌تواند با افزایش مشکلات بین‌فردی و تعارض در روابط با همسالان همراه باشد. بر این اساس، می‌توان کنترل والدین را یکی از عوامل زمینه‌ساز تجربه قربانی شدن در محیط اجتماعی نوجوانان تلقی کرد (کوکینوس و همکاران، ۲۰۲۰). نوجوانان با شیوه تربیتی بی‌کفایت، بالاترین مشکلات رفتاری را دارند، زمانی که نوجوان در فضایی از خانواده قرار گیرد که آرامش و روابط عاطفی در این نظام خانواده درگیر اختلال باشد، این فرزندان آرامش را در بیرون از خانه می‌جویند و لذت را در خوشگذرانی‌ها و فضای مجازی می‌یابند. نوجوانانی که در فضایی از نظارت نامناسب

والدینی قرار می‌گیرند، در سرمشق‌دهی رفتارهای اجتماعی با شکست مواجه می‌شوند. نوجوان به دلیل تجربه اندک و مهارت سازگاری کم آمادگی بیشتری برای پرداختن به انواع رفتارهای پرخطر را دارد. لذا بر این اساس نظارت ناکافی از جانب والدین در گرایش نوجوان به استفاده آسیب‌زا از موبایل مؤثری دارد (دایر و همکاران، ۲۰۲۲). همچنین در کنترل روانشناختی، والدین با ورود به حیطه افکار، احساسات و رفتارهای فرزند با ایجاد احساسات درونی مانند شرم، گناه، غرور و اضطراب، مانع از بروز حس خودپیزی و استقلال در او می‌شوند. فقدان روابط صمیمانه در زندگی، مورد توجه واقع نشدن و در حاشیه ماندن منجر می‌شود دانش آموزان نیز برای رفع تنهایی به استفاده از تلفن همراه روی بیاورند، زیرا استفاده از این ابزار شاید موجب افزایش تنهایی هیجانی شود، اما به میزان زیادی تنهایی اجتماعی را کاهش می‌دهد و ضمن ایجاد خلوت مستقل فردی، رابطه اجتماعی فرد را در بستر شبکه‌های مجازی گسترش داده و امکان خوداظهاری هویتی و فردگرایی را فراهم می‌آورد و به افراد این فرصت را می‌دهد که دیگر نگران مورد توجه قرار نگرفتن و سرزنش توسط دیگران نباشند و خیلی راحت و به شکل گسترده‌تر برای رفع احساس تنهایی و انزوا از تلفن همراه استفاده کنند (حیدری و همکاران، ۱۴۰۱).

علاوه بر این، به نظر می‌رسد افرادی که تجربه قربانی همسالان شدن دارند، اغلب رفتارهای کناره‌گیری را نسبت به همسالانشان نشان می‌دهند، ترجیح می‌دهند تنها باشند. مبتنی بر نظریه فشار عمومی روابط اجتماعی تنش‌زا و پر استرس توسط همسالان بروز رفتارهای ناهمنوا با هنجارهای جامعه را افزایش می‌دهد. بر اساس این مدل از آنجاییکه ادراک قلدری توسط همسالان عمدتاً ناعادلانه ادراک می‌شود (چون قلدری هنجارهای اساسی عدالت را نقض می‌کند)، بزرگ تلقی می‌شود (چون ارتباط با همسالان در زندگی نوجوانان نقش مهمی دارد)، مبتنی بر کنترل اجتماعی مرسوم نباید رخ دهد (چون بیشتر به دور از قدرت بزرگسالان اتفاق می‌افتد) (یعقوبی و همکاران، ۱۴۰۰) و از طرفی فرد را در معرض دیگر قلدرها قرار می‌دهد، هیجانات منفی زیادی از جمله خشم، غم، اضطراب و احساس گناه در فرد قربانی باعث می‌شود به خودی خود به برقراری ارتباطات چهره به چهره با دیگران تمایل کمتری نشان دهد و تمایل داشته باشد از طریق پیام کوتاه یا سایر برنامه‌های کاربردی شبکه‌های اجتماعی بر روی گوشی‌های هوشمند ارتباط برقرار کند (چاکتر و همکاران، ۲۰۲۱). علاوه بر این سایر کارکردهای گوشی‌های هوشمند به افراد امکان دسترسی به انواع سرگرمی‌ها مانند بازی را می‌دهند و یا به افراد اجازه می‌دهند اطلاعات خود را از طریق گشت و گذار در اینترنت به دست آورند و دیگر نیازی به ارتباط مستقیم با دیگران نداشته باشند یا تصور می‌کنند ممکن است عملی در دنیای واقعی از آنها سر بزند که امکان شرم‌ساری آنها را فراهم آورد، کمک می‌کند تا نیازی به قرارگیری در موقعیت‌های ناراحت‌کننده و مکان‌هایی که عموم مردم حضور دارند، نباشد. در نتیجه به نظر می‌رسد افراد با تجربه قربانی همسالان شدن، به گوشی‌های تلفن همراه و محیط مجازی آن بیشتر وابسته شوند و استفاده بیشتری از آن کنند (آلوارز و همکاران، ۲۰۱۵).

یافته‌های این پژوهش نشان داد که کنترل روان‌شناختی والدین و تجربه قربانی شدن توسط همسالان، هر دو با استفاده مشکل‌زای تلفن همراه در نوجوانان رابطه‌ای مثبت و معنادار دارند. نوجوانانی که در محیط خانواده با کنترل‌های عاطفی شدید، القای گناه، یا طرد روانی مواجه‌اند و همزمان در مدرسه یا گروه همسالان، احساس طرد، تحقیر یا آزار را تجربه می‌کنند، بیشتر در معرض پناه بردن به تلفن همراه برای فرار از تنش‌های بین‌فردی

و کسب احساس امنیت یا تعلق هستند. تحلیل نقش تعدیل‌کنندگی جنسیت نشان داد که این روابط در دختران قوی‌تر از پسران ظاهر می‌شود؛ یعنی همبستگی بین کنترل والدینی، قربانی شدن و استفاده مشکل‌زا از موبایل در دختران شدت بیشتری دارد. این تفاوت می‌تواند به دلایلی همچون حساسیت بالاتر دختران به روابط عاطفی، درون‌ریزی هیجانات، تمایل بیشتر به تعاملات مجازی و سبک‌های مقابله‌ای متفاوت مرتبط باشد. دختران در مواجهه با طرد یا کنترل روانی، بیش از پسران به ابزارهای دیجیتال به‌عنوان مکانیزم جبرانی و منبع آرامش هیجانی گرایش پیدا می‌کنند. بنابراین، جنسیت نه تنها به‌عنوان یک متغیر جمعیت‌شناختی، بلکه به‌عنوان یک عامل روان‌شناختی تأثیرگذار می‌تواند شدت و کیفیت رابطه بین متغیرهای اصلی پژوهش را تغییر دهد و این موضوع باید در طراحی برنامه‌های پیشگیرانه، آموزشی و مداخلاتی به‌طور جدی مورد توجه قرار گیرد.

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر این است که نمونه صرفاً شامل دانش‌آموزان مقطع اول و دوم متوسطه شهر گرگان بود؛ بنابراین تعمیم نتایج به سایر مناطق جغرافیایی و گروه‌های سنی دیگر باید با احتیاط صورت گیرد. همچنین، استفاده از روش خودگزارشی ممکن است دقت داده‌ها را تحت تأثیر قرار داده باشد و طراحی همبستگی پژوهش نیز امکان تبیین روابط علی را فراهم نمی‌کند. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی از نمونه‌های گسترده‌تر و متنوع‌تر از نظر فرهنگی و جغرافیایی استفاده شود و از روش‌های ترکیبی یا آزمایشی جهت بررسی عمیق‌تر روابط میان متغیرها بهره گرفته شود. همچنین، بررسی نقش میانجی یا تعدیل‌گر متغیرهای دیگری مانند سبک دلبستگی یا حمایت اجتماعی می‌تواند مفید باشد. در بُعد کاربردی، نتایج این پژوهش لزوم آموزش والدین را در خصوص سبک‌های فرزندپروری سالم و راهبردهای ارتباطی مؤثر با نوجوانان نشان می‌دهد. از این رو، برگزاری کارگاه‌هایی برای والدین در مدارس و همچنین اجرای برنامه‌های ارتقاء مهارت‌های اجتماعی، ابراز وجود و مقابله با قلدری برای دانش‌آموزان توصیه می‌شود. با توجه به نقش تعدیل‌گری جنسیت و آسیب‌پذیری بیشتر دختران در ارتباط بین متغیرهای مورد بررسی، آموزش‌های خاص والدگری مبتنی بر ویژگی‌های جنسیتی فرزندان می‌تواند در پیشگیری از استفاده مشکل‌زا از موبایل و کاهش آسیب‌های روان‌شناختی نقش مؤثری ایفا کند.

پی‌نوشت‌ها

1. Ron, Li & Zhang
2. Tiagi, Prasad & Bhatia
3. Problematic use of mobile phones
4. Substance use disorder
5. Chion
6. Young, Asbury, Griffith
7. Barberi, Verrastro, Papa, & Quattropani
8. Parenting styles
9. Risky behaviors
10. Dyer, Goodman, & Hardy
11. Psychological control of parents
12. Self-esteem
13. Externalization problems
14. Kins, Soenens, & Beyers
15. Chyung
16. Prosocial behaviors
17. Self-efficacy
18. Blossom
19. Faherty
20. Cyber-risky behaviors
21. Romm, & Metzger
22. Being victimized by peers
23. Iffland Kley, Neuner
24. Cooley, Fite, Hoffman
25. Traumatic schemas
26. Depression
27. Schacter, Lessard, Kiperman, Bakth
28. Alvarez-Garcia
29. Kokkinos
30. Soenens
31. Mynard, Joseph
32. Mynard, Joseph
33. Gennaro, Flores, Gomez

References

- Alvarez-García, D., Perez, J. C. N., Gonzalez, A. D., & Perez, C. R. (2015). Risk factors associated with cybervictimization in adolescence. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 15(3), 226- 235.
- Asghari, A., & Mianabadi, H. (2023). Developing a causal model of problematic mobile phone use based on self-regulation and academic procrastination with the mediating role of boredom proneness. *Cognitive Strategies in Learning*, 11(20), 233–253. [in Persian]
- Akbari Balutbengan, A., & Tale'pasand, S. (2016). Factor structure of the Persian version of the multidimensional peer-victimization scale among elementary school students in Semnan. *Koomesh*, 17(3), 660–668. [in Persian]
- Atadokht, A., Hamidifar, V., & Mohammadi, E. (2014). Problematic use and usage patterns of mobile phones among high school students and their relationship with academic performance and achievement motivation. *School Psychology*, 3(2), 122–136. [in Persian]
- Abbasi-Shavazi, M. T., Moeini, M., & Pourdian, R. (2018). Virtual space, peer association, and risky behaviors: Examining the relationship between students' virtual peer association and risky behaviors in both real and virtual spaces. *Social Order*, 10(3), 77–104. [in Persian]
- Abbasi, N., & Yousefi, F. (2020). The relationship between parental psychological control and mental vitality: The mediating role of cognitive emotion regulation. *Psychological Methods and Models*, 11(42), 15–31. [in Persian]
- Badri Gargari, R., Fathi Azar, E., Ne'mati, Sh., & Mohammadi, D. A. (2022). The effectiveness of forgiveness training program on academic hope among students who are victims of bullying. *Journal of Applied Psychological Research*, 13(2), 265–281. [in Persian]
- Blossom, J. B., Fite, P. J., Frazer, A. L., Cooley, J. L., & Evans, S. C. (2019). Parental psychological control and aggression in youth: Moderating effect of emotion dysregulation. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 44(1), 12-20.

- Barberis, N., Verrastro, V., Papa, F., & Quattropiani, M. C. (2020). Suicidal ideation and psychological control in emerging adults: The role of trait EI. *Maltrattamento e Abuso All'Infanzia: Rivista Inter disciplinare*, 22(2), 13–28.
- Chun, J. (2018). Conceptualizing effective interventions for smartphone addiction among Korean female adolescents. *Children and Youth Services Review*, 84(1), 35-39.
- Chyung, Y. J., Lee, Y. A., Ahn, S. J., & Bang, H. S. (2022). Associations of Perceived Parental Psychological Control with Depression, Anxiety in Children and Adolescents: A Meta-Analysis. *Journal of Marriage & Family Review*, 58 (2), 158-197.
- Cooley, J., Fite, P., Hoffman, L. (2021). Interactive effects of coping strategies and emotion dysregulation on risk for peer victimization. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 78(1), 135-146.
- Dyer, W. J., Goodman, M. A., & Hardy, S. A. (2022). Adolescent suicide ideation in Utah: The role of religion and family. *Psychology of Religion and Spirituality*, 14(1), 86–96.
- Fleming, L. C., & Jacobsen, K. H. (2009). Bullying and symptoms of depression in Chilean middle school students. *Journal of School Health*, 79(3), 130 -137.
- Faherty, A. N., Lowe, K., & Arnett, J. J. (2020). Mind games: Parental psychological control and emerging adults' adjustment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 37(2), 695-714.
- Heydari Mehrnoush, Moheb, N., Vahedi, Sh., & Alivandi Vafa, M. (2022). Structural modeling of the relationship between parental psychological control and general self-efficacy with adolescents' risky behaviors: The mediating role of emotional self-regulation. *Psychological Science Journal*, 21(115), 1463–1484. [in Persian]
- Hosseini Esfidvajani, M. S., Ghorban Jahromi, R., Dortaj, F., & Hosseini, S. B. (2023). Negative emotions, fear of missing out, and cyberbullying victimization: A structural model for adolescents. *Journal of Social Psychology Studies*, 13(49), 91–101. [in Persian]
- Iffland, B., Kley, H., Neuner, F. (2023). Distinct physiological responses to social-evaluative stress in patients with major depressive disorder reporting a history of peer victimization. *Biological Psychology*, 27(1), 86-97.
- Jenaro, C., Flores, N., Gómez-Vela, M., González-Gil, F., Caballo, C. (2007). Problematic internet and cell-phone use: Psychological, behavioral, and health correlates. *Addiction Research & Theory*, 15(3), 309-20.
- Kins, E., Soenens, B., & Beyers, W. (2021). Parental psychological control and dysfunctional separation-individuation: A tale of two different dynamics. *Journal of adolescence*, 35(5), 1099-1109.
- Kokkinos, C. M., Antoniadou, N., & Markos, A. (2020). Cyber-bullying: An investigation of the psychological profile of university student participants. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35(3), 204-214.
- Mynard H, Joseph S. (2000). Development of the multidimensional peer-victimization scale. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 26(2), 169-178.
- Mohammadhosseini Hajivior, A., Shiralinia, Kh., & Abbaspour, Z. (2023). The role of peer victimization and school bonding in predicting suicidal thoughts among adolescent girls. *Psychiatric Nursing*, 11(2), 64–73. [in Persian]
- Ran, G., Li, J., Zhang, Q., Niu, X. (2022). The association between social anxiety and mobile phone addiction: A three-level meta-analysis. *Computers in Human Behavior*, 130(5), 198-207.
- Romm, K. F., & Metzger, A. (2018). Parental psychological control and adolescent problem behaviors: The role of depressive symptoms. *Journal of Child and Family Studies*, 27(7), 2206-2216.

- Rezaei, F. (2020). The relationship between problematic mobile phone use and internet addiction with emotional divorce among teachers in Kermanshah. *Ravanshenasi Royesh*, 9(3), 69–76. [in Persian]
- Sharifi Rahnemo, S., Seraji, F., Sharifi Rahnemo, M., Nouri, E., & Fathi, A. (2021). Canonical analysis of the relationship between mobile phone addiction components and risky driving behaviors in youth. *Police Medicine Journal*, 1(11), 26–37. [in Persian]
- Shirafkan, A. H., Nasrollahi, A., & Hassanzadeh, R. (2020). The relationship between internet addiction, cyberbullying, and nomophobia in university students. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, 10(3), 105–124. [in Persian]
- Soenens B, Vansteenkiste M, & Luyten P. (2010). Toward a domain-specific approach to the study of parental psychological control: Distinguishing between dependencyoriented and achievement-oriented psychological control. *Journal of Personality*, 78(1), 217-256.
- Schacter HL, Lessard LM, Kiperman S, Bakth F, Ehrhardt A, Uganski J. (2021). Can friendships protect against the health consequences of peer victimization in adolescence? A systematic review. *School Mental Health*, 13(3), 578 601.
- Tyagi, A., Prasad, A., Bhatia, D. (2021). Effects of excessive use of mobile phone technology in India on human health during COVID-19 lockdown. *Technology in Society*, 67(10), 62-71.
- Yang, Z., Asbury, K. & Griffiths, M. D. (2019). An exploration of problematic smartphone user among Chinese university students: associations with academic anxiety, academic procrastination, self-regulation and subjective wellbeing. *International Journal of Mental Health Addiction*, 117(1), 596-614.
- Yaghoubi, S., Biroshak, B., Aghabati, E., & Ashouri, A. (2021). The mediating role of external shame and self-compassion in the relationship between peer victimization and depressive symptoms among adolescents. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 27(1), 16–31. [in Persian]

Original Article

Foster Care, a New Approach in Iranian Legal System for Ensuring the Right to Family for Orphaned Children and Children Without an Effective Guardian

Samin Ahmadnia^{✉1}, Alireza Ganjkanlo²

1 Consultant of the National Body Child Rights, Ministry of Justice, M.sc in Private Law, Mofid University, Qom, Iran.

2 Judge, Head of judicial complex for child protection Protection of Tehran Prosecutor's Office, Tehran, Iran.

Received: 2025/04/11

Revised: 2025/08/06

Accepted: 2025/08/19

DOI: 10.48308/jfr.2025.239450.1960

Highlights

- The "Foster Care Procedure for Orphaned Children and Children without an Effective Guardian approved on 2023/08/16" established another institution called "Foster Care" to reduce cases of child deprivation from the family, prepare the child for returning to the biological family or entering an alternative family, and protect the child from the harms of being kept in environments other than the family, such as welfare organization care centers.
- Placing a child in "foster care" with a host family is carried out by the Welfare Organization and outside the judicial process, and is achieved more quickly compared to other similar institutions. Moreover, the aforementioned procedure determines the conditions of applicants and the granting of foster care in a way that makes this institution more accessible compared to adoption.
- Foster care is not limited to a specific time frame and will continue until the foster care is canceled, or the child is reunited with the biological family, or his status is converted to adoption.

Extended Abstract

Introduction: "Having a family" is considered a fundamental right for every child, given the essential role that the family plays in the process of growth and socialization. However, orphaned and maltreated children are deprived of this right, exposing them to significant developmental and psychological risks. International documents, particularly Articles 5, 9, 10, and 18 of the Convention on the Rights of the Child (adopted by the UN General Assembly on November 20, 1989), alongside domestic Iranian laws—including Article 10 and Paragraph 2 of Article 21 of the Constitution, and Articles 1104, 1168, 1175, and 1178 of the Civil Code—have addressed the right of every child to a family. Article 2 of the Law on the Protection of Unaccompanied and Abused Children and Adolescents (2013) entrusts matters related to the guardianship of such children to the State Welfare Organization. Article 36 of this law mandates that executive regulations be prepared to determine the framework for the Welfare Organization's duties regarding the care of unaccompanied and abused children and the manner of assigning their guardianship to qualified families and institutions. These regulations were approved on 04/14/1394, with amendments on 01/20/1402. Article 13 of the annex authorizes the Welfare Organization to temporarily entrust orphaned and abused children to qualified families, either directly or through family-based care institutions, pending final judicial determination. To implement this, the Foster Care Procedure for Orphaned and Abused Children and Adolescents was approved on 25/05/1402, establishing a new institution called "Foster Care" (temporary care) to ensure that no child is deprived of the right to enjoy a family, even temporarily.

Findings: The Foster Care institution consists of caring for and raising a child in a host family from the time the child is entrusted by the Welfare Organization until the child rejoins the biological family, is placed with another family through foster care or adoption, returns to welfare care centers, or transitions from temporary care to adoption within the same host family. The institution is designed with three

primary objectives: (1) reducing cases of child deprivation from the family, (2) preparing the child for returning to the biological family or entering an alternative family through adoption, and (3) protecting the child from the harms of institutional care in welfare centers. The process is non-judicial, conducted by the Welfare Organization outside judicial authorities, enabling faster implementation compared to other similar institutions. The entrustment is not limited to a specific period and continues until reunification with the biological family, except in cases of cancellation as foreseen in Article 69 of the Foster Care Procedure. If reunification becomes impossible (per Article 72), the temporary care institution prepares the child for adoption. At this stage, if the host family wishes, measures are taken to change the status from host family to replacement family, creating a priority right for the host family to adopt the child. If the host family is unwilling, the Welfare Assistance Unit arranges for the child to be placed in another foster family within the support program.

Discussion: The findings indicate that the Foster Care institution represents a significant advancement in Iran's child protection system, addressing a critical gap in providing family-based care for orphaned and abused children. By establishing a non-judicial, expedited process, the procedure facilitates quicker placement in family environments, reducing the duration of institutional care and its associated harms. The institution's design aligns with international standards articulated in the Convention on the Rights of the Child, particularly the principles of the best interests of the child and the right to family life. The emphasis on reunification with the biological family, supported by educational and empowerment measures, reflects a commitment to preserving family ties whenever possible—a principle consistent with both international human rights frameworks and Iranian domestic law. The priority right granted to host families in adoption cases further demonstrates a child-centered approach that prioritizes continuity and stability in caregiving relationships. Moreover, the integration of this institution with the broader framework of child protection policies—including the Executive Regulations of Article 6 of the Law on the Protection of Children and Adolescents (approved 1400)—suggests a coherent policy direction aimed at supporting and empowering both the child and the biological family. However, potential limitations include the lack of clear mechanisms for monitoring host family suitability, the absence of long-term outcome data, and the risk of inconsistencies in implementation across different regions. Future research should evaluate the effectiveness of the Foster Care institution in achieving its stated objectives, including child well-being, successful reunification rates, and the quality of care provided by host families.

Conclusion: In conclusion, the Foster Care Procedure for Orphaned and Abused Children and Adolescents, approved on 25/05/1402, establishes a vital institution aimed at ensuring that no child is deprived of the right to a family, even temporarily. By providing a non-judicial, accessible, and flexible framework for temporary family-based care, this procedure addresses the immediate needs of vulnerable children while preserving the possibility of reunification with biological families or transition to adoption. The institution reflects a progressive alignment with international human rights standards and domestic legal commitments, emphasizing the child's best interests, family preservation, and the prevention of institutional harms. The findings underscore the importance of continued monitoring, evaluation, and refinement of implementation practices to ensure that the institution achieves its full potential in protecting and promoting the rights of orphaned and abused children. Ultimately, the Foster Care institution represents a meaningful step forward in Iran's child welfare system, offering a model for other jurisdictions seeking to balance the urgent need for family-based care with the long-term goal of family reunification and stability.

Keywords: Child rights, foster care, adoption, reunification, right to family.

How to cite: Ahmadnia,S and Ganjkanlou,A . (2025). Foster care, a new approach in Iranian legal system for ensuring the right to family for orphaned children and children without an effective guardian. Journal of Family Research, 21(4), 150-162. doi: 10.48308/jfr.2025.239450.1960

✉Corresponding Author Email Address: Email: <mailto:samin.ahmadnia@gmail.com>



Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the creative commons attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقاله پژوهشی

«مراقبت موقت»، راهکار نظام حقوقی ایران جهت تأمین حق برخورداری از خانواده برای**کودکان بی سرپرست و بدسرپرست**ثمین احمدنیا[✉]، علیرضا گنج خانلو^۲

۱. مشاور مرجع ملی حقوق کودک وزارت دادگستری، کارشناس ارشد حقوق خصوصی دانشگاه مفید، قم، ایران.
۲. قاضی دادگستری، سرپرست مجتمع حمایت از اطفال و نوجوانان دادرسی عمومی و انقلاب تهران، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۱/۲۲ دریافت نسخه اصلاح شده: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۵/۲۸

DOI: 10.48308/jfr.2025.239450.1960

نکات برجسته

- «شیوهنامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲/۰۵/۲۵» یک نهاد دیگری با عنوان «مراقبت موقت» را تاسیس نمود تا ضمن کاهش موارد محرومیت کودک از خانواده، او را برای بازگشت به خانواده زیستی یا ورود به خانواده جایگزین آماده نماید و کودک را از آسیب‌های نگهداری در محیط‌هایی غیر از خانواده نظیر مراکز نگهداری بهزیستی مصون بدارد.
- سپردن کودک در قالب «مراقبت موقت» به خانواده توسط سازمان بهزیستی و خارج از فرایند و مراجع قضایی صورت می‌گیرد و در مقایسه با سایر نهادهای مشابه سریع‌تر حاصل می‌شود. علاوه بر این شیوهنامه مذکور شرایط متقاضیان و اعطای مراقبت موقت از کودک را به نحوی تعیین نموده‌است که این نهاد در مقایسه با فرزندخواندگی قابل دسترسی‌تر باشد.
- مراقبت موقت بدون آنکه محدود به بازه زمانی مشخصی باشد تا زمان لغو مراقبت موقت یا بازپیوند کودک به خانواده زیستی یا تبدیل وضعیت وی به فرزندخواندگی ادامه خواهد داشت.

چکیده: «برخورداری از خانواده» با توجه به نقش اساسی که خانواده در فرایند رشد و جامعه‌پذیری کودک دارد، به عنوان یک «حق» به شمار می‌رود ولی کودکان بی سرپرست و بدسرپرست از حق برخورداری از خانواده محروم هستند. به همین دلیل اسناد بین المللی و قوانین و مقررات داخلی به طرق مختلف نظیر تعیین قیم، امین یا اعطای فرزندخواندگی به دنبال تأمین این حق برای این دسته از کودکان هستند تا از آثار نامطلوب فقدان خانواده بر تربیت، جامعه‌پذیری و آینده کودک پیشگیری نمایند. علاوه بر نهادهای جایگزین فوق، «شیوهنامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲/۰۵/۲۵» یک نهاد دیگری با عنوان «مراقبت موقت» را تاسیس نمود تا ضمن کاهش موارد محرومیت کودک از خانواده، او را برای بازگشت به خانواده زیستی یا ورود به خانواده جایگزین آماده نماید و کودک را از آسیب‌های نگهداری در محیط‌هایی غیر از خانواده نظیر مراکز نگهداری بهزیستی مصون بدارد. سپردن کودک در قالب «مراقبت موقت» به خانواده توسط سازمان بهزیستی و خارج از فرایند و مراجع قضایی صورت می‌گیرد و در مقایسه با سایر نهادهای مشابه سریع‌تر حاصل می‌شود. علاوه بر این شیوهنامه مذکور شرایط متقاضیان و اعطای مراقبت موقت از کودک را به نحوی تعیین نموده‌است که این نهاد در مقایسه با فرزندخواندگی قابل دسترسی‌تر باشد. مراقبت موقت محدود به بازه زمانی مشخصی نبوده و تا زمان لغو مراقبت موقت یا بازپیوند کودک به خانواده زیستی یا تبدیل وضعیت وی به فرزندخواندگی ادامه خواهد داشت.

کلیدواژه‌ها: حقوق کودک، مراقبت موقت، فرزندخواندگی، بازپیوند، حق برخورداری از خانواده.

استناد به این مقاله: احمدنیا، ث. و گنج‌خانلو، ع. (۱۴۰۴). مراقبت موقت، راهکار نوین نظام حقوقی ایران جهت تأمین حق برخورداری از خانواده برای کودکان بی سرپرست و بدسرپرست. خانواده‌پژوهی، ۲۱(۴)، ۱۵۰-۱۶۲. doi: 10.48308/jfr.2025.239450.1960

✉ نویسنده مسئول: samin.ahmadnia@gmail.com

مقدمه

دوره کودکی یکی از اصلی‌ترین مقاطع زندگی افراد و پایه‌گذار مسیر آینده آنهاست. از این‌رو کودکان به عنوان یکی از مهمترین اقشار جامعه نیازمند توجه و مراقبت ویژه‌ای می‌باشند. در این خصوص، خانواده به عنوان نخستین محیط اجتماعی که کودک وارد آن می‌شود نقش و رسالتی اساسی برعهده دارد (شارع‌پور^۱، ۱۳۹۲: ۲۳۲)؛ بطوریکه علاوه بر مراقبت از کودک و تامین نیازهای رشدی وی، تکلیفی قانونی و عرفی مبنی بر تربیت و جامعه‌پذیر نمودن کودک را نیز برعهده دارد تا کودک را برای دوره بزرگسالی و زندگی مستقل در جامعه آماده کند (مهدوی و دیگران^۲، ۱۳۹۹: ۳۵) و از این طریق او را به عنصری مطلوب، بهنجار و مفید برای جامعه تبدیل نموده و موجب سعادت او و اعتلای جامعه گردد. براین اساس گفته می‌شود کیفیت و الگوی رفتاری افراد در جامعه در دوران کودکی و در محیط خانواده پایه‌گذاری می‌شود (پیوندی^۳، ۱۴۰۱: ۳۱۶) و با توجه به نقش خانواده در سعادت کودک، برخورداری از خانواده یکی از حقوق بنیادین بشر و در رأس آن، کودک است (نیازپور^۴، ۱۳۹۱: ۱۹۱) که به عنوان حقی ثابت و تغییرناپذیر به شمار می‌رود (کریمی و چلبی^۵، ۱۳۸۷: ۲۲۰). این مهم موجب توجه ویژه قانونگذاران و سیاستگذاران به مسئله «لزوم برخورداری کودک از خانواده» گردیده تا قوانین و مقررات مختلف داخلی و بین‌المللی بدان بپردازند. در این راستا «پیمان‌نامه حقوق کودک، مصوب ۲۰ نوامبر ۱۹۸۹ مجمع عمومی سازمان ملل متحد» به عنوان مهم‌ترین سند بین‌المللی در زمینه حمایت از حقوق کودکان در مواد ۵، ۹، ۱۰ و ۱۸ به «حق برخورداری کودک از خانواده» پرداخته‌است. در قوانین داخلی نیز مصوبات مختلفی به این مهم پرداخته‌اند که مهم‌ترین آنها عبارتند از اصل ۱۰ و بند ۲ اصل ۲۱ «قانون اساسی» و مواد ۱۱۰۴، ۱۱۶۸، ۱۱۷۵ و ۱۱۷۸ «قانون مدنی»، ماده ۵۵ منشور حقوق شهروندی مصوب ۱۳۹۵، ماده ۵ سند ملی حقوق کودک و نوجوان مصوب جلسه ۸۰۶ مورخ ۲۱/۱/۱۳۹۷ شورای عالی انقلاب فرهنگی». با این حال یکی از چالش‌های موجود در این حوزه، تأمین «حق برخورداری از خانواده» برای کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست است. با توجه به بندهای «ث» و «ج» ماده ۱ «آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۴» ناظر به ماده ۸ «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» کودک بی‌سرپرست، کودکی است امکان شناخت هیچ یک از پدر، مادر و جد پدری وی وجود نداشته‌باشد یا هیچ یک از ایشان و وصی منصوب ازسوی ولی قهری در قید حیات نباشند. کودک بدسرپرست نیز کودکی است که سرپرستی وی به موجب حکم مرجع قضایی صالح به سازمان بهزیستی سپرده شده است اعم از آنکه هیچ یک از ولی خاص یا مادر کودک صلاحیت سرپرستی کودک را حتی با ضم امین یا ناظر نداشته باشند. همانطور که از تعاریف فوق مشخص است این دسته از کودکان یا بطور کلی از نعمت خانواده محرومند یا خانواده بنا بر دلایلی کارکرد مطلوب خود را از دست داده و با حکم مقام قضایی کودک از محیط خانواده جدا شده‌است یا خود خانواده از نگهداری فرزندشان سر باز زده و او را رها نموده‌اند. قانونگذار در قوانین مختلف در جهت رفع این چالش کوشیده‌است؛ بطوریکه در قانون مدنی و قانون امور حسبی تلاش شده‌است با تعیین قیّم و امین امور مرتبط با کودک بلا تصدی نماند همچنین در «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» نهاد «فرزندخواندگی» پیش‌بینی شده‌است. ولی با وجود این نیز «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست» در مورخ ۱۴۰۲/۰۵/۲۵ به تصویب رسید و برای حل مسئله محرومیت کودکان از خانواده یک

نهاد دیگر را با عنوان جدید «مراقبت موقت» ذکر نمود تا بهره‌مندی کودک از خانواده را تسهیل و تسریع نماید.

پژوهش حاضر بصورت توصیفی و تحلیل مفاد و محتوای قوانین و مقررات مربوط به حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست، از طریق مطالعات کتابخانه‌ای ضمن بررسی پژوهش‌های مرتبطی که در قالب کتاب، مقاله، پایان‌نامه و رساله صورت پذیرفته به دنبال بررسی این پرسش است که لزوم تاسیس نهاد «مراقبت موقت» چه بوده و «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲/۰۵/۲۵» چه افزوده‌ای بر نظام حقوقی ایران در حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست دارد. فرضیه پژوهش بر این اساس شکل گرفته که هدف از تاسیس نهاد «مراقبت موقت» این بوده که نهادی مشابه فرزندخواندگی ایجاد گردد که در عمل مشکلات و موانع موجود در مسیر اعطای فرزندخواندگی را نداشته‌باشد تا کودکانی که در مراکز نگهداری بهزیستی هستند سریعاً وارد محیط خانواده گردند.

با این حال جهت پاسخ به پرسش موضوع پژوهش، در گام نخست به بررسی نهاد تازه تاسیس «مراقبت موقت» در نظام حقوقی ایران پرداخته می‌شود و در گام دوم وجه تمایز این نهاد با نهادهایی چون فرزندخواندگی، قیمومت و... که پیش از این در نظام حقوقی ایران وجود داشته‌اند مورد بررسی قرار می‌گیرد.

پیش از ورود به بحث لازم به ذکر است، با تأسی از ماده ۱ پیمان نامه حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹ سازمان ملل متحد که جمهوری اسلامی ایران نیز به موجب «قانون اجازه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۳۷۲/۱۲/۰۱» به آن پیوسته و به موجب ماده ۹ قانون مدنی در حکم قانون تلقی شده و لازم الاجرا است، منظور از «کودک» در این پژوهش، هر فرد زیر ۱۸ سال تمام شمسی است بنابراین استفاده از لفظ «نوجوان» که طبق بند «ب» ماده ۱ «قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹» به افراد بالغ زیر ۱۸ سال (کودک بالغ) اطلاق می‌شود، در کنار لفظ «کودک» عبارت زائدی بوده و از استعمال آن خودداری گردیده و در متن پژوهش جز در موارد ذکر عنوان مقررات، لفظ عام «کودک» بکار می‌رود.

۱. مفهوم و مبنای نهاد مراقبت موقت

«شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست» مصوب ۱۴۰۲/۰۵/۲۵ به عنوان جدیدترین سیاستگذاری حقوقی است که در حوزه حمایت از کودکان در جمهوری اسلامی ایران شکل گرفته است و به صورت تخصصی، حق برخورداری کودک از خانواده را مورد نظر قرار داده است. از این‌رو در ادامه مفهوم، مبنای قانونی و هدف تاسیس نهاد مراقبت موقت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۱- مفهوم مراقبت موقت

بند ۱۵ ماده «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲» به تعریف مراقبت موقت پرداخته است. بر این اساس مراقبت موقت عبارتست از نگهداری و پرورش کودک در خانواده میزبان از زمان سپرده‌شدن وی توسط سازمان بهزیستی به خانواده میزبان تا زمان بازپیوند کودک به خانواده زیستی خود یا واگذاری سرپرستی او به خانواده‌ای دیگر در قالب مراقبت موقت و یا فرزندخواندگی یا بازگشت مجدد کودک به مراکز نگهداری بهزیستی یا تبدیل وضعیت نگهداری کودک از مراقبت موقت به فرزندخواندگی در همان خانواده میزبان. در بند ۱۲ ماده ۱ این شیوه‌نامه به خانواده‌ای که در قالب مراقب موقت نگهداری از کودک را عهده‌دار می‌شود، «خانواده میزبان» گفته می‌شود.

۲-۱- مبنای قانونی تاسیس نهاد مراقبت موقت

ماده ۲ «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» امور مربوط به سرپرستی کودکان موضوع این قانون را به سازمان بهزیستی کشور سپرده است. ماده ۳۶ این قانون مقرر می کند: «به منظور انجام صحیح مسؤولیت پذیرش، نگهداری و مراقبت، حضانت و سرپرستی کودکان بی سرپرست و بدسرپرست توسط سازمان بهزیستی کشور و اختیار واگذاری سرپرستی آنان به خانواده های واجد شرایط و مؤسسات، آیین نامه اجرایی این قانون... تهیه و به تصویب هیأت وزیران می رسد.» بنابراین آیین نامه اجرایی می بایست به دنبال تعیین چهارچوب تکالیف سازمان بهزیستی در خصوص ۱- نگهداری از کودکان بی سرپرست و بدسرپرست و ۲- چگونگی واگذاری سرپرستی این کودکان به اشخاص حقیقی و حقوقی باشد. آیین نامه مذکور در تاریخ ۱۳۹۴/۰۴/۱۴ به تصویب رسید ولی درخصوص مورد دوم، یعنی تعیین چگونگی واگذاری سرپرستی کودکان تحت نگهداری سازمان بهزیستی توسط این سازمان ساکت بود، به همین دلیل در تاریخ ۱۴۰۲/۰۱/۲۰ الحاقات و اصلاحاتی در این آیین نامه اعمال گردید و ماده ۱۳ الحاقی مقرر نمود: «سازمان بهزیستی می تواند کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست را که به دستور مرجع قضایی به این سازمان سپرده می شوند، تا تعیین تکلیف نهایی در مرجع قضایی، به طور موقت راساً یا از طریق مؤسسات مراقبت خانواده محور به خانواده ها دارای صلاحیت بسپارد. تبصره- شیوه نامه اجرایی این ماده... تهیه و پس از تایید وزیر دادگستری اجرا می شود.» نهایتاً «شیوه نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست» در مورخ ۱۴۰۲/۰۵/۲۵ به تصویب رسید تا هیچ کودکی تحت هیچ شرایطی ولو بطور موقت از «حق برخورداری از خانواده» محروم نگردد.

۳-۱- کودکان موضوع نهاد مراقبت موقت

همانطور که بیان شد طبق ماده ۳۶ «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» یکی از اهداف و مبنای قانونی تصویب «آیین نامه اجرایی قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۴» و «شیوه نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲»، تعیین شیوه واگذاری سرپرستی کودکانی است که بطور موقت یا دائم در مراکز تابع سازمان بهزیستی نگهداری می شوند. با توجه به تعریفی که در مقدمه پژوهش از کودک بی سرپرست و بدسرپرست بیان شد در مواردی ممکن است والدین و ولی خاص کودک در قید حیات نباشند یا ناشناخته باشند و به این سبب کودک، بی سرپرست شناخته شود و طبق ماده ۲ قانون مذکور در مراکز بهزیستی نگهداری شود یا اینکه کودک پدر، مادر، جدپدری یا وصی دارد ولی هیچ یک از آنها صلاحیت سرپرستی از کودک را ندارند و از این رو با حکم مقام قضایی کودک وارد مراکز نگهداری بهزیستی شود. موارد بی سرپرست شناخته شدن کودک به شرحی که گذشت، مشخص است ولی موارد بدسرپرست شناخته شدن کودک امری قضایی است که مقام قضایی با بررسی مقررات موجود بدان حکم می دهد. یکی از مواردی که ممکن است طبق آن کودک بدسرپرست تلقی گردد در «قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹» بیان شده است. بند «ذ» ماده ۱ این قانون به «خطر شدید و قریب الوقوع» و ماده ۳ نیز از «وضعیت مخاطره آمیز» صحبت می کند که در موارد احراز آن لازم است مداخلات حمایتی صورت پذیرد ولی همواره حمایت از کودک در محیط خانواده ی زیستی خود اولویت خواهد داشت.

برای مثال طبق بند «ح» ماده ۳ این قانون، بازماندگی کودک از تحصیل یکی از مصادیق وضعیت مخاطره-آمیز است و لازم است نهادهای متولی حمایت از کودکان با محوریت دادستانی و مددکاران سازمان بهزیستی و در این مورد، وزارت آموزش و پرورش اقدامات لازم را جهت ادامه تحصیل کودک انجام دهند. این وضعیت طبق «دستورالعمل طبقه‌بندی وضعیت‌های مخاطره‌آمیز و بزه‌دیدگی و فوریت‌های مداخله سازمان بهزیستی کشور مصوب ۱۴۰۰» وضعیتی است که فوریت آن «نیازمند بررسی» است؛ یعنی تا ۷ روز برای انجام مداخلات حمایتی فرصت خواهد بود. با این حال ممکن است وضعیت کودک بقدری نامطلوب باشد که نیازمند جدایی وی از خانواده باشد. در این صورت به ترتیبی که در ماده ۳۵ «قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹» بیان شده‌است، دادستان دستور موقت خروج طفل و نوجوان را از محیط خطر و انتقال او به مکانی مطمئن و امن مانند مراکز بهزیستی یا سایر مراکز مرتبط و یا سپردن به شخص مورد اطمینان را صادر می‌نماید. بنابراین چنانچه مقام قضایی حسب مورد تشخیص دهد حمایت از کودک مستلزم خروج وی از خانواده بوده و حضور وی در آن محیط به مصلحت نیست، می‌تواند کودک را به سازمان بهزیستی بسپارد. در این راستا ماده ۴۵ «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲» بیان می‌کند: «مراقبت موقت کلیه کودکان و نوجوانان موضوع ماده ۸ قانون (حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲) و ماده ۳ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ که مسئولیت نگهداری آنان از سوی دادسرا یا دادگاه به سازمان بهزیستی سپرده شده‌است، اعم از آنکه در مراکز نگهداری یا محیط‌های دیگری نگهداری شوند، را می‌توان تا زمان تعیین تکلیف قطعی آنان در مرجع قضایی به خانواده میزبان سپرد.»

بنابراین چنین کودکی مشمول تعریف کودک بدسرپرست قرار گرفته و به ترتیبی که بیان شد، وارد مراکز نگهداری سازمان بهزیستی می‌شود تا موانع حضانت یا مواردی که موجب خروج کودک از خانواده شده مرتفع گردد و کودک بتواند به محیط خانواده زیستی خود بازگردد.

۴-۱- هدف مراقبت موقت

با توجه به موارد بیان شده، کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست می‌توانند از طریق نهاد مراقبت موقت وارد خانواده میزبان شوند. ورود این کودکان به خانواده میزبان با هدف ۱- تأمین حق برخورداری از خانواده و تأمین شرایط بهتر برای رشد و تربیت و جامعه‌پذیری در محیط خانواده و ۲- بهبود فرآیند بازگشت کودک به خانواده زیستی یا ورود وی به «خانواده جایگزین» که طبق بند ۱۳ ماده ۱ «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲» خانواده‌ای است که کودک با تصمیم دادگاه صالح، در یکی از قالب‌های فرزندخواندگی، قیمومت یا امین موقت به آن سپرده می‌شود و ۳- جلوگیری از آسیب‌های احتمالی است که نگهداری کودکان در محیطی غیر از خانواده می‌تواند برای کودک به همراه داشته باشد (شیری^۷، ۱۳۹۷: ۱۰۹).

درواقع کودکانی که از نعمت برخورداری از خانواده محرومند به دلیل فقدان نهاد اصلی متولی تربیت و جامعه‌پذیری، به نحو مطلوب و متداولی این دوره را طی نمی‌کنند و فرآیند تربیت و جامعه‌پذیری کودک به نحو مطلوب و کارآمدی سپری نمی‌شود و نیازهای عاطفی و روانی وی پاسخ شایسته‌ای دریافت نکرده و ارضا نمی‌شوند (مهدوی^۸، ۱۴۰۳: ۲۵۸) و این موارد می‌توانند مشکلات و ناتوانی‌های را در ایشان ایجاد نماید (کلارک^۹، ۲۰۱۰: ۲۷۵) به همین دلیل به همین دلیل حقوق کودکان و حمایت از آنان بر اساس «نیازهای»

کودک شکل گرفته است (مونرو^{۲۰۰۷}، ۱، ۱۷۲). پژوهش‌ها نشان می‌دهند اغلب بزهکاران در دوره‌های اولیه رشد خود با پاره‌ای از مشکلات و شرایط سخت و نامطلوب و عدم ارضای نیازهای خود مواجه بوده‌اند (کیوسگارد^{۱۱}، ۲۰۰۴، ۱۱۱) رفتارهای ضداجتماعی و بزهکارانه آنها از دوران کودکی شروع شده بود (کسی^{۱۲}، ۲۰۱۱، ۱۷). مطالعات میدانی و تجربی نیز نشان می‌دهند مراکز نگهداری بهزیستی در ایران خصوصاً در مناطق محروم با استانداردهای لازم فاصله زیادی دارند (تجر^{۱۳}، ۱۳۹۹: ۲۳۰۵).

بنابراین نهاد مراقبت موقت علاوه بر اینکه رشد و جامعه‌پذیری مطلوب کودک در محیط خانواده را به ارمغان می‌آورد، یک مکانیسم واسطه و تسهیل‌گر جهت آماده‌سازی کودک است و طی آن کودک بی‌سرپرست مهبیای ورود به فرآیند فرزندخواندگی و خانواده جایگزین می‌شود و کودک بدسرپرست نیز آماده‌ی بازگشت نزد خانواده زیستی خود پس از رفع موانع آنان می‌شود. در این راستا مبحث سوم از فصل سوم «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲» با عنوان «آموزش و آماده‌سازی» به دنبال آموزش خانواده میزبان و همچنین ارائه برنامه، سرفصل و محتوا به خانواده میزبان جهت آموزش و توانمندسازی کودک است و اقدامات مددکاری لازم طبق مبحث اول فصل چهارم شیوه‌نامه مذکور جهت حمایت و توانمندی‌سازی کودک و نیل به هدف مراقبت موقت صورت پذیرد که پیش‌تر به تفصیل بیان شد.

۲. ماهیت و شرایط نهاد مراقبت موقت

در مبحث اخیر به بررسی مفهوم مراقبت موقت، خاستگاه قانونی، کودکان موضوع این مدل حمایت و هدف تاسیس این نهاد پرداخته شد. در این مبحث به بررسی ماهیت نهاد مراقبت موقت و شرایط سپردن یک کودک در این قالب به خانواده میزبان و همچنین تمییز این نهاد از سایر عناوین قانونی مشابه پرداخته می‌شود.

۲-۱- ماهیت مراقبت موقت

همانطور که پیش‌تر اشاره شد ماده ۳۶ «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» از عبارات اعطای «اختیار» واگذاری سرپرستی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست به خانواده‌های واجد شرایط سخن گفته که این مفهوم در ماده ۴۵ «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲» نیز تجلی یافته است. همچنین در مواد ۳۲ الی ۳۸ شیوه‌نامه مذکور^{۱۴} سپردن کودک به خانواده میزبان تشریح شده است که طبق آن، متقاضیان در سامانه ملی فرزندپذیری که توسط سازمان بهزیستی ایجاد می‌شود ثبت نام و تشکیل پرونده می‌دهند و ابتدا کارشناس بهزیستی شهرستان متقاضی حداکثر ظرف یک ماه از تاریخ تکمیل ثبت نام، اقدام به بررسی پرونده و مصاحبه با متقاضی و بازدید از محل زندگی ایشان و تحقیق محلی می‌نماید و نتیجه را به کارگروه مراقبت از کودکان و نوجوانان بهزیستی شهرستان اعلام می‌نماید. کارگروه مذکور در حضور متقاضی اقدام به بررسی پرونده و انجام مصاحبه می‌نماید و نتیجه و تصمیم نهایی کارگروه در صورت جلسه منعکس و در سامانه ملی فرزندپذیری درج می‌گردد.

چنانچه کارگروه شهرستان موافق سپردن کودک به خانواده میزبان در قالب مراقبت موقت باشد، پرونده از طریق سامانه مذکور به کارگروه استانی مراقبت از کودکان و نوجوانان ارجاع می‌گردد. کارگروه مذکور ضمن مصاحبه مجدد با متقاضی و بررسی پرونده، چنانچه با تصمیم کارگروه شهرستان موافق باشد، سپردن کودک را تجویز می‌کند و چنانچه پرونده نیازمند تحقیقات بیشتر باشد، آن را به کارگروه شهرستان عودت می‌دهد و چنانچه مخالف باشد، تصمیم کارگروه شهرستان را نقض می‌کند.

چنانچه کارگروه شهرستان مخالف سپردن کودک به متقاضی باشد نیز مراتب به شرح اخیر در صورت جلسه ثبت و در سامانه مذکور درج می‌شود. این تصمیم ظرف یک ماه توسط متقاضی قابل اعتراض در کارگروه استان است.

در هر حال تصمیم کارگروه شهرستان قابل اعتراض نیست ولی متقاضی می‌تواند مجدداً درخواست خود را ثبت نماید؛ به عبارت دیگر تصمیم کارگروه استان علیرغم قطعیت، اعتبار امر مختوم نخواهد داشت. همانطور که مشاهده شد، سپردن کودک در قالب مراقبت موقت با «درخواست» متقاضی آغاز و با «تصمیم» کارگروه استان صورت می‌گیرد. لازم به ذکر است اعضای کارگروه شهرستان و استان جملگی از کارشناسان و مدیران اداره بهزیستی می‌باشند که در بندهای ۱۹ و ۲۰ ماده ۱ «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲» ذکر شده است.

۲-۲- تفاوت مراقبت موقت از سایر نهادهای مشابه

توجه قانونگذار به بهره‌مندی کودک از خانواده امری مسبوق به سابقه است و در قوانین مختلف تلاش شده است تا این حق برای کودک تامین گردد و امور وی بلامتصدی و بلامتکلیف نماند. در این راستا بند نخست ماده ۱۲۱۸ قانون مدنی نصب قیم را برای کودکان بی‌سرپرست مقرر نموده است. همچنین براساس شق نخست ماده ۱۱۸۴ قانون مدنی نیز اگر ولی قهری رعایت غبطه کودک را نکند و موجب ضرر به وی گردد، دادگاه ولی قهری را از سمت خود عزل و برای کودک قیم تعیین می‌کند. در مواردی که ولی قهری به دلایلی نظیر محبوس بودن نتواند تکالیف خود را در قبال کودک انجام دهد، طبق ماده ۱۱۸۷ قانون مدنی برای وی امین موقت تعیین خواهد شد. این اقدامات طبق بند ۱۳ ماده ۴ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱ و ماده ۴۸ قانون امورحسبی در دادگاه خانواده محل اقامت کودک صورت می‌گیرد. علاوه بر نهادهای فوق، «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» نیز نهاد فرزندخواندگی را پیش‌بینی نموده است که طبق بند ۱۶ ماده ۴ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱ و ماده ۳۲ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲ در دادگاه خانواده محل اقامت متقاضی فرزندخواندگی رسیدگی می‌شود. (سمسارزاده ۱۴۰۳، ۱: ۹۸).

با توجه به مطالبی که در مبحث اخیر گذشت، نهاد مراقبت موقت دارای تفاوت‌های اساسی با نهادهای فوق است. نخستین و اصلی‌ترین تفاوت در مرجعی است که به آن رسیدگی می‌کند. همانطور که پیش‌تر اشاره شد رسیدگی به موارد نصب قیم و امین و اعطای فرزندخواندگی در یک مرجع قضایی صورت می‌گیرد که همین امر موجب اطاله این فرآیندها می‌شود درحالی‌که سپردن کودکان به خانواده میزبان در قالب مراقبت موقت امری غیرقضایی بوده و به موجب قسمت اخیر ماده ۳۶ «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» و همچنین ماده ۴۵ «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲»، سازمان بهزیستی راساً بدان مبادرت می‌کند. با توجه به مواردی که درخصوص هدف ایجاد نهاد مراقبت بیان شد، بنظر می‌رسد مراقبت موقت خود بخشی از «فرآیند حمایت از کودک» است که در قالب یک برنامه مدون مددکاری توسط سازمان بهزیستی اجرا می‌شود. یکی از مراحل شش‌گانه‌ای فرآیند حمایت که «آیین‌نامه اجرایی ماده ۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۴۰۰» آن را تشریح نموده است،

«مداخله و انجام اقدامات لازم برای رفع خطر و ارایه خدمات تخصصی به کودکان در معرض خطر یا بزه‌دیده و همچنین خانواده آنهاست» که بند ۹ ماده ۱ این آیین‌نامه بدان پرداخته‌است.

۳-۲- شرایط مراقبت موقت

با توجه به مطالبی که گذشت، مشخص گردید نهاد مراقبت موقت دارای تفاوت اساسی با نهادهای مشابه است به همین دلیل شرایطی آن در مجموع به نحوی تنظیم شده‌است که حداکثر گستردگی و شمولیت را داشته‌باشد. ماده ۲ «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست» بیان می‌کند تمامی کودکان، یعنی افراد زیر ۱۸ سال تمام، می‌توانند وارد چرخه مراقبت موقت شوند، درحالی‌که ماده ۹ «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» کودکان زیر ۱۶ سال را قابل ورود به خانواده جایگزین دانسته‌است.

علاوه بر این، طبق ماده ۲۷ شیوه‌نامه فوق زوجین از بدو ازدواج و همچنین فارغ از اینکه فرزند دارند یا نه همچنین فارغ از قابلیت باروری ایشان، می‌توانند متقاضی مراقبت موقت شوند درحالی‌که در ماده ۵ قانون مذکور برای فرزندخواندگی می‌بایست حداقل ۵ سال از ازدواج زوجین گذشته‌باشد و از آن ازدواج صاحب فرزند نشده- باشند یا اینکه ناباروری آنان به تأیید پزشکی قانونی رسیده‌باشد.

همچنین ماده ۲۸ شیوه‌نامه مقرر می‌نماید بین خانواده میزبان و کودک می‌بایست فاصله سنی متناسب وجود داشته‌باشد و حداقل یکی از زوجین دارای حداقل مدرک تحصیلی دیپلم باشند؛ این شرط در سایر قوانین و نهادهای مشابه وجود ندارد و مویدی است بر گفته‌های اخیر که مراقبت موقت علاوه بر تأمین خانواده به دنبال آموزش، حمایت و توانمندسازی کودک است.

از حیث تعداد کودکانی که یک خانواده می‌تواند به مراقبت موقت بگیرد نیز لازم به ذکر است ماده ۵۲ شیوه‌نامه بیان می‌کند در مواردی که کودکان از یک خانواده نباشند حداکثر ۳ کودک قابل سپردن به خانواده میزبان هستند و در مواردی که کودکان از یک خانواده باشند محدودیتی از این حیث نخواهد بود. درحالی‌که ماده ۷ قانون «حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» حداکثر ۲ کودک را قابل سپردن به یک خانواده در قالب فرزندخواندگی می‌داند. در مواردی که کودکان از یک خانواده باشند نیز محدودیتی در این قانون ذکر نشده‌است.

درخصوص شرایط مالی حاکم بر مراقبت موقت نیز به موجب بند ۵ ماده ۲۸ شیوه‌نامه مربوطه کافی است خانواده میزبان از تمکن مالی نسبی برای پرورش و رفاه کودک برخوردار باشد با این وجود حتی حمایت مادی برای تأمین بخشی از مخارج کودک و حمایت از خانواده میزبان نیز در بند ۶ ماده ۱۵ و مواد ۶۷ و ۶۸ این شیوه‌نامه پیش‌بینی شده‌است. درحالی‌که ماده ۱۴ «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» سپردن کودک به خانواده جایگزین در قالب فرزندخواندگی را منوط به تملیک اموال از خانواده جایگزین به فرزندخوانده می‌داند.

۳- آثار مراقبت موقت

در مباحث اخیر با مفهوم، مبنا، هدف، ماهیت و شرایط نهاد تازه تاسیس مراقبت موقت آشنا شدیم. در این مبحث به بررسی آثار این نهاد می‌پردازیم. بطورکلی مراقبت موقت می‌تواند آثاری نسبت به کودک، خانواده زیستی و خانواده میزبان به همراه داشته‌باشد که در ادامه به تفکیک مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۳- آثار مراقبت موقت نسبت به کودک

نخستین و مهم‌ترین اثر مراقبت موقت بر کودک است. کودکی که بی‌سرپرست و بدسرپرست محسوب شده و دولت در راستای تکلیف مقرر در ماده ۲۰ پیمان‌نامه حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹ مکلف به ایجاد نهادهای جایگزین برای بهره‌مندی کودک از خانواده شده‌است. بنابراین اثر مراقبت موقت بر کودک آن است که از یک خانواده مطلوب و کارآمد بهره‌مند خواهد شد و تحت حمایت آن به رشد و تعالی خواهد رسید.

۲-۳- آثار مراقبت موقت نسبت به خانواده زیستی

همانطور که پیش‌تر در خصوص فرآیند حمایت از کودکان در معرض خطر شدید و قریب الوقوع و وضعیت مخاطره‌آمیز موضوع «قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹» و آیین‌نامه اجرایی ماده ۶ آن ذکر شد، اصل اولیه در حمایت از کودکان احترام به جایگاه و اولویت خانواده زیستی آنهاست در همین راستا مراقبت موقت نیز به عنوان یک اقدام حمایتی، فی‌نفسه و اولاً بالذات نافی جایگاه خانواده زیستی کودک نمی‌باشد و «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست» در ماده ۸ خود به اصل مشارکت خانواده و در بند ۴ آن به «مشارکت خانواده در مداخلات و فرآیند درمانی جهت التیام آسیب و رفع خطر ناشی از سوء رفتار و بی‌توجهی و سهل‌انگاری، ارتقای رشد و تکامل طفل و نوجوان» اشاره کرده‌است و به دنبال حفظ رابطه ایمن کودک با خانواده زیستی اوست و حق بازپیوند به خانواده زیستی خود را محفوظ می‌داند و همزمان با این که کودک تحت مراقبت موقت خانواده میزبان قرار دارد و اقدامات هدفمند فوق درخصوص وی اجرا می‌شود، طبق ماده ۷۳ شیوه‌نامه مذکور اقدامات حمایتی و مددکاری لازم از خانواده زیستی نیز صورت می‌گیرد تا خانواده نیز آماده بازپیوند کودک گردد. در واقع قانونگذار علیرغم آنکه در مواردی حضانت فرزند را از والدین سلب یا تحدید می‌کند ولی این امکان را به والدین می‌دهد که با رفع ویژگی‌ها و اوصاف نامطلوب خود، مجدد از حق حضانت خود بهره‌مند گردند (قبادیان و محمدی‌رزینی^{۱۵}، ۱۴۰۳: ۱۱۱) با این حال چنانچه وضعیت خانواده زیستی به نحوی باشد که ارتباط آن‌ها با کودک برخلاف مصالح عالیه کودک باشد یا اینکه امکان بازپیوند کودک به خانواده زیستی به سبب عدم رفع موانع و اوصاف نامطلوب موجود در والدین منتفی گردد یا حکمی از مرجع قضایی در راستای ماده ۳۶ قانون فوق درخصوص تحدید یا سلب حضانت و ولایت کودک از والدین صادر شود، خانواده زیستی جایگاه اولیه خود را از دست خواهد داد.

۳-۳- آثار مراقبت موقت نسبت به خانواده میزبان

در ماده ۶۹ «شیوه‌نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲» به موارد لغو مراقبت موقت می‌کند. براین اساس: «در موارد زیر کمیته شهرستان می‌تواند در مورد مراقبت موقت بازنگری و مراقبت از کودک را به خانواده دیگر بسپارد یا او را به مرکز نگهداری منتقل کند: ۱- در صورتی که ... مشخص شود، ادامه حضور کودک در خانواده میزبان به مصلحت وی نیست؛ ۲- در صورتی که سلامت جسمی و روانی کودک در معرض خطر باشد یا کودک به هر شکلی طرد شده باشد یا مورد بی‌توجهی و سهل‌انگاری یا سوء رفتار قرار گرفته‌باشد؛ ۳- در صورتی که خانواده میزبان شرایط تعیین شده این شیوه‌نامه را از دست بدهد؛ ۴- چنانچه حضور کودک و نوجوان در خانواده میزبان، موجب بروز ناسازگاری شدید میان اعضای خانواده گردد؛ ۵- در صورتی که خانواده یا کودک و نوجوان مایل به ادامه مراقبت موقت نباشد.»

در غیر از موارد فوق کودک تا زمان بازپیوند به خانواده زیستی در قالب مراقبت موقت نزد خانواده میزبان می ماند و از این حیث مراقبت موقت محدود به بازه زمانی مشخصی نیست، تا اینکه طبق ماده ۷۲ «شیوه نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲» امکان بازگشت کودک به خانواده زیستی میسر نگردد. در این صورت نهاد مراقبت موقت او را برای ورود به فرآیند فرزندخواندگی و خانواده جایگزین آماده می کند. در این مرحله، در صورت تمایل خانواده میزبان اقدامات لازم جهت تبدیل وضعیت از خانواده میزبان به خانواده جایگزین صورت می گیرد تا کودک به جای مراقبت موقت تحت نهاد فرزندخواندگی در همان خانواده بماند؛ در واقع مراقبت موقت در موارد انتقال امکان بازپیوند، نوعی حق تقدم در فرزندخواندگی کودک تحت مراقبت برای خانواده میزبان ایجاد می کند. در صورتیکه خانواده میزبان تمایلی به این تغییر وضعیت و اخذ فرزندخواندگی کودک نداشته باشد، واحد مددکاری بهزیستی اقدامات لازم جهت خروج کودک از خانواده میزبان و ورود وی به خانواده جایگزین را در برنامه حمایتی و مددکاری کودک اعمال خواهد کرد.

نتیجه گیری

خانواده به عنوان نخستین محیط اجتماعی که کودک وارد آن می شود نقش مهمی در قبال کودک برعهده دارد. اسناد و قوانین مختلف داخلی و بین المللی نظیر ماده ۱۸ پیمان نامه حقوق کودک و ماده ۱۱۷۸ قانون مدنی «تربیت کودک» را به عنوان تکلیفی برای والدین تلقی نموده است. متناظر چنین تکلیفی بر والدین، حق برخورداری از خانواده و تربیت و جامعه پذیر شدن در بطن آن برای کودک است که در مواد ۵، ۹، ۱۰ و ۱۸ پیمان نامه حقوق کودک و اصل ۱۰ و بند ۲ اصل ۲۱ از قانون اساسی و مواد ۱۱۰۴، ۱۱۶۸، ۱۱۷۵ و ۱۱۷۸ قانون مدنی مورد تصریح قرار گرفته است. پیمان نامه حقوق کودک که جمهوری اسلامی ایران نیز به موجب «قانون اجازه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۳۷۲/۱۲/۰۱» به آن پیوسته و به موجب ماده ۹ قانون مدنی در حکم قانون تلقی شده و لازم الاجرا است، در ماده ۲۰ خود دولت ها را مکلف نموده تا با توسل به طرقی نظیر خانواده جایگزین، فرزندخواندگی، کفالت، امین موقت و... «حق برخورداری از خانواده» را برای کودکانی که بطور موقت یا دائم از نعمت خانواده محروم اند نیز تامین نماید. علی رغم آنکه نهادهای فوق در قانون مدنی و «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» پیش بینی شده است قانونگذار در راستای ماده ۳۶ «قانون حمایت از کودکان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» و ماده ۱۳ آیین نامه اجرایی این قانون اقدام به تصویب «شیوه نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست» در تاریخ ۱۴۰۲/۰۵/۲۵ و تاسیس نهاد مراقبت موقت نمود که هدف از آن کاهش میزان حضور کودک در مراکز نگهداری بهزیستی، تامین حداکثری حق بهره مندی کودک از خانواده، تسهیل فرآیند بازپیوند کودک به خانواده زیستی است که در خارج از محیط مرجع قضایی و راسا توسط سازمان بهزیستی صورت می گیرد به همین دلیل منطقی فرآیند تحقق آن سریع تر از فرآیند اعطای فرزندخواندگی بوده و از مقایسه ماده ۲۸ «شیوه نامه مراقبت موقت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۴۰۲» با مواد ۵ و ۶ «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲» مشخص است که دایره مشمولین بیشتری داشته و شرایط و فرآیند سپردن کودک نیز با تشریفات و شرایط کمتری همراه است. مراقبت موقت بدون آنکه محدود به بازه زمانی مشخصی باشد تا زمان

لغو مراقبت موقت یا بازپیوند کودک به خانواده زیستی یا تبدیل وضعیت وی به فرزندخواندگی ادامه خواهد داشت.

پی‌نوشت‌ها

- | | |
|-----------------------------|----------------------------------|
| 1. Sharepoor | 9. Clark |
| 2. Mahdavi & Others | 10. Munro |
| 3. Peyvandi | 11. Kyvsgaard |
| 4. Niazpour | 12. Casey |
| 5. Karimi & Chalbi | 13. Tajar |
| 6. Short-term Foster Family | 14. Samsarzadeh |
| 7. Shiri | 15. Ghobadian & Mohammadi Razini |
| 8. Mahdavi | |

References

- Casey, S. (2011). *Understanding Young Offenders: Developmental Criminology*, *The Open Criminology Journal*, Vol. 4, pp. 13-22.
- Clark, J.W. (2010). *Psychological Theories of Crime*, In J. Mitchell Miller (Ed.), *21st Century Criminology: A Reference Handbook*, Los Angeles: Sage Publications.
- Ghobadian, A. & Mohammadi Razini, S. (2024). *The Best Interests of the Child in Jurisprudence, Law, and International Documents*, 2nd ed., Tehran: Judiciary Publishing.
- Karimi, A. & Chalbi, A. (2008). "Introduction and Elaboration of Hohfeld's Application in the Area of Children's Rights", *Private Law Studies*, Fall 2008, Vol. 38, No. 3, pp. 211-232.
- Kyvsgaard, B. (2004). *The Criminal Career*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Mahdavi, M. (2024). *Crime Prevention*, 5th ed., Tehran: SAMT Publishing.
- Mahdavi, M., Modarres, M.S. & Bahremand, H. (2020). "The Role of Religious Parenting Style in Preventing Juvenile Delinquency", *Crime Prevention Approach*, Vol. 3, No. 1, pp. 13-40.
- Munro, Eileen, *Child Protection*. London: Sage, 2007.
- Niazpour, A.H. (2012). "The Discourse of the Convention on the Rights of the Child in Crime Prevention", *Criminal Law Research Journal*, Vol. 3, No. 2, pp. 187-204.
- Peyvandi, G. (2022). *Children's Rights*, 5th ed., Qom: Institute of Culture and Islamic Thought.
- Samsarzadeh, A. (2024). *Guardianship and Legal Incapacity*, 10th ed., Tehran: Judiciary Publishing.
- Sharepoor, M. (2013). *Sociology of Education*, 10th ed., Tehran: SAMT Publishing.
- Shiri, A. (2018). "Criminal Policy from Internal to External Control of Crime", *Public Policy Quarterly*, No. 3, pp. 103-121.
- Tajar, J. (2020). "An Evaluation of Standards and Psychosocial Issues of Orphaned Children in Iran", *Mashhad University of Medical Sciences Journal*, Vol. 63, No. 1, pp. 2301-2311.

Original Article

The Effectiveness of Basson's Sexual Model, Satir's Family Therapy, and a Combined Approach of These Two Therapies on Marital Conflicts and Sexual Performance of Couples

Fariba Salehi¹, Zabih Pirani^{✉1}, Hasan Heidari²

1. Department of Psychology and Counseling, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran.

2. Department of Psychology and Counseling, Khomein Branch, Islamic Azad University, Khomein, Iran.

Received: 2025/01/30

Revised: 2025/07/22

Accepted: 2025/07/28

Doi: 10.48308/jfr.2025.238575.1915

Highlights

- The present study aimed to compare the effectiveness of Basson's sexual model, Satir's family therapy, and the combined model of these two treatments on marital conflicts and couples' sexual performance.
- The findings showed that combined therapy and Basson's sexual model had a significant effect on reducing marital conflicts and improving couples' sexual performance, but in the Satir's family therapy group, the results were not significant in the area of sexual performance.
- According to the results of the study, it seems that the combined treatment model and Basson's sexual model have a greater impact on solving couples' problems because they examine and challenge broader dimensions of marital issues; therefore, it is suggested that combined models and Basson's treatment model be used more.

Extended Abstract

Introduction: Marital conflicts and sexual performance problems rank among the most significant challenges in couples' relationships, directly affecting family life quality and the mental health of both partners. Proper management of these issues can lead to successful and sustainable marriages. Basson's sexual response cycle model, which emphasizes emotional connections and women's nonlinear needs in sexual experience, and Virginia Satir's family therapy and communication approach—focusing on personal growth, empathy, and rebuilding ineffective communication patterns—both hold considerable potential for improving marital relationships. The present study was conducted to investigate and compare the effectiveness of Basson's sexual model, Satir's family therapy, and a combined approach of these two on reducing marital conflicts and enhancing sexual performance among couples. The selection of these models was based on theoretical overlap, complementarity, and responsiveness to couples' multidimensional needs. This study addresses a significant gap in the literature: most prior research has examined sexual or family therapy separately, and very few studies have tested combined approaches with a specific theoretical framework, particularly in the Iranian cultural context. The study employed a quasi-experimental design with pre-test, post-test, and a 3-month follow-up. The statistical population comprised couples who had referred to counseling and psychology centers in Sari. Using convenience sampling, 60 participants (30 couples) aged 25–45 years with education levels ranging from diploma to PhD were selected and randomly assigned to three groups. Data collection instruments included the Marital

Conflict Questionnaire (Sanaei & Barati, 1996) and the Sexual Function Questionnaire for Men and Women (Rosen, 2000). The first group received intervention based on the Basson model, the second group received Satir family therapy, and the third group received the combined Basson-Satir model, each delivered over eight 90-minute sessions. Intervention protocols for the Basson and combined groups were researcher-designed and validated by 10 experts in psychology, reproductive health, and psychiatry.

Findings: The results demonstrated that both the combined model and the Basson model significantly reduced marital conflicts and improved sexual function ($p < 0.05$). The Satir family therapy group also significantly reduced marital conflicts; however, although it showed some improvement in sexual function, these changes were not statistically significant ($p > 0.05$). Specifically, participants in the combined and Basson groups exhibited marked decreases in conflict frequency, intensity, and negative communication patterns, alongside substantial gains in sexual desire, arousal, lubrication/erection, orgasm, satisfaction, and pain reduction. The Satir group demonstrated meaningful improvements in communication, emotional expression, and conflict resolution, but its effects on sexual performance indicators were limited and failed to reach statistical significance. Follow-up assessments at three months indicated that the therapeutic gains were largely maintained across all groups, with the combined model showing the most sustained improvements.

Discussion: The findings underscore the differential effectiveness of the three therapeutic approaches. The significant improvements in both marital conflicts and sexual functioning in the Basson and combined groups can be attributed to the model's core focus on creating motivation, identifying stimuli and triggers that stimulate sexual response, and fostering intimacy, respect, and emotional connection. By addressing elements such as conveying a sense of being loved and valued, increasing physical affection and touch, and enhancing attentiveness, the Basson model stimulates sexual desire and, consequently, improves sexual performance. These components exist in a bidirectional and reciprocal relationship with marital conflicts: as sexual satisfaction increases, couples experience a happier and more satisfying family atmosphere, warmer and more intimate communication, better problem-solving abilities, greater tolerance of misunderstandings, and increased acceptance of differences—all of which contribute to reduced marital conflicts and heightened relationship satisfaction. The combined model, by integrating the strengths of both Basson's sexual approach and Satir's communication-focused therapy, appears to offer a more comprehensive intervention. It examines and challenges broader dimensions of marital problems, moving beyond the limited frameworks of a single theoretical model. The Satir group's significant improvement in marital conflicts but non-significant change in sexual functioning suggests that while communication and emotional growth interventions effectively address relational tensions, they may not sufficiently target the specific mechanisms underlying sexual response unless explicitly integrated with sexual therapy components. This finding highlights the necessity of incorporating sex-specific elements when aiming to improve both relational and sexual outcomes. Limitations of the study include the relatively small sample size, the use of self-report measures, and the specific cultural context of Sari, which may limit generalizability. Future research should employ larger, more diverse samples, include objective physiological measures of sexual functioning, and conduct longer-term follow-ups to assess durability of effects. Additionally, qualitative studies could enrich understanding of participants' lived experiences with these interventions.

Conclusion: In conclusion, this study provides compelling evidence that both the combined Basson-Satir model and the Basson sexual model alone are effective in reducing marital conflicts and improving sexual performance among couples, while Satir family therapy alone,

though effective for marital conflicts, does not significantly enhance sexual functioning. The combined model, by integrating the relational and communication-focused strengths of Satir's approach with the sexually-specific, motivation-based framework of Basson's model, offers the most comprehensive and sustainable benefits. These findings suggest that family therapists and sexual health practitioners should consider integrated and multidimensional models that address both relational dynamics and sexual response mechanisms. The Basson nonlinear model, with its emphasis on emotional intimacy and individualized triggers, appears particularly well-suited for the Iranian cultural context, where sexual topics may be sensitive and emotional connection highly valued. It is recommended that therapists utilize these integrated approaches in their interventions, tailoring them to the specific needs and cultural values of couples. Ultimately, this study contributes to bridging the scientific gap between psychosexual and family therapy approaches and offers practical guidance for improving marital quality and sexual well-being in couples.

Keywords: combined model, Satir's family therapy, marital conflicts, sexual function, Basson's sexual model.

How to cite: Salehi, F., Pirani, Z., & Heydari, H. (2025). The effectiveness of Basson's sexual model, Satir's family therapy, and the combined model of these two treatments on marital conflicts and couples' sexual performance. *Journal of Family Research*, 21(4), 163-183. doi: 10.48308/jfr.2025.238575.1915

✉Corresponding Author Email Address: zabih.pirani@iau.ac.ir



Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the creative commons attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقاله پژوهشی

اثر بخشی مدل جنسی باسون، خانواده درمانی ستیر و الگوی ترکیبی این دو درمان بر تعارضات زناشویی و عملکرد جنسی زوجین

فربا صالحی^۱، ذبیح پیرانی^{۲*}، حسن حیدری^۳

۱. گروه روانشناسی و مشاوره، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

۲. گروه روانشناسی و مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خمین، خمین، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۱۱/۱۱ دریافت نسخه اصلاح شده: ۱۴۰۴/۰۴/۳۱ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۵/۰۶

DOI: [10.48308/jfr.2025.238575.1915](https://doi.org/10.48308/jfr.2025.238575.1915)

نکات برجسته

- پژوهش حاضر با هدف مقایسه اثربخشی الگوی جنسی باسون، خانواده درمانی ستیر و مدل ترکیبی این دو درمان بر تعارضات زناشویی و عملکرد جنسی زوجین انجام شد.
- یافته‌ها نشان داد درمان ترکیبی و مدل جنسی باسون اثربخشی معنی‌داری بر کاهش تعارضات زناشویی و بهبود عملکرد جنسی زوجین داشته است، اما در گروه خانواده درمانی ستیر در حوزه عملکرد جنسی، نتایج معنی‌دار نبود.
- با توجه به نتایج مطالعه، به نظر می‌رسد مدل ترکیبی درمان و مدل جنسی باسون به واسطه اینکه ابعاد گسترده‌تری از مشکلات زناشویی را مورد بررسی و چالش قرار می‌دهند، تأثیر بیشتری بر حل مشکلات زوجین دارد؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود از مدل‌های ترکیبی و الگوی درمان باسون بیشتر استفاده شود.

چکیده: هدف از پژوهش حاضر، مقایسه اثربخشی الگوی جنسی باسون، خانواده درمانی ستیر و مدل ترکیبی این دو درمان بر تعارضات زناشویی و عملکرد جنسی زوجین بوده است. این مطالعه، نیمه آزمایشی از نوع پیش آزمون - پس آزمون با پیگیری سه ماهه بود. جامعه آماری زوج‌های مراجعه کننده به مراکز مشاوره ساری به تعداد ۶۰ نفر و روش نمونه‌گیری در دسترس با جایگزینی تصادفی بوده است. ابزار اندازه‌گیری، پرسشنامه تعارضات زناشویی ثنائی و براتی (۱۳۷۵)، پرسشنامه عملکرد جنسی زنان و مردان روزن (۲۰۰۰)، بوده است. نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری نشان داده است، درمان ترکیبی و مدل جنسی باسون اثربخشی معنی‌داری بر کاهش تعارضات زناشویی و بهبود عملکرد جنسی زوجین داشته است ($p \leq 0/05$)، اما در گروه خانواده درمانی ستیر در حوزه عملکرد جنسی، نتایج معنی‌دار نبوده است ($P > 0/05$). پیگیری سه ماهه بیانگر ثبات برآیندها بوده است. با توجه به نتایج مطالعه، چنین به نظر می‌رسد که، مدل ترکیبی درمان و مدل جنسی باسون به واسطه اینکه ابعاد گسترده‌تری از مشکلات زناشویی را مورد بررسی و چالش قرار می‌دهند، تأثیر بیشتری بر حل مشکلات زوجین دارد، پیشنهاد می‌گردد، از مدل‌های ترکیبی و الگوی درمان باسون بیشتر استفاده شود.

کلیدواژه‌ها: الگوی ترکیبی، تعارضات زناشویی، خانواده درمانی ستیر، عملکرد جنسی، مدل جنسی باسون.

استناد به این مقاله: صالحی، ف، پیرانی، ذ. و حیدری، ح. (۱۴۰۴). اثربخشی مدل جنسی باسون، خانواده‌درمانی ستیر و الگوی ترکیبی این دو درمان بر تعارضات زناشویی و عملکرد جنسی زوجین. خانواده‌پژوهی، ۲۱(۴)، ۱۸۳-۱۶۳. doi: 10.48308/jfr.2025.238575.1915

مقدمه

بی شک عملکرد ضعیف زوجین در راستای عدم مدیریت صحیح تعارضات زناشویی، یکی از دلایل مهم بروز آسیب ها و بحران های خانواده محسوب می گردد (فینچام، راگر، و بیچ، ۲۰۱۸)؛ گرکن، استارکس، یاتز، ۲۰۱۸؛ پاپ، ۲۰۱۸). طبق تعریف، تعارضات زناشویی عبارت است از، کیفیتی از روابط و مشکلات فی مابین زوجین، که باعث رنج، ناراحتی و آسیب های روانی، عاطفی و بعضاً جسمانی زوجین می گردد (توسلی، ۲۰۱۶). در مطالعه عسکری ندوشن و همکاران (۱۳۹۸)، گزارش شده است که بخشی از تعارضات زناشویی که به مراجع قضایی ارجاع داده می شود و به جدایی و طلاق منجر می گردد، از ۱۱۰ هزار مورد در سال ۱۳۸۵ به ۱۵۸ هزار مورد در سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است. تعارضات زناشویی با افزایش فعالیت سیستم نورواندوکرین^۱ و افزایش استرس، اضطراب باعث مشکلات روحی و روانی در افراد خانواده به ویژه کودکان می گردد (کاس، گانر، ۲۰۱۸). در مطالعه احمدی زاده و احمدی، (۲۰۱۶)، گزارش شده است که تعارضات زناشویی با سرطان پستان^۲ در زنان و سرطان کولورکتال^۳ در مردان، کاهش طول عمر و افزایش طلاق همراه است. تعارضات زناشویی با ایجاد استرس و اضطراب با افزایش فعالیت محور هیپوتالاموس، هیپوفیز و آدرنال^۴ همراه است، که باعث افزایش هورمون کورتیزول^۵ در بدن می گردد. افزایش مداوم و مزمن این هورمون با ایجاد بیماریهای جسمی، افزایش ناتوانی و مرگ و میر همراه می باشد (بانی، زنتاگوتا، ۲۰۱۷؛ مارتینز و دیگران، ۲۰۱۶). وجود رابطه جنسی مطلوب و عملکرد جنسی رضایت بخش به نحوی که بتواند موجب تأمین رضایت زوجین گردد (صالحی، شاه حسینی، ۲۰۱۷)، نقش بسیار مهم و اساسی در موفقیت و پایداری کانون خانواده دارد (دهکردی، حیدری، کیقبادی، ۱۳۹۲)، که از ارتباطی متقابل و دوسویه با تعارضات زناشویی برخوردار است. در مطالعات مختلف گزارش شده است که بسیاری از مسائل جنسی مانند کمبود میل جنسی، ترس از رابطه جنسی و هم چنین، ناتوانی جنسی و اختلالات جنسی در مردان، که بیشتر به دلیل نداشتن سواد جنسی، ترس و اضطراب، شرم و خجالت یا احساس بی کفایتی و گناه می باشد، باعث مشکلات جدی درون فردی و میان فردی با همسر می گردد (روزن و دیگران، ۲۰۰۰)، (زیگایی، ولدایمانوئل، نگاش، شیبیری، ۲۰۲۰). در مطالعه بابایی (۱۳۹۷)، گزارش شده است که ۱/۳ زنان و مردان از مشکلات و اختلالات جنسی رنج می برند. در مطالعه دیگری گزارش شده است که ۶۰ تا ۷۰ درصد از زنان مشکلات جنسی را تجربه می کنند (هوشمندی، احمدی، کیامنش، ۲۰۱۹). در بسیاری از مطالعات گزارش شده است که عملکرد جنسی مردان و زنان ارتباطی معنی دار و دوسویه با کیفیت زندگی زناشویی دارد. به عبارت دیگر عدم رضایت از زندگی جنسی و برآورده نشدن نیاز های جنسی زوجین باعث عدم رضایت از زندگی زناشویی می گردد که با عواقب جبران ناپذیری همراه می باشد (مقدم و دیگران، ۲۰۱۹؛ هوشمندی، احمدی، کیامنش، ۲۰۱۹). از جمله عوامل پیش بینی کننده این تعارضات می توان به، نداشتن دانش و مهارت های لازم در راستای زندگی زوجی، عدم اعتماد و فریبکاری زوجین (تابول، یانیو، ۲۰۱۹)، میزان درآمد و وضعیت اقتصادی خانواده (سوروکاسکی و دیگران، ۲۰۱۷)، نژاد، قومیت و ساختار فرهنگی، مهارت های ارتباطی و ویژگی های فردی و شخصیتی زوجین (فین چام، راگر، بیچ، ۲۰۱۸)، اختلال خواب و خواب نامطلوب که موجب افزایش اینترلوکین ۶^۶ و فاکتور نکروز آلفا^۷ می گردد (جی، گرندرنر، پترو، ۲۰۱۸)، اشاره نمود.

در مطالعه بهرامی و همکاران (۲۰۱۲)، گزارش شده است که الگوهای ارتباطی زوجین یکی از مولفه‌های مهم تاثیرگذار بر تعارضات زناشویی می‌باشد. الگوهای ارتباطی زوجی، سیستم ارتباطی منحصر به فردی است که با روابط دوستی و کاری متفاوت است (بهرامی، پرنیان، صمیمی، ۲۰۱۲؛ پورروستا، کلانتری، ۱۳۹۱). نوع تعامل و ارتباط زن و شوهر این امکان را می‌دهد که با یکدیگر به بحث و تبادل نظر بپردازند که از نیازهای مهم هم‌آگاهی یابند تا بتوانند آنها را برآورده سازند و با ایجاد فضایی آرام در خانواده از آرامش روحی و روانی بهره‌مند شوند (بیان، معصومی، حسینیان، ۱۳۹۶؛ پروندی، عارفی، مرادی، ۱۳۹۵؛ مسلمی، آقایی، شعبانی، ۱۳۹۶). نظر به اهمیت تاثیر سلامت خانواده بر سلامت جامعه و نقش تعارضات زناشویی و عملکرد جنسی در این فرآیند، حل این تعارضات از چالش‌های بزرگ پیش روی زوجین، خانواده‌ها، دولتمردان و سیاست‌گذاران اجتماعی - بهداشتی می‌باشد (پهلوان، موتابی، مظاهری، ۱۳۹۴). افزایش مهارت‌های اجتماعی، راهبردهای درمانی هم‌گروه و همسالان، مذاکرات و گفتگوهای دو طرفه (تربیک، ۲۰۲۴)، استراتژی‌های تنظیم و مدیریت هیجان، مشاوره و حمایت‌های اجتماعی، عاطفی (هن یارد، ورت، کلنسی، شوارتز، ۲۰۱۷)، برنامه‌های آموزشی زوج خوشحال، بچه‌های خوشحال (فیرکلات و دیگران، ۲۰۱۱)، آموزش روش‌های حل مساله و آرام‌سازی و استفاده از حکم و حکمیت در خانواده، استفاده از ارتباطات کلامی و غیر کلامی مثبت (آدامو، بینتا، ۲۰۲۲)، استفاده از سیاست برد-برد در مقابل سیاست برنده-بازنده در زندگی زناشویی، همکاری و استفاده از روش‌های سازنده و مثبت حل اختلافات زناشویی، خانواده درمانی، زوج درمانی و دوباره سازی ساختار شناختی زوجین و آموزش مهارت‌های ارتباطی زوجین (توکلی زاده، نجاتیان، سورتی، ۲۰۱۵)، از راهبردهای موثر در کاهش تعارضات زناشویی و بهبود عملکرد جنسی می‌باشد. هم‌چنین در مطالعات، از روش‌های متعدد درمانی مانند: درمان شناختی-رفتاری، سیستمی، ارتباطی/تعامل نگر و درمان‌های روان‌پویشی (قریشی، ۱۳۹۹؛ مدرسی، کاشانی، وزیری، ۱۳۹۶؛ بشکار، سودانی، شهنی، ۱۳۹۱)، جهت مدیریت تعارضات زناشویی و ناراضی‌های جنسی استفاده شده است. از دیگر راهکارهای درمانی تعارضات زناشویی درمان‌های ترکیبی است که در مطالعات مختلف به آن اشاره شده است، در مطالعه امیدي و دیگران (۱۳۹۹)، ذکر شده است که، الگوهای ترکیبی درمان، اثربخشی بیشتری نسبت به یک مدل درمانی به تنهایی دارند. در این راستا، بعضی مطالعات رویکردهای ترکیبی متعددی برای مداخله در حل تعارضات زناشویی و بهبود عملکرد جنسی به کار گرفته‌اند که تاثیر به‌سزایی در کاهش تعارضات و بهبود روابط زوجین داشته است (حقانی و دیگران، ۱۳۹۸). لذا در این مطالعه دو رویکرد مدل جنسی باسون و خانواده درمانی ستیر برای ارائه الگوی ترکیبی انتخاب شده است. انتخاب مدل جنسی باسون و رویکرد خانواده درمانی ستیر برای این مطالعه، بر پایه هم‌پوشانی نظری، تکمیل‌کنندگی رویکردها و پاسخ‌گویی به نیازهای چند بعدی زوجین در زمینه رابطه زناشویی صورت گرفته است. مفهوم اساسی در اثر بخشی درمان ترکیبی، پیوستگی درمان بین دو یا چند رویکرد می‌باشد که در مدل ترکیبی حاضر همانطور که ذکر گردید بر پایه مفروضه‌ها و مفاهیم خانواده درمانی ستیر و مدل جنسی باسون قرار داشت، تاکنون بیشتر پژوهش‌ها به صورت مجزا به بررسی اثر بخشی درمان‌های جنسی یا خانواده درمانی پرداخته‌اند. پژوهشی که این رویکردها را به صورت ترکیبی به کار گیرد، به ویژه با چارچوب نظری مشخص، مانند مدل باسون و ستیر، بسیار نادر است. محدودیت‌های پژوهش‌های مبتنی بر مدل باسون و اینکه این مدل در بافت ایران یا جوامع مشابه در مطالعات به کار گرفته نشده است و نیازمند شواهد تجربی

بیشتری در این حوزه هستیم و از طرفی هم مطالعاتی مبتنی بر بکارگیری خانواده درمانی ستیر در حوزه عملکرد جنسی نداریم یا خیلی نادر می باشد. در واقع این پژوهش تلاشی نوآورانه برای پر کردن خلاء علمی موجود در تعامل بین مدل های درمانی نوین، ترکیب رویکرد های روان جنسی و خانواده درمانی، و بررسی هم زمان دو متغیر کلیدی در روابط زناشویی (تعارضات و عملکرد جنسی)، در بافت فرهنگی خاص ایران می باشد. هم چنین اکثر مطالعات یا صرفاً بر متغیر های جنسی تمرکز کرده اند یا بر تعارضات زناشویی. مطالعاتی که این دو متغیر را همزمان در یک طراحی مداخله ای بررسی کنند و اثر بخشی مدل های متفاوت درمانی را بر هردو متغیر بیازمایند، بسیار محدود است. از طرفی اغلب این رویکرد ها در بستر فرهنگی غربی توسعه یافته اند و پژوهش هایی که این مدل ها را با توجه به ارزش ها، باورها و دینامیک روابط زوجی در فرهنگ ایرانی بررسی کرده باشند، بسیار محدود است و اینکه اغلب مداخلات درمانی، یکی از جنبه های رابطه زوجی را (اعم از جنسی یا ارتباطی)، هدف قرار داده اند و پژوهش های که به صورت همزمان و نظام مند اثر بخشی مداخلاتی ترکیبی را بر هردو مولفه بررسی کنند، بسیار محدودند. مدل جنسی باسون که توسط رزماری باسون (۲۰۰۰)، ارائه شده است، با وجود توجه ویژه به پویایی های روانی و هیجانی در تجربه پاسخ جنسی، در بافت فرهنگی ایران کمتر مورد ارزیابی و بومی سازی قرار گرفته است. از سوی دیگر، خانواده درمانی مبتنی بر مدل ویرجینیا ستیر با تاکید بر رشد فردی، ارتباط اصیل و باز سازی ساختارهای درونی، ظرفیت های در بهبود روابط صمیمانه دارد که هنوز در حوزه عملکرد جنسی زوجین به طور مستقیم مورد پژوهش قرار نگرفته است. هم چنین مطالعات اندکی به طراحی و آزمون رویکردی ترکیبی از دو مدل باسون و ستیر پرداخته اند که بتواند به صورتی فراگیر به هردو نیاز جنسی و ارتباطی زوجین پاسخ دهد. این شکاف نظری و کاربردی، تبیین برجسته ای از پژوهش حاضر را نشان می دهد، که با بررسی و شناسایی الگوهای ارتباطی معیوب زوجی و تصحیح آنها و توجه به عنصر احساس ارزشمندی در زن و شوهر شروع گردید و با بررسی و شناسایی برانگیزان ها و مولفه های موثر در رضایت جنسی و ... ادامه یافت. باسون به ۳ مولفه اصلی برای چرخه پاسخ جنسی اشاره نموده است، ۱. رضایت جنسی و لذت جنسی که ارتباطی با ارگاسم ندارد. در واقع لذت روانی و فکری پاداش بسیار خوب و دلپذیری برای طرفین می باشد ۲. لزوماً تمایل جنسی همیشه قبل از فعالیت جنسی و برانگیختگی وجود ندارد و بعضی وقت ها تمایل جنسی بعد از تجربه برانگیختگی ایجاد می گردد. ۳. فاکتورهای بیرونی مانند الگوهای ارتباطی پویا، دینامیک و همخوان، صمیمیت و نزدیکی، احساس ارزشمندی، داشتن پاداش و ارزش تجربه جنسی و احترام، نقش مهمی در پاسخ جنسی زن و مرد دارد. از عوامل دیگری که باسون در چرخه جنسی به آن اشاره می کند، عبارت است از: موضوعات روانی اجتماعی، رضایت از ارتباطات غیر جنسی، تصویر بدنی فرد از خودش، تجارب منفی جنسی. باسون ذکر می کند، زنان چنانچه احساس رضایت از رابطه با همسر خود نداشته باشند تمایل به برقراری رابطه جنسی با او نخواهند داشت و اگر مرد بتواند حس خوب بودن را به زن منتقل کند، او تمایل زیادی برای برقراری رابطه جنسی نشان خواهد داد. در خانواده درمانی انسان گرای ستیر که توسط ویرجینیا ستیر ارائه شده است، به عنوان رویکردی چند بعدی بر الگوهای ارتباطی زوجین تاکید دارد و تلاش می کند که الگوهای ناکارآمد را با الگوی همخوان و کارآمد جایگزین نماید، تا زوجین بتوانند به شیوه ای روشن، صریح، مستقیم و شفاف، بر مبنای احساس ارزشمندی طرفین و احترام متقابل با همدیگر ارتباط برقرار کنند و رضایتمندی و خشنودی در زندگی زوجی را بیشتر تجربه کنند (قادری، تبریزی، احقری، ۱۳۸۸).

با توجه به مطالب ذکر شده، پژوهش حاضر در صدد پاسخ به این سوال است که آیا مدل جنسی باسون، خانواده درمانی ستیر و الگوی ترکیبی این دو درمان، می تواند باعث کاهش تعارضات زناشویی و بهبود عملکرد جنسی زوجین، گردد؟

روش

این مطالعه از نوع نیمه آزمایشی است که به صورت پیش آزمون - پس آزمون و پیگیری ۳ ماهه با ۳ گروه آزمایش انجام شد. محققین پس از کسب مجوز از دانشگاه آزاد واحد اراک و دریافت کد اخلاق، مطالعه را طراحی و به اجرا در آوردند. جامعه آماری پژوهش زوجین مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر ساری بودند. حجم نمونه در مجموع برای هر ۳ گروه، ۶۰ نفر، (۳۰ زوج)، که برای هر گروه (۱۰ زوج، ۲۰ نفر)، در نظر گرفته شد (قریشی، ۱۳۹۹)، که بیشتر از ۲ سال از ازدواج آنها گذشته بود (بشکار و دیگران، ۱۳۹۱)، سابقه حداقل ۶ ماه از آشفته‌گی زندگی زناشویی داشتند و تمایل به شرکت در مطالعه را اعلام نموده بودند و سواد خواندن و نوشتن داشتند. ملاک های خروج نیز، غیبت بیش از دو جلسه و عدم تمایل به ادامه همکاری در نظر گرفته شد. مداخلات در ۸ جلسه ۹۰ دقیقه، هفته ای دو بار، براساس شیوه نامه های طراحی شده (جدول شماره، ۱، ۲)، (پیوست می باشد)، برای مداخله به شیوه الگوی ترکیبی و شیوه مدل جنسی باسون و هم چنین جهت گروه خانواده درمانی ستیر از بسته درمانی که در مطالعه پناه و دیگران (۱۳۹۶)، طراحی شده بود، صورت گرفت، که قبل و بعد از اتمام مداخلات پرسشنامه ها توسط هر ۳ گروه آزمایش و ۳ ماه بعد از اتمام مداخلات نیز، تکمیل شد. لازم به ذکر است که روایی محتوایی بسته های درمانی مدل ترکیبی و الگوی باسون، توسط، ۱۰ نفر متخصص شامل: روانپزشک، روانشناس و متخصص بهداشت باروری، ارزیابی گردیده است. روش نمونه گیری در این مطالعه به صورت نمونه گیری در دسترس با جایگزینی تصادفی بوده است. ابزار اندازه گیری در این مطالعه، ۱- پرسشنامه دموگرافیک، در این پرسشنامه، متغیر های سن، میزان تحصیلات، شغل، طول مدت ازدواج، تعداد فرزندان، در نظر گرفته شد.

- پرسشنامه عملکرد جنسی زنان : این مقیاس توسط روزن، براون، هیمن، لیبوم، مستون و همکاران، (۲۰۰۰) ساخته شده و در مطالعات فراوانی در داخل و خارج از کشور مورد استفاده قرار گرفته و درجه بالایی از همسانی درونی و پایایی را نشان داده است که، دارای زیر مقیاس های، میل جنسی و تحریک روانی، برانگیختگی و رطوبت، ارگاسم، رضایتمندی و درد جنسی، است. حداکثر نمره برای هر حوزه برابر با ۶ و برای کل مقیاس ۳۶ است. نقطه برش برای کل مقیاس و زیر مقیاس ها به ترتیب عبارت است از: کل مقیاس ۲۸، میل ۳/۳، تحریک روانی ۲/۴، رطوبت ۴/۳، ارگاسم ۳/۴، رضایتمندی ۸/۳، و درد جنسی ۸/۳. نمرات بیشتر از نقطه برش مبین عملکرد بهتر است. ۳- پرسشنامه عملکرد جنسی مردان، که توسط روزن و همکارانش (۲۰۰۰)، طراحی شده است. آلفای کرونباخ پرسشنامه ۸۵/۰ می باشد که حاکی از همسانی درونی مناسب پرسشنامه و مولفه های آن می باشد (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۴). این پرسشنامه با ۱۵ مولفه عملکرد جنسی مردان را در ۵ حوزه مورد ارزیابی قرار می دهد، که براساس طیف نمره دهی لیکرت از ۱ تا ۵، نمره دهی می شود. نمره بالاتر نشانه عملکرد جنسی بهتر می باشد. حداکثر نمره ۷۵ می باشد که نشان دهنده بهترین عملکرد جنسی است. نمره ۰-۱۰، نشانه اختلال عملکرد جنسی شدید، نمره ۱۱-۱۶، نشانه اختلال

عملکرد خفیف تا متوسط، نمره ۲۲-۲۵، اختلال خفیف، و نمره ۲۶-۳۰، عدم وجود اختلال، را نشان می دهد. این ۵ حوزه عبارتند از: کارکرد نعوظ، میل جنسی، کارکرد اوج لذت جنسی، رضایتمندی جنسی و رضایتمندی همه جانبه. این پرسشنامه در مطالعات متعددی جهت سنجش عملکرد جنسی مردان در ایران استفاده شده است (بابازاده و دیگران، ۲۰۲۰). ۴- پرسشنامه تعارضات زناشوی ثنائی و باقری: این ابزار توسط ثنائی و باقری (۱۳۷۵)، براساس فرهنگ مردم ایران طراحی و ساخته شده است، لذا به خوبی می تواند مشکلات زناشویی زوجین ایرانی را برآورد نماید. آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه روی یک گروه ۲۷۰ نفری برابر با ۰/۹۶ است و برای ۷ خرده مقیاس آن از این قرار است: کاهش همکاری، ۰/۸۱؛ کاهش رابطه جنسی، ۰/۶۱؛ واکنش های هیجانی، ۰/۷۰؛ افزایش رابطه فردی با خویشاوندان خود، ۰/۸۶؛ کاهش رابطه خانوادگی با خویشاوندان همسر و دوستان، ۰/۸۹؛ جدا کردن امور مالی از یکدیگر، ۰/۷۱؛ و کاهش ارتباط موثر، ۰/۶۹، دارای ۴۲ سوال و نمره کل پرسشنامه ۲۱۰ و کمترین نمره آن ۴۲ است. نمره دهی این آزمون بر اساس لیکرت و ۵ گزینه ی می باشد. نمره ۲۱۰ برابر با بیشترین تعارض و نمره ۴۲ برابر با کمترین تعارض می باشد (نویدیان، بهاری و کرمان ساروی، ۲۰۱۴). در این مطالعه برای بررسی توصیفی مشخصات دموگرافیک از آمار توصیفی (جدول توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار، میانه، حداقل، حداکثر و چارک)، و تجزیه و تحلیل داده ها در این مطالعه با استفاده تحلیل کوواریانس چند متغیره و اندازه گیری مکرر انجام شده است.

یافته ها

یافته های این مطالعه نشان داده است که، ۵۰ درصد از نمونه ها مرد و ۵۰ درصد زن بوده اند که، ۶/۶ درصد آن ها زیر ۲۵ سال، ۱۹/۸ درصد، ۲۵-۳۰ سال، و ۳۳/۱، ۳۵-۳۰ سال، ۳۳/۱ درصد، ۴۰-۳۵ سال و ۲۶/۴ درصد بالای ۴۰ سال سن داشته اند. ۳/۳ درصد از نمونه ها زیر دیپلم، ۳۰ درصد دیپلم، ۶/۷ درصد فوق دیپلم، ۳۳/۳ درصد لیسانس، و ۲۶/۷ درصد فوق لیسانس و بالاتر بوده اند. ۲۰ درصد از زنان خانه دار، ۳/۳ درصد شغل مهارتی و ۳/۳ درصد شغل آزاد، و ۷۳/۳ درصد کارمند بوده اند. ۱۶/۷ درصد مردان شغل مهندسی، ۳ درصد مهارتی، ۳۰ درصد آزاد و ۲۷/۳ درصد کارمند بوده اند. ۵۵ درصد نمونه ها بدون فرزند، ۲۰ درصد تک فرزند، ۲۱/۷ درصد، دو فرزند و ۳/۳ درصد، ۳ فرزند داشته اند. ۱۹ درصد نمونه ها، ۳ سال، ۳۱ درصد بین ۳ تا ۶ سال، ۲۶ درصد بین ۶ تا ۱۰ سال، و ۲۴ درصد بالای ۱۰ سال، طول مدت ازدواج آنها بوده است. یافته های جدول شماره (۳)، نمرات سه آزمون عملکرد جنسی زوجین را پیش و پس از درمان و پیگیری با سه مدل به تفکیک زنان، مردان و بطور کل نشان می دهد در هر سه مدل نزدیکی نمرات پس آزمون و پیگیری، قابل مشاهده می باشد. یافته های جدول شماره (۴) نمرات سه آزمون تعارضات زوجین را پیش و پس از درمان و پیگیری، با سه مدل به تفکیک زنان، مردان و بطور کل نشان می دهد. جدول (۵)، نشان می دهد که با توجه به معنادار نبودن ($p>0/05$)، نتایج این آزمون از شرط همگنی ماتریس واریانس - کواریانس تخطی نشده است، همچنین برای همگنی واریانس ها از آزمون لوین استفاده شد که نتایج نشان داده است که شرط برابری واریانس ها برقرار است (جدول شماره ۶). نتایج نشان داده است که، سطوح معناداری همه آزمون ها بیانگر آن است که بین پیش آزمون و پس آزمون عملکرد جنسی هر سه گروه تفاوت معنادار مشاهده شد ($p\leq 0/05$)، به عبارتی هر سه نوع درمان از طریق مدل باسون، مدل ستیر و ترکیبی از این دو مدل بر

عملکرد جنسی زوجین تاثیر گذاشته است و میزان این تاثیر ۰/۲۳ مشاهده شد به عبارت دیگر ، ۲۳ درصد از تغییرات در عملکرد جنسی زوجین مربوط به تاثیر آموزش بر اساس مدل های مورد بررسی می باشد (جدول شماره ۷). اگر چه در آزمون تعقیبی در گروه درمانی ستیر این نتایج معنی دار نبوده است. نتایج دیگر مطالعه نشان داده است که، سطوح معناداری همه آزمون ها بیانگر آن است که بین پیش آزمون و پس آزمون تعارضات زوجین هر سه گروه تفاوت معنادار مشاهده شده است ($p \leq 0/05$)، به عبارتی هر سه نوع درمان از طریق مدل باسون ، مدل ستیر و ترکیبی از این دو مدل بر کاهش تعارضات زوجین تاثیر گذاشته است و میزان این تاثیر ۰/۳۰۷ گزارش شده است (جدول شماره ۸). میزان پایداری این درمان ها هم پس از اجرای آزمون پیگیری مورد تائید قرار گرفت . آزمون تعقیبی شفه نشان داد که بین میانگین نمرات پس آزمون در هر سه مدل با میانگین پیش آزمون هر سه مدل و پیگیری، تفاوت معنادار است و میزان پایداری این آموزش ها در زوجین هم مناسب بوده است. بنابراین بین اثر بخشی این سه روش درمانی بر کاهش تعارضات زناشویی زوجین تفاوت معنادار وجود ندارد (جدول شماره ۹)، اگر چه این اثر بخشی در گروه مدل ترکیبی بیشتر بوده است. نتایج نشان داده است که، مداخلات بر اساس مدل باسون موجب افزایش و بهبود عملکرد جنسی زوجین گردیده و میزان پایداری این آموزش هم پس از اجرای آزمون پیگیری مورد تائید قرار گرفت . میانگین عملکرد جنسی پیش آزمون برابر با ۳۳/۴۰ ، پس آزمون برابر با ۶۱/۲۰ و پیگیری آن هم ۶۱/۶۰ بوده است). آزمون تعقیبی شفه هم نشان داد که بین پیش آزمون با پس آزمون تفاوت معنادار است و همچنین بین پس آزمون و پیگیری، تفاوت معنادار نیست.

مداخلات بر اساس مدل ترکیبی موجب افزایش و بهبود در زوجین گردید و میزان پایداری این مداخلات هم پس از اجرای آزمون پیگیری مورد تائید قرار گرفت . (میانگین تعارضات زوجین پیش آزمون برابر ۳۵/۲۵ پس آزمون برابر با ۵۵/۹۰ و پیگیری، آن هم ۵۴/۱۰ مشاهده شد). آزمون تعقیبی شفه هم نشان داد که بین پیش آزمون با پس آزمون تفاوت معنادار است و همچنین بین پس آزمون و پیگیری، تفاوت معنادار نیست. همچنین یافته های مربوط به آموزش مدل ستیر نشان داد که پس از درمان میانگین نمرات بهبود عملکرد جنسی در پس آزمون، تا حدودی افزایش یافت اما تفاوت بین دو میانگین معنادار مشاهده نشد. بنابراین با توجه به نتایج این مطالعه، میزان تاثیر مدل باسون و مدل ترکیبی در افزایش و بهبود عملکرد جنسی زوجین بیشتر از درمان با مدل ستیر بوده است (جدول شماره ۱۰).

جدول (۳): توزیع میانگین پیش آزمون ، پس آزمون و پیگیری نمرات عملکرد

جنسی گروههای مورد بررسی

جنسیت	آزمون / گروهها	مدل ستیر	مدل باسون	مدل ترکیبی
زن	پیش آزمون	۴۴/۲۰	۳۳/۳۰	۳۹/۶۰
	پس آزمون	۵۱/۴۰	۶۲/۱۰	۵۶/۹۰
	پیگیری	۵۰/۵۰	۶۲/۶۰	۵۳/۴۰
مرد	پیش آزمون	۴۲/۲۰	۳۳/۵۰	۳۰/۹۰
	پس آزمون	۴۸/۴۰	۶۰/۳۰	۵۴/۹۰
	پیگیری	۴۸/۳۰	۶۰/۶۰	۵۴/۸۰

کل	پیش آزمون	۴۵/۷۰	۳۳/۴۰	۳۵/۲۵
	پس آزمون	۴۹/۹۰	۶۱/۲۰	۵۵/۹۰
	پیگیری	۴۹/۴۰	۶۱/۶۰	۵۴/۱۰

جدول (۴). توزیع میانگین پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری نمرات تعارضات زوجین گروههای مورد بررسی

جنسیت	آزمون/ گروهها	مدل ستیر	مدل باسون	مدل ترکیبی
زن	پیش آزمون	۱۲۸/۷۰	۱۲۷/۶۰	۱۳۰/۸۰
	پس آزمون	۱۰۵/۸۰	۱۰۰/۵۰	۱۱۱/۸۰
	پیگیری	۱۰۶/۲۰	۱۰۱/۱۰	۱۰۹
مرد	پیش آزمون	۱۳۳/۵۰	۱۳۰/۱۰	۱۳۱/۱۰
	پس آزمون	۱۱۳/۷۰	۱۰۰/۱۰	۱۱۴/۹۰
	پیگیری	۱۱۴/۲۰	۱۰۰/۱۰	۱۱۳/۸۰
کل	پیش آزمون	۱۳۱/۱۰	۱۲۸/۸۵	۱۳۰/۹۵
	پس آزمون	۱۰۹/۷۵	۱۰۰/۳۰	۱۱۳/۳۵
	پیگیری	۱۱۵/۱۶	۱۰۰/۶۰	۱۱۱/۴۰

جدول (۵). آزمون M باکس برای بررسی پیش فرض همگنی ماتریس های واریانس، کواریانس

آزمون باکس	مقدار F	سطح معناداری sig
۲/۰۱	۰/۵۹	۰/۶۲۱

جدول (۶). برابری واریانس ها بر اساس آزمون لوین

متغیرها	مقدار F	درجه آزادی اول	درجه آزادی دوم	sig
پس آزمون عملکرد جنسی	۲/۱۱	۲	۵۷	۰/۱۳۰
پس آزمون تعارضات جنسی	۰/۰۲۸	۲	۵۷	۰/۹۲۷

جدول (۷). نتایج تحلیل کواریانس چند متغیری نمرات پس آزمون عملکرد جنسی در سه گروه مدل باسون،

نام آزمون	ارزش	مقدار F	درجه آزادی	درجه آزادی خطا	sig	مجذوراتا
-----------	------	---------	------------	----------------	-----	----------

اثر پیلاپی	۰/۲۲۸	۷/۹۶	۲	۵۴	۰/۰۰۱	۰/۲۳
لامبای ویتکز	۰/۷۷۲	۷/۹۶	۲	۵۴	۰/۰۰۱	۰/۲۳
اثر هلتیلگز	۰/۲۹۵	۷/۹۶	۲	۵۴	۰/۰۰۱	۰/۲۳
بزرگترین ریشه	۰/۲۹۵	۷/۹۶	۲	۵۴	۰/۰۰۱	۰/۲۳

جدول (۸). نتایج تحلیل کواریانس چند متغیری نمرات پس آزمون کاهش تعارضات زوجین در سه گروه آموزش

مدل باسون، مدل ستیر، و ترکیبی از این دو مدل						
نام آزمون	ارزش	مقدار F	درجه آزادی	درجه آزادی خطا	Sig	مجدور اتا
اثر پیلاپی	۰/۳۰۷	۱۱/۹۷	۲	۵۴	۰/۰۰۰	۰/۳۰۷
لامبای ویتکز	۰/۶۹۳	۱۱/۹۷	۲	۵۴	۰/۰۰۰	۰/۳۰۷
اثر هلتیلگز	۰/۴۴۴	۱۱/۹۷	۲	۵۴	۰/۰۰۰	۰/۳۰۷
بزرگترین ریشه	۰/۴۴۴	۱۱/۹۷	۲	۵۴	۰/۰۰۰	۰/۳۰۷

جدول (۹). خروجی آزمون تعقیبی شفه محاسبات مربوط به مقایسه پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری درمان کاهش

تعارضات زوجین در سه گروه مدل باسون، مدل ستیر و الگوی ترکیبی			
گروهها	تعداد نمونه	۱	۲
پس آزمون ستیر	۲۰	۱۰۰/۳۰	-
پیگیری مدل ستیر	۲۰	۱۰۰/۶۰	-
پس آزمون مدل باسون	۲۰	۱۱۱/۴۰	-
پیگیری مدل باسون	۲۰	۱۱۰/۲۰	-
پیگیری ترکیبی	۲۰	۱۱۱/۴۰	-
پس آزمون ترکیبی	۲۰	۱۱۳/۳۵	-
پیش آزمون مدل ستیر	۲۰	-	۱۲۸/۸۵
پیش آزمون ترکیبی	۲۰	-	۱۳۰/۹۵
پیش آزمون مدل باسون	۲۰	-	۱۳۱/۱۰

جدول (۱۰). خروجی آزمون تعقیبی شفه محاسبات مربوط به مقایسه پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری، درمان عملکرد

جنسی زوجین به سه گروه مدل باسون، مدل ستیر و الگوی ترکیبی					
گروهها	تعداد نمونه	۱	۲	۳	۴
پیش آزمون مدل باسون	۲۰	۳۳/۴۰			
پیش آزمون ترکیبی	۲۰	۳۵/۲۵	۳۵/۲۵		
پیش آزمون مدل ستیر	۲۰		۴۵/۷۰	۴۵/۷۰	
پیگیری مدل ستیر	۲۰			۴۹/۴۰	
پس آزمون مدل ستیر	۲۰			۴۹/۹۰	۴۹/۹۰

۵۴/۱۰	۵۴/۱۰	۲۰	پیگیری ترکیبی
۵۵/۹۰	۵۵/۹۰	۲۰	پس آزمون ترکیبی
۶۱/۲۰		۲۰	پس آزمون مدل باسون
۶۱/۶۰		۲۰	پیگیری مدل باسون

بحث

نتایج این مطالعه نشان داده است که، فرضیه های اول، دوم و سوم مطالعه مبنی بر اثر بخشی معنا دار مدل جنسی باسون، خانواده درمانی ستیر و الگوی ترکیبی این دو درمان، بر تعارضات زناشویی تایید گردیده است و هر ۳ روش درمان در کاهش تعارضات زناشویی موثر بوده است، که در جستجوهای انجام شده مطالعه ای که مبتنی بر ترکیب الگوی جنسی باسون و خانواده درمانی ستیر و یا با دیگر نظریه های درمانی صورت گرفته باشد پیدا نشد، لذا نتایج با مطالعاتی که به صورت ترکیبی انجام شده بود تحلیل و مقایسه گردید. در این راستا نتایج این مطالعه با نتایج مطالعات (امیدی و دیگران، ۱۳۹۹؛ وایتز، ۲۰۱۰؛ تامپسون، ۲۰۱۰؛ کریستینسن، ۲۰۰۹؛ حقانی و دیگران، ۱۳۹۸)، هماهنگ و همسو می باشد. در تبیین این هماهنگی، چنین به نظر می رسد، که ترکیب دو یا چند مدل درمان در حل تعارضات زناشویی تاثیر به سزایی در حل این مشکلات دارد، زیرا در الگوهای ترکیبی درمان، مولفه های چالش برانگیز در سطحی وسیع و گسترده در رابطه زوجی مورد واکاوی و بررسی قرار می گیرد و رهیافت درمانی عمیق تر و گسترده ای را در حل مشکلات خانواده و زوج ایجاد می کند که می تواند نتیجه ای به مراتب مطلوب تر و بهتر نسبت به استفاده از یک مدل درمان به تنهایی داشته باشد. در این مطالعه شیوه نامه درمانی ترکیبی با استفاده از رویکرد خانواده درمانی ستیر و الگوی جنسی باسون توسط محققین طرح ریزی گردیده و توسط ۱۰ تن از افراد متخصص روایی محتوایی آن تایید گردیده است، که در آن طیف وسیعی از مولفه های مشکل ساز در رابطه زوج براساس این دو مدل درمان مد نظرو چالش قرار گرفته است. مدل باسون برخلاف مدل های خطی سنتی در حوزه پاسخ جنسی، نگاه تعاملی، غیر خطی و مبتنی بر بافت عاطفی به خصوص در زنان دارد. این مدل تاکید دارد که میل جنسی اغلب در نتیجه صمیمیت عاطفی، امنیت روانی و ارتباط رضایت بخش شکل می گیرد، نه صرفا به عنوان پاسخی فیزیولوژیکی. بنا براین، این مدل به خوبی نشان می دهد که عملکرد جنسی، به ویژه در روابط زناشویی بلند مدت، به شدت تحت تاثیر کیفیت رابطه هیجانی والگوی ارتباطی زوجین است. از سوی دیگر خانواده درمانی ستیر با تمرکز بر ارتقاء خود شناسی، رشد درونی، تقویت عزت نفس و ایجاد الگوهای ارتباطی سالم، بستری مناسب برای باز سازی بنیاد های هیجانی رابطه زناشویی فراهم می سازد. ستیر معتقد بود که بسیاری از مشکلات زناشویی ناشی از الگوهای ناکارآمد ارتباطی، نقش های تحریف شده خانوادگی، و بیگانگی با خود واقعی است. بنا براین، مداخله ستیر می تواند به زوجین کمک کند تا با کشف و بیان احساسات خود، ارتباطی اصیل و امن را تجربه کنند که این خود زمینه ساز بهبود و رضایت از عملکرد جنسی را به دنبال داشته باشد. ترکیب این دو رویکرد امکان ایجاد یک بسته مداخله ای جامع را فراهم می کند که هم به لایه های روان جنسی فرد و هم به دینامیک ارتباطی زوجین توجه دارد. رویکرد باسون به مسئله میل و پاسخ جنسی و رویکرد ستیر به توانمند سازی هیجانی و ترمیم ارتباطی می پردازد. این دو الگو در کنار هم می توانند با ایجاد پیوند میان صمیمیت عاطفی و تجربه جنسی، به شکل چند وجهی و منسجم، تعارضات زناشویی و عملکرد

جنسی زوجین را بهبود دهند (مسترز و جانسون، ۱۹۶۶؛ مستون و باس، ۲۰۰۷). که مسلماً در همه افراد با احساس رضایت و شادمانی همراه خواهد بود، لذا وقتی این موارد در اتاق درمان به چالش کشیده می‌شود و در ادامه تصحیح می‌گردد، با احساس رضایتمندی و خشنودی در زوجین همراه خواهد شد. در حالی که اگر مداخلات فقط بر اساس یک الگوی درمان با مولفه‌های درمانی محدود طرح ریزی گردد، ممکن است بسیاری از مولفه‌های چالش برانگیز مورد غفلت قرار گیرد و اثر بخشی درمان معنی دار نباشد و نتایج دلخواه از درمان به دست نیاید.

نتایج دیگر این مطالعه نشان داده است که مداخلات بر اساس تئوری و فرضیات مدل جنسی باسون با استفاده از شیوه نامه محقق ساخته، تاثیر معنی داری بر کاهش تعارضات زناشویی و بهبود و افزایش عملکرد جنسی زوجین داشته است، که با مطالعات (سانچز، ۲۰۱۴؛ باسون، ۲۰۰۰)، هماهنگ و همسو می‌باشد. چنین به نظر می‌رسد که، با توجه به تاثیر متقابل و دوسویه مشکلات جنسی و تعارضات زناشویی بر هم، وقتی زوج، رابطه جنسی رضایت بخش و رمانتیکی را تجربه می‌کنند، می‌تواند تاثیر به سزایی در کاهش تعارضات داشته باشد و کاهش تعارضات هم به نوبه خود باعث بهبود و افزایش بیشتر رابطه جنسی گردد. با توجه به پیش فرض‌های اصلی در مدل جنسی باسون مبنی بر تمرکز بر مولفه‌های که باعث برانگیختن زوج و اصطلاحاً ماشه چکان نیاز جنسی می‌گردد، مانند: افزایش صمیمیت، انتقال احساس دوست داشتنی بودن، احساس کفایت و ارزشمندی، لمس و توجه به همدیگر، توجه به آمادگی و رفع خستگی ناشی از کار روزانه، تفریحات خانواده محور و تصحیح شیوه زندگی با توجه به استانداردهای سلامت محور و در واقع اغلب مولفه‌های موثر در رضایتمندی از زندگی زناشویی در ابعاد مختلف مد نظر درمانگر قرار می‌گیرد و به آنها پرداخته می‌شود، لذا درمان می‌تواند نتیجه مطلوبی را برای زوجین در بر داشته باشد.

بر اساس نتایج دیگر این مطالعه، مداخلات براساس الگوی درمانی ستیر، مانند دو مدل دیگر مداخله، در کاهش تعارضات زناشویی موثر بوده است و اختلاف معنی داری نشان داده است و حکایت از تایید فرضیه‌های چهارم، ششم و هفتم این مطالعه دارد، اما در حوزه عملکرد جنسی اگرچه موثر بوده است، اما این تاثیر معنی دار نبوده است، که با نتایج مطالعات (شاکریان، ۲۰۱۴؛ پناه، ۱۳۹۶)، ناهماهنگ می‌باشد، و در واقع فرضیه پنجم مطالعه تایید نگردیده است. در تفسیر این ناهماهنگی، چنین به نظر می‌رسد، با توجه به اینکه در خانواده درمانی ستیر، الگوهای ارتباطی زوجین و افزایش عزت نفس و احساس ارزشمندی، مهمترین مولفه‌های هستند که در اتاق درمان به چالش کشیده می‌شوند و مد نظر مشاوران و درمانگران قرار می‌گیرد و از طرفی در عصر کنونی و تغییر شیوه ازدواج از سنتی به مدرنیته و شاغل شدن زنان و تغییر شیوه همسر یابی، مسائل دیگری غیر از الگوهای ارتباطی و احساس ارزشمندی منبع و محرک مشکلات جنسی و تعارضات فی مابین زوجین خواهد بود، از جمله، یکسان خواهی زنان، خستگی ناشی از کار، درخواست همکاری و کمک خواستن بیشتر زنان از همسرانشان در امور خانه داری، مدیریت مالی، مدیریت فرزندان و ارتباط با خانواده‌ها و از همه مهمتر چگونگی و کیفیت زندگی جنسی زوجین و می‌باشد که اگر در الگوی درمان، به آنها پرداخته نشود، ممکن است نتیجه مطلوب درمانی به دست نیاید. از طرفی ممکن است نمونه‌های مطالعه حاضر از نظر سن، تحصیلات و موقعیت‌های فرهنگی و اجتماعی با نمونه‌های مطالعات ذکر شده، تفاوت داشته و در نتیجه نتایج متفاوتی هم از مداخلات حاصل گردیده است. نکته مهم دیگری که در تبیین این ناهماهنگی

می توان بیان نمود، تاثیر مشکلات جنسی و عدم رضایتمندی جنسی در رابطه زوجی می باشد که در یک ارتباط دوسویه و متقابل با تعارضات زناشویی قرار دارد. لذا چنانچه در مداخلات درمانی توجه لازم به مشکلات جنسی مبذول نگردد، بی شک بر نتایج درمان تاثیر گذار خواهد بود.

نتیجه گیری

با توجه به نتایج این مطالعه و با توجه به تاثیر روش درمان ترکیبی و مدل جنسی باسون بر کاهش تعارضات زناشویی، بهبود و افزایش عملکرد جنسی زوجین شرکت کننده در مطالعه، چنین به نظر می رسد که، مدل ترکیبی طراحی شده، به واسطه اینکه ابعاد گسترده تری از مشکلات زناشویی را مورد بررسی و چالش قرار می دهد و فراتر از یک مدل درمانی به تنهایی که مبتنی بر چهارچوب های محدود یک نظریه می باشد، تاثیر بیشتری بر حل مشکلات زوجین خواهد داشت. در مدل جنسی باسون هم، با توجه به اینکه، اساس درمان برایجاد انگیزه و شناسایی محرک ها و ماشه چکان های است که زوج را تحریک می کند و زمینه پاسخ جنسی را در زوج ایجاد می کند، مانند: ایجاد صمیمیت، احترام، انتقال احساس دوشست داشتنی بودن و ارزشمندی، نوازش و لمس بیشتر، توجه و که باعث تحریک میل جنسی و در نتیجه بهبود عملکرد جنسی خواهد شد و این مولفه در یک ارتباط دو سویه و متقابل با تعارضات زناشویی باعث ایجاد جوی شاد و رضایت بخش در فضای خانواده و ارتباط گرمتر و صمیمی تر زوجین و حل بهتر مشکلات و نادیده گرفتن سوئی تفاهمات و پذیرش تفاوت ها از جانب همدیگر باعث، کاهش تعارضات زناشویی و خشنودی و رضایت بیشتر زوجین از زندگی زناشویی می گردد. لذا پیشنهاد می گردد، درمانگران در حوزه خانواده از مدل های ترکیبی درمان و الگوی درمان باسون بیشتر استفاده کنند.

سیاسگزاری

محققین از تمام شرکت کنندگان در این مطالعه به واسطه همکاری و سعه صدرشان و همه همکاران در مرکز راه نو صمیمانه تشکر و قدردانی می نمایند.

پی نوشت ها

1. Neuroendocrine
2. Breast cancer
3. Colorectal Cancer
4. Hypothalamus- Hypophysis- Adrenal Aix
5. Cortisol
6. Interleukin
7. Alpha Necrosis Factor

References

- Adamu, M. S., Adamu, B. A., & Ali, B. A. (2022). Relationship Between Parental Communication Styles and Adolescent Substance Use Among Senior Secondary School Students in Kaduna State, Nigeria. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 6(12), 335-341.
- Ahmadizadeh, M., & Ahmadi, S. (2016). Investigating the relationship between marital communication patterns and marital satisfaction among employees of the University of Isfahan. *Family Research Quarterly*. [in Persian]
- Askari Nadoshan, A., & Ghahfarokhi, Sh. (2019). An analysis of socio-economic characteristics related to divorce in Iran. *Strategic Research on Social Issues in Iran*, 8(2), 1-16. [in Persian]
- Babaei, A. (2018). Predicting marital conflicts of women involved in domestic violence based on sexual schemas, sexual function, and sexual satisfaction. [in Persian]
- Babazadeh SH, Habibi M, Sadeghi-Firoozabadi V, Gohari-Derakhshande N. (2020), Study of Psychometric Properties of the International Index of Erectile Function (IIEF) in Substance Dependent Men. *J of Quarterly of Applied Psychology*, 4 (56); 435-457
- Bahrami M, Parnian R, Samimi MA. (2012). The effect of nursing consultation involving cancer survivors on newly diagnosed cancer patients' quality of life. *Iranian journal of nursing and midwifery research*. 17(5):338.
- Basson, R. (2000). The female sexual response: A different model. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 26(1). 51-65.
- Bayan, H., Masoumi, S., & Hosseinian, S. (2017). Investigating and comparing self-differentiation, communication patterns, and sexual satisfaction in divorce-seeking and normal couples. *Biannual Journal of Applied Counseling*, 7(2), 17-23. [in Persian]
- Beshkar, S., Sudani, M., & Shahni Yilagh, M. (2012). The effect of anger management skills training on reducing marital conflicts. *Journal of Psychological Achievements*, 1(4), 199-226. [in Persian]
- Bunea IM, Szentágotai-Tătar A, Miu AC. (2017). Early-life adversity and cortisol response to social stress: a meta-analysis. *Translational psychiatry*. 7(12):1-8.
- Chirstensen, M.L. (2009). An Epistemological Chekup : the Explication Aplication and Evolution of an Integrated Theory of Couple Therapy . *J of marriage and Family Therapy*.
- Dehkordi, M., Heidari, L., & Keyghobadi, Sh. (2013). The relationship between sexual function and marital adjustment in married women. *Journal of Clinical Psychology and Personality*, 20(8), 87-98. [in Persian]
- Faircloth WB, Schermerhorn AC, Mitchell PM, Cummings JS, Cummings EM. (2011). Testing the long-term efficacy of a prevention program for improving marital conflict in community families. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 32(4):189-97.
- Fincham FD, Rogge R, Beach SR. (2018). Relationship satisfaction.
- Gerken W.C, Starks L.T, Yates M. (2018). The importance of family, The role of mutual fund family reputation investment dicisions. 93; 193-215
- Ghaderi, Z., Tabrizi, M., & Ahghari, Gh. (2009). The effectiveness of Satir family therapy on changing coping styles with marital conflict. *Journal of Thought and Behavior*, 11(3). [in Persian]
- Ghoreishi, S. (2020). Investigating the effectiveness of emotionally focused approach on marital conflicts. *Quarterly Journal of Assessment and Research in Counseling and Psychology*, 4(6), 1-11. [in Persian]

- Haghani, M., Abedi, A., Fatehizadeh, M., & Aghaei, A. (2019). Comparing the effectiveness of an integrated systemic couple therapy package (Bowen), emotionally focused therapy (Johnson), and integrated couple therapy on marital quality of life in couples affected by infidelity. *Sadra Medical Sciences Journal*, 8(1), 11-28. [in Persian]
- Hinyard L, Wirth LS, Clancy JM, Schwartz T. (2017). The effect of marital status on breast cancer-related outcomes in women under 65: A SEER database analysis. *The Breast Cancer Journal*. 32:13-7.
- Houshmandi, R., Ahmadi, Kh., & Kiamanesh, A. (2019). An analysis of the causes of marital conflicts in the last two decades (A systematic review). *Journal of Psychological Sciences*, 18(79), 819-828. [in Persian]
- Ji X, Grandner M, Petrov M. (2018). The Role of Age, Sex, Race/ethnicity, Education, and Marital Status in the Relationship of Chronic Health Conditions and Habitual Sleep Duration. *Sleep*. 41(suppl_1):A332-A.
- Koss KJ, Gunnar MR. (2018). Annual Research Review: early adversity, the hypothalamic–pituitary–adrenocortical axis, and child psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 59(4):327-46.
- Martinez-Torteya C, Bogat GA, Levendosky AA, Von Eye A. (2016). The influence of prenatal intimate partner violence exposure on hypothalamic–pituitary–adrenal axis reactivity and childhood internalizing and externalizing symptoms. *Development and psychopathology*. 28(1):55-72.
- Masters, W. H., & Johnson, V. E. (1966). *Human Sexual Response*. Toronto, New York: Bantam Books.
- Meston, C. M., & Buss, D. M. (2007). Why humans have sex. *Archives of Sexual Behaviour*, 36(4), 477-507.
- Modarresi, A. F., Lotfi Kashani, F., & Vaziri, Sh. (2017). The effectiveness of four-dimensional therapy: relationship therapy, hope and treatment expectation, awareness-raising, and behavior regulation on reducing marital conflicts. [in Persian]
- Moghaddam, Gh., Shafiabadi, K., & Sharifi, A. (2019). Marital conflicts and basic needs: The mediating role of spirituality. *Scientific Journal of Clinical Psychology and Personality*. [in Persian]
- Moslemi, M., Aghaei, H., & Shabani, Z. (2017). The effectiveness of training based on group narrative therapy approach on communication patterns in student couples. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 18(2), 51-60. [in Persian]
- Navidian A, Bahari F, Kermansaravi F. (2014). The relationship of interpersonal conflict handling styles and marital conflicts among Iranian divorcing couples. *Glob J Health Sci*. 6(6):245-256.
- Omidi, M., Karai, M., & Sudani, M. (2020). Investigating the effectiveness of combining Gottman couple therapy and structural therapy on cohesion, adaptability, and communication of maladjusted couples. *Lifestyle Journal with a Focus on Health*, 4(3), 106-115. [in Persian]
- Pahlavan, M., Motabi, F., & Mazaheri, M. (2015). Reaction to marital conflict: An intergenerational study. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 21(3), 202-214. [in Persian]
- Panah, A. A., & Badr Azar, Sh. (2017). The effect of Satir brief couple therapy on reducing marital conflicts and increasing life satisfaction in couples. Presented at the Congress of the Iranian Psychological Association. [in Persian]
- Papp LM. (2018). Topics of marital conflict in the everyday lives of empty nest couples and their implications for conflict resolution. *J of Couple & Relationship Therapy*. 17(1):7-24.

- Parvandi, A., Arefi, M., & Moradi, A. (2016). The role of family functioning and couple communication patterns in predicting marital satisfaction. *Biannual Journal of Counseling Pathology and Family Enrichment*, 2(1), 54-65. [in Persian]
- Pourrosta, A., & Kalantari, M. (2012). The effectiveness of group forgiveness training on dimensions of marital conflicts in couples referring to counseling centers in Yasuj. *Police Knowledge of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad*, 7, 77-100. [in Persian]
- Rahimi, M., Reshadat, S., & Faridmarandi, B. (2015). Investigating factors related to sexual function and sexual satisfaction in men with type 2 diabetes. *Journal of Mazandaran University of Medical Sciences*, 28(164), 164-169. [in Persian]
- Rosen R, Brown C, Heiman J, Leiblum S, Meston C, Shabsigh R, Ferguson D, D'Ag ostino R. (2000). The female sexual function Index (FSFI): multidimensional self- report instrument for the assessment of female sexual function. *J Sex Marital Ther*; 26(2): 191-208.
- Salehi F, Shahhosseini Z. (2017). Association Between Women's Marital Satisfaction and Anxiety During Pregnancy. *Iran J Psychiatry Behav Sci*.
- Sanchez, M.M, Iglesias, P.S, Sierra, J.C. (2014). A systematic review of sexual satisfaction. *International J of Clinical and Health Psychology*; 14(1): 67-75
- Shakerian A, Nazeri AM, Masoomi M, Ebrahimi P, Danaie S. (2014). Inspecting the relationship between sexual satisfaction and marital problems of divorce- asking women in Sanandaj city family court. *J of Social and Behavioral Science*. 114: 327-333.
- Sorokowski P, Randall AK, Groyecka A, Frackowiak T, Cantarero K, Hilpert P, et al. (2017). Corrigendum: Marital Satisfaction, Sex, Age, Marriage Duration, Religion, Number of Children, Economic Status, Education, and Collectivistic Values: Data from 33 Countries. *Frontiers in psychology*. 8:1728.
- Tavakolizadeh J, Nejatian M, Soori A. (2015). The Effectiveness of Communication Skills Training on Marital Conflicts and its Different Aspects in Women. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 171:214-21.
- Tavassolie T, Dudding S, Madigan A, Thorvardarson E, Winsler A. (2016). Differences in perceived parenting style between mothers and fathers: Implications for child outcomes and marital conflict. *Journal of Child and Family Studies*. 25(6):2055-68.
- Thompson H. The Evolution and implementation of an Integrated Approach to Emotionally Focused Couple Therapy. (2010). A case Study : *J of Marriage and Family Therapy*.
- Tobol Y, Yaniv G. (2019). Parents' marital status, psychological counseling and dishonest kindergarten children: An experimental study. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 167:33-8.
- Tribak, H. E. (2024). Marital Conflict from a Sociological Perspective: Towards a Deeper Understanding of Its Causes and the Role of Religion in Addressing It. *The journal Future of Social Sciences*, 19(5), 3-32.
- Withers M.C. The Evolution and Application of an Integrated Theoretical Approach to Couple Therapy. (2010). A case study: *J of Marriage and Family Therapy*.
- Zegeye B, Woldeamanuel GG, Negash W, Shibre G. (2020). Sexual Satisfaction and Its Associated Factors among Married Women in Northern Ethiopia. *Ethiopian Journal of Health Sciences*. 30(2):16.

پیوست

جدول (۱). شیوه نامه درمان جنسی براساس الگوی جنسی باسون

جلسات	اهداف	محتوا	فنون	تکالیف
اول	ارتباط درمانی، شرح حال، بررسی مشکل، ایجاد امید و انگیزه، تکمیل پرسشنامه تعارضات و عملکرد جنسی.	با سلام و احوالپرسی گرم و پذیرش و همدلی جلسه آغاز می گردد، شرح حال گرفته می شود و ارزیابی به عمل می آید. مشکلات جنسی هویت زوجی به آن داده شود. ممنوعیت سکس اعلام می گردد. با ایجاد امید و انگیزه، مراجعین ترغیب به ادامه درمان و حل مشکل می شوند.	گوش کردن فعال، سوال کردن، جمعبندی، شوخی، چالش تابو بودن مسائل جنسی	ثبت مشکلات جنسی و انتظارات از جلسه های درمان
دوم	بررسی تکالیف جلسه قبل، ارائه اطلاعات و دانش جنسی، آناتومی، فیزیولوژی و تفاوت های فردی در الگوهای جنسی، تشریح الگوی جنسی باسون.	بررسی تکالیف جلسه قبل و شناسایی افکار و باورهای ناکارآمد جنسی و توجه دادن زوجین به تحریکات حسی و غیرحسی و لذت بردن از لمس، نگاه، گفتگو بدون دخول واژینال و بدون تمرکز بر اندام جنسی، تشریح تأثیر پذیرش، الگوی ارتباطات، احترام، دوست داشتن و ... بر تحریکات و برانگیختگی جنسی	آموزش، تحلیل و تفسیر، رول پلی، گفتگوی جنسی، سوال کردن.	گفتگوی جنسی و ماهیت زوجی دادن به انتظارات و نیازها و توافق در مورد تعداد، کیفیت و ... رابطه جنسی، بررسی نیازهای جنسی.
سوم	بررسی تکالیف جلسه قبل، بررسی کارآمدی افکار و کلیشه های جنسی، ناامیدی خلاق، بررسی زندگی غیرجنسی و تأثیر آن بر زندگی جنسی.	تکالیف جلسه قبل ابتدا بررسی می گردد از مراجعین خواسته می شود در مورد فانتزی های جنسی صحبت کنند، نا هم خوانی بین ارزش ها و رفتارهای جنسی بررسی می گردد.	ناامیدی خلاق، گفتگوی جنسی، رول پلی، گوش کردن فعال، تحلیل و تفسیر	خلاقیت در زمینه لذت های حسی، دلبپذیر کردن روابط زوجی، تفریح و فان، ورزش، همکاری، تماشای فیلم...
چهارم	بررسی تکالیف جلسه قبل، توجه به لذات غیرجنسی و تحریکات حسی، لمس فیزیکی بدون دخول، آموزش مهارت های ارتباط مؤثر، آرام سازی و کاهش اضطراب	در ابتدای جلسه تکالیف جلسه قبل بررسی می گردد و از زوجین خواسته می شود تغییرات ارزیابی گردد، آموزش بیش نوازی و الگوی چرخه جنسی به منظور انجام سکس کامل داده می شود.	گفتگوی جنسی، سؤال کردن، استفاده از کلمات معجزه آمیز در رابطه زوجی	گفتگوی جنسی در منزل و توافق در مورد تعداد کیفیت و ... چرخه پاسخ جنسی
پنجم	ایجاد صمیمیت، احترام، احساس ارزشمندی، بکارگیری سبک ارتباطی و تأثیر آن بر پاسخ جنسی، ایجاد دلبستگی بین زوجین	تکالیف جلسه قبل بررسی می گردد. در مورد تأثیر ارتباط مؤثر و احساس ارزشمندی و تأثیر آن بر برانگیختگی و تحریک جنسی صحبت می شود. و تأثیر متقابل رضایت جنسی بر ابعاد دیگر زندگی تحلیل می گردد.	مهارت حرف زدن، رول پلی، بیان مستقیم خواسته ها و نیازها بویژه نیاز جنسی	ضیافت جنسی، بکارگیری الگوی ارتباطی هم خوان با مکملیت، استفاده از کلمات معجزه آمیز
ششم و هفتم	بررسی تکالیف جلسه قبل، بکارگیری آموزش های جنسی و غیرجنسی در زندگی روزمره	ابتدا تکالیف جلسه قبل بررسی می گردد. در مورد آموزش های داده شده گفتگو و تبادل نظر صورت می گیرد موانع در راستای اجرای عملی آموزه ها بررسی می گردد. و در اتاق درمان به ایفای نقش پرداخته می شود.	ایفای نقش، تحلیل و تفسیر، گفتگوی جنسی، خلاصه کردن	همه موارد گفته شده در زندگی واقعی اجرا گردد.
هشتم	جلسه قبل بررسی می گردد. جمعبندی جلسات انجام می شود. ارزیابی زوجین از جلسات صورت می گردد. پرسشنامه تکمیل می گردد. جلسه فالوآپ معین می شود		جمعبندی خلاصه کردن و پیگیری	همه موارد گفته شده در زندگی واقعی اجرا گردد.

جدول (۲). شیوه نامه درمان ترکیبی (خانواده درمانی ستیر و الگوی باسون)

مراحل	جلسات	اهداف	محتوا	فنون	تکلیف
مرحله اول (برقراری تماس)	اول	ارتباط درمانی شرح حال (زن و شوهر) ایجاد انگیزه و امید سنجش عملکرد خانواده انتظارات درمان در حوزه زندگی جنسی و غیر جنسی، تکمیل پرسشنامه ها	با سلام و احوالپرسی و پذیرش گرم زوجین جلسه آغاز می گردد. ایجاد فضای امن و راحت جهت برقراری ارتباط درمانی ضروری است. درمانگر با گرفتن شرح حال و ارزیابی زوجین از زندگی جنسی و غیر جنسی با توجه به مشکلات این دو حوزه در زندگی جنسی ، تلاش می کند به درک درستی از مشکلات زوجین در این دو حوزه دست یابد. ایجاد انگیزه و امید دادن به زوجین در راستای حل مشکلاتشون گام بعدی در این جلسه است. و در نهایت با جمعبندی و و ایجاد اتحاد درمانی این جلسه پایان می یابدو	همدلی پذیرش گوش کردن فعال خلاصه کردن جمع بندی انعکاس سوال پرسیدن ایجاد انگیزه و امید شوخی الگو بودن	از زوجین درخواست می گردد دفتری تهیه نموده و تغییرات از این جلسه تا جلسه بعد ثبت گردد. انتظارات در دو حوزه جنسی و غیر جنسی شناسایی و ثبت گردد.
	دوم	بررسی تکالیف جلسه قبل بررسی الگوهای ارتباطی زن و شوهر (سازشگر، سرزنشگر، بی رابط و آشفته، زیاده منطقی، همخوان با رشد مکملیت، ساختار خانواده و سلسله مراتب	جلسه با بررسی تکالیف جلسه قبل برگزار می گردد. الگوی ارتباطی زن و شوهر شناسایی و مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. پیامدهای الگوی ارتباطی کنونی مورد بحث قرار می گیرد. انواع الگوهای ارتباطی توضیح داده می شود.	گوش کردن فعال، استعاره دیگ و قوطی کرم، ایفای نقش، آناتومی و مجسمه سازی خانواده، تحلیل و تفسیر،	از این جلسه تا جلسه بعد الگوی ارتباطی فسی مابین شناسایی و ثبت می گردد.
	سوم	بررسی تکالیف جلسه قبل، بررسی نیازها و انتظارات زن و شوهر، در ابعاد روانشناختی، جنسی، جسمی و اجتماعی و خانوادگی، شناسایی ارزش ها	جلسه با بررسی تکالیف جلسه قبل آغاز می گردد. احساس ارزشمندی و احساس دوست داشتنی بودن، مورد بررسی قرار می گیرد و اینکه نیازهای عاطفی ، جنسی و احساس ارزشمندی و چقدر در رابطه دو طرف پاسخ داده می شود.	الگو بودن، گوش کردن فعال، همدلی، ایفای نقش ، تفسیر	رفتارهای متقابل خوشایند، ایجاد احساس ارزشمندی در یکدیگر
	چهارم	بررسی تکالیف جلسه قبل ، بررسی الگوی جنسی و نیاز های جنسی، آموزش الگوی جنسی باسون	جلسه با بررسی تکالیف جلسه قبل آغاز می گردد. مشکلات زندگی جنسی مورد بررسی قرار می گیرد و الگوی جنسی باسون آموزش داده می شود. افکار ناکارآمد جنسی شناسایی و مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. ارتقاء دانش جنسی مد نظر درمانگر می باشد.	آموزش، سوال کردن، ایفای نقش، گفتگوی جنسی	بکارگیری آموزه های جنسی بر اساس الگوی جنسی باسون
مرحله دوم	پنجم	بررسی تکالیف جلسه قبل، بررسی انتظارات زن و شوهر از زندگی جنسی و غیر جنسی	هرکدام از زوجین انتظارات خود را در زمینه زندگی جنسی و غیر جنسی بیان می دارند و به چالش کشیده می شود که در صورت	سوالات سقراطی، ایفای نقش، گوش کردن فعال، مجسمه سازی و آناتومی	اجرای توافقات جلسه، ماساژ شبانه، رفتارهای خوشایند متقابل و اجرای

مراحل	جلسات	اهداف	محتوا	فنون	تکلیف
			موجه و منطقی بودن انتظار زوجین (بر اساس الگوی جنسی باسون) متعهد به اجرای انتظارات می گردند.	خانواده، باز سازی شناختی	مراسم خداحافظی و استقبال
مرحله سوم	ششم و هفتم	بررسی تکالیف جلسه قبل، ادامه انتظارات جنسی و غیر جنسی زن و شوهر از همدیگر، ارتقاء الگوی ارتباطی همخوان و مکملیت در ارتباط زن و شوهر ، تصحیح الگوی حرف زدن و گوش کردن و دعوای منصفانه	در ابتدای جلسه تکالیف جلسه قبل بررسی می گردد. باز سازی خانواده از نظر الگوی ارتباطی هم خوان و پرورش مکملیت در رابطه زن و شوهر و ارتقاء کیفیت رابطه جنسی براساس الگوی جنسی باسون و ایجاد احساس ارزشمندی و حس خوب بودن ، صورت می گیرد. مهارت های حرف زدن و گوش کردن و دعوای منصفانه زن و شوهری، آموزش داده می شود.	آموزش، ایفای نقش، باز سازی خانواده، اناتومی و مجسمه سازی خانواده، استعاره دیگ، تحلیل و تفسیر	همه آموزش ها در زندگی واقعی اجرا می گردد و گزارش تهیه می شود.
	هشتم	مرور جلسات قبل، جمعبندی، مشخص کردن فواصل جلسات پیگیری، ارزیابی تغییر، تکمیل پرسشنامه ها	جلسه آخر با مرور و جمعبندی آغاز می گردد. ارزیابی زوجین از تغییرات صورت می گیرد. جلسات پیگیری معلوم می گردد. در پایان ضمن تشکر و قدردانی اززوجین ، پرسشنامه ها تکمیل می گردد.	جمعبندی، گوش کردن فعال، تشکر و قدردانی	اجرای آموزه ها در زندگی واقعی